

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 34.

Tisdagen den 30 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 316, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet herr *Lindhagens* motion, nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse om skyddet av Ålandsöarnas neutralitet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, bevillningsutskottets betänkanden nr 34—36, sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtanden nr 2 och 3, andra lagutskottets utlåtanden nr 33—35 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 75—82.

Herr *Linderot* väckte en motion, nr 342, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beräkning av vissa inkomster å riksstaten för budgetåret 1939/40 m. m. och dels Kungl. Maj:ts proposition med ändrat förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker.

Motionen blev på begäran bordlagd.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att andra lagutskottets utlåtanden nr 31 och 32, sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtanden nr 2 och 3, jordbruksutskottets utlåtanden nr 75—82 och 71—74 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 33—35 skulle i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

Första kammarens protokoll 1939. Nr 34.

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till enskilda vägar jämte motioner;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av vissa fastigheter i kvarteret Jericho i Stockholm samt uppförande av en ny radiostation å västkusten;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående exploatering av Johanneshov och Kvarnängen m. fl. markområden i Stockholm m. m.;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag till låneunderstöd för vissa regummeringsföretag;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 218, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1939/40;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till skolhusbyggnad i Tännäs skoldistrikt;

nr 221, i anledning av väckta motioner angående främjande av undervisningen per korrespondens m. m.;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna;

nr 223, i fråga om statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m.;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig krigsförsäkring;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till statlig lagerhållning;

nr 226, i anledning av väckt motion om flyttningssättning åt fanjunkaren E. C. A. Johnsson;

nr 227, i anledning av väckt motion angående maskinisten vid Göta artilleriregemente Hj. Winqvists löneklassplacering;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Västra Sverige m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till Högsta domstolen m. m.: Avlöningar till befattningshavare vid nedre justitierrevisjonen, m. m.;

sammansatta bevillnings- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 225, såvitt angår förslag till förordning om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561) samt till förordning om ändring i vissa delar av vägtrafikstadgan den 23 oktober 1936 (nr 562) dels ock en inom riksdagen väckt motion, i vad avser nämnda författningsförslag;

nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 225, såvitt angår förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, dels ock en inom riksdagen väckt motion, i vad avser nämnda författningsförslag; samt

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av 1 § andra stycket lagen den 7 juni 1934 (nr 247) om straff för vissa brott vid förande av motorfordon;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering av vissa befattningshavare vid skyddshemmet åkerbrukskolonien Hall m. m.; samt

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag);

första lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 30 juni 1916 (nr 312) angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om skyldighet för advokater m. fl. yrkesidkare att ställa säkerhet för fullgörande av förbindelse, som uppkommit i deras rörelse; samt

nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig dom m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 37, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen den 17 juni 1938 om semester; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion angående utredning om försäljning till respektive arrendatorer av von Reiserska stiftelsens å Lärkesholm arrendegårdar jämte viss stödskog.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.27 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 31 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 24 och den 26 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 319, i anledning av väckta motioner om utökning av musikkårerna vid vissa regementen.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Linderots* motion, nr 342, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beräkning av vissa inkomster å riksstaten för budgetåret 1939/40 m. m. och dels Kungl. Maj:ts proposition med ändrat förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden och memorial nr 206 och 213—229, sammansatta bevillnings- och andra lagutskottets utlåtanden nr 4—6, bankoutskottets utlåtanden nr 56 och 57, första lagutskottets utlåtanden nr 33—35, andra lagutskottets utlåtanden nr 36 och 37 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 16.

*Förslag till
arbetstidslag
för detalj-
handeln m. m.*

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 24 februari 1939 dagtecknad proposition, nr 96, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till 1) arbetstidslag för detaljhandeln; 2) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning; samt 3) butikstängningslag.

I samband med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft tjugufem i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna

*Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)
inom första kammaren*

nr 258, av herr *Strand*,
nr 267, av herr *Lindström* m. fl.,
nr 268, av herrar *Mannerskantz* och *Bondeson*,
nr 271, av herrar *Wagnsson* och *Gärde*,
nr 272, av herr *Emil Andersson* m. fl.,
nr 273, av herr *Holmström* m. fl.,
nr 274, av herr *von Horn* och friherre *Beck-Friis*, ävensom
nr 277, av herrar *Walles* och *Öman*, samt

inom andra kammaren

nr 372, av herrar *Andersson* i Falkenberg och *Karlsson* i Munkedal,
nr 373, av fru *Johansson* m. fl.,
nr 381, av herr *Nilsson* i Norrlångträsk m. fl.,
nr 382, av herrar *Mårtensson* och *Andersson* i Mölndal,
nr 395, av herr *Andersson* i Malmö,
nr 413, av herr *Mosesson* m. fl.,
nr 414, av herr *Tengström* m. fl.,
nr 415, av herr *Lindqvist* och fru *Nordgren*,
nr 422, av herr *Lindén*,
nr 423 och 424, båda av herrar *Hagberg* i Luleå och *Brädefors*,
nr 425, av herr *Lundgren*,
nr 426, av herrar *Arnemark* och *Lundqvist*,
nr 427, av herrar *Hansson* i Vännäsby och *Persson* i Falla,
nr 428, av herr *Åqvist* m. fl.,
nr 429, av herr *Larsson* i Hede m. fl., ävensom
nr 430, av herr *Annér* m. fl.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till arbetstidslag för detaljhandeln icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till arbetstidslag för detaljhandeln;

B. att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning;

C. att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till butikstängningslag icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till butikstängningslag;

D. att motionerna I: 258, 267, 268, 272, 273, 274 och 277 samt II: 372, 373, 381, 382, 395, 413, 414, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 429 och 430, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A och C hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 271 och II: 415, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet i sin motivering anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

F. att motionen II: 423 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Beträffande utlåtandet i dess helhet hade reservation anmälts av herr *Knut Petersson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Därjämte hade åtskilliga reservationer avgivits beträffande särskilda delar av utskottets under A och C upptagna lagförslag.

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Norman**: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 31 föreslås,

att utskottets hemställan må företagas till avgörande punktvis samt punkterna A och C på det sätt, att de däri tillstyrkta lagförslagen föredragas paragrafvis och, där så erfordras, momentvis med slutbestämmelser, ingresser och rubriker sist, varefter och sedan vartdera lagförslaget blivit i sin helhet genomgånet, utskottets hemställan i punkten i fråga föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf eller det moment, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet,

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres,

att, därest kamrarna fatta från utskottets förslag avvikande beslut, utskottet må äga att för riksdagen föreslå härav påkallade jämkningar,

att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga de ändringar, som kunna påkallas av kamrarnas beslut,

samt att, för den händelse utskottets förslag kommer att i någon del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

I enlighet härmed föredrogs nu

Punkten A.

Utskottets förslag till arbetstidslag för detaljhandeln.

1 §.

Denna paragraf lydde:

Denna lag äger tillämpning å rörelse, som avser detaljhandel och i omedelbar anslutning därtill bedriven verksamhet eller som drives å rakstuga, frisersalong, fotografiateljé eller badinrättning, för såvitt i rörelsen till arbete av annat slag än nedan i a)—g) avses för arbetsgivares räkning i regel användas flera än en arbetstagare.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete, som utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande;

b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider;

c) arbete såsom handelsresande eller platsförsäljare;

d) arbete, som bedrives av staten;

e) husligt arbete;

f) sådant arbete i samband med hotell-, restaurang- eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, under förutsättning att arbetstagaren uteslutande sysselsättes med nämnda arbete; samt

g) arbete, varå sjöarbetstidslagen äger tillämpning.

Herr **Holmström**: Herr talman! Jag skall i denna principdebatt endast uppehålla mig vid den första lagen. De yrkanden om ändringar i Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln, som framföras i en motion av mig m. fl. här i första kammaren och i en likalydande

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

motion av herr Äqvist m. fl. i andra kammaren, stödde sig på arbetstidsutredningens *enhälliga* betänkande. Som framhållits i motionen räknade arbetstidsutredningen bland sina ledamöter även dåvarande förtroendemannen hos Svenska handelsarbetareförbundet och vid sådant förhållande vill jag i egen-skap av motionär bestämt understryka, att de yrkanden, som framförts i motionen, icke dikterats av någon önskan att beröva de anställda dem tillkommande rimliga förmåner.

Utredningens ledamöter ha ju tillkallats såsom sakkunniga, och när dessa sakkunniga nu äro eniga i sitt förslag, ha motionärerna givetvis ansett, att de ha stått på en mycket säker grund. Arbetstidsutredningen tog emellertid i stor utsträckning hänsyn till de speciella förhållanden, under vilka detaljhandeln arbetar. Inom den utredningen ansåg man uppenbarligen — icke blott köpmännens representanter utan jämväl de anställdas företrädare — rimligt att taga dylika hänsyn. Det förhåller sig ju i själva verket så, att de anställda ha samma intressen som köpmännen att icke detaljhandeln onödigtvis påläggas bördor, som ytterligare försämra deras ekonomiska grundvalar, ty om så blir förhållandet, kan avkastningen på affärsrörelsen inom detaljhandeln nedbringas i sådan grad, att det icke längre blir lönande att driva detaljaffärer. Då blir det också omöjligt att anställa biträden och ge dem rimlig ersättning för arbetet. Redan nu äro detaljhandelns avancer inom vissa branscher så låga, att ytterligare påfrestningar kunna medföra, att många köpmän helt enkelt måste upphöra med sin rörelse. Det är nu från denna principiella utgångspunkt, som jag och mina medmotionärer tillåtit oss att skärskåda Kungl. Maj:ts proposition.

Kungl. Maj:ts proposition skiljer sig nämligen så till vida från arbetstidsutredningens förslag, att den icke synes taga hänsyn till dessa särskilda omständigheter, vilka motivera, att en arbetstidslag för detaljhandeln i vissa avseenden måste ges en annan utformning än en arbetstidslag för industrien. Det är ju lätt för var och en att se vilken skillnad i arbetet det är inom detaljhandeln. Det är icke ett kontinuerligt arbete dagen i ända. Tillströmningen av kunder växlar under dagen, och den ena dagen är inte den andra lik. Det är alltså icke på samma sätt som inom industrien, där en arbetare går och ställer sig vid en maskin vid en viss tidpunkt och så går arbetet som ett urverk hela arbetstiden igenom.

Jag vill också erinra om detaljhandelns säsongbetonade karaktär. Det är detta, som motiverar förslaget om att 48 timmars arbetsvecka visserligen skall gälla, men att man skall ha rätt att reglera arbetsveckan så, att arbetstiden under en åttaveckorsperiod i genomsnitt stannar vid 48 timmar.

Vidare må anmärkas, att förberedelse- och avslutningsarbete i en detaljaffär givetvis är av en annan art än inom ett industriföretag. Köpmannen och hans biträden måste expediera kunder, som befinna sig i affären, när den stänges. Detta slag av övertidsarbete, om man nu skall benämna det så, är regelbundet återkommande och att utbetala särskild ersättning för detta i varje särskilt fall, det har synts oss motionärer både oformligt och opraktiskt. Ett sådant tillvägagångssätt skulle ju i själva verket åstadkomma en dubbelbetalning av förberedelse- och avslutningsarbetet och alltså medföra ytterligare ekonomisk belastning för köpmannen. Det är ju här icke fråga om ett avtal angående de anställdas löner utan om en arbetstidslag. Lönefrågor böra, enligt mitt förmenande, behandlas för sig av de berörda parterna.

Om jag nu övergår till en granskning av andra lagutskottets föreliggande utlåtande, vill jag konstatera, att ehuru mitt och mina medmotionärers yrkande icke i alla punkter vunnit utskottets gillande, utskottsbetänkandet dock innebär icke oväsentliga förbättringar i jämförelse med den kungl. propositionen.

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Jag sätter särskilt värde på vissa uttalanden i motiveringen, vilka helt visst komma att vara ägnade att underlätta den nya arbetstidslagens tillämpning. Jag syftar härvidlag särskilt på utskottets uttalande på sid 47 i utlåtandet, där utskottet i sin speciella motivering till 8 § i lagförslaget säger följande: »För närvarande torde ersättning för särskilda slag av övertidsarbeten, som kunna beräknas regelmässigt återkomma, stundom på förhand fastställas till ett för viss löneperiod fixerat belopp. Även efter den nya lagens ikraftträdande synes ett sådant förfarande kunna av praktiska skäl ifrågakomma, då det gäller övertidsarbete enligt 7 § 1 mom.» Det i 7 § 1 mom. omnämnda övertidsarbetet är just det övertids- och avslutningsarbete, varom jag nyss talade.

Jag finner utskottets utlåtande i denna punkt synnerligen betydelsefullt. Jag tolkar uttalandet så, att det nu blir möjligt att bestämma en fast lön för affärsmedhjälpare, varvid en del av lönen kommer att utgöra ersättning för arbete utfört under den ordinarie arbetstiden och en del ersättning för förberedelse- och avslutningsarbete. Härigenom kommer egentligen ingen förändring att inträda i den praxis, som för närvarande tillämpas, och de synpunkter, som vi motionärer ha framfört, ha beaktats. Man slipper ifrån beräkningen i varje särskilt fall av övertidsersättningen för det regelmässigt återkommande förberedelse- och avslutningsarbetet.

I den av mig lämnade motionen förordas också, att övertidsersättning skulle få utbytas mot ledighet under ordinarie arbetstid. Som motivering för detta ändringsyrkande anföres bland annat i motionen, att de anställda icke sällan själva önska ett dylikt utbyte. Utskottet uttalar på sid. 47, att »eftersom lagens bestämmelser äro tvingande, är ett avtal, varigenom arbetstagaren på förhand generellt medgiver ersättningens utbyte mot ledighet å ordinarie arbetstid, icke bindande», och fortsätter: »Enligt utskottets mening får inskränkningen i avtalsfriheten däremot icke sträcka sig så långt, att överenskommelse parterna emellan i det särskilda fallet om kvittning av övertidsarbete mot ledighet skulle sakna verkan.» Utskottet medger alltså icke något generellt utbyte, men förklarar, att utbyte i det särskilda fallet måste anses tillåtet, om parterna äro överens därom. Utskottet har alltså gjort det viktiga medgivandet, att övertidsersättning kan få utbytas mot ledighet under ordinarie arbetstid. Att detta utbyte icke får vara generellt utan får bestämmas i varje särskilt fall är naturligtvis av mindre betydelse.

Önskvärt hade givetvis varit, att utskottet hade accepterat mitt och mina medmotionärers yrkande om att stadgandet angående åttaveckorsperioden skulle införas i lagen. När så nu icke skett, vilket jag mycket beklagar, finner jag emellertid någon tröst i de uttalanden i utskottets motivering, som jag nyss har berört, och dessa uttalanden komma, som jag framhöll, att underlätta lagens tillämpning till gagn för såväl köpmännen som de anställda.

I motionen hemställs också, att lagen icke skall verka rubbning i avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, som gälla för viss vid lagens ikraftträdande ännu icke tilländalupen tid. Utskottet har så till vida beaktat motionens yrkande, att enligt utskottets förslag lagen icke skall verka rubbning i avtal, som ingåtts före den 1 juni 1939 och som gälla för viss, den 1 januari 1940 ännu icke tilländalupen tid. Den ändring utskottet i denna punkt förordat finner jag synnerligen väl motiverad.

Herr talman! Då enligt mitt förmenande avlöningsfrågor böra avgöras enligt parternas fria överenskommelse, och då jag, enligt vad jag anfört, anser, att bestämmelser om avlönningar icke skola ingå i arbetstidslagar, vill jag därför i denna principdebatt nu förklara min anslutning till den av herr Skoglund avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Andersson, Emil*, och herr *Björck*.

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Herr **Petersson, Knut**: Jag begärde ordet endast för att för kammaren få avlämna en kort redovisning.

Jag har nämligen tillåtit mig att till utskottets utlåtande foga en blank reservation. Den avser utlåtandet i dess helhet och alltså såväl förslaget till arbetstidslag för detaljhandeln som förslaget till ny butikstängningslag. Bakom reservationen ligger en uppfattning om lagstiftningens rätta utformning, som utan svårigheter kan inpassas under rubriken »fromma önskingar».

Beträffande butikstängningslagen har jag inom utskottet ställt det yrkandet, att utskottet måtte avstyrka den kungl. propositionen. Jag gjorde det under hänvisning till att motiveringen för butikstängningslagens bibehållande och ytterligare förkovran framstod såsom både otillräcklig och föga övertygande. Arbetstidslagarna av 1909 och 1919 hade båda karaktären av sociala skyddslagar. De hade vuxit fram ur en stark folkmening, kan man säga. De hade vuxit fram ur ett krav på en anständig söndagsvila och en rimligt tilltagen daglig arbetstid för de butiksanställda. Båda dessa önskemål bli nu reglerade genom en särskild arbetstidslag för detaljhandeln. Men därmed faller också hela den grundläggande motiveringen för butikstängningslagen bort. För att rädda oss från olyckan att se denna lagstiftning helt försvinna ha förslagsställarna — jag skulle vilja säga — improviserat en ny motivering.

Den återfinnes i propositionen på sid. 149, och där kunna kammarens ledamöter taga del av densamma. Det är tre skäl, som andragas för lagens bibehållande: 1) skall den bereda nödig fritid åt butiksinnehavarna själva, 2) skall den sörja för likformiga konkurrensförhållanden och 3) skall den bereda ett visst skydd åt sådana anställda, som icke komma att draga någon fördel av den nya arbetstidslagen?

Av dessa skäl förefalla mig de första två vara rätt litet bärande. Några sociala skyddslagar för företagarna själva ha som bekant hittills icke införts här i landet, och innan man slår in på en sådan väg, förefaller det mig önskvärt, att man bättre än som hittills skett sätter sig in i de konsekvenser, som därav följa. Mig förefaller företaget både vidlyftigt och svåröverskådligt. Vad önskemålet om de likartade konkurrensförhållandena angår, vill jag icke förneka, att det har en viss bärkraft, men såvitt jag förstår, kan och bör det icke tillgodoses annat än i den mån, som det icke allvarligt inkräktar på allmänhetens berättigade intressen av en effektiv betjäning från detaljhandelns sida.

Större vikt måste man fästa vid det tredje skälet. Hänsynen till de anställda vid de allra minsta företagen, om vilka de sakkunniga tala, skulle dock bättre kunna tillgodoses på annat sätt än genom butikstängningslagens bibehållande. Det förhåller sig nämligen så, att i förslaget till arbetstidslag för detaljhandeln har gjorts ett mycket viktigt undantag, vilket från den lagens tillämpning undantager alla företag, som ha endast en arbetstagare anställd i rörelsen. När detta förslag föredrogs i utskottet, framställdes yrkandet att detta undantag borde bortfalla. Jag anslöt mig till detta yrkande, och jag ansåg mig så mycket hellre kunna göra det, som man därigenom skulle vinna en väsentligt ökad rationalitet och ändamålsenlighet i lagstiftningen. Om man beslutar sig för att göra en arbetstidslag för detaljhandeln, förefaller det mig föga ändamålsenligt, att man från början undantar icke mindre än 21,800 företag av de 55,500 företag, som äro verksamma inom branschen. Man tager alltså bort inte mindre än en tredjedel av alla de verksamma företagen. Anordningen blir så mycket mindre lämplig, som de hårdast arbetstyngda bland de anställda säkerligen äro att finna just inom de 21,800 undantagna företagen. Flertalet av dessa anställda sakna, som naturligt är, det stöd, som ligger i samhörigheten med en stark organisation. Det kan då knappast vara

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

rätt och billigt, att man jämväl berövar dem det stöd, som skulle komma av en arbetstidslagstiftning. När det nyssnämnda yrkandet framställdes i utskottet, fann jag mig därför oförhindrad att biträda detsamma. Emellertid har detta yrkande sedermera bortfallit. Såsom ledamöterna kunna se, återfinnes det icke bland reservationerna. Då detta yrkande emellertid var en förutsättning för det avslagsyrkande, som jag för egen räkning ställde på Kungl. Maj:ts förslag om ny butikstängningslag, har detta sistnämnda så att säga kommit att sväva i luften. Jag ser mig därför förhindrad att här i kammaren upprepa detsamma.

Jag har nu velat lämna denna deklaration rörande innebörden av den av mig avgivna reservationen. Jag vill tillägga, att jag givetvis inte ställer mig helt avvisande till tanken på en butikstängningslag. En sådan kan av flera skäl vara önskvärd, men i så fall förefaller det mig, som om den lämpligen skulle kunna läggas på en helt annan grundval än Kungl. Maj:ts förslag. Efter arbetstidslagens tillkomst bör den kunna högst väsentligt förenklas. Den kan med fördel inskränkas till att omfatta några få summariska normerande bestämmelser jämte nödiga anvisningar rörande de lokala myndigheternas befogenheter. Jag skulle alltså helst vilja förorda en återgång till en lagstiftning av den art, som gällde under åren 1909—1919. Den byggde på grundsatsen, att reglering av stängningstiden var en de lokala myndigheternas angelägenhet. Hela lagen var alltså till sin karaktär en befogenhetslag. En sådan skulle även under nuvarande förhållanden göra fullgod tjänst. I stället ha vi fått en lag, som in i minsta detalj reglerar förhållandena inom området. Jag kan icke beteckna denna lag annat än såsom en ny etapp i den förtgående poliseringen av samhället, en företeelse, som jag för min del betraktar med rätt litet sympati.

Herr talman! Jag har för tillfället inte något yrkande.

Herr Olsson, Oscar: I fråga om tillämpningsområdet för arbetstidslagen för detaljhandeln skulle jag vilja säga ett par ord. Det rör icke precis vad som står i första paragrafen, men väl det som står i andra paragrafen om att »anställd å apotek såsom farmaceut» skall vara undantagen från lagens tillämpningsområde.

Naturligtvis är jag också benägen att börja med en del bugningar för det i viss mån välvilliga sätt, på vilket andra lagutskottet har behandlat denna fråga. Då det emellertid är ont om tid i dag och vi ha mycket att göra, kanske utskottets ärade ledamöter kunna anse, att bugningarna nu äro undanstökade.

Jag kan då gå över till vad jag har att säga som kritik gentemot utskottet. Det är ju mycket tacknämligt, att utskottet har beaktat den ofta återkommande natttjänstgöringen som ett mycket viktigt skäl för farmaceuternas intagande under lagen. Emellertid, om man ser på skälen, varför så icke kunnat ske, finner man motiveringen härför både i de sakkunnigas och i departementschefens uttalanden, innan frågan kom fram till riksdagen. Här föreligga dock ett par synnerligen behjärtansvärda motioner i första och andra kammaren — i första kammaren av herrar Wagnsson och Gärde — i vilka föreslås, att natttjänstgöring helt eller delvis skall likställas med dagtjänstgöring och att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om allsidig utredning angående behovet av farmaceutisk personal. Det är mycket ledsamt, att utskottet trots sin välvilja icke funnit sig kunna gå med på det i och för sig icke alls utmanande förslag, som dessa motioner innebära.

Vad är skälet till att så icke har skett? Jo, det finns ett starkt skäl, och det är att det finns så få farmaceuter här i landet. Som ett ytterligare skäl anföra de sakkunniga i sitt utlåtande följande:

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

»Man har därvid även tagit i betraktande, att parterna redan ordnat arbetstidsförhållandena genom kollektivavtal och att man på detta sätt lättare än lagstiftningsvägen torde kunna komma tillrätta med de säregna förhållandena.»

Tro det! Jag har tittat litet på det där kollektivavtalet, och jag har funnit, att det kanske kan vara *lättare* att genom kollektivavtal komma tillrätta med missförhållandena, men att förhållandena över huvud taget skulle kunna bli tolerabla, det är alldeles omöjligt att erkänna. Detta kollektivavtal innehåller, att farmaceuterna skola tjänstgöra 42 till 48 timmar per vecka — därifrån undantaget natttjänstgöring. De äro skyldiga att ha natttjänstgöring och jag skulle tro, att det är $32\frac{1}{2}$ timmar per vecka. Den sammanlagda tjänstgöringstiden per vecka skulle således på det sättet bli $77\frac{1}{2}$ timmar. Den där natttjänstgöringen räknas som en synnerligen behaglig tjänstgöring, och för den får inte uttagas övertidsersättning på samma sätt som i andra fall. Vad är det, som gör, att denna natttjänstgöring icke skulle behöva anses så värst betungande? Jo, säga de sakkunniga: »det faktiska arbete, som kan vara att utföra under natten, kan vara synnerligen varierande och ibland är det ganska obetydligt». Tänk det: »ibland är det ganska obetydligt». När jag nu har tagit reda på hur pass lång den där tjänstgöringen är, finner jag, att vart tredje dygn har en farmaceut på ett icke så litet apotek precis — hade det varit ett litet apotek, hade det varit värre — i en svensk stad med kurortsverksamhet en tjänstgöring på 29 timmar i sträck med $2\frac{1}{2}$ timmars matrast. $2\frac{1}{2}$ timmar från 29 timmar det blir, om jag är generös, 26 timmar. Det svarar mot 13 timmars dagtjänst och 13 timmars nattjänst. Det är vart tredje dygn, men sedan var tredje söndag är det s. k. långvakt, och då blir enligt detta utmärkta kollektivavtal tjänstgöringen betydligt längre. Var tredje söndag blir det pass på $48\frac{1}{2}$ timmar med en timmes rast. Värre kan det väl icke vara? Åjo, ibland kan det vara två helgdagar i rad, och då *kan* man få pass på $72\frac{1}{2}$ timmar med en timmes matrast. En timmes matrast på dessa $72\frac{1}{2}$ timmar! Tycka herrarna, som i allmänhet ha ställt sig på åttatimmarslagens grund här i Sverige, att detta kollektivavtal är av den arten, att man kan slå sig till ro med att saken nog kan komma till en god utveckling genom överenskommelse mellan apotekarsammanslutningen och farmaceutförbundet? Farmaceutförbundet tycks faktiskt inte ha så mycket att säga till om, när det gäller dessa överenskommelser.

Ibland är det ganska litet att göra de där nattimmarna, men ibland, och inte alltför sällan, ha vi en influensaepidemi här i landet, och då blir det mycket att göra. Och när det inte finns alltför många apotek i ett samhälle, blir det nog rätt mycket att göra de flesta nätter.

Jag har nu för att spara tid gått rakt på sak och dragit fram vad jag satt mig in i och vad jag sett. Nu förklarar utskottet, och det är ju mycket riktigt och nästan rörande i det sammanhanget, att allmänhetens berättigade krav på säkerhet i expeditionen böra tillgodoses. Jag skall emellertid för min del be att få slippa använda apoteken under långvakterna, då farmaceuterna tydligen äro så hårt pressade, att den allmänna säkerheten inte är så värst tryggad. Man har ju gjort sitt bästa att hålla efter farmaceuterna även på andra sätt. Ty om det blir en felexpediering på ett apotek, är farmaceuten ensam ansvarig. Det kan han bli t. o. m. om han expedierat rätt efter receptet! När läkaren på ett recept har överskridit maximaldosen utan att ange skälet till att han så gjort, så blir nämligen farmaceuten, om han inte ringer upp doktorn och tar reda på om denne verkligen menat vad han skrivit, ensam ansvarig, om detta kommer en olyckshändelse åstad. Med långvakter — låt vara undantagsvis och mot särskild ersättning — på 72 timmar måste det vara en smula ruskigt att vara farmaceut under sådana förhållanden, tycker jag.

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Jag har trots andra lagutskottets skrivsätt varit angelägen att föra fram dessa synpunkter i kammardebatten. Vad är det då, som skulle kunna göras? Jag är inte motionär och tror därför inte heller att jag vågar yrka bifall till motionerna, ehuru jag tycker om dem och anser att de äro bra och förnuftigt skrivna. Men jag tycker ändå att lagutskottet skulle ha kunnat gå ett steg längre. Jag har redan givit lagutskottet rätt i att det finns ett skäl, som är ganska hindersamt för att tillmötesgå motionärerna i full utsträckning, och det är bristen på farmaceuter. Men när nu lagutskottet ändå tycks behärta denna sak och framför allt fäster avseende vid allmänhetens berättigade krav på säkerhet i expeditionen, så tycker jag att lagutskottet kunde ha gått något längre i sitt uttalande på sidan 32 i utskottsutlåtandet, vilket som herrarna finna är slutet på motiveringen till andra paragrafen. Det resultat lagutskottet kommer till är, att någon tids erfarenhet av utvecklingen på förevarande område bör avvaktas. Detta tycker jag att lagutskottet gärna kunde ha strukit. Den där erfarenheten med en långvakt på 29 timmar vart tredje dygn för farmaceuter vid medelstora apotek, och då och då ändå längre vakter, den bör nästan räcka till som den är.

Men sedan säger utskottet något mer uppmuntrande: »Om så skulle visa sig erforderligt, torde frågan om en laglig reglering av farmaceuternas arbetstid kunna tagas under närmare omprövning vid utgången av giltighetstiden för den nu föreslagna lagen.» Jag tycker att det hade varit rejälare, om utskottet hade skrivit, att vid utgången av giltighetstiden för den nu föreslagna lagen *bör* frågan om en laglig reglering av farmaceuternas arbetstid tagas under närmare omprövning. Hade jag varit motionär, herr talman, skulle jag verkligen ha dristat mig att begära en sådan förändring av motiveringen. När jag emellertid inte är så inne i ärendet, som jag kanske borde vara, måste jag nöja mig med att ha framfört dessa erinringar utan att framställa något speciellt yrkande.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! I anslutning till den föredragna punkten vill jag först påpeka angående själva arbetstidslagen, att det kan sägas att utskottet godtagit Kungl. Maj:ts förslag med ett undantag, nämligen i vad det gäller rasterna. Men sedan har utskottet på en punkt gjort en mycket viktig avvikelse, som jag här särskilt vill säga några ord om, och det gäller övergångsbestämmelserna. I det föreliggande utskottsutlåtandet medger man nämligen att denna lag, vilken är en skyddslag, inte skall äga tillämpning på arbetsområden, där man före morgondagen slutit ett avtal av innehåll, som avviker från vad lagen angiver. Avtal, som äro slutna före den 1 juni, skola således undantagas, under förutsättning att de fortfarande löpa efter den 1 januari 1940.

I denna bestämmelse har utskottet kommit att använda ordet »avtal». Men vad menar man då med ordet avtal? Det finns ju en brokig karta. Menar man ett kollektivt avtal, säger man nog i det organisationsmässiga livet i regel kollektivavtal. När man här inte använt ordet kollektivavtal, är det troligt att de, som komma att falla under lagen, särskilt då arbetsgivarparten, i fortsättningen kunna göra gällande, att det inte är nödvändigt att det är fråga om kollektivavtal. Det kan vara ett arbetsavtal, som är kompletterat med bestämmelsen att den anställde skall arbeta under längre tid än vad i denna lag föreskrives.

Det skulle alltså, som lagtexten är skriven av utskottet, som i detta stycke ändrat Kungl. Maj:ts förslag, kunna överlåtas åt parterna själva att avgöra, huruvida denna arbetstidslag skall vara tillämplig eller inte. Jag vill då påpeka det faktum, att när Kungl. Maj:t inte medgivit något undantag i detta

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

avseende, har Kungl. Maj:t endast följt den ordning, som regeringar och även riksdagen tidigare godtagit, då det gällt reglering av arbetstiden på alla övriga områden. I den allmänna arbetstidslagen, som ju antogs den 17 oktober 1919 och som, om jag inte minns fel, trädde i kraft med ingången av 1920, finns det inte några sådana undantag för genom kollektivavtal bundna arbetare eller anställda. I lantarbetstidslagen, som fastställdes den 26 juni 1936 och som trädde i kraft den 1 november samma år, förekom ingen sådan reservation. Sjöarbetstidslagen, beträffande vilken andra lagutskottet presenterade sitt förslag den 10 maj i fjol och som trädde i kraft den 1 januari i år, innehöll icke heller någon sådan reservation.

Jag måste då fråga mig: varför skall man då på detta område, där det endast är fråga om en fortsättning i det allmänna strävandet att reglera arbetstiden på näringslivets olika områden, införa en bestämmelse, vilken man egentligen inte kan behärska? Använder man på det sätt, som här av utskottet sagts, endast ordet avtal, så behöver det inte ens vara fråga om ett skriftligt avtal, och det behöver alls inte vara en kollektivitet, som står bakom. Det kan lika gärna vara individuella avtal. På detta område, där det förekommer en sådan mängd mycket små företag och där arbetsförhållandena äro ganska besvärliga, är det svårt för den anställde att kunna hävda sig på samma sätt som kan ske inom stora företag. Hur nära ligger det inte till hands att vederbörande helt enkelt ställer som villkor, att arbetsanställningen kommer att bli beroende på huruvida arbetstidslagen skall gälla eller inte?

Man får alltså komma ihåg, att när vi tala om arbetsavtal, är det en helt annan sak än kollektivavtal. Och när vi tala om kollektivavtal, är det ingenting som säger att det nödvändigtvis måste vara ett arbetsavtal. Ett arbetsavtal är någonting som inte ens behöver vara skriftligt. Anställer man efter muntlig överenskommelse en person i sin tjänst uppstår ett avtalsförhållande, som man i vanliga fall kallar arbetsavtal. Nu står det i utskottets formulering inte heller ordet arbetsavtal, utan helt enkelt avtal. Detta förhållande skulle, menar jag, mycket lätt kunna leda därhän att det önskemål, som finns både från utskottets och från riksdagens sida att skapa en reglering på detta arbetsområde, icke kommer på alla håll under provisorietiden på tre år att bli genomfört. Då frågar jag ytterligare: varför är det nödvändigt att på detta område öppna en sådan väg, att man kan befara att denna reglering icke blir genomförd?

Man får komma ihåg att här har man från Kungl. Maj:ts sida i den proposition, som föreligger, inte talat om några andra medel att få lagen effektiv än att en tillsyningsmyndighet skall vaka över att lagen tillämpas. När en från tillsyningsmyndigheten kommande inspektör frågar, vilken arbetstid som tillämpas, kan han ingenting göra, om han mötes av beskedet att det finns ett muntligt avtal mellan arbetsgivaren och den anställde, som slutits för lång tid och som innebär, att arbetet skall gå efter en annan ordning än vad arbetstidslagen föreskriver. Hur skall denna kontrollverksamhet effektivt kunna utövas, när man bara har att låta sig nöja med ett sådant muntligt besked från arbetsgivaren eller den anställde?

På de andra inspektionsområdena behöver den inspekterande inte fråga efter några avtal, ty lagen har aldrig talat om att gamla avtal mellan anställda och arbetsgivare om att icke tillämpa arbetstidslagen skulle gälla långt efter den tidpunkt, vid vilken lagen har trätt i kraft. Nu har det upplysts för mig, att utskottets beslut skulle ha tillkommit på grund av att man i denna lag har infört en tillägsbestämmelse till arbetstidsregleringen, som föreskriver, att om övertidsarbete uttages, skall övertidsersättning utgå. I den konvention, som gäller på detta område, är föreskrivet att övertidsersättning skall utgå med

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

ett visst belopp i förhållande till lönen. I den kungl. propositionen har sagts, att övertid ersättning skall utgå, men man har inte i förslaget velat blanda sig i frågan om själva beloppets storlek.

Nu har man från utskottets sida sannolikt varit inne på resonemanget att den omständigheten, att denna bestämmelse finns, skulle kunna åstadkomma svårigheter, i händelse man slutit avtal tidigare, som inkluderat eventuell övertid ersättning. Men utskottet har märkvärdigt nog glömt att utskottet självt den 10 maj förlidet år avlämnade ett betänkande angående arbetstiden bland sjömännen, i vilken lag just är stadgat, att dylik ersättning skall utgå, och där det t. o. m. i lagen är stadgat en viss procent, som skall utgå för övertidsarbete. Det måste ha varit av någon olycklig omständighet som utskottet alldeles förbisett detta förhållande, nämligen att det inte är första gången som man i lagen skulle inskriva att övertidsarbete skall betalas. Det har man gjort tidigare.

Det vill således synas som om riksdagen nu på något sätt borde ordna upp saken i vad det gäller frågan om övergångsbestämmelserna, så att de inte få en sådan verkan, som av mig här skisserats, och som man måste befara blir resultatet i det praktiska livet, om man låter det stå som utskottet skrivit.

Vad beträffar övriga avvikelser, som utskottet gjort, vill jag inte på något utförligare sätt gå in på frågan om rasterna. Därvidlag kunna naturligtvis delade meningar råda. Regeringen har i stort sett följt utredningens resultat, och det har endast gjorts den avvikelser, att om man delar upp rasten i två, borde man utöka den sammanlagda tiden med ytterligare femton minuter. Det gäller här alltså inte någon stor fråga, ehuru jag tror att det kunnat vara lika bra att följa regeringens förslag, ty den tid, under vilken affärerna äro öppna, ger faktiskt rum för en rast av den storleksordning som Kungl. Maj:t velat åstadkomma.

Jag går så över till den andra delen av lagförslaget, butikstängningslagen. Det är ett område, som man strider och tvistar om, emedan det berör olika intressen och olika affärsgrupper, vilka komma i delo med varandra, vare sig man gör på det ena sättet eller det andra. Jag skall nu bara i korthet gå in på frågan om automaterna och kioskhandeln och kanske även med ett par ord beröra frågan om fruktaffärerna. Jag vill börja med att säga, att automatförsäljningen inte är något så synnerligen lockande i och för sig. Man har dock i beredningen ansett, att när utredningsmännen för sin del efter moget övervägande kunnat förorda en sådan ordning, ville inte Kungl. Maj:t motsätta sig den, och därvid skulle även tobakshandlarna kunna få använda samma ordning som gäller för vissa andra affärsrörelser. Jag finner nu att utskottet i sin motivering för det avslag, till vilket utskottet kommit, anlagt vissa moraliska synpunkter. Utskottet har emellertid inte gjort något yrkande om att taga bort de automater, som vi redan ha, utan dessa skulle fortfarande få finnas. Det kan naturligtvis diskuteras, huruvida automatförsäljning är den försäljningsform, som man härvidlag bör tillämpa. Jag skulle emellertid tro att man inte kan dra gränsen så, att i automater får säljas allt möjligt, men absolut inte tobaksvaror. I Danmark t. ex., där man har en mycket utbredd automathandel, förekommer också handel med tobak, och några större svårigheter ha inte försports därifrån om den saken.

Den fråga, som emellertid är den mest ömtåliga i en diskussion om butikstängningslagen, är naturligtvis frågan om kioskerna. Från Kungl. Maj:ts sida har man även därvidlag följt utredningen och ansett, att man strängt skulle hålla på den principen, att skola kioskerna få hålla öppet längre än vanlig butikstängningstid, så skola i dem under dagen icke få försäljas varor av annat slag än som få säljas även efter den vanliga butikstängningstiden. Här har

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

utskottet emellertid gjort en väsentlig avvikelse, i det att utskottet medger, att kioskrörelse skall kunna få drivas längre tid på dagen än vad som för vanlig affärsrörelse får ske, men med införande av den bestämmelsen, att man i kioskerna under den utsträckta tiden för öppethållande icke skulle få sälja tobaksvaror.

Man har inte tagit de konsekvenser, den av mig förordade linjen medför, varigenom man säger, att en utsträckt affärstid inte skall låta företagets handel ändra karaktär, utan denna skall omfatta samma varor före klockan sju som efter klockan sju. Det har man gjort när det gäller fruktaffärerna. Beträffande dem har man sagt att utsträckt affärstid kan medgivas, dock under förutsättning att vederbörande affär saluhåller endast samma försäljningsvaror, som den sålt tidigare under dagen. Nu kommer naturligtvis när det gäller handel med tobaksvaror att uppstå den mycket stora olägenheten, att man i kioskerna i fortsättningen kommer att frestas att sälja dessa tobaksvaror efter vanlig butikstängningstid. Om en kioskinnehavare begär förlängd tid för öppethållande, säger man: Ja, men ni måste plocka undan cigarrerna och cigarretterna under den förlängda tiden! Är det inte att ställa affärsinnehavarna i en mycket svår belägenhet, om man inför en sådan ordning? Jag tillhör helt naturligt dem, som inte vilja, att kioskerna skola under nuvarande förhållanden medgivas tillstånd att sälja tobaksvaror efter klockan sju e. m. Men om nu kioskerna nödvändigtvis skola få rätt att sälja tobaksvaror, få de vara vänliga och anpassa sig efter förhållandet, så att de sluta sin arbetstid och stänga affärerna vid samma tid, som gäller för butiker i allmänhet. Därvid ha de själva att välja vilken väg de vilja gå. Vi ha i regeringen med detta vårt förslag inte velat taga slutlig ställning till frågan om tobakshandelns reglering, varom man på senare tid framfört krav, men regeringen har i detta sammanhang velat göra det observandum att under den tid, då på finansministerns eget förslag här i landet pågår utredning om reglering av affärstiden för tobakshandeln, bör inte tobaksförsäljningen utsträckas till nya områden eller äga rum under längre affärstid än som tidigare gällt. Vi säga i propositionen eller antyda åtminstone nogsamt att det må bli en senare tid förbehållet att pröva, hur man skall förfara med tobaksförsäljningen.

I det statsrådsanförande, som hölls i samband med tillsättandet av den kommitté, jag nämnde, har också tydligen angivits, att de svårigheter som äro förknippade med tobakshandeln, varit så pass stora, att de blivit föremål för utredning av dels yrkesmännen själva, ehuru under ledning av en opartisk ordförande — vid vilken utredning man konstaterat att nuvarande system medför sådana olägenheter, att man påyrkat att staten borde på något sätt ingripa — och dels av förenämnda statliga utredningskommitté. Och varför gör man det? Jo, man gör det av den anledningen, att tobakshandeln hos oss inte är fri såsom i stort sett annan handel. Därför att vi i fråga om tillverkning ha monopol följer också, att handeln inom denna affärsgren måste åläggas vissa restriktioner. Då har man i detta utlåtande sagt att det ville synas, som om man måste företa en begränsning av tobaksaffärernas antal. Eftersom detta blivit direkt utsagt, ansågo vi inom regeringen konsekvensen bjuda att när man nu går att reglera arbetstiden för affärsfolket, borde man heller inte medgiva att här sker en utsträckning av försäljningen av de varor, vilkas tillhandahållande åt allmänheten är föremål för av Kungl. Maj:t förordnad prövning av särskilda sakkunniga.

Därför ställer man genom utskottets förslag till butikstängningslag inte bara den stora kåren av tobakshandlare utan också de människor, som handhava försäljningen i kioskerna, i en ganska svår belägenhet, då man såsom utskottet inte rätt och slätt för tobaksförsäljningen bestämmer den vanliga för-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)
säljningstiden för butiker, utan medger sådana kiosker, som försälja tobaksvaror, rättighet att efter ansökan få hålla öppet till klockan 22, men bestämmer att från klockan 19 få tobaksvaror icke saluhållas, utan endast andra varor. Det är ju en mycket säregen lagstiftning, som sätter utövaren i en mycket svår belägenhet.

Det är särskilt dessa synpunkter, jag velat framhålla i denna sak, och jag vill starkt betona, såsom jag nyss antydde, att när regeringen i propositionen talar om detta slag av tobakshandel, har regeringen inte ett ögonblick tagit ståndpunkt till det stora problemet, som rör tobaksförsäljningen i gemen, utan dess reglering må bli en senare fråga, då den utredning, som nu pågår, kan vara avslutad.

Herr von Horn: Herr talman! I motion nr 274 i denna kammare ha friherre Beck-Friis och jag yrkat att riksdagen måtte avslå vad Kungl. Maj:t föreslagit i 8 § arbetstidslagen. I nämnda lagrum föreslås, att arbetsgivare skall vara pliktig att för arbete å övertid utgiva särskild ersättning, och detta stadgande har utgjort anledningen till vårt avslagsyrkande i motionen.

Jag vill nu omedelbart säga ifrån att båda motionärerna äro på det klara med att ökad ersättning skall och bör utgå för övertidsarbete, men det är utskottets förfarande att införa stadgande härom i själva lagen, som vi anse vara särdeles olyckligt. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet yttrade nyss att föregående år infördes i sjöarbetstidslagen en dylik bestämmelse. Detta äro motionärerna också fullt medvetna om, men sakkunniga personer på området, med vilka vi rådfört oss, ha bibragt oss den bestämda uppfattningen, att en bestämmelse på sjöfartsnäringsens område icke bör på grund av denna närings säregna art vara prejudicerande för den näring, det här gäller, nämligen butikshandeln. Det må anmärkas att en sådan bestämmelse som den åsyftade inte heller finnes i de redan antagna arbetstidslagarna, allmänna arbetstidslagen och lantarbetstidslagen. Att en bestämmelse sådan som den i 8 § föreslagna inte heller av alla myndigheter, som yttrat sig i ärendet, befunnits lämplig, framgår med all tydlighet av den kungl. propositionen, där man på sid. 125 finner, att socialstyrelsen icke ansett sig kunna tillstyrka den föreslagna lagbestämmelsen. Socialstyrelsen yttrar bland annat följande: »Det torde vara ur många synpunkter lyckligast, att frågor angående avlöningen avgöras genom parternas fria överenskommelser. Man torde även på detaljhandelns område kunna räkna med en utveckling av organisationsväsendet, vilken efter hand kommer att möjliggöra en reglering i vidare omfattning av spörsmålen rörande ersättning för övertidsarbete.» Efter att ha yttrat detta anser sig socialstyrelsen icke kunna tillstyrka den föreslagna lagbestämmelsen i nämnda paragraf. En annan myndighet, arbetsrådet, framhåller att införandet i lagen av bestämmelse av övertidsersättning innebure en mycket vittgående avvikelse från hittills iakttagna principer, enligt vilka alla avlöningsfrågor ansetts böra överlämnas till fri överenskommelse mellan parterna. Jag ber att få betona att icke heller arbetsrådet har i sitt yttrande ansett sjöarbetstidslagens föreskrifter i ämnet vara prejudicerande för här ifrågasatt näringsgren, och arbetsrådet har därefter med bestämdhet avstyrkt förslaget om införande i lagen av bestämmelser om övertidsersättning. Även andra myndigheter och korporationer ha i sina yttranden ställt sig särdeles tveksamma till det föreslagna stadgandet. Detta är fallet med riksförsäkringsanstalten, länsstyrelserna i Stockholms och Södermanlands län, Stockholms och Skånes handelskammare samt Sveriges skomakeriidkares och skohandlares riksförbund.

Herr talman! Jag har inte vare sig av de uttalanden som utskottet gjort

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

eller av det yttrande som här avgavs av socialministern funnit mig övertygad om att det är lyckligt att i lagen införa en sådan föreskrift som den i 8 § arbetstidslagen föreslagna, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Skoglund beträffande nämnda 8 § avgivna reservationen.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag hade först tänkt avvakta debattens gång ännu någon tid för att olika synpunkter skulle komma fram, men jag ansåg mig skyldig att omedelbart begära ordet när herr statsrådet slutat sitt anförande. Jag befinner mig nu i den lyckliga situationen, om jag så får säga, att den kritik, som herr statsrådet riktade mot utskottets utlåtande i det här fallet drabbar mig endast i en punkt, nämligen i fråga om utskottets förslag till övergångsbestämmelser. I de övriga punkter, där herr statsrådet önskade en annan utformning av lagtexten än utskottet föreslagit, har jag anmält reservation vid utskottets utlåtande och yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Nu minskas visserligen min tillfredsställelse i detta fall därav att, efter vad jag kan förstå, den anmärkning, herr statsrådet riktade mot utskottets förslag beträffande övergångsbestämmelserna, var den mest betydelsefulla av de anmärkningar, som herr statsrådet framförde mot utskottets utlåtande i dess helhet. Vad nu dessa övergångsbestämmelser angår innehåller utskottets förslag beträffande 8 §, som här förut också berörts i debatten och beträffande vilken yrkats avslag, att ersättning skall utgå för övertidsarbete. Inom utskottet restes till en början ganska stora betänkligheter beträffande inskrivandet i en arbetsskyddslag av en bestämmelse, som gäller löneförhållanden. Vi kommo dock till slut så gott som allesammans överens om — det finns ju bara en reservant — att de säregna förhållanden som råda på det arbetslivets område, varom här är fråga, motivera alldeles särskilt att i lagen inskrives en bestämmelse om rätt till ersättning för övertidsarbete. Det är ju så i fråga om den personal, det här gäller, att denna personal är avlönad per månad eller kanske per år, under det att skyddslagstiftningen i övrigt med undantag av lantarbetstidslagen huvudsakligen gäller sådan arbetspersonal, för vilken ersättningen för utfört arbete bestämts med utgångspunkt i varje fall från en viss timlön. Är det nu stadgat viss timlön eller har på denna timlön utbyggts aekordersättning, så faller det av sig självt, att särskild ersättning skall utgå för övertidsarbete utöver den i lagen bestämda normala arbetstiden. Men när löneförmånerna äro konstruerade så som i allmänhet är fallet inom handelsvärlden, ställa sig förhållandena helt annorlunda. Det har ofta varit och är fortfarande så att särskild ersättning för övertidsarbete där inte utgår. Här till kommer, att en stor del av den arbetarstam, som det här är fråga om, inte har i samma utsträckning som lönearbetarna i allmänhet hittills lyckats ställa en organisation bakom kraven från de anställda. Hade man inte i lagen ett stadgande om ersättning för övertidsarbete, skulle med all säkerhet för en stor del av den arbetarpersonal, det här gäller, bestämmelserna om arbetstidens begränsning till i genomsnitt 48 timmar per arbetsvecka bli en illusion, och den övertid, som är medgiven i lagen enligt särskilda bestämmelser, skulle säkerligen i många fall då tendera att utan möjlighet till särskild ersättning läggas in i den vanliga arbetstiden. För att få reda och ordning beträffande dessa förhållanden har det åtminstone för mig syntts viktigt, att i denna lag inskrives en bestämmelse om särskild övertidsersättning. Det har efter vad man kan förstå i många fall förekommit en efter nutidens förhållanden olämpligt lång arbetstid för dessa anställda. I många fall skulle jag tro, att detta har berott på bristande rationalisering av arbetet under den vanliga arbetstiden. En bestämmelse om övertidsersättning kommer med all säkerhet att stimulera till ett bättre ordnande av arbetsförhållandena och till bättre utnyttjande av den ordinarie arbetstiden, så att övertiden kommer att begränsas till

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

det som under alla förhållanden kan vara behövt eller nödvändigt. Dessa två skäl ha varit avgörande för utskottets majoritet, när utskottet tagit ståndpunkt till 8 § arbetstidslagen. Men betänkligheterna inom utskottet ha varit så betydande, att utskottet ansett sig böra jämkna på de olika uppfattningarna för att komma till ett något så när enigt resultat. Denna jämkning har resulterat i det stadgande, som utskottet föreslagit bland övergångsbestämmelserna, att vissa avtal skola gälla före lagen. Detta sammanhänger med det förhållande, som här praktiserats, och som herr Holmström under debatten berört, nämligen att vissa slag av övertidsarbete, särskilt sådant arbete enligt kollektivavtalsreglerade överenskommelser, redan äro ersatta. Man har i de löneöverenskommelser, som på åtskilliga håll äro gjorda, räknat med, att den överenskomna lönen skall inkludera ersättning för vissa övertidsarbeten. Detta gäller då framför allt förberedelse- och avslutningsarbeten samt betjäning av kunder, som befinna sig i affären vid stängningsdags. Det har från utskottets sida ansetts skäligt att de avtal, där dessa bestämmelser nu finnas intagna, och där således arbetstagarna redan äro kompenserade för viss övertid, fortfarande skola få gälla framför lagens bestämmelser. Herr statsrådet anmärkte på den formulering, som utskottet givit stadgandet i denna del. Jag tillåter mig erinra därom, att utskottets förslag nära överensstämmer med de bestämmelser som stadgats i semesterlagen och att utskottet vid övervägandet av detta spörsmål tagit ett mycket starkt intryck av vad dåvarande socialministern anförde såsom motivering för sitt förslag, då han beträffande semesterlagen yttrade att vissa avtalsbestämmelser skulle gälla före lagens stadganden.

Herr statsrådet ansåg att andra lagutskottet visat sig mycket inkonsekvent i detta fall, enär andra lagutskottet i fjol framlade ett förslag beträffande arbetstidens reglering för sjöfolket där stadgande om övertidersättning intogs, utan att andra lagutskottet ansåg sig föranlåtet att då göra något förslag om särskilda övergångsbestämmelser. Att den frågan i fjol inte alls diskuterades inom andra lagutskottet, är mycket förklarligt därför att den lagstiftning det då gällde utgjorde en fortsättning, en påbyggnad kan man säga, av en föregående lagstiftning, och i denna föregående lagstiftning funnos bestämmelser om övertidersättning. Andra lagutskottet hade således ingen anledning att just vid detta tillfälle i fjol resonera över frågan, om det skulle vara lämpligt med vissa övergångsbestämmelser. Det föreföll mig som om herr statsrådet i sin kritik av utskottsutlåtandet i det avseende, som nu är i fråga, hade förbisett ett enligt utskottets mening mycket väsentligt stadgande i övergångsbestämmelserna, nämligen att det endast är tidsbestämda avtal, vilka skola äga gällande kraft framför lagens bestämmelser. Jag kan inte dela herr statsrådets uppfattning, att denna av utskottet föreslagna bestämmelse kommer att medföra så vådliga konsekvenser, som herr statsrådet förmenade, att man till och med skulle kunna riskera att lagen för stora grupper av de befattningshavare, för vilka den är avsedd, skulle sättas ur kraft kanske för hela provisorietiden. När avtalsskyddet i detta fall är begränsat till tidsbestämda avtal, så har man åtminstone inom utskottet resonerat så, att detta kan knappast gälla några andra avtal än kollektivavtal, ty de enskilda arbetsavtalen på här ifrågakommande område äro väl mera sällan tidsbestämda. En person får anställning inom ett företag med en viss uppsägningstid, eller också skall han ha sin plats så och så länge. Den löneöverenskommelse, som man enat sig om från början, skall gälla så och så lång tid. I stort sett kommer denna bestämmelse — så har utskottet resonerat — att gälla vissa tidsbestämda kollektivavtal, som äro ingångna före den 1 juni i år. Detta kommer efter vad jag vill minnas endast i ett fall att uppskjuta lagens tillämpning — för ett visst företag — till den 1 januari 1941. Detta enda avtal utlöper näm-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

ligen så sent som vid den sistnämnda tidpunkten. De andra avtalen utlöpa i början av nästa år eller fram emot mitten av nästa år, och för sistberörda fall uppskjutes således lagens tillämpning endast en kort tid. Skulle det ligga så till som herr statsrådet fruktade eller att den här bestämmelsen skulle innebära, att lösa muntliga överenskommelser antingen ingångna i laga ordning eller konstruerade efteråt skulle kunna hindra lagens tillämpning för stora grupper av de arbetstagare, vilka här åsyftas, skulle jag för min del finna det mycket betänkligt att införa en sådan övergångsbestämmelse. Men jag kan inte låta mig övertygas om att dessa farhågor äro av den storlek, som herr statsrådet trodde, och jag vill ännu en gång understryka att här föreligger resultatet av en kompromiss, där de ledamöter i utskottet, som från början med styrka hävdade, att Kungl. Maj:ts förslag beträffande övergångsbestämmelserna också skulle bli utskottets förslag och de ledamöter, som likaså med kraft gingo in för att 8 § skulle avstyrkas, ha kommit överens. Utskottet är som synes så gott som enigt på denna punkt. En enda ledamot har reserverat sig beträffande 8 §. På grund av de säregna förhållanden som här föreligga i avlöningshänseende för de arbetsanställda och då många av dessa inte hava en stark organisation bakom sig, vilken kan hävda deras intressen, ansågo vi oss därför kunna gå med på att det i lagen infördes bestämmelse om övertid ersättning. Men förutsättningen härför är att det i övergångsbestämmelserna göres undantag för vissa tidsbestämda avtal, så att arbetsgivaren i sådana fall får garanti för att gällande överenskommelser även rörande övertid ersättning bli giltiga under en viss övergångstid. Utskottets förslag är som jag nämnde på dessa båda punkter resultatet av en kompromiss och som talesman för dem, som ingått denna överenskommelse, kommer jag att, när beslut förestår rörande övergångsbestämmelserna, yrka bifall till utskottets hemställan.

Beträffande övriga yttranden, som här förevarit, är det inte så mycket att säga. Utskottets förslag har ju hittills gått ganska helskinnat ur den här principdebatten. Jag förvånade mig dock något över den slutsats, herr Holmström kom till efter sitt resonemang. Han framhöll först, att den motion han talade för helt och hållet hade avfattats i anslutning till utredningskommitténs enhälliga betänkande. Sedan förklarade han sig emellertid vara rätt belåten med utskottets motivering beträffande en del av de punkter, som motionärerna hade yttrat sig om. Men därefter slutade han med att yrka bifall till herr Skoglunds reservation, alltså avslag på 8 § arbetstidslagen. Herr Holmström sprang därvid ifrån både den enhälliga sakkunnigutredningens förslag, som han byggt sin motion på, och de sympatier, som han fått för utskottets motivering. Med det yttrande, som herr Holmström här hade, förefaller det som om det riktigaste skulle ha varit, att han hamnat på samma sida som utskottet i denna fråga.

Herr Knut Petersson avgav en allmän deklaration om sin inställning till de båda här föreliggande förslagen till arbetstidslag för detaljhandeln och butikstängningslag samt om sambandet dem emellan. De tankar och reflexioner, som herr Knut Petersson gav uttryck åt, ha inte varit främmande för en hel del av utskottets ledamöter, utan de ha nog i princip vunnit en viss anslutning även inom utskottet. Om det låge så till, att man på en gång kunde stadga en generellt gällande arbetstidslag, som begränsade arbetstiden för samtliga arbetstagare inom de företag, som det här är fråga om, skulle man också enligt min uppfattning säkerligen kunna undvika en hel del av de detaljbestämmelser, som nu äro föreslagna beträffande butikstängningslagen, och därmed även en hel del av de svårigheter, som härvidlag alltid komma att göra sig gällande, på grund av att det är så olika intressen, som man här har att söka till-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

godose, företagarnas intressen, de anställdas intressen och allmänhetens intressen. Utskottet har emellertid lika litet som Kungl. Maj:t funnit det vara möjligt att föreslå en arbetstidsreglering av en så skärpt karaktär, som måste vara den nödvändiga förutsättningen för införande av dessa mindre stränga bestämmelser i butikstängningslagen — eller kanske till och med ett slopande av många av dessa bestämmelser. Man har i stället från olika håll ansett, och något annat yrkande har inte heller här framställts, att man bör gå fram med en viss försiktighet under detta första skede av en arbetstidsreglering på detta område och taga hänsyn till de många småföretag, som finnas inom denna näringsgren, och deras ekonomiska förhållanden, så att man icke genom stränga bestämmelser onödigtvis — ja, man kanske icke skall säga onödigtvis, ty de anställda ha ju alltid rätt till ett visst skydd — men dock i varje fall gör det onödigt svårt för dessa människor att driva sin näring.

Till slut skall jag, herr talman, be att också få säga några ord med anledning av herr Oscar Olssons anförande. Herr Oscar Olsson var endast relativt tacksam för utskottets skrivsätt. Jag kan ju trösta honom med att det är också jag. Herr Oscar Olsson vet väl emellertid hur det går till i ett utskott, då olika meningar göra sig gällande, och hur man då försöker jämkas sig fram genom att balansera så att säga mellan olika ståndpunkter, så att man kan komma fram till en formulering, som tager hänsyn till olika meningsriktningar. Personligen skulle jag ha velat haft ett mera positivt sympatiskt skrivsätt i den riktning, som herr Oscar Olsson önskar, men vi ha inom utskottet även på denna punkt måst jämkas samman våra uppfattningar för att kunna komma fram till ett förslag, som vi räknade med skulle kunna vinna riksdagens bifall.

Jag ämnar, herr talman, att på de olika punkterna i det föreliggande utlåtandet återkomma med säryrkanden, då jag ju har mina egna reservationer. I fråga om den nu förevarande punkten yrkar jag emellertid bifall till utskottets hemställan beträffande 1 §.

Herr statsrådet **Möller**: Jag skall, herr talman, bara i anledning av det anförande, som andra lagutskottets ärade ordförande här hållit, göra en enda reflexion.

Så vitt jag kunde fatta herr Normans resonemang rörande övergångsbestämmelsen, hade man i andra lagutskottet den klara föreställningen, att denna bestämmelse i praktiken endast skulle bli tillämplig, då kollektivavtal slutits. Om detta är riktigt, är det för mig obegripligt, varför icke utskottet i sitt förslag skrivit in, att bestämmelsen skall gälla för de tidsbestämda kollektivavtalen, ty då hade det ju inte kunnat bli den ringaste tvist på denna punkt. När man uppgör ett lagförslag, skall man väl skriva, vad man verkligen menar, och inte införa en bestämmelse, som *kan* användas på ett helt annat sätt, än vad man egentligen avsett.

Herr **Norman** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Detta sammanhänger nog med att vi inom utskottet omedvetet känt oss påverkade av det skrivsätt, som använts, när det gäller semesterlagen. Där resonerar departementschefen hela tiden i motiveringen om kollektivavtal, men i lagtexten talas det om avtal. Det är den mallen, som vi nu följt.

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Jag vill endast säga några ord med anledning av statsrådet Forslunds erinringar mot utskottets förslag.

När vi behandlade denna fråga i utskottet, voro vi allesammans angelägna om att, med hänsyn till den viktiga funktion, som detaljhandeln har i sam-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

hållet, den livliga kontakt, som den har med allmänheten, och de i förhållande till andra branscher mera ömtåliga och mångskiftande förhållanden, som råda inom denna näringsgren, få den nu föreslagna lagen utformad på ett sådant sätt, att den så mjukt som möjligt skulle anpassa sig efter de redan rådande förhållandena. Att man inom utskottet från alla sidor anslöt sig till denna ståndpunkt, torde ju också med all önskvärd tydlighet framgå av att utskottets utlåtande är praktiskt taget enhälligt.

Vad beträffar den i debatten berörda övergångsbestämmelsen, vill jag framhålla, att herr statsrådet Möllers antagande att vi från utskottets sida icke haft vår uppmärksamhet fäst på att även andra avtal än kollektivavtal kunna gälla inom denna näringsgren, icke är riktigt. Vi utgingo i stället ifrån såsom någonting ganska naturligt att även andra former av avtal existera på detta område. För att emellertid nu börja med kollektivavtalen, upplystes det, såsom herr Norman här närmare redogjort för, inom utskottet om att de kollektivavtal, som det här kunnat bli fråga om, i regel endast gälla för ett år och att de alltså utlöpa en ganska kort tid in på nästa år. Ett hastigt avklippande av alla dessa avtal mitt under gällande avtalstid skulle givetvis rulla upp även andra kanske mera svårösta tvistefrågor mellan parterna och åstadkomma en föga önskvärd oro och irritation på arbetsmarknaden. Därför ansågo vi inom utskottet, att det var bäst att låta genomförandet av denna lag ske i lugn och ro. Det gällde ju i stort sett kanske bara några månader, och man skulle därför enligt vårt förmenande icke vinna så mycket genom ett mera brådstörtat förfaringsätt. Jag poängterar, att vi inom utskottet blevo ganska eniga om denna ståndpunkt.

Sedan finns det givetvis också andra avtal än kollektivavtalen, men man kan nog utgå ifrån att även dessa andra former av avtal icke heller de avse någon längre tidsperiod. De muntliga avtal, som herr statsrådet Forslund talade om, är jag för övrigt för min del inte så rädd för. De skola ju dock vara ingångna före den 1 juni detta år, alltså redan före i morgon. Jag undrar ändå, om man verkligen kan tänka sig, att det finns någon handlande, som skulle våga sig på att i efterhand uppkonstruera ett avtal. I varje fall måste ju även den andra parten vitsorda, att ett sådant avtal, som det här är fråga om, verkligen finnes. Jag tror därför, att herr statsrådet på denna punkt ser litet för mörkt på situationen. Jag är för min del övertygad om att utskottets ståndpunkt härvidlag är klok, och den står ju också i full överensstämmelse med de riktlinjer, som jag nyss nämnde, att utskottet drog upp för sitt arbete, nämligen att få till stånd en i möjligaste mån mjuk övergång till de nya förhållandena.

Beträffande automaterna vill jag erkänna, att vi inom utskottet inte voro så särskilt deciderade, åt vilket håll vi skulle gå. För mig personligen var det tämligen likgiltigt, om man skulle få sälja tobak i automaterna eller inte. Såsom så ofta annars blevo vi emellertid påverkade av kvinnorna. Utskottets kvinnliga ledamöter kommo med så bevekande böner, att vi skulle tänka på de yngsta här i landet, det vill säga alla de pojkar, som kanhända genom automaterna kunde komma i frestelse att för tidigt hemfalla åt den för många av oss äldre så angenäma röklasten och vad ännu värre är kanske frestas att — såsom det hittills ofta lär ha inträffat — begå tillgrepp ur automaterna. Utskottets kvinnliga ledamöter bådo därför enträget, att man skulle slippa ifrån tobaksautomaterna, och vi föllo, vilket resulterade i att utskottets utlåtande på denna punkt fått den utformning, som det nu har. Jag tror också, att utskottets ståndpunkt härvidlag är mycket förståndig, och jag står för min mening härvidlag.

Sedan skall jag tillåta mig att säga ett par ord om kioskerna och deras to-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

baksförsäljning. Med det rörliga liv, som det svenska folket i våra dagar lyckligtvis för, ha människorna ett behov av att litet varstades finna platser, där de kunna få tillfredsställa de tillfälliga inköpsbehov, som kunna uppkomma. Bruket av tobak är ju nu en gång för många människor en vana — nyttig eller inte vill jag i detta sammanhang inte yttra mig om — som kräver sin tillfredsställelse. För alla dessa människor äro kioskerna en mycket angenäm form av köpenskap. Vi ha därför från utskottets sida ansett det vara lämpligt, att kioskerna alltjämt skola få finnas kvar och fortfarande driva tobaksförsäljning. Det finns naturligtvis vissa risker för att kioskinnehavarna skola sälja tobak även efter den tillåtna tiden, men, så vitt jag förstår, måste man redan med nuvarande bestämmelser räkna med denna risk. Jag tror emellertid, att jag lugnt vågar säga, att de förordningar, som gälla på denna punkt, efterlevas mycket strikt. Min egen erfarenhet är åtminstone, att det helt enkelt är omöjligt att få köpa tobak efter butikernas stängningstid, trots att kioskerna före detta klockslag tillhandahålla tobaksvaror.

Även i fråga om kioskerna tillkommer emellertid dessutom den synpunkten, att vi från utskottets sida ville försöka gå så lugnt och försiktigt fram som möjligt. Det uppgavs inom utskottet, att tobakshandeln spelar en mycket stor roll för kioskägarna och att det skulle bereda dem stora olägenheter och förluster, om man hastigt avklippte denna försäljning. Vi ansågo det därför riktigt, att söka göra övergången så mjuk som möjligt. Jag vet ju inte hur det kan bli nästa gång, som denna fråga kommer upp till behandling, men till dess få ju kioskägarna i varje fall tid på sig att överväga, hur de skola ställa sig, ifall en sinnesändring då skulle ske från riksdagens sida.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Linder**: Herr talman! Jag är i viss mån förekommen av herr Ekströmer, men jag vill i alla fall säga några ord med anledning av herr statsrådets yttrande om utskottets förslag till reglering av kioskhandeln.

Kioskhandeln gör på mig intryck av att vara såsom en djungel, inom vilken det utbildas en form av köpenskap, som, efter vad jag kan förstå, ingalunda står i överensstämmelse med lagen, men som dock har hela livets praktikabilitet för sig. Denna form av köpenskap praktiseras nämligen överallt och allestädes. Kioskerna ha, så egendomligt det än kan låta, en omsättning av mellan 50 och 60 miljoner kronor om året. Denna handel sysselsätter 7,000—8,000 människor, och man anser, att 5,000 personer i vårt land ha sin huvudsakliga bärning genom kioskerna. Man räknar vidare med att kioskägarna på den stora omsättning, som de ha, få ungefär en tredjedel av sina inkomster genom försäljning av tobaksvaror. Herr statsrådet må ha hur rätt som helst i vad han här sagt om lämpligheten eller olämpligheten av de förhållanden, som nu råda i fråga om kioskhandeln, men enligt min uppfattning bör man, när kioskhandeln nu ändå har blivit en verklig faktor att räkna med på köpenskapens område, icke gå alltför bröstgänges till väga. Jag vill erinra om att det sitter en kommitté, som inom en jämförelsevis kort tid, antar jag, kommer att bli färdig med sitt utlåtande. Vad skall det då tjäna till att i dag slå ned och bryta staven över denna form av köpenskap, som dock pågått sedan en lång tid tillbaka och nu nått en sådan väldig omfattning. Jag anser för min del, att utskottet under dessa omständigheter handlat fullständigt riktigt, då utskottet säger, att det vill taga hänsyn till de nuvarande förhållandena och icke åstadkomma en rubbning. Jag tror, som sagt, att detta är en riktig synpunkt. Sedan får den kommitté, som arbetar med frågan, så småningom framlägga ett acceptabelt förslag till frågans lösning. Enligt min uppfattning kan denna kommitté inte heller gärna komma till något an-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

nat förslag, än att kioskerna måste få sina krav att ha rättighet att även handla med tobaksvaror tillgodosedda. Det går helt enkelt inte att, sedan denna handel fått en sådan omfattning, nu bara komma och dekretera, att kioskerna inte längre skola få handla med tobak. Då några formella invändningar inte heller framställts mot den av utskottet föreslagna lagtexten, anser jag, herr talman, att utskottets förslag på denna punkt är det riktiga, och jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan i denna del.

Det har sedan här i debatten talats rätt mycket om statsrådets invändningar mot den av utskottet föreslagna övergångsbestämmelsen. Det är alldeles riktigt, såsom utskottets ärade ordförande här sade, att denna bestämmelse i första hand tager sikte på kollektivavtalen, men det finns ju även andra former av avtal, och hur det än är, bör väl ändå riksdagen liksom utskottet vara lyhörd för, att ingångna avtal icke skola brytas. Jag kan inte neka till, att jag blev litet förvånad, när jag läste statsrådets egna ord i propositionen, där han först talar om, att en promemoria angående kollektivavtalen blivit utarbetad, och den »synes mig ådagalägga», säger han, »att något nämnvärt praktiskt behov icke kan anses föreligga av en undantagsbestämmelse, innebärande att lagen icke skulle verka rubbning i avtal» — observera avtal — »mellan arbetsgivare och arbetstagare». »Något nämnvärt praktiskt behov», säger statsrådet! Jag anser, att man icke skall uttrycka sig på det sättet. Om det är få eller många, ringa eller stora ting, som det gäller, gör detsamma, men vi må nog alla i detta land bäst av, att den principen strikt tillämpas, att om ett avtal ingåtts, *skall* det också hållas i helgd. Detta är min uppfattning, och därför yrkar jag också bifall till den hemställan, som utskottet kommit med på denna punkt.

I detta anförande instämde herr *Sundberg*.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga några ord beträffande kioskhandeln. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har ju redan utvecklat de skäl, som tala för propositionens förslag och mot utskottets yrkande på denna punkt. Jag vill därför endast säga några ord med anledning av de två anföranden, som här senast hållits av herr Ekströmer och herr Linder.

Enligt den kungl. propositionen skola tobaksvaror icke räknas till kioskvaror, såsom det heter. Detta innebär, att det inte skall finnas något hinder för kioskerna att, om de så önska, sälja tobak under den vanliga affärstiden, men om de besluta sig för att sälja tobak, få de också lov att stänga på samma tid som andra vanliga affärer. Nu säger utskottet, att »detta skulle innebära en rubbning i de för närvarande rådande faktiska förhållandena». Detta är ett mycket egendomligt uttalande från utskottets sida, och man måste verkligen fråga sig, vad som menas med »de faktiska förhållandena». När ett utskott i riksdagen talar om »de faktiska förhållandena», borde det väl inte röra sig om något annat än de *lagenliga* faktiska förhållandena. Enligt gällande lag ha emellertid kioskerna icke rätt att sälja tobak efter den för de vanliga butikerna lagenliga stängningstiden. Många kioskägare ha också åtalats och dömts för lagöverträdelse härvidlag, men många ha aldrig blivit åtalade, vare sig detta nu berott på att deras lagöverträdelse inte blivit upptäckta eller att myndigheterna ansett, att det varit en så liten sak, så att de sett genom fingrarna därmed. Det är tydligen dessa olagliga förhållanden, som utskottet nu hänvisar till gentemot den kungl. propositionen. Därför att kioskägarna ha brutit mot lagen, slår alltså andra lagutskottet vakt om dem och menar, att det inte finns någon anledning att stifta en lag, som ytterligare försvårar handeln för dessa kiosker!

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Herr Linder medgav också i sitt anförande, att det förekommer vissa missförhållanden inom kioskhandeln. Han kallade kioskhandeln för en djungel, en köpenskap, som i många avseenden måste sägas arbeta utanför lagens gränser. Men ändå kapitulerade herr Linder. Han menade, att med hänsyn till att denna djungel fått en så stor omfattning, är man tvungen att acceptera den och stifta lagar, som göra, att den får ytterligare utbreda sig.

Enligt utskottets förslag skola kioskerna inte lagenligt få sälja tobak efter ordinarie stängningstid för övriga butiker. De skola alltså ha rätt att sälja tobak hela dagen ända till klockan 7 på kvällen, men när klockan slår 7, skall all tobaksförsäljning upphöra, men handeln med de så kallade kioskvarorna skall få fortsätta. Såsom herr statsrådet Forslund här uppvisade, kommer detta att leda till ett fullständigt orimligt förhållande. I verkligheten kommer det väl att bli såsom hittills, det vill säga att kioskägarna bryta mot lagen. Tidigare ha de gjort detta utan riksdagens och andra lagutskottets medgivande, men om nu utskottets förslag mot förmodan bifalles av riksdagen, komma de hädanefter att göra detta med andra lagutskottets och riksdagens välsignelse. Ingen torde väl inbilla sig, att en affärsman, om han har rätt att sälja en viss vara intill ett bestämt klockslag och han sedan inte är tvungen att stänga affären utan bara att upphöra med den grenen av sin affärsverksamhet, inte kommer att falla för frestelsen att även efter det fastställda klockslaget fortsätta med denna gren av sin verksamhet.

Herr Ekströmer hänvisade till vårt folks rörliga liv. Till följd av det rörliga livet i vårt samhälle skulle vi var tvungna att ha kioskerna, som han kallade för en angenäm form av köpenskap. Ja, det är nog mycket angenämt för en nattvandrare, som vill ha en cigarrett, att ha en kiosk tillgänglig att gå och tillfredsställa sina behov i, men om denna köpenskap är angenäm för samhället talade inte herr Ekströmer och inte heller herr Linder om. Enligt min uppfattning äro kioskerna en mindervärdig form av köpenskap. Det kan många gånger vara lätt att slå upp ett sådant där skjul och stå där och sälja sina varor och tjäna slantar på det, men om denna affär samtidigt åter ut en annan, vars innehavare har stora omkostnader för hyra, skatter och allt annat, som följer med en stationär köpenskap, har samhället såsom sådant gjort en mycket dålig affär på förändringen. Man måste ju ändå i detta sammanhang taga hänsyn till att butikstängningslagen är en sociallag, som skall tjäna vissa sociala syften. Den skall skapa högre former och skydda de människor, som arbeta inom affärsverksamheten. Om man samtidigt som man inför dessa bestämmelser ger anvisning på kryphål för att sätta denna sociala lag ur spelet och göra den verkningslös, har man ju strängt taget med den ena handen tagit tillbaka vad man givit med den andra.

Herr Linder talade, sedan han kommit ifrån djungelbetraktelserna, så vackra ord om kioskerna. Man var, sade han, tvungen att sätta fason på kioskhandeln och acceptera den, därför att så stora värden och så många människor voro engagerade i den. I verkligheten betraktas kioskerna i allmänhet som en landsplåga, i varje fall av de kommunala myndigheterna och ordningsmakten. Å andra sidan finnes det många, som hävda, att dessa människor, som stå i kiosk, äro förkomna, lytta, blinda och halta individer, som behöva detta levebröd. Emellertid visar en utredning, som verkstälts i de båda städer, där kioskhandeln florerar livligast — Sundsvall och Karlstad — att detta påstående ger en falsk bild av verkligheten. Det förhåller sig inte alls så, att kioskinnehavarna i större utsträckning bestå av vanföra människor, som inte ha någon annan möjlighet än denna att skaffa sig levebröd. Det finnes en och annan blind stackare, som står i kiosk — i Sundsvall finnes det tre, men det är också maximum — men det finnes lika många fattiga blinda tobakshand-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

lare, som blivit utkonkurrerade och utblottade och inte kunna fortsätta sin affär på grund av att dessa kiosker kommit till. I stor utsträckning innehas kioskerna av personer, som ha andra inkomster och driva kioskhandeln som biförtjänst. Många kiosker ägas av truster, och tendensen går alltmör i riktning mot en trustifiering av kioskhandeln. Det finnes ingen anledning att slå vakt om denna form av affärsverksamhet, vilken, både om man ser ur handeln och samhällets och ur de anställdas synpunkt, måste betecknas som mindervärdig i förhållande till den mera stationära handeln.

Nu sade både herr Ekströmer och herr Linder, att man inte skall göra några större förändringar. Man skall låta saken ha sin gång i avvaktan på utredningen. Det är emellertid utskottet, som vill göra stora förändringar. Det är utskottet, som vill föregripa utvecklingen. Såsom redan flera gånger omnämnts under denna debatt, har på regeringens initiativ igångsatts en utredning rörande tobakshandeln i landet med herr Ernst Åqvist som ordförande, och denna utredning har fått vissa direktiv av finansministern. En av dessa anvisningar går ut på förbättring av tobakshandlarnas förhållanden genom begränsning av antalet återförsäljare. Statsrådet Forslund har redan erinrat därom. Genom andra lagutskottets generösa gest öppnar man tvärtom en väg för ett våldsamt utökat antal tobaksåterförsäljare. Jag kan inte inse, att det finnes någon rimlig anledning att i nuvarande läge göra en sådan gest. Jag tycker, att det är orimligt att, såsom nu utskottet menar, utåt öppna dörren för förhållanden, som komma att tioudubbelat försvåra den utredning jag nyss omnämnde och kanske nästan göra det omöjligt att åstadkomma någon reda i den djungel, som herr Linder talade om.

Med hänvisning till vad jag nu yttrat, herr talman, kommer jag, när 11 § i butikstängningslagen föredrages, att yrka bifall till den av herr Norman m. fl. avgivna reservationen, vilket är liktydigt med ett yrkande om bifall till den kungl. propositionen.

I herr Åkerbergs yttrande instämde herr Nilsson, Johan, i Malmö och herr Hårdin.

Herr Strand: Herr talman! Mängden av de i denna fråga avlämnade motionerna avspeglar de mycket delade meningarna om de föreslagna bestämmelserna. Även jag har tillåtit mig att i en motion påyrka ändringar i den kungl. propositionen. Det gäller frågan om lagens tillämpningsområde, där jag har ställt yrkande om att lagen skulle gälla, så snart en affärsidkare i sin tjänst hade en anställd eller, rättare sagt, så snart han använder avlönad arbetskraft. Jag har vidare ställt yrkande om att det skulle bli bättre definition på företagsledare eller annan befattningshavare i överordnad ställning, och jag har yrkat, att detta skulle ske i anslutning till lagen om förenings- och förhandlingsrätt, 3 § sista stycket.

Utskottet har säkerligen försökt att i sitt utlåtande klargöra bestämmelserna, så långt det varit möjligt, och även att tillfredsställa alla i de olika motionerna gjorda yrkandena i den utsträckning det har låtit sig göra. Ett av de starkaste argumenten mot en utsträckning av lagens tillämpningsområde ända ned till en anställd har varit, att den allmänna arbetstidslagen fastställde ett antal av fyra anställda, innan lagen skulle äga tillämpning, och det har förmenats, att man skulle sträva efter att hålla enhetliga bestämmelser. Jag kan inte dela denna uppfattning, ty även vår arbetstidslag bör vara så utformad, att den något ansluter sig till näringslivet, som ju är skiftande på olika områden. Därest vi i fråga om lagens tillämpning sätta gränsen för antalet anställda inom ett affärsföretag exempelvis vid fyra, kommer det

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

att betyda, att omkring hälften av samtliga anställda icke falla under lagens bestämmelser.

Jag skulle vidare tro, att det andra av mig framställda yrkandet, beträffande definitionen på företagsledare, också är av den beskaffenhet, att begreppet i fråga om arbetstidslag för detaljhandeln fordrar en bättre och klarare utformning än när det gäller den allmänna arbetstidslagen. Jag vill fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att de större företagen inom affärsvärlden i fråga om arbetstidsreglering och ordnade förhållanden äro de bästa, och att de verkliga missförhållandena råda bland de mindre företagen. Nu gör man gällande, att en arbetsgivare, som inte har mer än en anställd, har betydligt större svårigheter att ordna en arbetstidsreglering än en, som har ett större antal anställda. Detta gäller emellertid inte i allmänhet, ty den, som bara har en anställd, tjänstgör också själv i affären och kan alltså utan svårighet fungera som avbytare.

I fråga om industrien och hantverket kan man nog säga, att lagen om arbetstidsreglering, ehuru den icke gäller för de mindre företagen, ändock kommit att beröra samtliga företag, oavsett om de äro stora eller små, beroende på att kollektivavtal numera i allmänhet också omsluta småföretag. Ordnade förhållanden råda alltså, oavsett om företaget är litet eller stort. Man talar i allmänhet inte om »företagsledare» bland de små företagen inom industrien och hantverket, utan där är den, som har förmansställning, i regel förman för ett större antal arbetare. Inom detaljhandeln kan det mycket väl bli på det sättet, att förmannen inte har mer än en underordnad men själv deltar i arbetet. Genom överenskommelse med Svenska arbetsgivareföreningen ha vi i kollektivavtalen fått begreppet förman så definierat, att som förman betraktas den, som inte annat än tillfälligtvis deltar i arbetet och ej har del i exempelvis arbetsackord. När det gäller detaljhandeln, kan begreppet inte få samma utformning, emedan företagen i regel äro relativt små; vad de stora företagen beträffar, tror jag inte att det kommer att möta någon svårighet att tillämpa bestämmelsen utan särskild definition.

Nu har emellertid utskottet i sin motivering varit ganska välvilligt, och eftersom lagen endast skall gälla under de tre närmaste åren, har jag inte reserverat mig mot utskottsutlåtandet utan räknar med att det efter de tre årens erfarenhet kan ställas yrkande om ett vidgat tillämpningsområde. Jag hyser nämligen själv den uppfattningen, att förhållandena på detta område icke kunna bli tillfredsställande, förrän lagen kommer att gälla samtliga företag.

Vid utskottsutlåtandet är fogad en reservation beträffande föreskriften om övertidsersättning. Reservationen grundar sig i huvudsak därpå, att i tidigare lagstiftning icke tagits in någon bestämmelse, som anger skyldighet att betala ersättning för arbete på övertid. Det har i regel heller inte varit nödvändigt, ty inom industrien och hantverket betalas i allmänhet ersättning för övertidsarbete. Inom affärsvärlden har det däremot varit regel, att man icke har givit någon särskild ersättning för utfört övertidsarbete; detta har ansetts ingå i vederbörandes allmänna förpliktelser. Det är alltså motiverat att i en lag om arbetstid för detaljhandeln också införa en bestämmelse om skyldighet att betala särskild ersättning för övertidsarbete. Utskottet har i sin utformning av motiveringen till denna bestämmelse tagit sikte på de svårigheter, som anförts beträffande beräkningen av sådan ersättning, och skrivit, att i fråga om den övertid, som redan på förhand kan beräknas och fastställas, nämligen den som erfordras för förberedelse- och avslutningsarbete, kan i förväg överenskommelse om viss ersättning träffas, gällande exempelvis hela avlöningsperioden, som i regel är en månad.

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Till slut skulle jag vilja yttra ett par ord om de av statsrådet kritiserade övergångsbestämmelserna. Jag har vid utskottets behandling av ärendet framställt yrkande om att ordet »avtal» skulle utbytas mot »kollektivavtal», men vid den överläggning, som följde, kom man av en eller annan anledning till den uppfattningen, att ordet »avtal» skulle täcka begreppet fullt ut och att någon ändring sålunda inte skulle behöva vidtagas. Då det nu emellertid råder tvist om huruvida ordet »avtal» täcker vad utskottets samtliga ledamöter ha åsyftat, ber jag för min del få ställa yrkande om att ordet »avtal» utbytes mot »kollektivavtal», för att vi skola slippa diskutera vad som egentligen menas. Jag förutsätter då, att kollektivavtal i allmänhet också reglera arbetstiden och att övergångsbestämmelserna sålunda i huvudsak komma att gälla 8 § om skyldighet att utge särskild övertidsersättning. Det kan ju nämligen tänkas, att i ett kollektivavtal sådan ersättning för förberedelse- och avslutningsarbeten redan finnes inräknad i den fasta lönen, och då vore det kanske oriktigt att därutöver ålägga arbetsgivaren att utge ytterligare ersättning för sådan övertid. Övergångsbestämmelserna kunna sålunda enligt min mening praktiskt taget endast komma att gälla bestämmelsen i lagen om skyldighet att utge övertidsersättning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i övrigt, men när vi komma till övergångsbestämmelserna, ämnar jag ställa yrkande om utbyte av ordet »avtal» mot »kollektivavtal».

Herr Wistrand: Herr talman! Jag har begärt ordet uteslutande för att till herr socialministern få förnya den anmaning, som jag gjorde redan vid behandlingen av bageriarbetstidslagen. Vi fingo då i svensk sociallagstiftning in en viktig principiell nyhet, förbud även för sådant arbete, som utföres av arbetsgivaren själv och hans familjemedlemmar.

Här föreligger nu någon vecka senare till behandling ett annat lagförslag, som också innehåller nya principer i fråga om sociallagstiftning. I denna lag finnas bestämmelser om att raster skola förekomma under arbetstiden. Man frågar sig verkligen icke utan skäl, varför det just i fråga om arbetstiden för butiksanställda skall finnas föreskrifter om raster, när dylika föreskrifter icke förekomma på andra håll och när dessutom för denna personal gälla de allmänna bestämmelser i arbetarskyddslagen, att raster böra finnas, och yrkesinspektören på grund av dessa rådgivande bestämmelser har rättighet att göra föreskriften gällande.

Sedan kommer man till den stora punkten. I det nu föreliggande lagförslaget ingår en bestämmelse om att ersättning för övertidsarbete skall utgå. Det skydd, som denna bestämmelse ger de anställda, står på intet sätt i förhållande till de möjligheter, som bestämmelsen öppnar för framtida prejudikat i svensk arbetslagstiftning. Jag har med tillfredsställelse under en lång följd av år konstaterat, hurusom parterna på arbetsmarknaden varit ense om det olyckliga i, att staten ingrepe och bestämde i fråga om ersättningen i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Nu gör man det, visserligen skymt och i ett specialfall, men man har likväl kommit ut på ett sluttande plan, som man tidigare undvikit att beträda.

Jag har gjort dessa konstateranden för att rikta en maning till herr socialministern, som tyvärr tycks ha avlägsnat sig, att göra vad på honom ankommer för att vi i fortsättningen i svensk sociallagstiftning måtte få mera stringens än som tidigare varit fallet. Det lönar sig att vara stringent i sociallagstiftning lika väl som på andra områden. Man bör icke lämna åt slumpen att finna den bärande linjen. Den bör ligga uppenbar och klar, åtminstone för dem, som syssla med denna lagstiftning. Så är långt ifrån fallet. Ingen kan

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

i nuvarande stund säga, vad som på det ena eller andra området är den bärande linjen i vår sociallagstiftning. Ingen kan säga, vart vi nu syfta och vad som med utgångspunkt i allmänna begreppsbestämningar bör upptagas eller icke upptagas i sociala lagar. På den allmänna juridikens område är detta i långt högre grad fallet, och jag kan icke underlåta att finna, att frånvaron av stringens i sociallagstiftningen i hög grad sammanhänger med att denna lagstiftning i allmänhet icke behandlas på samma sätt som allmän civil- och kriminallagstiftning.

Jag har velat framhålla detta, därför att det med hänsyn till sociallagstiftningens oerhört stora betydelse i vår tid och för vårt samhällsliv är av synnerlig vikt, att på denna lagstiftning icke nedlägges mindre omsorg i fråga om den enskilda lagens överensstämmande med det rådande rättssystemet än man tillämpar i fråga om allmän civil- och kriminallagstiftning.

Herr Linder: Herr talman! Då herr Åkerberg hade ordet, fällde han det uttrycket att kioskhandeln kunde betraktas som en landsplåga. Men vad är att göra åt den saken? Det må vara en landsplåga eller icke — hur mycket herr Åkerberg än har att säga till om i Örebro, kan han inte förbjuda kioskhandeln i staden, utan den får ha sin gång där som på andra ställen. Och detsamma gäller över hela landet. Med eller mot vårt gillande har kioskhandeln blivit en mycket omfattande rörelse, och om någon skulle försöka att så att säga stryka bort kioskhandeln ur samfundslivet, skulle man absolut säkert anse, att han inte hade följt med sin tid. Det kommer att gå här som på alla andra områden: när de oreglerade förhållandena blivit så starka, att man kanske generas av dem, komma krav att framställas på att lagstiftaren griper in och ger regler och direktiv för hur saken skall skötas. Så kommer att ske även beträffande kioskhandeln, och framför allt beträffande tobakshandeln i kiosker.

När vi sagt, att vi inte vilja göra någon rubbning i nuvarande förhållanden, invänder herr Åkerberg, att dessa förhållanden vore olagliga. Nej, herr Åkerberg, det behöva de visst inte vara. Kioskhandel med tobak är inte tillåten, men intill kl. 7 e. m. är den heller inte förbjuden. Genom prejudikat av högsta domstolen har det fastställts, att tobakshandeln i kiosker efter kl. 7 e. m. är olaglig. Utskottet stödjer sig på den omständigheten, att denna handel intill kl. 7 e. m. faktiskt icke är förbjuden: den må tills vidare äga bestånd. Vi avvakta emellertid resultatet av det kommittéarbete, som pågår i dessa ting, i förhoppning att vi sedan skola komma till förhållanden, som bli tillfredsställande. Men jag kan inte tänka mig, att denna kommitté helt enkelt skall borteliminera kioskhandeln med tobak, utan den måste sannolikt i vissa fall tillåta sådan handel även efter kl. 7 e. m.

Herr Åkerberg talade i fortsättningen om monopolsammanslutningar o. d. Ja, med den väldiga omfattning, som kioskhandeln fått, är det klart, att människorna organisera sig här som på andra områden. Det är ju ingenting märkvärdigt i detta. Det är väl en ganska vardaglig företeelse. Skola vi tala om sammanslutningar, som äro av betydelse på kioskhandelns område, böra vi framför allt tänka på aktiebolaget Alga och Svenska pressbyrån, som äga det största antalet trafik kiosker: det är dessa, som särskilt nämnas i den kungl. propositionen. I övrigt känner jag inte till annat än att här råder samma förhållande som på många andra områden i livet, nämligen att människor, som ha gemensamma intressen, sluta sig samman. Det är ingenting att göra åt den saken. Tvärtom är det säkerligen bäst, att så sker, ty då kan man genom organisationerna lättare komma till tals med de enskilda individerna.

Av vad herr Åkerberg yttrat har jag icke blivit övertygad om, att min upp-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

fattning angående utskottets ställning i denna sak är oriktig, och därför vidhåller jag mitt yrkande.

Herr Gärde: Herr talman! Jag skall inte alltför mycket förlänga denna debatt, men jag har fäst mig vid den diskussion, som här ägt rum angående övergångsbestämmelserna, och jag kan icke underlåta att ge uttryck åt min tveksamhet, huruvida det kan anses riktigt att i detta fall undantag göres från arbetstidslagens tillämpning på grund av avtal av den beskaffenhet, som omnämnas i övergångsbestämmelserna. Detta undantag avser ej endast 8 § — frågan om särskild ersättning för arbete å övertid — utan det gäller också lagens reglerande bestämmelser i övrigt, såsom arbetstidens längd. Mig förefaller det, som om man i detta fall skulle kunna ernå ett rättvist resultat genom att i utskottets förslag — den kursiverade delen — säga på följande sätt: »Lagen skall dock icke i fråga, som avses i 8 §, verka rubbning i sådant före den 1 juni 1939 träffat avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, som gäller för viss, den 1 januari 1940 ännu icke tilländalupen tid.»

Av debatten framgår, att denna övergångsbestämmelse tillkommit i syfte att fritaga en arbetsgivare, som före lagens ikraftträdande har träffat avtal, från skyldigheten att utge särskild ersättning för övertid. Men såvitt jag kunnat finna, har här icke åberopats något förhållande, på grund av vilket man i övrigt skulle undantaga en sådan arbetsgivare från lagens tillämpning t. ex. i fråga om arbetstidens längd. Hans intresse blir tillgodosett, om man inför denna begränsning i lagens tillämpning, att han icke drabbas av bestämmelserna i 8 § om skyldighet att utge särskild övertidsersättning.

Däremot kan jag icke biträda det yrkande, som har framställts av herr Strand. För min del finner jag icke skäl föreligga att här göra någon skillnad mellan kollektivavtal och andra arbetsavtal. Det är naturligtvis riktigt, att kollektivavtal här ha den största betydelsen, men om det å andra sidan gäller att taga hänsyn till arbetsgivarens intresse, kan man mycket väl tänka sig, att det i enskilda arbetsavtal, som icke ha karaktär av kollektivavtal, finnas bestämmelser i detta ämne och att även i dessa fall arbetsgivarens ekonomiska intresse påkallar ett skydd. Det kan mycket väl tänkas, att den sammanlagda månadsersättning, som är bestämd i enskilt arbetsavtal, har avpassats så, att den även utgör ersättning för övertid, lika väl som detta kan vara förhållandet i ett kollektivavtal. Jag tycker icke att man i dessa övergångsbestämmelser skall göra en sådan differens mellan kollektivavtal och annat arbetsavtal. Så har heller icke skett i semesterlagen, utan där har man gått på avtal överhuvud taget. Det förefaller mig också, som om det vore olämpligt att nu i dessa olika typer av övergångsbestämmelser införa en tredje typ, där man gör undantag endast för kollektivavtal.

Jag har alltså för avsikt, herr talman, när vi komma till övergångsbestämmelserna, att framställa ett yrkande av den innebörd, som jag redogjort för, nämligen att från lagens tillämpning skall undantagas sådant avtal, som tidigare nämnts, dock endast i fråga om 8 § i lagen.

Herr Löfvander: Herr talman! Jag har varit med om att underteckna en reservation, som är fogad till detta utskottsutlåtande, och jag skall med några ord be att få beröra den punkt, där vi reserverar ha en avvikande mening, utan att därmed vilja framföra någon allvarligare kritik av utskottsförslaget.

Enligt utskottets förslag kan offentlig myndighet lämna tillstånd till öppet-hållande av lokal, där utställningar av verk av bildande konst ävensom alster av konsthantverk och konstindustri, avsedda för försäljning, anordnas, i den utsträckning så anses lämpligt. Vi reserverar mena, att det icke är erforderligt

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

att kräva särskilt tillstånd, utan att man borde få ha dylika lokaler öppna även på annan tid än vanliga butiker. Det kan vara ett intresse för allmänheten att även på andra tider få titta på sådana saker. Det gäller ju inte försäljning utan endast visning.

Jag kommer, herr talman, sedermera att yrka bifall till denna reservation.

Herr Holmström: Herr talman! Utskottets ärade ordförande raljerade med mig och menade tydligen, att jag hade gjort en logisk kullerbytta genom att sluta mitt anförande med att yrka bifall till herr Skoglunds reservation. Jag yrkade icke bifall till herr Skoglunds reservation, jag uttalade endast min principiella anslutning till den. Att detta skedde i slutet av mitt anförande, berodde på att jag då kom till den detalj, som reservationen berörde. Jag hade tidigare uppehållit mig vid en del andra saker. Jag förklarade, att min principiella uppfattning var, att lönebestämmelser icke hörde hemma i en arbetstidslag. Och jag sade, att med den formulering, som utskottet givit i sitt utlåtande beträffande sådant övertidsarbete, som utgöres av förberedelse- och avslutningsarbeten, någon rubbning icke kommer att ske i hittills gällande praxis. Beträffande annat övertidsarbete anslöt jag mig till herr Skoglunds reservation, men yrkade, som sagt, icke bifall till densamma och kommer icke heller att göra det.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet hade ett uttalande beträffande övergångsbestämmelserna, där han just berörde avtalsförhandlingarna. Jag vill bara säga, att herr statsrådets farhågor torde vara alldeles obefogade. Köpmän och affärsanställda äro inte sådant folk och arbeta inte under sådana förhållanden, att man behöver hysa de farhågor, som herr statsrådet gav uttryck åt.

Däremot ber jag att helt och hållet få instämma i vad herr statsrådet yttrade angående tobakshandeln i kioskerna, och jag kommer på denna punkt att rösta för herrar Normans och Stens reservation.

Herr Åkerberg: Herr Linder anförde gentemot mig att kioskrörelsen nu hade blivit så stor, att vi måste ta hänsyn till den i lagstiftningen. Jag har inte motsatt mig, att lagstiftningen tar hänsyn till kioskerna, men jag vill fråga herr Linder, hur det kan komma sig att kioskerksamheten under de senare åren har fått en sådan omfattning, att kioskerna sticka upp som svampar ur jorden. Jo, i stor utsträckning därför att de blivit ett kryphål, varigenom man kan undkomma en lagstiftning, som riktar sig mot den stationära handeln. Om kioskerna i fortsättningen få utbreda sig i samma takt som de gjort hittills, bli de en fara för den lojala handeln, den samhällsuppbyggande och samhällsnyttiga handeln, men också en fara för sociallagstiftningen.

Herr Linder säger nu, att den som vill stryka bort kioskerna, skulle vara en människa som inte följer med sin tid. För min del har jag inte velat stryka bort kioskerna. Ingen kan göra gällande, att den kungl. propositionen, som ju innebär att kioskerna endast få sälja tobak, om de iakttaga den normala stängningstiden, skulle utgöra något dråpslag mot kioskhandeln eller, som herr Linder uttryckte sig, »stryka bort» den. Jag har inte yrkat på att man skall slå ihjäl kioskerna, men jag har bestämt motsatt mig att kioskerksamheten, bara för att den fått en sådan utbredning, skulle särskilt privilegieras, som herr Linder tycks mena.

Vad särskilt tobakshandeln beträffar, vill jag påpeka att en stor del, kanske de allra flesta kiosker icke sälja tobak och alltså inte basera sin kommers på tobakshandeln. Det vittnar också om, att ett bifall till den kungl. propositionen inte skulle utgöra ett dråpslag mot kioskerksamheten.

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Herr Linder bestred, att tobakshandeln i kioskerna skulle vara olaglig för närvarande och redogjorde för hur saken ligger till. Men vad jag syftar på är denna mellanform, som säljer tobak en del av dagen och sedan, då den inte längre får sälja tobak, fortsätter med andra affärer. Denna existerar inte i den nuvarande lagstiftningen. Jag tror också, att den pågående utredningen kan komma att leda till, att kioskerna i viss utsträckning få rätt att sälja tobak efter stängningstid, och jag vill påpeka, att den kungl. propositionen icke heller utesluter detta. Särskilt de s. k. trafikioskerna, det vill säga kiosker, som ligga vid stationer och andra trafikknutpunkter, skulle behandlas med alldeles särskild hänsyn. Men genom att gå på utskottets linje kommer man att ställa denna utredning inför ett fullbordat faktum. Om detta förslag bifalles, komma massor av kiosker, som för närvarande icke sälja tobak, att göra försök att få återförsäljningsrättigheter, varigenom det problem, som utredningen, regeringen och i sista hand riksdagen ställas inför, ytterligare kompliceras.

Herr Linder berörde även trusterna och nämnde särskilt Alga och Pressbyrån. Ja, dessa äro inte de enda trusters, som laborera på detta område. Det finns i Stockholm andra trusters av samma slag, och utvecklingen går därhän, att de små kioskerna här och var sugas upp av större företag. Och inte nog med det, utan kioskerna gå även i handeln, de bli lönande affärer. De människor, som sköta kioskerna, bli bara bulvaner för andra. Det är alltså inte dessa stackars förkomna, huvudsakligen i fantasien existerande kioskägare, som man hjälper genom en sådan lagstiftning, utan det är helt andra intressen, ofta rätt betydande kapitalintressen som gynnas.

För övrigt skulle jag vilja säga, att de blinda och lytta, som man vill slå vakt om, antagligen inte skulle få någon nytta alls av andra lagutskottets generositet. Även om denna bestämmelse blir lag, är ju inte Tobaksmonopolet tvunget att låta vilken kioskägare som helst bli återförsäljare. Monopolet får även i fortsättningen rätt att ransonera, och jag misstänker, att den sortens kiosker som figurera i agitationen, även framdeles komma att utestängas från återförsäljning. Det är alltså ingalunda dessa fattiga människor, som man slår vakt om genom att gå på utskottets linje, utan det är helt andra intressen som dra nytta därav.

Herr Walles: Herr talman! Då herr Åkerberg yttrade, att kioskerna uppväxa som svampar ur jorden, vill jag framhålla att denna starka tillväxt har sin naturliga förklaring. Det är de, särskilt på landsbygden, underlättade kommunikationerna och landsbygdsbefolkningens därigenom ökade rörlighet som framkallat behovet av dessa kiosker. Ej minst ungdomens sport och idrottsintresse har bidragit till den ökade rörlighet, som är ett obestriddigt faktum.

De åtgärder, som nu äro föreslagna, skulle dessutom ha mycket ödesdigra följder för en hel kår, som har en uppgift att fylla. Jag kan inte finna, att det ligger någon rim och reson i att nu fatta beslut, som avse att förhjälpa cigarrhandlarna till bättre förhållanden än de redan ha, särskilt som det pågår en utredning om den saken. Det är väl rimligare och förnuftigare, att man avvaktar resultatet av denna utredning. Jag kan inte tycka så värst synd om tobakshandlarna, som ha en mycket stark organisation med en mycket energisk ledning, vilken ledning varit representerad vid den utredning, som den kungl. propositionen bygger på. Däremot ha de många små kioskägarna icke varit representerade och ha icke heller blivit hörda i denna sak. Jag tycker, att det vore rimligt att inhämta även dessas mening, innan man går vidare.

Utskottets yrkande innebär ju ingenting annat än status quo, vilket jag

● *Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m.* (Forts.)

som sagt finner i nuvarande situation klokast. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Linnér**: Jag har begärt ordet med anledning av det förslag, som under debatten har framställts av herr Gärde. Jag tror, att det skulle vara ganska äventyrligt att utan vidare bifalla detta förslag. Det förhåller sig väl så, att avtalen, speciellt inom den lilla handeln, äro enhetliga och omfatta såväl lönesättning som arbetstid. Om man nu enligt herr Gärdes förslag skulle utbryta från lagstiftningens reglering en viss del av ersättningen men låta avtalen i övrigt vara underkastade denna lags reglering, skulle man säkerligen nå ett resultat som icke vore önskvärt ur någondera partens synpunkt. I varje fall tror jag icke man kan göra det utan en ingående undersökning av konsekvenserna. Jag har själv icke haft tillfälle att delta i behandlingen av detta lagförslag i utskottet, men jag är övertygad om att man där mycket ingående har försökt att tränga till botten med de olika rättsförhållandena för skilda grupper inom handeln och därvid kommit till ett resultat beträffande övergångsbestämmelsen. Att nu utan vidare i enlighet med ett under debatten framställt förslag frångå detta resultat ber jag bestämt att få avråda från.

Herr **Gärde**: Jag har lika litet som herr Linnér deltagit i ärendets behandling, eftersom jag inte tillhör andra lagutskottet. Jag tror dock, att de av herr Linnér uttalade farhågorna äro överdrivna. För dem, som varit motståndare till att man i 8 § skulle intaga denna föreskrift om särskild ersättning för övertid och som alltså ha ansett, att denna bestämmelse borde utslutas, har det väl stått klart, att om deras yrkande bifallits, man icke behövt någon övergångsbestämmelse av ifrågavarande innebörd. Att övergångsbestämmelsen har tillkommit och från denna sida framförts som ett yrkande, beror givetvis på att man ville undgå att drabbas av bestämmelsen i 8 § om skyldighet att utge särskild ersättning. I propositionen fanns inte något förbehåll för avtal som träffats tidigare, och kravet på ett sådant förbehåll växte ju fram i samband med motståndet mot bestämmelsen i 8 §.

Jag medger gärna, att det är ganska farligt att på rak arm framkasta ett förslag till lagtext, men i detta fall synes mig frågan vara av jämförelsevis enkel beskaffenhet, och jag tror inte att riskerna äro alltför stora.

Herr **Ekströmer**: Jag tror ej, att herr Gärde har rätt, när han sätter 8 § i så oupplösligt samband med övergångsbestämmelserna. Dessa saker få nog ses var för sig. Jag har redan för en stund sedan utvecklat denna synpunkt, och jag skall nu inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning godkändes den nu föredragna paragrafen.

2 och 3 §§.

Godkändes.

4 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 48 timmar i veckan. Arbetstiden må ej något dygn överstiga 10 timmar.

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

I motionen I: 268, av herrar *Mannerskantz* och *Bondeson*, hade hemställts, att 4 § sista meningen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Arbetstiden må ej något dygn överstiga 11 timmar.

Herr **Mannerskantz**: I fråga om denna paragraf, som rör den arbetstid, som skulle få gälla, har jag tillåtit mig att väcka en motion, som går ut på att arbetstiden per dag skulle få utsträckas utan att därigenom arbetstiden för vecka skulle förlängas. Jag har då närmast tänkt på den mycket stora del av detaljhandeln, som sysslar med försäljning av charkuterivaror och därmed jämförliga livsmedel. En mycket stor del av denna försäljning är förlagd till lördagar och dag före helgdag. Jag känner exempel på, att i vissa butiker i denna bransch ungefär en tredjedel av veckans försäljning försiggår på lördagen. Det kommer utan minsta tvivel att bli mycket svårt, särskilt för de mindre företagen men även för de större, att ordna det så, att arbetstiden räcker till på lördagarna, samtidigt som det andra dagar i veckan, särskilt måndagarna, kan bli svårt att utnyttja arbetstiden. Det skulle vara dem till en mycket stor hjälp, om det finnes möjlighet att överflytta en viss del av veckans arbetstid från sådana dagar, då personalen icke kan utnyttjas i full utsträckning, till sådana dagar, då det är svårt att få tiden att räcka till.

Utskottet skriver nu om denna sak på sid. 36, att utskottet förutsätter, att lagrummet i 5 § angående dispens tillämpas med erforderlig smidighet, och på ett annat ställe, att, om i ett särskilt fall eller beträffande visst verksamhetsområde förutsättningar för tillämpning av 5 eller 12 § äro för handen, dispens torde kunna utverkas. När man stiftar en arbetstidslag — och det gäller inte bara denna utan även andra, redan existerande, där vi veta att förhållandena inte varit så lyckliga — tycker jag det vore ett önskemål, att den gjordes så, att dispensförfarandet inte behövde bli alltför vanligt. Men med utskottsförslaget tror jag att dispensförfarandet måste bli regel, om inte det hela skall låsa sig. Antingen får man dispens att flytta över tiden, och då klarar man sig, eller får man det icke. I senare fallet ser jag ingen annan utväg än att man antingen i vissa branscher får avkorta tiden för öppethållandet, eller också varje vecka år ut och år in regelmässigt utbetala övertidsersättning, vilket senare kommer att medföra en belastning av omkostnaderna, som nog tämligen omedelbart måste leda till en vidgning av marginalen mellan parti- och minuthandelspris. Huruvida detta kan vara ett önskemål för den konsumerande allmänheten, tror jag är en sak som inte vidare behöver diskuteras. Det är naturligtvis ur olika synpunkter ett samhälleligt önskemål att man kan få varan att gå billigt över disken. Ett tillmötesgående i fråga om möjligheterna att disponera de 48 timmarna i veckan på ett efter allmänhetens krav lämpat sätt tycker jag skulle vara rimligt.

Med anledning av vad utskottet skriver skulle jag till utskottets ärade ordförande vilja ställa en fråga rörande den riktiga tolkningen av detta uttalande. Om till exempel en stor del av charkuteribranschens företagare gör en framställning, är det då meningen, att arbetsrådet eller Kungl. Maj:ts rentav skall vara skyldig att medge en överflyttning till lördagarna av viss arbetstid? Kan man anse att utskottets uttalande bör tolkas på detta sätt? I så fall, herr talman, har jag nått vad jag velat nå med min motion. Det skulle därför vara tacknämligt att få höra, hur man tänkt sig denna sak inom utskottet. Formuleringen förefaller visserligen tillmötesgående, men den är inte alldeles klar. Är det exempelvis tillräckligt, att en sådan ansökan kommer bara från företagarsidan? Man vet ju inte på förhand i vad mån arbetsgivare och arbetstagare kunna enas om ett utbyte av arbetstid. I ofantligt många

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)
fall tror jag att de äro eniga, man kan ju inte alltid vara säker. Jag frågar därför: Om en viss del av minuthandeln, en viss bransch av företagare, gör en sådan framställning, är det då utskottets mening att den bör bifallas?

Herr **Norman**: Herr talman! Den överflyttningsrätt, som herr Mannerskantz önskar, är ju i viss mån tillgodosedd redan genom lagens nu föreslagna lydelse enligt vilken arbetstiden skall vara 48 timmar i veckan men intet dygn må överskrida 10 timmar. Det förefaller mig, som om något särskilt stort behov av en ytterligare överflyttningsrätt icke skulle föreligga, ty här kommer ju butikstängningslagen emellan och reglerar arbetstiden på sitt sätt. Då man redan nu kan ta ut 10 timmar av personalen, har man nått en hel del av de önskemål som herr Mannerskantz här gjort sig till tolk för. I övrigt har ju herr Mannerskantz själv refererat vad utskottet säger beträffande de dispensmöjligheter som finnas, men han har velat fresta mig att göra ytterligare en motivering till motiveringen. Det skulle i så fall bli mitt personliga omdöme om spörsmålet men icke något uttryck för vad utskottet har menat, och därför avstår jag.

Jag yrkar bifall till paragrafen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, godkändes förevarande paragraf.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

5—7 §§.

Godkändes.

8 §.

Denna paragraf var så lydande:

För arbete å övertid är arbetsgivare pliktig att utgiva särskild ersättning. Vill arbetstagare fordra sådan ersättning, skall han dels inom två månader från det att arbetet utförts underrätta arbetsgivaren om sitt anspråk, dels ock inom ett år från samma tidpunkt anhängiggöra sin talan. Underlåtes det, vare arbetstagaren sin rätt förlustig.

I den av herrar *Mannerskantz* och *Bondeson* väckta motionen, nr 268, hade hemställts, att 8 § sista stycket måtte erhålla följande lydelse:

Vill arbetstagare — — — skall han dels inom *sex veckor* — dels ock inom *sex månader* — — — förlustig.

I en av herr *Skoglund* vid utlåandet avgiven reservation hade i fråga om 8 § i lagförslaget yrkats, att utskottets motivering måtte erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet måtte avstyrka paragrafen.

Herr **Wistrand**: Herr talman! Då jag försport att det framdeles kommer att yrkas återremiss beträffande övergångsbestämmelserna, och då dessa stå i nära samband med bestämmelserna i 8 §, ber jag att få yrka återremiss av denna paragraf.

Herr **Norman**: Vad herr Wistrand har försport härleder sig från ett uttalande från min sida. På grund av de olika meningar som här gjort sig gällande beträffande utskottets förslag till övergångsbestämmelser och de yr-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

kanden om ändring i dessa som ha framställts, har jag övervägt och kommit till den slutsatsen, att det torde vara lämpligast, om kammaren ville besluta återremiss av övergångsbestämmelserna. Personligen har jag inte hunnit så långt i mitt övervägande, att jag funnit att det föreligger ett så starkt samband mellan bestämmelserna i 8 § och övergångsbestämmelserna, att det skulle vara nödvändigt med en återremiss även av denna paragraf.

Herr Mannerskantz: Jag har motionerat om att preskriptionstiden för krav på övertidsersättning icke skall vara så lång som här föreslås. Enligt paragrafen skall arbetstagare, som vill fordra sådan ersättning, dels inom två månader från det att arbetet utförts underrätta arbetsgivaren om sitt anspråk dels ock inom ett år från samma tidpunkt anhängiggöra sin talan. Jag undrar vad det skall tjäna till att ha så lång tid. Det har väl en viss betydelse att man har de anspråk som man vill framställa i färskt minne, och ju längre tid som förflyter, dess svårare blir det att klarlägga de omständigheter som kunna inverka på ersättningsfrågan. Jag tycker att man inte bör ta till längre tid än som är rimlig för att vederbörande arbetstagare skall kunna få ut sin rätt.

Jag skall därför, herr talman, be att på denna punkt få yrka bifall till min motion I: 268, som går ut på att orden »inom två månader» utbytas mot »inom sex veckor» och orden »inom ett år» mot »inom sex månader».

Herr Wistrand: Herr talman! Jag fattade inte, att utskottets ordförande direkt avstyrkte en återremiss av 8 § utan gärna ser, att en sådan kommer till stånd, även om han inte direkt anser det nödvändigt. Därest det blir återremiss på övergångsbestämmelserna, torde utskottet inte på ett tillfredsställande sätt kunna behandla dessa, om det redan är bundet beträffande en viss lydelse av 8 §. Jag vidhåller därför mitt återremissyrkande.

Herr von Horn: Jag ber att få yrka bifall till den av herr Skoglund vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Norman: Herr talman! I den fastställda föredragningsordningen heter det bland annat: »för den händelse utskottets förslag kommer att i någon del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar». Det kan ju sättas i fråga, om det inte skulle kunna ligga i denna bestämmelse ett tillmötesgående av det övervägande, som herr Wistrand här har önskat skall ske beträffande 8 § i jämförelse med övergångsbestämmelserna. Om herr Wistrand däremot syftar till att man eventuellt skulle komma med ett förslag från utskottets sida om avslag på 8 §, tror jag, att det är fåfänga förhoppningar.

Herr Linder: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande 8 §. I det sammanhanget ber jag också att få yrka avslag på det återremissyrkande, som har framställts här. Det kan inte vara rimligt att i denna, som man brukar säga, sena timme av riksdagen, när vi med så oändligt stort besvär här försökt komma till ett resultat, återigen försöka att trolla fram någonting nytt på kompromissens väg. Vem vet, vad det kan leda till — kanske nya svårigheter och nya betänkligheter! Det har kostat mycken tid att sätta ihop utskottets utlåtande om denna paragraf. Jag kan inte finna, att här förebragts något verkligt bärande skäl för att utskottet för sin del

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.) skulle frångå den uppfattning, utskottet har, och således finner jag icke heller någon anledning att gå med på en återremiss. Jag yrkar således avslag på förslaget om återremiss.

Herr **Wistrand**: Jag kan inte finna, att föredragningsordningen möjliggör sådana ändringar, som det här kan bli tal om, nämligen en uppgörelse inom utskottet av annan art än den, som nu är träffad. Mitt återremissyrkande är alltså befogat, då utskottets ordförande kommer att yrka återremiss på övergångsbestämmelserna. Under sådana förhållanden torde mitt yrkande, om det bifalles, inte lägga något väsentligt plus till utskottets arbetsbörda.

Herr statsrådet **Möller**: Jag vill bara påpeka, att ett återremissyrkande skall fylla ett visst bestämt ändamål. Såvitt jag har fattat det, är det beträffande 8 § en strid mellan två olika principer, nämligen huruvida man i lagen skall inskriva något påbud om övertidsersättning eller inte. Utskottsmajoriteten och Kungl. Maj:t ha föreslagit, att det skall finnas en sådan föreskrift, och det av skäl, som jag inte skall utveckla här. Herr Wistrand och åtskilliga med honom anse, att den principen är oriktig och icke skall införas i lagen. Hur det skall kunna bli en kompromiss mellan två diametralt motsatta uppfattningar i en principfråga begriper inte jag. Jag måste höra någonting om varför man skall återremittera. Det kan inte bara bero på att övergångsbestämmelsen skall återremitteras, utan man måste ha något annat syfte, som man vill vinna med en sådan återremiss.

Herr **Wistrand**: Mitt yrkande är baserat just på att en sådan kompromiss har åstadkommits av utskottet. När man nu försöker riva upp den ena delen av denna kompromiss, bör också den andra delen behandlas i detta sammanhang.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen att i avseende på den nu ifrågavarande paragrafen yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att paragrafen skulle utgå ur förslaget; 3:o) att kammaren skulle godkänna paragrafen med den ändring, som förordats i motionen I: 268; samt 4:o) att paragrafen skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjorde herr talmannen till en början propositioner, först på bifall till det under 4:o) här ovan upptagna yrkandet om återremiss samt vidare därpå att nämnda yrkande skulle avslås; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på återremiss, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Linder** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att 8 § i andra lagutskottets förslag till arbetstidslag för detaljhandeln skall visas åter till utskottet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås yrkandet om paragrafens återförvisning.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propo-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

sitionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Därefter gjordes propositioner enligt de under 1:o)—3:o) här ovan angivna yrkandena; och förklarades propositionen på den föredragna paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övertvägande ja besvarad.

9 §.

Denna paragraf var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Fortgår arbetstagares arbete under minst sex timmar av dygnet skall, såframt ej är fråga om arbete, varom i 6 § förmåles, eller sjukdomsfall eller annan oförutsedd händelse tillfälligtvis föranleder till undantag, under arbetstiden infalla en sammanhängande rast om minst *en timme*. *Sådan rast må, om arbetsgivare och arbetstagare äro ense därom, utbytas mot två raster om sammanlagt minst en timme 15 minuter.*

Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva undantag från föreskrifterna i första stycket.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Norman, Linder* och *Sten* samt fru *Nordgren* ansett, att utskottet bort tillstyrka 9 § i Kungl. Maj:ts förslag.

(i utskottets förslag:)

Fortgår arbetstagares arbete under minst sex timmar av dygnet skall, såframt ej är fråga om arbete, varom i 6 § förmåles, eller sjukdomsfall eller annan oförutsedd händelse tillfälligtvis föranleder till undantag, under arbetstiden infalla en sammanhängande rast om minst *30 minuter*.

Herr *Sten*: Herr talman! Då jag tillhör reservanterna till förman för Kungl. Maj:ts förslag, och det är en ganska väsentlig försämring, som utskottet har åstadkommit i denna paragraf, ber jag att med ett par ord få erinra om att Kungl. Maj:ts förslag bygger på de sakkunnigas mycket starkt motiverade yrkande på denna punkt. De ha framhållit, att en arbetsdag av ordinär längd bleve för de anställda onödigt påfrestande, om den inte avbrötes av en ordentlig rast, under vilken arbetstagaren kunde känna sig fullt ledig och vilken gäve honom möjlighet att på regelbundna tider intaga måltid eller vistas utomhus. Det har också under utskottsbehandlingen framhållits, att denna rast är den enda möjlighet, som de affärsanställda, bland vilka ju finnes ett stort antal gifta kvinnor, ha att besöka andra butiker under öppethållningstiden. All erfarenhet visar, att en timmes rast är synnerligen nödvändig och att den är lämplig i de allra flesta samhällen, såsom våra mindre och medelstora städer och andra liknande samhällen. Den enda motivering, som har anförts för utskottets avvikelse, är att i städer av Stockholms storlek förekommer, att biträden bo i utkanterna av staden men arbeta i de centrala delarna och alltså inte hinna till sina hem för att inta måltiderna, men det är ju en omständighet, som inte kan få förhindra, att man antar en för det stora flertalet förnuftig och riktig bestämmelse. Jag behöver inte påpeka, att några svårigheter för företagarna ju ingalunda uppstå, då arbetstiden under alla omständigheter gott inrymmes i öppethållningstiden.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, vilket innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande 9 §.

Häri instämde herr *Västberg*.

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den under behandling varande paragrafen endast yrkats, av herr *Sten*, att densamma skulle godkännas med den lydelse Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse samt vidare enligt herr *Stens* yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

10—18 §§.

Godkändes.

Slutbestämmelserna.

Dessa bestämmelser lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Denna lag träder i kraft, såvitt den avser arbetsrådets befogenhet och verksamhet, den 1 oktober 1939 och i övrigt den 1 januari 1940 samt gäller till och med den 31 december 1942. Beträffande förseelse mot lagen, som begåtts under tiden för dess giltighet, skall dock vad i lagen är stadgat fortfarande att gälla efter sistnämnda dag.

(i utskottets förslag:)

Denna lag träder i kraft, såvitt den avser arbetsrådets befogenhet och verksamhet, den 1 oktober 1939 och i övrigt den 1 januari 1940 samt gäller till och med den 31 december 1942. *Lagen skall dock icke verka rubbning i sådant före den 1 juni 1939 träffat avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, som gäller för viss, den 1 januari 1940 ännu icke tilländalupen tid.* Beträffande förseelse mot lagen, som begåtts under tiden för dess giltighet, skall vad i lagen är stadgat fortfarande att gälla efter den 31 december 1942.

Herr *Gärde*: Jag skall be att få yrka återremiss till utskottet av dessa bestämmelser.

Herr *Sten*: Herr talman! Jag anslöt mig både vid den preliminära och vid den definitiva behandlingen i utskottet till Kungl. Maj:ts förslag, då jag jämväl beträffande kollektivavtalen ansåg det vara oriktigt att göra undantag. Detta förslag har ju varit känt under någon tid, och de avtal, som ha slutits under den senaste tiden, och som givit utskottet anledning till undantagsbestämmelsen — som ju departementschefen inte ansåg vara motiverad — kunna antagas ha slutits under förutsättning att denna lag skulle bli antagen i föreliggande skick. Den omständigheten, att jag inte ansåg mig böra avlämna reservation jämväl på denna punkt, kan sålunda inte förhindra mig att upprätthålla yrkandet om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag skall dock inte göra det i det nuvarande läget utan förenar mig med herr *Gärde* i hans yrkande.

Herr *Linder*: Herr talman! Jag ser mig föranlåten att yrka avslag på återremissyrkandet beträffande övergångsbestämmelserna. Dessa stå ju i sammanhang med 8 §, bland annat, och denna 8 § har riksdagen godkänt och därvid avslagit ett återremissyrkande. Det kan inte vara riktigt att, sedan en överenskommelse mellan de olika partierna så att säga har träffats inom ut-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

skottet, bryta denna och återremittera dessa övergångsbestämmelser med en särskild udd riktad mot dem. 8 § och dessa övergångsbestämmelser sammanhänga, och därför måste jag yrka, att utskottets förslag bifalles även här.

I detta anförande instämde herr *Petersson, Knut*.

Herr Strand: Jag ber att få ansluta mig till återremissyrkandet med hänsyn till att beslutet eljest kan komma att bli olika i de båda kamrarna. Skulle emellertid återremissyrkandet avslås, vill jag ställa yrkande om bifall till sådan ändring i bestämmelserna, att ordet »avtal» utbytes mot »kollektivavtal».

Herr Norman: Herr talman! Jag ber att få säga, att den överenskommelse, som är träffad i utskottet, inte har den karaktär, som vissa talare här ha framfört. Det har inte ovillkorligen gällt ett övervägande för utskottets ledamöter: att antingen ställa sig så och så till 8 § eller så och så till denna formulering, som utskottet har föreslagit beträffande övergångsbestämmelserna. Nu har det inte ställts något yrkande här om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, alltså att inga undantag skulle göras beträffande vissa slag av avtal. Skulle utskottet få att överväga detta, förefaller det mig, som om med det beslut kammaren fattat beträffande 8 § någon återremiss här inte vore möjlig, men här ha ju ställts yrkanden endast om en viss omformulering med bibehållande av principen. Under sådana förhållanden finner jag för min del, att det med den ståndpunkt jag har intagit i utskottet till 8 § såväl som till denna bestämmelse inte kan på något sätt innebära ett svek emot de tysta överenskommelser så att säga, som ha förelegat här, om jag nu tillstyrker återremissyrkandet.

Herr Strand: För att det inte skall behöva bli något missförstånd beträffande min ställning till frågan, yrkar jag i stället bifall till utskottets förslag till övergångsbestämmelser med den ändringen, att ordet »avtal» utbytes mot »kollektivavtal».

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Det kan inte gärna ha undgått första lagutskottets ärade ordförande, att det under debatten förekommit inlägg, som syfta till någonting helt annat med återremissyrkandet än han själv gör. Jag ber att få erinra om det anförande, som nyss hölls från Gävleborgslänsbänken. Under sådana förhållanden ser jag mig förhindrad att rösta för återremissyrkandet. Sambandet mellan 8 § och övergångsbestämmelserna var under utskottets överläggningar klart och tydligt. Jag kan inte medge, att denna överenskommelse ensidigt tolkas av den ena parten på ett sätt, som gör det omöjligt för den andra parten att biträda tolkningen.

Herr Gärde: Herr Strand anförde som motiv för sitt yrkande att inte någon tvekan skulle råda om hans uppfattning i frågan. Jag skall då med samma motivering be att för min del få yrka bifall till den ändringen i utskottets förslag till övergångsbestämmelser, att det från rad 6 skall lyda: »Lagen skall dock icke i fråga, som avses i 8 §, verka rubbning i sådant före den 1 juni 1939 träffat avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, som gäller för viss, den 1 januari 1940 ännu icke tilländalupen tid.» Skillnaden mellan detta förslag och utskottets är, att orden »i fråga, som avses i 8 §,» inskjutas mellan »icke» och »verka rubbning». Lagen skulle alltså, såvitt den inte avser övertid ersättning, komma att gälla även beträffande dessa anställda.

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Herr **Ekströmer**: Jag vidhåller fortfarande, att det inte är enbart 8 §, som har samband med denna övergångsbestämmelse. Därför kan jag ej biträda herr Gärdes förslag, utan vidhåller yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o) att de nu föredragna slutbestämmelserna skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o), av herr *Strand*, att slutbestämmelserna skulle godkännas med den ändring, att ordet »avtal» utbyttes mot »kollektivavtal»; 3:o), av herr *Gärde*, att kammaren skulle godkänna nämnda bestämmelser med den ändring, att i uttrycket »Lagen skall dock icke verka rubbing» näst efter ordet »icke» tillades »i fråga som avses i 8 §»; samt 4:o) att slutbestämmelserna skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjorde herr talmannen till en början propositioner, först på bifall till yrkandet om slutbestämmelsernas återförvisning till utskottet samt vidare på avslag å berörda yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på återremiss, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Linder* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att slutbestämmelserna i andra lagutskottets förslag till arbetstidslag för detaljhandeln skola visas åter till utskottet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås yrkandet om slutbestämmelsernas återförvisning.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med de under 1:o)—3:o) här ovan upptagna yrkandena och förklarade sig anse propositionen på slutbestämmelsernas godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strand* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de under 2:o) och 3:o) angivna yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Strands yrkande.

Herr *Gärde* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående slutbestämmelserna i andra lagutskottets förslag till arbetstidslag för detaljhandeln antager bifall till herr Strands yrkande i frågan, röstar

Ja;

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Gärdes yrkande i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 55.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner slutbestämmelserna i andra lagutskottets i utlåtande nr 31 framställda förslag till arbetstidslag för detaljhandeln, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes förslaget i denna del med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Strand.

Sedan berörda voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 57.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ingressen och rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslaget.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

*Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)**Punkten C.**Utskottets förslag till butikstängningslag.**1 §.*

Godkändes.

2 §.

Denna paragraf innehöll stadgande därom att lagen icke skulle äga tillämpning å vissa slag av försäljning, vilka angivits i elva särskilda, med 1—11 betecknade punkter.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Löfvander*, *Knut Petersson* och *Ekströmer*, fröken *Hesselgren* samt herrar *Skoglund* och *Sandström* på åberopade grunder föreslagit, utom annat, att i 2 § skulle insättas en ytterligare punkt av följande lydelse:

12) öppethållande av lokal, där utställningar av verk av bildande konst ävensom alster av konsthantverk och konstindustri, avsedda för försäljning, anordnas, för visning av dessa konstverk.

Herr Löfvander: Herr talman! Beträffande denna paragraf ha jag och en del andra utskottsmedlemmar avgivit reservation med förslag om en tolfte punkt i paragrafen, så lydande: »Öppethållande av lokal, där utställningar av verk av bildande konst ävensom alster av konsthantverk och konstindustri, avsedda för försäljning, anordnas, för visning av dessa konstverk.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Ekströmer: Herr talman! Herr Löfvander har tidigare i dag utvecklat denna reservation, så att det vore kanske inte mycket mer att tillägga. Jag vill emellertid deklarerera, att jag tycker, att den av reservanterna föreslagna lilla lagändringen är ganska självklar. Statsmakterna här i landet med vår konstittresserade ecklesiastikminister i spetsen ha gått in för ett kraftigt gynnande av konsten, och man vill ej minst popularisera konsten och göra den lätt tillgänglig för alla. Konstsalongerna fylla just för sådant ändamål ett verkligt behov. De äro närmast att jämföras med museer i mindre skala, även om de i olikhet med dessa huvudsakligen avse konsten av i dag. De utgöra därför ett komplement till museerna, vilka senare ha en om jag så får säga mer översiktlig funktion. Att jämföras dessa konstsalonger med vanliga butiker, för vilka av naturliga skäl restriktioner äro nödvändiga, tycker jag ej är riktigt. Man skulle väl kunna säga, att det är ett rent samhällsintresse, att konstsalongerna bli i möjligaste mån tillgängliga för allmänheten. Jag hoppas, att kammaren i denna fråga anlägger enkla och naturliga synpunkter, och jag ber därför, herr talman, utan att ingå på vidare utläggningar, att få yrka bifall till den av herr Löfvander m. fl. avgivna reservationen.

Herr Ström, Fredrik: Jag skulle kunnat nöja mig med att instämma med den siste ärade talaren, om jag inte velat understryka, hur svårt det är för smärre ambulerande konstutställningar, som arbetar- och bildningsorganisationer ofta ha att kämpa med och som alltså kunna komma mycket hastigt på, om utskottets förslag bifalles. Det kan faktiskt uppstå vissa svårigheter, om tillstånd för en konstutställning skulle erfordras. Därför tycker jag, att reservanternas förslag om en tolfte punkt är det bästa. I denna punkt stadgas, att till vad man inte behöver tillstånd för skola också räknas utställ-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

ningar av verk av bildande konst. Jag yrkar bifall till reservanternas yrkande.

Herr Norman: Herr talman! Herr Fredrik Ström framförde ett skäl, som är väl värt att överväga, men jag undrar, om han inte i sin motivering berört någonting annat än vad det här är fråga om. När herr Fredrik Ström talade om de ambulerande konstutställningarna, som ibland förekomma för att tillmötesgå ett behov bland arbetarorganisationer m. m., så äro väl de utställda konstverken i det fallet inte avsedda för försäljning. (Herr Ström, Fredrik: Jo då.) Jaså, ja trots detta tror jag, att riksdagen gott kan stanna vid det förslag, som Kungl. Maj:t här har framställt, nämligen att öppethållandet skall kunna ske efter särskilt tillstånd. Det är ju alltid en omdömesfråga, vad som är bildande konst eller alster av konsthantverk och konstindustri. I fjol diskuterade andra lagutskottet detta spörsmål och lagstiftade sedan med riksdagens medgivande på egen hand. Då funno utskottet och riksdagen, att det lämpligaste sättet att tillmötesgå de berättigade önskemål, som här föreligga, är att ge möjlighet till tillstånd i de särskilda fallen. Skulle man nu utan vidare taga bort detta område från lagens tillämpningsområde, förefaller det mig, som om det skulle föreligga risk för att det kan bli tvistigheter, när det gäller att bedöma, huruvida en sådan här utställning faller eller inte faller under bestämmelserna i lagen, d. v. s. om det är fråga om bildande konst eller inte. Det finns ju så mycket i den vägen, och omdömet om vad som är det ena och det andra blir väl ofta mera personligt. Jag är för min del rädd för att ett fullständigt lössläppande av utställningar i detta fall skulle kunna medföra vissa besvärligheter, så att även en hel del sådant, som inte alls är bildande konst men som kallas så, skulle få framföras i full frihet. Jag yrkar bifall till utskottets hemställen beträffande denna paragraf.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Jag ber att få upplysa kammaren om att innebörden av den av herr Löfvander m. fl. avgivna reservationen egentligen är densamma som i den motion, vilken vid fjolårets riksdag väcktes i andra kammaren av herr Kilbom m. fl. och i första kammaren av herr Ekman m. fl. När det förslaget behandlades av andra lagutskottet, fann man under utredningarna, att den kommitté, som sysslade med butikstängningslagen, redan formulerat ett förslag, som gjorde det möjligt att i viss mån undgå de olägenheterna. Detta accepterades tills vidare för att komma ifrån det dilemma, i vilket konstsalongerna råkat genom ett av allmänna åklagaren anställt åtal och ett därpå följande utslag av högsta domstolen. Emellertid påpekades det uttryckligen i utskottets utlåtande, att den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden hade en rent provisorisk karaktär. Den hade, som det heter i utlåtandet: »till syfte att undanröja vissa otillfredsställande verkningar av gällande butikstängningslag. Vid den fortsatta beredningen av frågan om en ny lagstiftning rörande butikstängning måste givetvis spörsmålet om konstsalongernas ställning bli föremål för en allsidig omprövning.» Emellertid blev det sedan så, att Kungl. Maj:t utan vidare godtog det av kommittén framlagda förslaget i denna del. Och så kommo vi fram till det förslag, till vilket utskottet nu har yrkat bifall. Men jag kan ej övertyga mig om, att detta är den riktiga lösningen av saken. Konstsalonger och utställningar, det är ju en verksamhet av helt annan karaktär än den, som bedrives i detaljhandeln. Den bör rimligtvis ej regleras på samma sätt. Det är därför, som reservanterna yrka, att vi helt enkelt skulle flytta bort denna verksamhet, i den mån den avsåge visningen av konstföremål från butikstängningslagens tillämpningsområde. Jag kan visserligen medgiva, att utskottsförslaget --- vil-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

ket ingalunda, det vill jag påpeka i anledning av herr Normans anförande, är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag — innebär en viss förbättring, så till vida som tillståndsmyndighet nu blivit magistrat och länsstyrelse, under det att Kungl. Maj:t velat förlägga avgöranderätten till polismyndigheterna. Då man betänker, att frågor om tillstånd i detta hänseende såväl enligt kommittéförslaget som enligt Kungl. Maj:ts förslag skall lämnas efter en prövning, vid vilken man har att ingå på ett bedömande av de utsedda föremålens konstnärliga värde, så blir man betänksam mot såväl utskottsförslaget som Kungl. Maj:ts förslag. De syfta ju till ingenting mindre än att införa ett slags censur över utställningsverksamheten. Den »dåliga» konsten skulle få visas endast på vardagarna, den »goda» konsten efter vederbörligt tillstånd även på söndagarna. Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande, som framställts av herr Löfvander.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen enligt utskottets förslag samt vidare på paragrafens godkännande med det tillägg, som föreslagits i den av herr Löfvander m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Löfvander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 2 § av andra lagutskottets i utlåtande nr 31 framställda förslag till buktikstängningslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med det tillägg, som föreslagits i den av herr Löfvander m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

3 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

Å söckendag må butik hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 19. Under tiden från och med den 10 till och med den 23 december må dock tiden för öppethållandet utsträckas till klockan 20.

Å påskafton, pingstafton, midsommarafton, julafton och nyårsafton må butik ej hållas öppen för allmänheten efter klockan 16.

I motionen I: 268, av herrar *Mannerskantz* och *Bondeson*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att göra följande ändring i 3 § i Kungl. Maj:ts förslag:

Å söckendag må butik hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 12 och mellan klockan 13.30 (ev. 14) och klockan 19. Dock må rak-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

stuga och frisersalong hållas öppna från klockan 8 till klockan 19. Under tiden — — — klockan 16.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Denna § är egentligen en ganska betydelsefull §. Det är den, som avhandlar, hur länge Sveriges butiker skola få vara öppna på dagen. Vid denna fråga anser jag det dock vara riktigt, att man även tar under omprövning, om man inte såsom i ett flertal av Europas länder bör göra ett uppehåll i affärsverksamheten mitt på dagen. Skälen därtill äro flera. Den ena arten av skäl hör samman med önskan att få mera enhetliga måltidstimmar, i vilken fråga det ju i annat sammanhang har gjorts framstötter och även nu vid denna riksdag. Den saken skulle utan tvivel i hög grad underlättas, om det bleve en allmän kutym, att man hade en måltidstimme t. ex. mellan kl. 12 och $\frac{1}{2}$ 2 varje dag. Men det finnes också andra skäl, bl. a. att det visat sig vara mycket svårt att inom en butikrörelse få möjlighet att giva de anställda tillfälle att få måltidsuppehåll på bestämda tider, om affären skall hållas öppen hela dagen. Jag kan giva exempel på butiker, som måste ha ända upp till 2 å 3 anställda utöver vad de annars skulle behöva ha, bara för att hålla avbytare till personalen för att de skola kunna få komma ut och få någon mat. Om det då vore möjligt att stänga hela apparaten en tid, så behövde man inte ha dessa avbytare. Denna omständighet kommer att särskilt understrykas och skärpas i och med den nya arbetstidslagen för detaljhandeln. I fall man om några år skulle tillfråga de 1,600, som blivit hörda i denna fråga, och av vilka endast ett 40-tal tillstyrkt en sådan stängning mitt på dagen, så är jag tämligen förvissad om, att ett betydande antal av dem, som nu ställt sig tveksamma, skulle ha en annan position. Jag är nämligen ej säker på, att de ha tänkt sig in i hur den nya arbetstidslagen för butikerna kommer att verka.

Då det är tydligt, att mycket återstår att behandla i dag, skall jag inte förlänga debatten, och jag förstår ju, att det icke tjänar till mycket att här ställa ett yrkande, då dels frågan i remissen har blivit så ogynnsamt mottagen och dels utskottet är enhälligt, men jag antar, att jag knappast försinkar riksdagen, om jag yrkar bifall till motionen nr 268 på denna punkt. Jag skall däremot ej begära votering, om jag inte hör, att det skulle låta som om den hade utsikt att lyckas.

Herr Norman: Personligen delar jag herr Mannerskantz' uppfattning om önskvärdheten av att komma fram till förordningar, som möjliggöra denna stängningstid i syfte att nå fram till en gemensam måltidstimme, men som herr Mannerskantz själv erinrat, har denna fråga varit föremål för mycket noggrant övervägande under utredningen, och det har visat sig, att det på arbetsgivaresidan ej finnes någon som helst resonans för stadganden i den riktning, som herr Mannerskantz föreslagit, och överhuvud taget ej heller i de övriga yttranden, som framkommit i denna fråga. Under sådana förhållanden tror jag det är lämpligt att avvakta utvecklingen en smula. Herr Mannerskantz är välkommen igen om tre år, och då kanske herr Mannerskantz kan få också mitt stöd.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkandena, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen enligt utskottets förslag samt vidare på paragrafens godkännande med den lydelse, som förordats i motionen I: 268; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)**4—10 §§ samt 11 § 1 och 2 mom.*

Godkändes.

11 § 3 mom.

Andra stycket av förevarande moment var så lydande:

*(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)*

Tillstånd, varom i 1 mom. sägs, må endast givas, om synnerliga skäl därtill äro, med mindre ansökningsen avser något av nedannämnda fall. I sådan händelse skola följande regler lända till efterrättelse:

1) försäljning av konfektyrer, alkoholfria drycker, färsk frukt, levande blommor, tryckta skrifter och tändstickor, vilken bedrives från kiosk, stånd, bord eller annat sådant försäljningsställe, där under *hela försäljningsdagen* endast dessa varor saluhållas, må medgivas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till klockan 22; sådant medgivande må ock lämnas för försäljning av *dessas varor* annorledes än från särskilt försäljningsställe, om försäljningen icke är förbunden med handel med andra varor och i övrigt skäl därtill anses föreligga;

1) försäljning av konfektyrer, alkoholfria drycker, färsk frukt, levande blommor, tryckta skrifter och tändstickor, vilken bedrives från kiosk, stånd, bord eller annat sådant försäljningsställe, där under *den vanliga affärstiden* endast dessa varor och *tobaksvaror* saluhållas, må medgivas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till klockan 22; sådant medgivande må ock lämnas för försäljning av *nämnda varor med undantag av tobaksvaror* annorledes än från särskilt försäljningsställe, om försäljningen icke är förbunden med handel med andra varor och i övrigt skäl därtill anses föreligga;

2) försäljning i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt må medgivas i den utsträckning, som med hänsyn till förhållandena anses erforderlig; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat *och tobaksvaror*;

2) försäljning av konfektyrer, alkoholfria drycker, färsk frukt och periodiska skrifter från annan butik än under 1) sägs, där under *hela försäljningsdagen* endast dessa varor saluhållas, må medgivas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till klockan 22;

3) försäljning i direkt anslutning till station för järnvägs- eller lufttrafik eller för mer betydande sjö-, spårvägs- eller busstrafik må medgivas i den utsträckning, som kan anses be-

3) försäljning i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt må medgivas i den utsträckning, som med hänsyn till förhållandena anses erforderlig; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat;

4) försäljning i direkt anslutning till station för järnvägs- eller lufttrafik eller för mer betydande sjö-, spårvägs- eller busstrafik må medgivas i den utsträckning, som kan anses be-

*Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)**(i Kungl. Maj:ts förslag):*

tingad av de resandes behov; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat, *tobaksvaror* och mindre pappersartiklar;

4) försäljning utomhus av varm korv samt bröd, potatis och senap, som tillhandahållas i samband med korven, må medgivas i den utsträckning, som anses lämplig, dock endast från fastställd plats;

5) öppethållande av lokal, där utställningar av verk av bildande konst ävensom alster av konsthantverk och konstindustri, avsedda för försäljning, anordnas, må för visning av dessa konstverk medgivas i den utsträckning så anses lämpligt.

(i utskottets förslag:)

tingad av de resandes behov; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat och mindre pappersartiklar;

5) försäljning utomhus av varm korv samt bröd, potatis och senap, som tillhandahållas i samband med korven, må medgivas i den utsträckning, som anses lämplig, dock endast från fastställd plats;

6) öppethållande av lokal, där utställningar av verk av bildande konst ävensom alster av konsthantverk och konstindustri, avsedda för försäljning, anordnas, må för visning av dessa konstverk medgivas i den utsträckning så anses lämpligt.

Herrar *Norman* och *Sten* hade enligt avgiven reservation ansett, att 11 § 3 mom. 1), 3) och 4) i utskottets förslag till butikstängningslag bort erhålla samma lydelse som punkterna 1), 2) och 3) respektive i Kungl. Maj:ts förslag.

Nu föredrogs till en början

11 § 3 mom. med undantag av den punkt däri, som började med orden »6) öppethållande av lokal» och slutade med »så anses lämpligt».

Herr *Åkerberg*: Jag ber att med hänvisning till vad jag yttrat tidigare under diskussionen få yrka bifall till herrar *Normans* och *Stens* reservation, som sammanfaller med Kungl. Maj:ts förslag.

Herr *Linder*: Jag skall be att få med hänvisning till vad jag förut anfört vid denna punkt yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Norman*: Jag skall inte förlänga diskussionen. Här ha ju i början av principdebatten, särskilt av herr *Åkerberg*, utförligt framhållits de skäl, som tala för att Kungl. Maj:ts förslag i denna del bör bifallas. Det förefaller mig vara alldeles orimligt, att riksdagen skall stadga sådana bestämmelser, som direkt fresta såväl butiksinnehavaren som kunden att bli lagbrytare. Jag har själv många gånger haft behov av att tillfredsställa mitt tobaksbegär på kvällen, och jag är övertygad om, att jag inte skulle kunna undgå frestelsen att själv uppträda som lagbrytare, om en sådan bestämmelse, som utskottet här har föreslagit, skulle vinna riksdagens bifall. De sakkunniga voro inne på det här spörsmålet om försäljning eller icke försäljning av olika slag av varor, när det gäller söndagshandeln. Då hade de sakkunniga åtminstone sagt, att de varor, som icke finge säljas, skulle låsas undan eller döljas genom ett förhängt skynke, så att kunden ej kunde se dem och bli frestad att fresta butiksinnehavaren att överträda lagen. När det gäller tobakshandeln är det raka linjer som äro föreslagna. Man begränsar begreppet

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

kiosk i detta fall till en affär, som säljer vissa varor. Säljer den dessa bestämda varor, så skall den ha möjlighet att hålla öppet utöver den vanliga butikstängningstiden. Men vill man där även sälja tobaksvaror, får man finna sig i att följa den vanliga butikstängningslagen. Det är enligt min uppfattning en riktig bestämmelse, och jag väddar till kammaren att i detta fall stödja Kungl. Maj:ts förslag i den mån, som detta beträffande tobakshandeln avviker från utskottets hemställan. I andra punkten av utskottets hemställan har utskottet gjort ett tillägg till Kungl. Maj:ts förslag, men mitt yrkande innefattar bifall till detta tillägg.

Herr **Linder**: Utskottet har inte givit uttryck åt något annat än det, som är livets vanliga gång. Den kommitté, som sitter, kommer med ganska stor säkerhet att föreslå tillstånd till tobaksvaruförsäljning i kioskhandeln. Jag kan ej finna annat än att utskottets väg alltså är den riktiga.

Herr statsrådet **Forslund**: Det lär visst vara andra gången, som den ärade talaren spår om kommitténs resultat i vad det gäller denna punkt. Jag undrar, om det inte är för tidigt att göra ett sådant uttalande, därför att denna kommitté har inte, såvitt jag kan förstå, varit i tillfälle att komma till några slutståndpunkter, och då uppläggningsfrågan från finansministerns sida innehåller ett konstaterande av att det finnes ett för stort antal tobakshandlare här i riket, så synes det vara egendomligt, om finansministern från kommittén skulle få ett svar, som betydde, att vi skulle ännu mera öka detta antal.

Jag vill också säga, att jag tycker, att man med någon försiktighet bör uttala sig om vad en kommitté skall komma med för förslag. I realiteten är det emellertid så, att riksdagen här är i färd med att fatta ett beslut, som innebär, att en affärsrörelse skall vara skiftande i fråga om vilka varor, som den skall kunna sälja under dagen. Skall den ha öppet på aftonen, så skall det bli en reduktion i varornas antal. Då skall inte tobak få förekomma. Men det är som herr Norman här har sagt: hur nära ligger det ej till hands, att just innehavaren av en sådan kiosk, belägen på det eller det stället, blir inledd i frestelse? Det kommer en kund och säger: jag vet att ni säljer tobak till kl. 19. Varför kan ni inte till mig sälja tobak till kl. 22 också? Mina herrar, i vilken svår ställning kommer icke riksdagen att ställa en sådan innehavare av en kiosk? Detta är vad som kommer att ske, ifall man skulle biträda vad utskottet här har föreslagit. Kungl. Maj:t har för sin del icke velat ställa en sådan kioskinnehavare i en dylik brydsam situation. Därför menar jag, att alla skäl tala för att man tar litet allvarligare på detta problem och inte bara betraktar det så, att här bör de, som innehava dessa kiosker, få rätt att sälja tobak. De ha ju de såväl som andra möjlighet att anpassa sig efter denna butikstängningslag, så att de stänga samma tider som de affärer, med vilka de konkurrera, och då få de ju försälja dessa varor. Men att giva denna förmån åt en viss del av affärsfolket är väl ändå att vara för frikostig och detta framför allt vid en tidpunkt, då man från ett annat departement i Kungl. Maj:ts kansli har satt i gång en utredning just i denna punkt. Och det är, som jag sade tidigare i dag, inte i denna proposition fråga om att Kungl. Maj:t tar ställning till tobaksförsäljningen som sådan, utan Kungl. Maj:t vill avvakta och se vad denna utredning kommer att resultera i, innan man går vidare, och det blir då att vid en senare tidpunkt taga upp saken på nytt och avgöra sitt slutliga ståndpunktstagande, d. v. s. huruvida kioskerna skola få sälja tobak eller ej. Det är som herr Åkerberg har sagt: här har en affärsrörelse onormalt kommit att utveckla sig vid sidan av tobaksförsäljningen i övrigt, och det är nu fråga om att riksdagen skulle sätta dessa affärs-

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

innehavare i denna svåra situation. Jag tycker, att riksdagen bör tänka sig för, innan den förfar på det sätt, som utskottet här i all välvilja har rekommenderat.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! I anledning av socialministerns anförande skulle jag vilja påpeka, att när utskottets majoritet tagit ställning till denna fråga, så har det skett just med hänsyn till den pågående utredningen. Utskottet har funnit, att så länge denna utredning pågår, bör man ej göra någon ändring i de bestående förhållandena. Det rådde någon tvekan om vad status quo i detta hänseende skulle anses innebära. Vissa ledamöter av utskottet gjorde gällande, att status quo vore att tillåta kioskerna att sälja tobak till kl. 10. Däremot invändes, att detta näppeligen för närvarande är tillåtet, utan att rätten att sälja tobak nu faktiskt upphör kl. 7, och den ståndpunkten accepterades av utskottet.

Om man däremot går på Kungl. Maj:ts förslag och direkt förbjuder de kiosker, som vilja hålla öppet längre än till kl. 7 på kvällen, att sälja tobak, så innebär detta uppenbarligen ett mycket starkt avsteg från nu rådande lag och från nu rådande praxis. Det är just med hänsyn till att man ville avvakta resultatet av den pågående utredningen som utskottet har framställt det förslag, som det har gjort. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Linder: Statsrådet förebrädde mig, att jag har anteciperat vad denna kommitté, som håller på att utreda speciellt tobakshandelns villkor, skulle komma att säga, och herr statsrådet har ju rätt uti, att det bör man naturligtvis i allmänhet inte göra. Men jag har kvar den uppfattningen, att denna kommitté väl ändå inte kan bestå av bakåtsträvande, utan att den består av människor, som förstå hur livet rör sig framåt, och från den synpunkten har utskottet fattat ställning till denna fråga. Den är, som herr Knut Petersson utvecklat, fullständigt riktig, och jag tycker det är märkvärdigt, att detta kan röna motstånd. Vi ha för utskottets del inte gjort annat än tagit livet på orden här. Skall detta medföra sådana konsekvenser, som man nu vill göra gällande? Tvärtom! Och jag skulle tro, att denna kommitté, om vilken jag har en god tanke, kommer att följa med sin tid. Jag hörde litet illa, men jag tyckte herr statsrådet sade någonting om, att kommittén består av tobakshandlare. (Herr statsrådet *Forslund*: Nej!) Ja, då ber jag om ursäkt, ty om så varit fallet, hade jag kunnat förstå, att herr statsrådet inte förväntat sig några förbättrade villkor för kioskhandeln. Men som jag tror, att dessa människor följa med tiden och se hur den rör sig, så kommer den nog också att föreslå sådana villkor, att tobakshandeln kommer att bli tillåten åtminstone i en hel del av kioskerna, så att människorna få sina tillfälliga behov av tobaksvaror tillfredsställda. Ur den synpunkten har jag alltså den uppfattningen, att utskottets förslag är riktigt.

Herr statsrådet Forslund: Med anledning av herr Linders uttalande vill jag säga, att den utredning, som pågår, icke har till syftemål att skapa bättre förhållanden för kioskinnehavare i allmänhet, utan skall söka komma till rätta med vissa bekymmer rörande de affärsinnehavare, som försälja tobak åt tobaksmonopolet. Det är för dem svårigheter ha uppstått, vilka givit Kungl. Maj:ts anledning att tillsätta en särskild kommitté.

Naturligvis är det inte här fråga om någon bakåtsträvan. Vi skola inte förhindra en naturlig utveckling av kioskhandeln. Men jag tror, mina herrar, att

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

vi böra iakttaga en viss försiktighet, när det gäller den affärsformen. Vi få nämligen komma ihåg, att det finns en äldre form av affärsrörelse, som är organiserad på en fastare grund än kioskrörelsen. Vi böra nog se ganska kritiskt på detta problem och inte, endast därför att önskemål här ha framförts därom, tillåta en utvidgning av försäljningen av tobak. Det stora flertalet av kioskhandlarna inköpa varor i andra hand. Det är denna verksamhet, som andra lagutskottet anser att riksdagen bör ge sin sanktion i den lag, varom här är fråga.

Jag vill starkt betona, att det här inte gäller ett slutligt ståndpunktstagande till frågan om tobakshandeln, utan att propositionen endast innebär ett avvaktande av den pågående utredningens resultat. Ett sådant avvaktande passar bättre ihop med att man inte fattar något beslut, som bidrar till en ökning av antalet tobaksförsäljningsställen. Med varje ny kiosk, som tillkommer här i landet, skulle ju, om kioskerna få rätt att försälja tobaksvaror, antalet tobaksförsäljare ökas, och kioskerna växa, såsom herrarna veta, mycket snabbt i antal.

Herr Bärq, Johan: Jag vet inte, herr talman, om ett bifall till det ena eller andra förslaget innebär ett framsteg eller en bakåtskrävan. Det är väl närmast en smakfråga, vilken beteckning man använder. Jag har haft rikliga tillfällen här att lära mig en sak, och det är den: att stifta lagar, som man på förhand vet icke komma att respekteras av människorna, kan inte kallas för framåtsträvan åtminstone. På ett annat område, där restriktionsbestämmelserna flöda, har jag trots min inställning till det problem, som jag nu avser, gjort den erfarenheten, att man kan driva lagstiftningen så långt, att den riskerar att bli ett gyckel.

Jag måste säga, att såvitt jag förstår att bedöma denna sak, vore det mycket klokare att låta kioskinnehavarna sälja tobak, så länge de hålla öppet, än att begränsa försäljningen till ett visst klockslag, i tro att en sådan bestämmelse kommer att respekteras av allmänheten och kioskinnehavarna. Jag spår inte, utan jag uttalar såsom något bestämt, att om utskottsförslaget bifalles, kommer det att bli ett överflöd av lagöverträdelse, ifall man nu betraktar ett avsteg från bestämmelserna som en verklig lagöverträdelse. Att se saken så kommer näppeligen vare sig den ena eller andra parten att göra.

På detta område finnas emellertid mycket infama övervakare. Tobaksmonopolet har ju haft för sed att, så långt det varit möjligt att kontrollera, inte lämna rabatträtt till återförsäljare, som brutit mot gällande bestämmelser i fråga om tobakshandel. Kommer den ordningen att upprätthållas i framtiden, är jag alldeles övertygad om att Tobaksmonopolets ledning får mottaga meddelande om utslag i en mängd brott mot bestämmelserna, med resultat att rabatträtten berövas ifrågavarande återförsäljare. Och då har hela spørsmålet dragits in på trakasseriernas område, och det förbättrar inte saken. Det synes mig mycket rimligare att man, även om vissa erinringar kunna riktas mot Kungl. Maj:ts förslag, ändå följer detta, och jag tillåter mig att bestämt förutsäga, att om man går utskottsvägen, dröjer det inte länge, förrän man kommer underfund med att det var oklokt.

I herr Johan Bärqs yttrande instämde herr *Herlitz* och herr *Karlsson, Karl*.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Jag skulle kunna instämma i mycket av vad den siste ärade talaren sade. Även jag betraktar den föreslagna butikstängningslagen såsom gående intill gränsen för det möjliga. Det är en överanstängning av lagstiftningsmakten att göra lagen så detaljerad. Men jag kan

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

inte följa honom, när han säger att han befarar en mängd lagöverträdelser såsom en följd av utskottets förslag just i denna punkt. Överträdelserna kunna väl rimligtvis inte bli fler än de för närvarande äro, eftersom utskottet ingenting annat föreslår än ett bibehållande av den nuvarande ordningen. Jag vet inte, huruvida Tobaksmonopolet har haft några erfarenheter av det slag, som den ärade talaren påpekade, men skulle man i framtiden göra några sådana erfarenheter, kunna de näppeligen sägas vara en konsekvens av utskottets förslag.

Herr Åkerberg: Herr Petersson har två gånger påstått, att utskottets förslag innebär ett bibehållande av den nuvarande ordningen. Om man läser den nuvarande författningen och den föreslagna nya författningen litet slarvigt, kan man få den uppfattningen, men om man läser dem noggrant, kommer man till det resultatet, att utskottets förslag ingalunda innebär ett bibehållande av den nuvarande ordningen utan en väsentlig utvidgning av den rätt, som hittills tillkommit kioskerna.

För närvarande kan kioskhandeln sägas falla utanför vad man kallar handel i lagens mening. Det finnes en definition — en mycket vag sådan för övrigt — på en sådan sorts affär, som inte beröres av de övriga bestämmelserna men som får sälja vissa varor. Det står inte talat om tobak, men såsom herr Linder redan förut påpekat har genom domstols utslag konstaterats, att tobaksvaror inte kunna hänföras till dem, som få säljas i den sortens affärer. Enligt utskottets förslag skulle kioskerna upptagas såsom en kategori av affärer i butikstängningslagen, och utskottet föreslår, att de få sälja tobak till klockan sju. Sedan få kioskinnehavarna sätta undan tobaksvarorna och sälja andra varor men inte tobak. Det innebär ju en väsentlig utvidgning av den rätt, som nu tillkommer kioskerna, och därigenom blir, såsom här redan påpekats, kiosksverksamheten ytterligare utvidgad. Det kommer också att leda till att när den tidpunkten är inne, då hela problemet skall slutligen regleras, äro vi inne i den där djungeln, som herr Linder talade om och som det blir oss omöjligt att komma igenom ens med den mest skarpslipade yxa.

Hur man kan bestrida, att utskottets förslag inbjuder till lagöverträdelser, förstår jag inte. Det må vara riktigt, som herr Petersson säger, att kioskinnehavarna redan äro överträda lagen. Det göra de på grund av de vaga bestämmelserna, men om utskottsförslaget antages, komma de att göra det i kraft av andra lagutskottets medgivande, och det vill jag för min del inte vara med om.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på godkännande av nu föredragna delar av momentet enligt utskottets förslag samt vidare därpå att förslaget i dessa delar skulle godkännas med de ändringar, som påyrkats i den av herrar Norman och Sten därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets förslag till momentets lydelse i angivna delar, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Åkerberg begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner nu föredragna delar av 11 § 3 mom. av andra lagutskottets i utlåtande nr 31 framställda förslag till butikstängningslag, röstar

Ja;

Förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes förslaget i dessa delar med de ändringar, som påyrkats i den av herrar Norman och Sten därom avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Härefter föredrogs

Den återstående punkten i 11 § 3 mom.

Herr **Löfvander**: Med hänvisning till det beslut, som kammaren just fattat, ber jag att få yrka, att sätte stycket i det ifrågavarande momentet måtte utgå.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande punkten samt vidare, enligt herr **Löfvanders** yrkande, därpå att nämnda punkt skulle utgå ur förslaget; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten C.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslaget.

Punkterna D—F.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Om upphä-
vande av kol-
lektivavtalsla-
gen m. m.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta motioner angående upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol samt av 3 a § i lagen om medling i arbetstvister.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom andra kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 5 av herr **Olsson** i Stockholm m. fl., samt nr 156, 157 och 158 av herr **Senander** m. fl.

I motionen II: 5 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att lagen om kollektivavtal och lagen om arbetsdomstol samt den s. k. varsellagen skulle omedelbart upphävas.

I motionen II: 156 hade yrkats, att riksdagen måtte besluta upphäva lagen om kollektivavtal.

I motionen II: 157 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta upphäva lagen om arbetsdomstol.

I motionen II: 158 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta upphäva den av 1935 års riksdag beslutade »lagen om varsel i arbetskonflikter».

Om upphävande av kollektivavtalslagen m. m. (Forts.)

Med sistnämnda lag (»varsellagen») avsågs 3 a § i lagen om medling i arbetstvister.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att motionen II: 5, i vad den avsåge upphävande av lagen om kollektivavtal, samt motionen II: 156 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen II: 5, i vad den avsåge upphävande av lagen om arbetsdomstol, samt motionen II: 157 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; ävensom

C. att motionen II: 5, i vad den avsåge upphävande av 3 a § i lagen om medling i arbetstvister, samt motionen II: 158 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr **Linderot**: Herr talman! Det är självfallet i år liksom tidigare lönlöst att mot ett enhälligt utskott söka uppnå ett positivt resultat i den riktning, som förordas i de här ifrågavarande motionerna. Men jag tycker, att motionerna ändå inte böra begravas utan begravningstal, varför jag i största korthet vill framföra några synpunkter, vilka egendomligt nog ingen ledamot av utskottet synes ha beaktat.

Man tycks utgå ifrån att lagarna om kollektivavtal och arbetsdomstol liksom den s. k. varsellagen numera av den svenska fackföreningsrörelsen och av arbetarna i allmänhet betraktas såsom goda demokratiska lagar. Men så är inte fallet. Det är endast riksdagsrepresentanterna för arbetarklassen jämte några av ledarna inom fackföreningsrörelsen, som betrakta ifrågavarande lagar såsom goda demokratiska lagar. Arbetarna i allmänhet anse, att de flesta av de meningsmotsättningar mellan arbetare och arbetsgivare, som ifrågavarande lagar avse att reglera, böra avgöras genom respektive organisationers egna åtgärder. Jag skall inte anföra några exempel. Jag vill endast hänvisa till att föreställningen om likställighet mellan arbetsgivare och arbetare inför dessa lagar, på vilken utskottet här bygger, är felaktig, därför att likställighet mellan arbetsgivare och arbetare inte kan åvägbringas genom lagstiftning. Varje lagstiftning kommer nödvändigtvis att missgynna den ena eller andra parten, och i de ifrågavarande lagarna finnas åtskilliga bestämmelser, som missgynna arbetarparten, det kan inte bestridas.

I fråga om varsellagen ha två stora fackförbund, nämligen murarnas och byggnadsträarbetarnas, i synnerligen tungt vägande skrivelser, som ha delats ut till riksdagens ledamöter, påvisat, vilka nackdelar lagen medför, speciellt för byggnadsfackens arbetare. Landsorganisationens ledning, som av utskottet blivit tillfrågad, har beträffande kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol yttrat, att de böra bibehållas, men i fråga om varsellagen har landsorganisationens ledning i viss mån anslutit sig till den av herr Senander m. fl. i andra kammaren väckta motionen. Landssekreterariatet anser, att undantag i fråga om varsel borde i lagen medges, när det gäller sympatiåtgärder, d. v. s. sympatistrejck eller sympatilockout. Men inte ens detta ganska blygsamma ändringsförslag, som landsorganisationen i Sverige tillstyrkt, har utskottet behagat beakta. Landsorganisationens ledning kan inte beskyllas för någon särskilt revolutionär inställning till dessa spörsmål, men det tycks nu ha blivit ett axiom här i riksdagen, att om kommunistiska partiets representanter framlägga ett förslag, måste det, även om det tilläventyrs tillstyrkes av landsorganisationens ledning, lämnas obeaktat, därför att det är det kommunistiska

Om upphävande av kollektivavtalslagen m. m. (Forts.)

partiets representanter, som ha tagit initiativet. Jag finner inte, att detta är en saklig behandling av motionerna. Det är en osaklig behandling, som riksdagens högt betrodda utskott här låtit komma sig till last. Utskottet har inte ens diskuterat frågan om varsellagen från de synpunkter, som landsorganisationen har anlagt. Jag tillåter mig därför att hemställa till ledamöterna i kammaren att på sätt, som är möjligt, tillhålla utskottet att mera sakligt behandla framlagda förslag än som ofta nog sker och i detta fall enligt min mening faktiskt har ägt rum.

Beträffande kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol framförde landsorganisationens främste representant i riksdagen, när dessa lagar antogs, såsom sin mening, att de icke av fackföreningsrörelsen skulle komma att åtlydas. Det var kanske överord. Det är klart, att varken vi inom kommunistiska partiet eller någon inom landsorganisationens ledning eller det socialdemokratiska partiet föreställer sig, att arbetarklassen utan vidare kan sätta sig över de lagar, som stiftas. Därtill fordras ju andra åtgärder än deklarationer i riksdagen. Men det ligger ändå någonting i detta, att man bland fackföreningsrörelsens representanter redan från början haft den uppfattningen, att ifrågavarande lagar ändå måste bli till nackdel för fackföreningsrörelsen.

Det är ganska märkligt att se, hur lagstiftningen har verkat på detta såväl som på andra områden. När jag var ung och stod ute på arbetsplatserna i landet, fingo vi strejka för att få sluta kollektivavtal. Då fingo vi slåss för den rätten. När sedan fackföreningsrörelsen blivit så stark, att vi kunde börja få relativt sett goda kollektivavtal, var man färdig att ordna så, att det försvårades för fackorganisationerna att utnyttja den kraft de äga för att skaffa så fördelaktiga kollektivavtal som möjligt. Man kanske invänder, att detta inte stämmer, eftersom det inte avgöres i lagen, hur kollektivavtalen bli utformade, utan det avgöres av fackorganisationerna och arbetsgivarorganisationerna, och eftersom det ju fortfarande förekommer strejker o. s. v. Ja, formellt sett finnas naturligtvis de rättigheter kvar, som arbetarna tidigare förvärvat i det hänseendet. Men reellt sett försöker man på olika sätt att förhindra den direkta kraftutvecklingen från fackorganisationernas sida, och det är mot denna tendens i lagstiftningen, som vi vända oss. Den direkta kraftutvecklingen från arbetarorganisationernas sida är nämligen tyvärr inte större än att den behöver få verka ohämmat för att arbetarnas intressen skola kunna i tillbörlig mån tillvaratagas. Det är hämmande av den direkta kraftutvecklingen, som vi motsätta oss. Det är mot det förminskande av möjligheterna att komma tillrätta med oresonliga arbetsgivare, som speciellt varsellagen medför, vi vända oss. Inom byggnadsfacken kan bestämmelsen om sju dagars varsel helt enkelt ställa arbetarna rättslösa i åtskilliga fall, då de genom en direkt kraftåtgärd kunde vinna rättvisa. Därför borde åtminstone landsorganisationens mening i det fallet ha beaktats inom utskottet.

Jag ber med de kommentarer jag nu har gjort, att få yrka bifall till motionerna 156, 157 och 158 i andra kammaren.

Herr Norman: Herr Linderots anförande var avsett som en fruktansvärd salva mot andra lagutskottet, som han beskyllde för att inte ha handlagt det föreliggande ärendet sakligt. Han hade dock en alldeles felaktig utgångspunkt för sitt resonemang.

Herr Linderot framhöll, att i ifrågavarande motioner framlagts förslag. som tillstyrkts av landssekretariatet, och han fann det förvånansvärt, att utskottet inte ens beaktat detta landssekretariatets yttrande. Så ligger icke saken till. De förslag, som herr Linderot här yrkat bifall till, gå ut på upp-

Om upphävande av kollektivavtalslagen m. m. (Forts.)

hävande av vissa lagar, däribland den s. k. varsellagen. Motionärerna ha i år liksom tidigare inte varit mera förhoppningsfulla, när det gäller möjligheten att vinna bifall till sina förslag, än att de inte ansett sig behöva besvara sig med att utarbета någon lagtext, varför det förefaller mig, som om herr Linderots yrkande knappast ens kan ställas under proposition.

Ifrågavarande spörsmål ha ju diskuterats här ideligen på grund av motioner, och andra lagutskottet har i år varit så artigt mot motionärerna, att det remitterat motionerna till olika organisationer för yttrande. I intet fall ha ifrågavarande organisationer tillstyrkt bifall till motionerna. Herr Linderots påstående i den riktningen gällde ett omdöme från landssekretariatets sida rörande vissa alternativa önskemål, som framstälts i en motionen nr 158 tillhörande bilaga, men i motionen ha inte yrkats sådana ändringar av varsellagen, varom herr Linderot nu talat. Det är väl ändå för mycket begärt, att andra lagutskottet på grund av en så ofullständigt utformad motion som den ifrågavarande skall ta ett eget initiativ i frågan.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Linderot: Herr talman! Utskottets ärade ordförande sade, att det vore tvivelaktigt, om mitt yrkande överhuvud taget kunde ställas under proposition. Jag är visserligen mycket ung här i församlingen i jämförelse med utskottets ordförande, och jag borde väl därför böja mig för auktoriteten. Men jag har i alla fall varit med så länge, att jag inte tror, att jag misstar mig, då jag förutsätter såsom självklart, att mitt yrkande kan ställas under proposition.

Herr Norman riktade en anmärkning mot motionärerna, därför att de inte föreslagit någon lagtext. Men då man föreslår, att en lag skall slopas, är det väl inte vanligt, att man framlägger någon lagtext. Den anmärkningen kan jag därför inte finna vara på något sätt berättigad.

Vidare yttrade herr Norman, att utskottet inte i detta fall kunde taga något initiativ. Jag vet inte, vad herr Norman menar med initiativ. Men om landsorganisationen i Sverige i av utskottet begärt yttrande meddelar som sin mening, att en förändring av den och den karaktären bör vidtagas i en lag, är då landsorganisationen i Sverige skyldig att utforma den för ändringen erforderliga lagtexten åt riksdagen, eller är det andra lagutskottet, som är skyldigt att göra det? Det förefaller mig som om andra lagutskottet i dylikt fall borde ha skyldighet att utforma de satser, som landsorganisationen i Sverige sålunda velat ha införda i lagen. Jag tror inte, att ett riksdagens utskott är en sådan fullkomligt mekanisk apparat, att det inte självt skall kunna formulera några satser, avsedda att utgöra förändring av en bestående lag — i så fall är det ju också märkligt, att herr Norman i dag har gått i elden för en hel massa lagändringar, som herr Normans utskott har utarbetat. I sak är det därför ingen invändning alls, som herr Norman här har lyckats prestera, utan det är i själva verket bara ett erkännande av att utskottet, med så osakliga argument som de herr Norman här själv har fört fram, behagar blankt avslå motionernas yrkande.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionerna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till motionerna 156, 157 och 158 i andra kammaren; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Föredrogs sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner med mera.

Enligt överenskommelse mellan bevillningsutskottet och jordbruksutskottet hade till behandling i sammansatt bevillnings- och jordbruksutskott hänskjutits dels Kungl. Maj:ts den 24 mars 1939 dagtecknade, till jordbruksutskottet hänvisade proposition, nr 230, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner, dels Kungl. Maj:ts den 24 mars 1939 dagtecknade, till bevillningsutskottet hänvisade proposition, nr 231, med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och dels vissa under motionstiden vid riksdagens början väckta, till utskotten överlämnade motioner i ämnen, som berördes av propositionerna eller avhandlade närstående spörsmål.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, i anledning av propositionen nr 230, dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 26 juni 1933 (nr 391) angående mjölkavgift;

2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 7 juni 1935 (nr 279) angående slaktdjursavgift;

3) förordning angående ändrad lydelse av 11 § förordningen den 14 juni 1933 (nr 329) om skatt å oljekakor och vissa slag av fodermjöl;

4) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 11 juni 1937 (nr 369) angående utförselbevis för råg och vete;

dels ock

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av införseln till riket av mjölk och mejeriprodukter samt kasein i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 24 mars 1939 angivna riktlinjer;

2) medgiva, att Kungl. Maj:t finge, om så befunes nödigt för stödjande av priset å smör, vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av införseln till riket av margarin, konstister och fettemulsion samt av råvaror för margarinindustrien och ämnen, varav dessa framställdes, i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer;

3) medgiva, att Kungl. Maj:t finge vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av införseln till riket av slaktdjur samt kött och fläsk i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer;

4) medgiva, att Kungl. Maj:t finge vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av införseln till riket av ägg m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande bestämmelser;

5) medgiva, att Kungl. Maj:t finge vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 31 augusti 1940 av införseln till riket av malt i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer;

6) medgiva, att Kungl. Maj:t finge vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 31 augusti 1940 i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande bestämmelser av införseln till riket av vete och råg samt därav framställda produkter;

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

7) medgiva, att Kungl. Maj:t finge, då särskilda skäl därtill föranledde, för tiden till och med den 31 augusti 1940 bestämma, att restitution av tull enligt 4 § förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution (kvarnindustrirestitution) ej finge åtnjutas eller finge åtnjutas allenast i mindre omfattning än i nämnda paragraf sades;

8) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal med svenska spannmålsaktiebolaget för tiden från och med den 1 september 1939 till och med den 31 augusti 1940 i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna grunder;

9) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att efter beslut av Kungl. Maj:t i mån av behov tillhandahålla svenska spannmålsaktiebolaget svenska statens fyra procent obligationer, ouppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av 25,000,000 kronor för att av bolaget pantförskrivas såsom säkerhet för lån i riksbanken;

10) godkänna i § 10 av avtal den 26 augusti 1938 mellan statens potatismjölsmånad och Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a. av nämnden gjord utfästelse;

11) besluta, att av de avgifter för täckande av förluster å spannmålsregleringen, vilka efter avdrag av restitutioner inflöte under budgetåret 1939/40, skulle till fonden för mötande av sådana förluster överföras det belopp, som överstege 2,000,000 kronor;

12) anvisa för budgetåret 1939/40:

a) till Beredskapslagring av fodersäd ett förslagsanslag av 300,000 kronor;

b) till Avsättning till jordbrukets prisregleringsfond ett förslagsanslag av 55,000,000 kronor;

c) till Avsättning till fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen ett förslagsanslag av 6,000,000 kronor;

B) att riksdagen måtte, i anledning av propositionen nr 231,

1) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror,

2) besluta att, i den mån förordnande om uttagande av accis enligt förordningen om accis å margarin och vissa andra fettvaror av Kungl. Maj:t meddelades, Kungl. Maj:t skulle äga att för tid, varunder sådan accis utginge, förordna, att med accisförordnandet avsedd vara skulle beläggas med tull, som motsvarade den för densamma bestämda accisen, eller, därest tull å varan redan utginge, en med accisbeloppet förhöjd tull; dock att från sådan tull eller tullförhöjning skulle undantagas vara, som infördes uteslutande för tillverkning i och för försäljning av annan accisbelagd vara;

C) att följande motioner, nämligen

I: 15 och II: 17, likalydande, I: 219 och II: 318, likalydande, I: 220 och II: 141, likalydande, I: 221 och II: 342, likalydande, I: 222 och II: 338, likalydande, I: 313 och II: 463, likalydande, I: 314 och II: 461, likalydande, I: 315, I: 316, I: 324 och II: 497, likalydande, I: 328 och II: 489, likalydande, I: 329 och II: 487, likalydande, I: 330, I: 331 och II: 482, likalydande, I: 332 och II: 483, likalydande, II: 444, II: 462, II: 484, II: 485, II: 486, II: 488, II: 490, II: 491, II: 492, II: 493, II: 494, II: 495 ävensom II: 496,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

I de likalydande motionerna I: 221 av herr *von Heland* och II: 342 av herrar *Andersson* i Dunker och *Wolgast* hade hemställts, att riksdagen måtte ställa ett belopp av tre miljoner kronor till Kungl. Maj:ts förfogande samt att detta belopp tillsammans med margarinaccismedel i enlighet med vad som i motionerna I: 220 och II: 141 föreslagits måtte användas till utdelning av smör till mindre bemedlade barnrika familjer.

I motionen I: 316 av herrar *Näslund* och *Bäckström* hade hemställts, att riksdagen ville avslå det i propositionen nr 230 föreslagna bemyndigandet för Kungl. Maj:t att lämna stöd för export av fodersäd under kommande skördeår.

I de likalydande motionerna I: 324 av herr *Domö* m. fl. och II: 497 av herr *Bagge* m. fl. hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 231 måtte besluta att ändra förordningen om accis å margarin och vissa andra fettvaror m. m. därhän, att övre gränsen för Kungl. Maj:ts befogenhet att uttaga accis höjdes från 60 öre till 75 öre pr kg.

Vidare hade i de likalydande motionerna I: 328 av herr *Domö* m. fl. och II: 489 av herr *Bagge* m. fl. hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 230 angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

dels ville uttala sig för

1) att den under månaderna kring årsskiftet 1938/39 uppnådda genomsnittliga prisnivån för jordbrukets produkter borde betraktas såsom en minimigräns, vilken endast undantagsvis skulle få underskridas;

2) att margarinaccisen skulle kunna höjas utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit i den utsträckning, som kunde erfordras för att möjliggöra uttagandet av det eftersträfvade smörpriset;

3) att för utförsel av fodersäd exporttillägg skulle få utbetalas även för att säkerställa ett tillfredsställande fodersädespris inom landet, för vilket ändamål det av Kungl. Maj:t begärda anslaget å 2 milj. kr. skulle få överskridas och subsidiärt finansieras med veteavgifter;

4) att stödköpspriserna å brödspannmål borde, om förhållandena så påkallade eller medgäve, höjas intill 18 kronor pr dt under höstmånaderna med en mot lagringskostnaderna svarande successiv stegring under efterföljande månader, varvid hittills gällande prisskillnad mellan råg och vete ej längre borde tillämpas;

dels ville besluta

1) att kostnaderna för beredskapslagret av brödsäd ej skulle belasta fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen;

2) att det begärda anslaget ur jordbrukets prisregleringsfond till särskilda åtgärder till befrämjande av jordbruket i Norrland skulle höjas från 800,000 kronor till 1 miljon kronor;

dels ville i övrigt beakta de i motionerna anförda synpunkterna.

Slutligen hade i de likalydande motionerna I: 332 av herr *Näslund* m. fl. och II: 483 av herr *Sandberg* m. fl. hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 230 måtte besluta,

att till särskilda åtgärder till befrämjande av jordbruket i Norrland skulle ur jordbrukets prisregleringsfond för budgetåret 1939/40 anvisas ett belopp av 1,000,000 kronor,

att bidrag till anläggande eller ombyggnad av andelsmejerier i lappmarken och därmed jämförliga trakter av landet skulle utgå med 40 procent av anläggningskostnaden, Kungl. Maj:t dock obetaget att därest vederbörande hus-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

hållningssällskap på grund av särskilda förhållanden funne sig böra tillstyrka högre bidrag än 40 procent besluta i enlighet därmed, och

att kungörelsen den 30 juni 1937 (nr 650) angående statsbidrag för sändningar av vissa fodermedel till Västerbottens eller Norrbottens län skulle ändras i enlighet med vad i dessa motioner angäves.

I motiveringen hade utskottet beträffande fodermedelsregleringen anfört bland annat följande:

»På grund av särskilda omständigheter har riksdagen tidigare i år på hemställan av Kungl. Maj:t medgivit, att under innevarande regleringsperiod av jordbrukets prisregleringsfond må användas högst 2 miljoner kronor för stödande av en export av fodersäd. I propositionen nr 230 har departementschefen på förslag av jordbruksutredningen begärt enahanda bemyndigande för regleringsåret 1939/40. I motionen I: 316 yrkas avslag å departementschefens hemställan i denna del. I likhet med departementschefen hyser utskottet principiella betänkligheter mot att inordna exportstödande åtgärder i regleringssystemet på förevarande område. Då emellertid i propositionen förutsatts att bemyndigandet skall tagas i anspråk endast vid en riklig foderskörd och för att motverka ett starkare prisfall å fodersäd, anser sig utskottet kunna tillstyrka detsamma. Utskottet delar departementschefens åsikt, att exportstödet icke bör ha till syfte att säkerställa ett visst prisläge å inhemskt foder, och kan således icke biträda de yrkanden i motsatt riktning, som framställts i motionerna I: 328 och II: 489.»

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits av, utom andra,

1:o herrar *Bengtsson, Lundell, Mannerskantz och Liedberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, i anledning av propositionen nr 230 samt med bifall till motionerna I: 328 och II: 489,

dels antaga — — — (lika med utskottet) — — — av 6,000,000 kronor;

B) att riksdagen måtte, i anledning av propositionen nr 231 samt med bifall till motionerna I: 324 och II: 497,

1) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror,

2) antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror;

3) besluta att, i den mån förordnande om uttagande av accis enligt förordningen om accis å margarin och vissa andra fettvaror av Kungl. Maj:t meddelades, Kungl. Maj:t skulle äga att för tid, varunder sådan accis utginge, förordna, att med accisförordnandet avsedd vara skulle beläggas med tull, som motsvarade den för densamma bestämda accisen, eller, därest tull å varan redan utginge, en med accisbeloppet förhöjd tull; dock att från sådan tull eller tullförhöjning skulle undantagas vara, som infördes uteslutande för tillverkning i och för försäljning av annan accisbelagd vara;

C) att följande motioner, nämligen

I: 15 och II: 17, likalydande, I: 219 och II: 318, likalydande, I: 220 och II: 141, likalydande, I: 221 och II: 342, likalydande, I: 222 och II: 338, likalydande, I: 313 och II: 463, likalydande, I: 314 och II: 461, likalydande, I: 315, I: 316, I: 329 och II: 487, likalydande, I: 330, I: 331 och II: 482, lika-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
lydande, I: 332 och II: 483, likalydande, II: 444, II: 462, II: 484, II: 485, II: 486, II: 488, II: 490, II: 491, II: 492, II: 493, II: 494, II: 495 ävensom II: 496, måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anförde och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

2:o) herrar *Elon Andersson*, *Björnsson* och *Carlström*, vilka ansett, att utskottets utlåtande, i vad det avsåge fodermedelsregleringen, bort hava den lydelse, som i denna reservation angivits;

3:o) herr *Lövgren*, vilken ansett, att utskottet i anledning av motionerna I: 332 och II: 483, likalydande, bort tillstyrka i reservationen angivna ändringar av kungörelsen den 30 juni 1937 (nr 650) angående statsbidrag för sändningar av vissa fodermedel till Västerbottens och Norrbottens län.

I den av herr *Elon Andersson* m. fl. avgivna reservationen hade för det nyss återgivna stycket av utskottets motivering förordats följande lydelse:

»I propositionen nr 230 har departementschefen på förslag av jordbruksutredningen begärt bemyndigande för Kungl. Maj:t att under regleringsåret 1939/40 av jordbrukets prisregleringsfond få använda högst 2 miljoner kronor för stödjannde av export av fodersäd. I motionen I: 316 yrkas avslag å departementschefens hemställan i denna del. Liksom departementschefen hyser utskottet principiella betänkligheter mot att inordna exportstödjannde åtgärder i regleringssystemet å förevarande område. För sin del tillmåter utskottet dessa betänkligheter sådan betydelse, att utskottet, i överensstämmelse med vad som yrkats i sistberörda motion, icke anser sig kunna tillstyrka det ifrågasatta bemyndigandet för Kungl. Maj:t. Härav följer, att utskottet icke kan biträda de yrkanden i motsatt riktning, som framställts i motionerna I: 328 och II: 489.»

Herr Mannerskantz: Herr talman! Årets proposition angående jordbruksregleringen bör rättvisligen sägas innehålla något allvarligare försök, än som tidigare varit vanligt, att skapa möjligheter att nå de mål, som ha blivit uppsatta. På en del punkter ha emellertid vi högerreservanter funnit, att vissa försvagande formuleringar kvarstå även i utskottsutlåtandet.

Vad först beträffar det allmänna uttalande, som utskottet och Kungl. Maj:t göra angående hur långt man vill utsträcka de prisreglerande åtgärderna, så ha vi reservanter inte kunnat finna, att det uttalandet alldeles täcker vad som behöver göras. Denna meningsskiljaktighet sammanhänger med vad man anser behövt för att jordbruksnäringen som sådan skall kunna få tillräcklig bärighet. Då Kungl. Maj:t och utskottet säga, att man anser att prisnivån skall få variera mellan 15 % över och 15 % under den medelprisnivå, som rådde 1925—1929, så ha vi reservanter på den punkten velat få fram en något starkare formulering och ha för vår del föreslagit, att »den under månaderna kring årsskiftet 1938/39 uppnådda genomsnittliga prisnivå må betraktas som en minimigräns, vilken endast tillfälligtvis bör — utan att åtgärder däremot vidtagas — få underskridas».

Nu har det vid utskottsbehandlingen gjorts gällande, att det just inte skulle vara någon skillnad mellan dessa båda uttalanden. Jag skall då ta ett exempel för att visa, vari denna skillnad består. Om det exempelvis gäller att med regleringspengar vidta åtgärder för infrysning av kött och fläsk, så kan detta enligt Kungl. Maj:ts och utskottets formulering inte gärna äga rum förrän parti-prisnivån på fläsk i Stockholm blivit lägre än enligt den formulering, som vi ha föreslagit. Utskottets formulering innebär, att regleringspengar kunna få tas i anspråk för infrysning av fläsk först när prisnivån här i Stockholm kommer ned till 1 krona 25 öre per kg., medan detta enligt vårt förslag kan ske

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

redan vid ett pris av 1 krona 35 öre per kg. Denna åtskillnad mellan vår formulering och utskottets gäller givetvis även i fråga om de övriga grenarna av jordbruksregleringen.

Utskottet har i detta sammanhang också gjort det uttalandet, att hela prisregleringen kan påverkas av i vad mån produktionen sväller ut vid ett högre prisläge. Om man klarlägger, att huvuddelen av prisregleringarna består i att man inte tillåter alltför mycket import av t. ex. fodermedel, utan att huvuddelen av den svenska animalieproduktionen är baserad på vad som växer på den svenska jorden, så blir det uppenbart, att det finns gränser uppdragna för hur långt produktionen inom jordbruket kan drivas upp. Utskottets uttalande kan därför vara riktigt när det gäller en enstaka gren av jordbruksnäringen, men det är inte riktigt som jordbruksutskottet här säger, att produktionen inom jordbruket kan drivas upp hur långt som helst. Produktionen drives upp genom växtförädlingens framåtskridande, därigenom att jorden kommer i högre kultur, genom att bättre och bättre brukningsmetoder användas och så vidare, men att man skulle kunna under ett regleringsår driva upp den sammanlagda jordbruksproduktionen något nämnvärt bara därför att prisläget blir högre torde vara en sanning med mycket stor modifikation. Man kan företa en överflyttning från odling av höstsäd till odling av vårsäd eller till vallodling, och man kan ha fler eller färre svin och andra djur, men man kan inte göra alltsammans på en gång, utan när man ökar produktionen på det ena området, så minskar man den på det andra och tvärtom.

Vi veta, att trycket av de fördyrande omständigheter, vartill statsmakterna till en stor del själva bära skulden, inte har upphört utan alltjämt fortfar. Vi veta också, att behovet av kapitalinvesteringar är mycket stort i jordbruksdriften, dels för att rationalisera driften, anskaffa mera maskiner och bättre ekonomibyggnader, och dels för att skapa bättre bostadsförhållanden både åt de anställda i jordbruket och åt jordbrukarna själva. Allt detta kan ske endast om man har pengar till det, och man kan ju inte ständigt bara öka skulderna, utan sådant måste till en stor del finansieras genom överskott på den löpande driften. Men många jordbrukare arbeta under så ogynnsamma förhållanden, att de ha svårt att få löpande debet och kredit att gå ihop, även om de inte alls vilja göra några sådana större kapitalinvesteringar. När vi därför studerat de förhållanden jordbruket för närvarande arbetar under, så ha vi för vår del kommit till den slutsatsen, att det inte är tillräckligt att komma ned under en prisnivå, som vi i reservationen ha fixerat till den under månaderna kring årsskiftet 1938/39 uppnådda genomsnittliga prisnivån.

Vi ha valt denna nya riktpunkt eller minimigräns därför att perioden 1925—1929 nu synes oss börja bli så avlägsen, att det kan vara skäl att ta fasta på någon period, som ligger oss närmare i tiden. Efter vad jag kan förstå ha vi heller ingen möjlighet att räkna med att omkostnaderna inom jordbruket skola komma att nedgå under den närmaste framtiden. Vi hysa inte någon särskild önskan att pressa ned lönerna för våra anställda, vi ha ingen lust att förmäna dem möjligheten av bättre bostadsförhållanden och så vidare. Och när vi inte tro, att det finnes möjlighet att genom rationalisering av driften och andra sådana åtgärder under närmaste regleringsåret vinna så mycket, att man kan finansiera sådana välmotiverade driftskostnader, som jag nyss talat om, så finnes till slut ingen annan utväg att hålla på, än att vi måste sätta produktprisnivån tillräckligt högt.

Jag har här sett frågan ur jordbrukets synpunkt, men det är kanske inte heller alldeles ur vägen att erinra om vilken utomordentligt stor betydelse det har för hela riket, att vår jordbruksnäring, som är landet största näringsgren, har ett kraftigt pulserande liv och kan sköta sina finanser tillräckligt väl. Det

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

är nog ingen överdrift att säga, att det svenska jordbruket är den största avnämnaren av den svenska industriens produkter. Och skulle det svenska jordbruket bringas att minska inköpen av industriprodukter både för driftens upprätthållande och för de egna personliga behoven hos dess utövare, så kan det inte undvikas, att detta måste bli till nackdel för den svenska industrien, både för dess företagare och för dess anställda. Jag måste därför hävda nödvändigheten av att den produktprisinivå man vill sträva efter inte fastställas i enlighet med Kungl. Maj:ts och utskottets formulering utan får den mera jordbruksvänliga formulering, som vi reservanter ha funnit vara den riktiga.

Liksom tidigare är jordbruksregleringen även i år väsentligen uppdelad efter de olika produktionsgrenarna, mjölkregleringen, slakteriregleringen, fodermedelsregleringen och brödsädsregleringen samt beredskapslagringen. Några större nyheter ha inte föreslagits annat än på mjölkregleringens område. Här är den stora nyheten, att man har föreslagit försöksvis införande av en favorisering av de mindre jordbrukarna på så sätt, att för de första 450 kg. mjölk, som levereras under varje månad, skall restitueras ett belopp, som per kilogram mjölk motsvarar mjölkavgiften. Detta har jordbruksutredningen föreslagit. Men om detta förslag också fått bli riksdagens beslut, hade det ingalunda tillfört varje småbrukare en ytterligare inkomst av 108 kronor per år, ty det hade också inneburit en minskning av möjligheterna att erhålla prisutjämningsbidrag på den vanliga produktmjölken. De 20 miljoner kronor, som beräknats åtgå för att restituera mjölkavgiften för de först levererade 450 kg. mjölk per månad, skulle nämligen tagas från prisutjämningsfonden, och det bleve på så sätt mindre belopp än tidigare, som kunde utdelas från denna. Man har beräknat en genomsnittlig minskning av prisutjämningsbidraget för mjölken med 0.9 öre per kilogram, men om bidraget i enlighet därmed skulle utgöra 1.1 öre per kilogram ger detta för de första 450 kg. mjölk 4 kronor 95 öre per månad och 59 kronor 40 öre per år. Det beloppet innebär en avsevärd reducering av den beräknade vinsten på 108 kronor.

Detta har jordbruksministern insett, och han har för den skull formulerat uttalandena angående smörpriset något annorlunda än jordbruksutredningen föreslagit. Statsrådet liksom även utskottet förordar nämligen, att mjölkavgiften må utgå med 2 öre upp till ett smörpris av 3 kronor. Detta förslag hälsa vi för vår del med stor tillfredsställelse, ty det överensstämmer med den princip, som vi förfäktat under många år, att man inte skall ta igen med ena handen vad man ger med den andra.

Vad vi nu ha att invända på denna punkt är att det inte finns någon garanti för att ett partipris på smöret av 3 kronor per kilogram skall kunna upprätthållas utan risk för minskning av den inhemska smörkonsumtionen. Jag vill inte göra gällande, att en sådan minskning vore alldeles ofrånkomlig, men då man betänker, hur konsumtionen av fett här i landet utvecklar sig så att magarinförsäljningen ökas, behöver man kanske inte vara alltför stor pessimist för att säga, att det är ganska osäkert, om man på denna väg kan vinna vad Kungl. Maj:it och utskottet tro är möjligt.

Om svenska mejeriernas riksförening sätter smörpriset till 3 kronor per kilogram, och om det skulle visa sig en nedgång i smörkonsumtionen inom landet till följd härav, då få vi lika stora kvantiteter över till export, som denna nedgång i den inhemska smörkonsumtionen omfattar. Den exporten kostar då genast pengar ur jordbruksregleringens synpunkt sett. Jag vill här inskjuta, att jag för min del är ense med utskottet om att smörexporten med nuvarande exportpris inte är förlustbringande för landet. Jag inser till fullo, att detta utskottets uttalande ur nationalekonomisk synpunkt sett är riktigt. Vi importera nämligen margarindråvarorna till så billigt pris, att kostnaderna

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

för smörexporten uppvägas. Men detta resonemang håller som sagt inte streck om man betraktar saken enbart ur jordbruksregleringens synpunkt.

Jag vet att många människor anse det vara alldeles oriktigt att exportera smör för ett pris, som är lägre än priset på hemmamarknaden. Men i det sammanhanget vill jag erinra om att detta förhållande förekommer i ganska betydande omfattning även inom industrien. När industrien exporterar varor får den i många fall restitution för den tull, som erlagts för den importerade råvaran. I viss mån sker precis detsamma inom jordbruksregleringen. Vi erlægga en importavgift för importerade fodermedel, särskilt kraftfoder men även andra fodermedel, och med dessa pengar bestrida vi sedan kostnaderna för smörexporten. Om det nu vore så, att importavgifterna helt täckte kostnaderna för exporten, så tycker jag inte någon industriellt betoad människa skulle kunna ha något att anmärka. Men nu är det klart, att importavgifterna äro otillräckliga och att även andra medel måste tillskjutas för smörexporten. Det vore därför inte riktigt att säga, att förhållandet är exakt detsamma inom jordbruksregleringen som inom vissa industrier, men principen är likväl densamma.

När vi alltså betvivla, att det finns hundra procentig visshet om att vi skola kunna vidmakthålla vår inhemska smörkonsumtion vid ett partipris av 3 kronor per kilogram, så vilja vi inte utsätta oss för den eventualiteten, att resultatet av de här föreslagna åtgärderna skall bli en försämring för praktiskt taget alla jordbrukare, som levera mer än 450 kilogram mjölk per månad, d. v. s. drabba hela det medelstora och det större jordbruket, som dock måste anses svara för huvudparten av mjölkproduktionen. Vi vilja därför införa en säkerhetsmarginal, som ger Kungl. Maj:t möjlighet att uppfylla det löfte, som givits både i propositionen och i utskottsutlåtandet. Den marginalen består i att vi för vår del anse, att om det skulle gå så, att smöret inte kan avsättas i samma eller helst något utökade mängder inom landet vid ett högre smörpris än det nuvarande — då således marginalen mellan margarinpriset och smörpriset ökas, låt oss säga med 15 öre per kilogram — så skall det vara möjligt att få margarinaccisen något högre, och vi ha som maximum föreslagit 75 öre per kilogram margarin.

Jag ber att få understryka, herr talman, att vi för vår del inte ha ansett, att denna höjning av margarinaccisen ovillkorligen skall tillämpas, utan om de här föreslagna åtgärderna kunna fås att fungera tillfredsställande ändå, så anser jag det lyckligast. Men då vi inte kunna vara lika optimistiska som utskottet, så vilja vi ha en bestämmelse om denna säkerhetsmarginal.

Vi hade nästan trott, att det skulle varit möjligt att få med några bondeförbundsrepresentanter på denna linje. Det har ju motionerats i ganska positiv anda i denna sak från bondeförbundet, och då en representant för detta parti här i kammaren har uttalat, att margarinet är jordbrukets fiende nr 1, så fanns det nog anledning att vänta litet grand hjälp från det hållet. Det visade sig emellertid, att trots att det här föreligger massmotioner från bondeförbundet om höjning av margarinaccisen med 15 öre, så kunde man inte få medhåll inom utskottet för ett sådant uttalande.

Här har förespeglats, att denna bondeförbundsmotion inte skulle vara att tolka så, att man begärt att få margarinaccisens maximiram höjd, utan endast att man velat ha accisen höjd från 45 till 60 öre. Vi ha forskat litet grand i den frågan, och därvidlag har jag först och främst gjort den reflexionen, att inte behöver en riksdagsman, i all synnerhet om han har sin egen partiordförande som jordbruksminister, motionera om att det som redan är bestämt skall tillämpas. Ty maximiramen är redan 60 öre per kilogram margarin, och Kungl. Maj:t har därför möjlighet att höja accisen till 60 öre från nuvarande 45 öre. För det andra har samme motionär i en annan motion, nämligen den som har

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
nr 329 i första kammaren och 487 i andra kammaren, hänvisat till denna motion och uttalat, att *mycket skulle vara vunnet om dessa medel, alltså höjningen av margarinaccisen, kunde utgå i enlighet med de vid årets riksdag väckta motionerna nr 220 och 221 i första kammaren och 141 och 342 i andra kammaren.* I dessa motioner föreslås, att *maximeringen av margarinaccisen höjes med 15 öre* och så vidare. Det finns väl ingen möjlighet att missförstå detta, och det var därför en misräkning, att vi inte kunde uppnå medhåll just för ett sådant uttalande.

Då utskottet dessutom skriver, att det inte för närvarande behövs några »omedelbara ingripanden från statens sida i syfte att ytterligare tränga tillbaka försäljningen av margarin», så tycker jag att detta är ett ganska vågat påstående. Jag skall endast omnämna, hur det förhåller sig med vårt behov att exportera smör. Vår smörexport har under den gångna vintern i regel inte kostat mer än 250,000 å 300,000 kronor i veckan, men enligt den senaste tillgängliga veckorapporten från mejeriernas riksförening, som gäller förra veckan, kostade smörexporten då 624,114 kronor 51 öre. Den exporterade kvantiteten utgjorde veckan $14\frac{1}{5}$ — $20\frac{1}{5}$ 632,308 kilogram mot 517,000 kilogram föregående vecka och 505,000 kilogram motsvarande vecka förra året. Det kan alltså mycket väl inträffa situationer, då man måste göra ganska avsevärda ingripanden för att få smöret avsatt både inom och utom landet på bästa sätt. Att utskottsutlåtandet är så negativt i detta avseende beror väl sannolikt på att man inte har varit i tillfälle att följa utvecklingen på mejerihanteringsens område. Jag måste därför, herr talman, i fråga om denna del av utskottsutlåtandet be att få förorda den formulering, som jag och mina medreservanter föreslagit, varigenom det även blir möjligt för Kungl. Maj:t att, om så behöves — och jag underförstår därvid: men inte förr — kunna ytterligare höja margarinaccisen upp till 75 öre per kilogram.

Beträffande fodermedelsregleringen ha tre uppfattningar gjort sig gällande inom utskottet. Den uppfattning, som företrädes av oss högerreservanter, är den, att sädesodlingen — såväl brödsädes- som fodersädesodlingen — överhuvud taget skall betraktas som en enhet och att regleringsåtgärderna kunna få tillgripas där de göra bästa nyttan och inte ensidigt inriktas på brödsädesodlingen. Vi ha även önskat, att riksdagen skulle uttala sig för att det belopp av 2 miljoner kronor, som Kungl. Maj:t här har föreslagit, skulle kunna få höjas, om det visar sig, att man därigenom skulle kunna göra det svenska jordbruket en tjänst. Vi ha dessutom föreslagit, att utskottet skulle uttala sig för att detta belopp skulle kunna få användas i syfte att stödja ett tillräckligt högt foderpris inom landet, och vi ha föreslagit detta, därför att vi äro fullkomligt övertygade om — och den saken har från högerns sida framhållits här i åtminstone tio års tid — att det väsentliga härvidlag är, att den svenska fodersädsproduktionen och överhuvud hela den svenska skörden får ett värde. Värdet av skörden på den svenska jorden måste nämligen anses vara det primära, medan vinsten på förädlingen av det importerade fodret är en sekundär sak. Om priset på fodermedlen är för lågt, ökas risken för att den animaliska produktionen skall stiga, med påföljd att priset på animalieprodukterna inte kan hindras att sjunka. På något annat sätt tror jag inte att man i verkligheten kan se denna sak.

Utskottsmajoriteten har gjort sig till tolk för en annan uppfattning. Utskottet biträder nämligen Kungl. Maj:ts förslag om att man skall kunna få använda upp till 2 miljoner kronor för att exportera fodersäd och därigenom stödja fodersädsmarknaden. Men man vill inte gripa in så långt i alla lägen som egentligen skulle behövas. Enligt en tredje uppfattning slutligen, som kommit till uttryck i en reservation, avgiven av tre utav utskottets ledamö-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

ter, yrkas avslag på förslaget beträffande fodersädsexporten. Den frågan har dryftats ganska ingående inom utskottet, och det kanske blir anledning att speciellt upptaga den här om någon stund, då jag förmodar att vi komma att få höra uttalanden av dem, som reserverat sig mot det föreslagna stödjändet av exporten av fodersäd, och därför skall jag inte just nu uppehålla mig länge vid den saken. Jag vill dock påpeka, att det måste vara riktigt, såsom jordbruksministern själv för några år sedan uttalade och som jag tror att jag själv sagt här vid en debatt tidigare, att även den, som köper allt sitt foder, förlorar på att det blir så stor produktion inom landet av animaliska produkter att priset därpå blir för lågt. För riktigheten av denna uppfattning kan det givas belägg både siffermässigt och genom praktiska erfarenheter.

Vad slutligen beträffar stödverksamheten i fråga om brödsädesodlingen, ha vi reservanter varit av samma uppfattning som utskottsmajoriteten, att priset på brödsäd bör hållas vid en miniminivå genom stödköp och att priset därvidlag bör vara kronor 16:50, eventuellt 17 kronor, såsom Kungl. Maj:t föreslår. Men vi reservanter anse, att det kan komma att inträffa sådana förhållanden att man bara genom en mindre stödköpsverksamhet, t. ex. genom uppköp av några få tusen ton spannmål skulle kunna stabilisera marknadens prisläge vid en högre nivå än den föreslagna. Jag ber att få påpeka, att medelpriset på vete under åren 1925—1929 varit 22 kronor 66 öre per deciton. Till och med enligt utskottets allmänna direktiv skulle man alltså kunna tänka sig ett pris på vete, som ligger 15 procent under detta medelpris, eller kronor 19:28; men då priset 22:66 beräknats efter medelpriset för hela året under den nämnda perioden, och det här omtalade, önskvärda priset är ett höstpris, skulle man kunna antaga, att detta skulle kunna vara 18 öre per kilogram. Vi mena då, att det inte är för mycket begärt, att staten även skulle kunna företaga stödköp till 18 öre per kilogram för att därigenom vinna, att prisnivån stabiliserades uppe på denna nivå.

Flera olika omständigheter kunna tänkas möjliggöra en sådan utveckling. Det kan inträffa ogynnsamma skördeförhållanden i de stora spannmålsproducerande länderna ute i världen. På den nordamerikanska kontinenten äro skördevariationerna ofta mycket stora från det ena året till det andra, och ganska katastrofala missväxtår kunna inträffa, särskilt i norra Amerika. Det kan också tänkas, att den svenska skörden skulle kunna råka ut för någon kalamitet, och det kan överhuvud taget bli andra omständigheter såväl inom som utom landet, som möjliggöra ett högre pris. Med tanke därpå är det knappast rimligt, att stödköpsverksamheten läses fast vid den föreslagna prisnivån. Ett till kronor 16:50 eller 17 kronor fixerat stödköppris för vete skulle kunna medföra, att priset stabiliserades vid en lägre nivå än den som annars skulle kunna beräknas. Under ett föregående regleringsår har ju Kungl. Maj:t funnit det vara önskvärt och lämpligt att företaga stödköp till priser, som voro högre än vad direktiven angåvo, och samma läge kan tänkas återkomma.

Vad slutligen beträffar beredskapslagringens finansiering veta vi ju, att den frågan diskuterats här under flera år. Jag tycker därför att det bör vara på tiden, att de svenska statsmakterna besluta sig för att fastställa, hur stort vårt beredskapslager behöver vara för att konsumenternas behov av brödsäd skall vara säkrat under en avspärrning och i krigstid. Vi ha här i vår reservation sagt, att en viss del av denna spannmålslagring bör betraktas såsom ett beredskapslager i egentlig mening och finansieras på samma sätt och med liknande medel som statens övriga beredskapslagring. Förslagsvis ha vi ifrågasatt, att den kvantitet, som sölunda må betraktas såsom beredskapslager, skall bestämmas till 200,000 ton, och att spannmålslagring utöver denna kvan-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

titet bekostas genom veteavgiftsmedel såsom varande en form av stöd åt det svenska jordbruket. Att just jordbruket skall finansiera en del av beredskapslagringen, när inga andra näringar göra det, tycker jag ju knappast är riktigt. Man kan här invända, att det är konsumenterna, som finansiera denna lagring genom veteavgiften, men man får ju ständigt och jämt höra, att denna finansiering är ett slags stöd för jordbruket. Orsaken till att vi jordbrukare år efter år återkomma med våra förslag är, att vi vilja få detta slags stödåtgärder för jordbruket — de må kallas för allmosor eller vad man vill — begränsade till vad de verkligen äro, så att man inte kallar sådana åtgärder för stöd åt jordbruket, som faktiskt inte äro vidtagna enbart i dylikt syfte.

Jag tror mig härmed ha för dem av kammarens ledamöter, som äro här närvarande, klargjort vad skillnaden är mellan de uttalanden, som utskottet har gjort, och vad vi reservanter föreslagit. Om riksdagen nu vill uttala sig i enlighet med vad reservanterna föreslagit, skulle vi här i landet otvivelaktigt ha utsikt att kunna hålla priserna på jordbruksprodukterna vid bättre nivå än den nuvarande, och jag tror också, att det är svårt att bestrida, att vi jordbrukare behöva känna oss säkra på att denna prisnivå kan hållas.

Med hänsyn till dessa synpunkter, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till såväl motiveringen som hemställan i den reservation, som har avgivits av herr Bengtsson m. fl.

I detta anförande instämde friherre *Lagerfelt*.

Herr von Heland: Herr talman! Varje jordbrukare erkänner, att jordbrukets läge förbättrats avsevärt sedan år 1932, men det är därför inte tillbörligt att som skett från visst håll genom jämförelse med katastrofåret 1932 utmåla jordbrukarnas ställning som god. Vad skulle man säga inom arbetarvärlden, om man förklarade de sämst ställda arbetarnas inom exportnäringen ställning för lysande, därför att arbetarna i våra dagar ha betydligt förbättrad levnadsstandard i jämförelse med tiden före fackföreningsrörelsens genombrott?

I bondeförbundsmotionen nr 222 i denna kammare har jordbrukets läge klarlagts, och det påpekas där bland annat, att ingen kan förvåna sig över, att det råder missnöje bland jordbrukarna över att jordbrukets viktigaste gren, mjölkproduktionen, ej blir så lönande som önskvärt vore. I avvaktan på jordbruksutredningens förslag ha vi med hänsyn till mjölkproduktionens stora betydelse för jordbruksekonomin i år inom bondeförbundet koncentrerat oss på att söka vinna ökad förståelse inom riksdagen för ytterligare åtgärder till stöd för denna produktionsgren. I den angivna motionen, väckt i början av riksdagen, redogjordes för mjölkfrågans läge samt framhölls, att i en eller annan ordning åstadkommen begränsning av margarinproduktionen synes vara enda förutsättningen för åstadkommande av ett förbättrat prisläge å jordbrukets produkter. I motionen angavs vidare, att vårt närmaste mål är att få ett kraftigt grepp om margarinindustrien, så att man effektivt kan låta smöret uttränga margarinet på hemmamarknaden. Slutligen hemställdes om skyndsamt utredning av dessa problem samt att ett medelpris för mjölken skall eftersträvas, som under nuvarande produktionsbetingelser med minst två öre per kilo överstiger senaste årets produktmjölkpris.

Sedan motionen avlämnades har jordbruksutredningen erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att anordna en undersökning av produktionen och företagen inom margarinindustrien, om så är erforderligt, med tillämpning av 1925 års lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar. Vidare framgår av utskottets yttrande, att jordbruksutredningen förklarar sig

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

ha för avsikt att avlämna sitt slutbetänkande i sådan tid, att därav föranledda förslag kunna föreläggas 1940 års riksdag. I dessa två hänseenden äro sålunda bondeförbundsönskemålen tillgodosedda. Jordbruksministern har dessutom ställt i utsikt åtgärder för nästa regleringsår, som i stort sett skulle kunna tillmötesgå de önskemål som från bondeförbundshåll framförts för att tillförsäkra producenterna ett med $1\frac{1}{2}$ à 2 öre förbättrat medelpris för produktmjölken.

Utskottet har givit sin anslutning till jordbrukspropositionens förslag och avstyrkt väckta motioner. I gruppmotion från bondeförbundet I: 329 har emellertid framhållits, att det framstår som en nödvändighet att mjölkproducenterna verkligen tillförsäkras den önskade prisförbättringen för produktmjölken. Detta kommer enligt vår uppfattning att i hög grad vara beroende av, huruvida smörpriset skall kunna höjas till den i utsikt ställda höjden av 3 kr. utan att konsumtionen av smör minskas och en ökning av användningen av surrogatfett inträder. Det var för att säkerställa detta smörpris, utan att därigenom konsumtionen av smör och margarin påverkas i för jordbruket ogynnsam riktning, som färgningsförbud i enlighet med motionen nr 329 föreslogs. Men dessutom förefaller det rimligt att genom effektiva bestämmelser motverka att med användande av rent illojala konkurrensmetoder, t. ex. genom efterapande av smörets färg och förpackning, margarinet får uttränga smöret. Från margarinhåll förfäktas, att margarinet är likvärdigt med smöret, och om dessa intressenter anse margarinet så förträffligt, borde man ej ha behov av att efterapa smörets utseende. Konsumenterna borde ej heller anföra någon berättigad invändning emot att sådana bestämmelser fastställas, att jordbrukarna kunna undgå att deras viktigaste produkt utsättes för illojal konkurrens genom att man med färgmedel låter surrogatfett så mycket som möjligt till utseendet likna smör. Såsom denna fråga ligger till synes det oss jordbrukare, att önskemålet i motionen att vid tillverkningen av margarin färgämne ej skulle få till sättas är synnerligen rimligt. Med hänsyn härtill och då ett bifall till motionen skulle säkerställt den nödvändiga prisförbättringen för mjölken, hade vi motionärer verkligen hoppats, att man skulle tillstyrka vårt förslag för söksvis under ett år. Såväl statsmakterna som jordbrukarna hade härigenom kunnat få praktisk inblick i, hur ett av jordbrukarnas ständigt återkommande krav kan realiseras.

Det är givetvis utsiktslöst att vinna resultat genom ett bifallsyrkande till motionen, i all synnerhet som utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning, att med hänsyn till jordbruksutredningen inga väsentliga ändringar i jordbruksregleringen böra företagas förrän nästa budgetperiod. Dessutom har andra kammaren redan bifallit utskottets förslag. Utskottet förutsätter dock att vad i motionerna anförts och hemställts tages under övervägande av jordbruksutredningen. Jag tror verkligen, att jag talar för hela jordbrukarklassen, när jag framhåller, att det är ett bestämt jordbrukarkrav, att detta övervägande sker grundligt och med beaktande av rättvisa bestämmelser även åt jordbrukarna och jordbruksnäringen.

I bondeförbundsmotionen nr 329 i första kammaren anföra vi även, att, med hänsyn till önskvärdheten av att ernå ett pris av 3 kronor för smöret, mycket vore vunnet, om 5 miljoner kronor för beredande av tillgång till smör för mindre bemedlade och barnrika familjer kunde utgå i enlighet med förslaget i bondeförbundsmotionerna i första kammaren nr 220 och 221. I dessa motioner föreslås, att erforderliga medel för nyss angivet ändamål skola utgå genom höjning av maximigränsen för margarinaccisen med 15 öre och genom anslag av 3 miljoner kronor andra statsmedel. Det är utsiktslöst, sedan andra kammaren nu fattat beslut, att kunna vinna något med att yrka bifall till förslaget om för-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
höjning av margarinaccisens maximigräns. Däremot borde det ej vara omöjligt att kunna få kammaren att tillmötesgå önskemålet i motionen nr 221 med hemställan om de tre miljoner kronorna. Även ett bifall till detta yrkande skulle öka möjligheterna att upprätthålla ett smörpris av 3 kronor utan förlust för jordbrukarna.

Vi bondeförbundare ha genom att komma med rimliga krav visat vår stora vilja att nå samförstånd med de olika åsiktsriktningarna inom riksdagen, men förutsättningen för vårt samarbete måste vara, att övriga samhällsgrupper slutligen tillerkänna landsbygdens folk rättvisa och likställighet. Änjo framhållande jordbrukarkravet, att jordbruksutredningen noga prövar våra önskemål och senast i höst avlämnar sitt betänkande, yrkar jag nu endast bifall till motionen nr 221 i första kammaren.

I herr von Helands yttrande instämde herrar *Aronsson, Holstenson, Anton Pettersson, Löfvander, Persson, John Gustavson, Friggeråker, Egnell, Per Andersson* och *Bror Nilsson*.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! I sju års tid ha vi här i riksdagen haft att på förslag av regeringen taga ställning till och besluta om åtgärder till stöd för jordbruket i alla dess grenar och former. Under alla dessa sju år har det i huvudsak gällt samma frågor utan någon vidare ändring i förslagen. Visserligen ser man i årets proposition, att några små förändringar här och var föreslagits, och en förändring går ju ut på att särskilt bereda det mindre jordbruket något litet stöd i form av en högre betalning för levererade 450 kilogram mjölk i månaden. Vilka förslag som än ha framlagts från regeringens sida i syfte att få fram sådana priser på jordbrukets produkter, som kunna överhuvud taget betraktas såsom rimliga och skäligen, har det ju alltid funnits en del ledamöter i kammaren, som ha velat så att säga ligga ett stycke över och motionsvis påyrkat ännu högre priser. I och för sig är detta inte så konstigt, utan tvärtom ganska naturligt. Men det är å andra sidan lika naturligt, att man nu på konsumenthåll börjar känna en smula oro inför dessa ständigt och jämt återkommande krav på högre och högre priser på livsmedel och frågar sig varthän det bär och var det skall sluta. Det kan hända, att det inte heller är så underligt, om en och annan nu efter sju års erfarenhet gör sig den frågan: ha vi nått fram till vad vi avsågo att ernå med 1933 års beslut? Den fråkan kan besvaras med både ja och nej. Jag tar för givet, att de större jordbrukarna över lag, och säkerligen också en del mindre jordbrukare, beroende på var de bo, äro beredda att svara: »Ja, i huvudsak», men det finns tusentals småbrukare, som inte äro beredda att svara ja på den frågan.

Vad ha vi nu ernått under dessa sju år? Ja, i fråga om fläskproduktionen måste man ju säga, att tack vare de samverkande åtgärderna från statsmakternas sida i fråga om prissättningen på fodersäd, ävensom tack vare de förbättrade organisationsförhållandena på jordbrukets område, behärskar man nu ganska bra denna gren av jordbruksproduktionen. Men vi äro dock inte garderade mot en överproduktion på detta område trots dessa prissättningar på foderspannmål. Efter allt att döma ha vi ganska snart att vänta en överproduktion, som det måhända kan bli besvärligt nog att bemästra. Ansvaret för att denna överproduktion kan inträffa, kan dock inte läggas på de mindre jordbrukarna.

Ty det har under dessa sju år åstadkommits en förskjutning i denna produktion till fördel för de större jordbrukarna och till nackdel för de mindre, och det är anledningen till att de mindre jordbrukarna ha begärt ett förbilli-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

gande av fodermedlen intill en viss gräns. Detta krav på billigare fodermedel är visserligen inte någon direkt nyhet av i dag, utan det är tvärtom ett ganska gammalt krav, eftersom det redan framfördes i de båda Skånelänen på hösten 1934. Jag avrådde då från att framföra ett sådant krav, eftersom jag var rädd för att följden av ett förbilligande av fodermedlen skulle bli en alltför hög fläskproduktion till skada för både stora och små jordbrukare. Men mina farhågor ha minskats efter hand, och under hösten 1938 kastade jag dem helt över bord. Detta skedde i och med att mul- och klövsjukan bröt in över Skåne. Man kunde nämligen då i tidningarna dag för dag konstatera inte endast sammanlagda antalet smittade gårdar och antalet djur på dessa, nötkreatur och svin, utan man fick också för varje dag i pressen en specifikation över brukningsdelarnas storlek och det olika djurantalet på gårdarna. Jag blev synnerligen förvånad, när jag dag efter dag kunde konstatera, att det antal svin, som man höll på de mindre jordbruken, var mycket litet. Man kunde undan för undan läsa ut av dessa uppgifter om de gårdar, vilkas besättningar förklarats smittade av mul- och klövsjuka, att besättningarna t. ex. utgjordes av 3, 4 eller 5 nötkreatur, ungefär lika många svin, och man kunde genomgående konstatera, att antalet svin var litet, då det gällde de mindre jordbruken. I något fall kunde antalet svin vara något större, men i intet enda fall kunde man säga, att det just förekom någon onaturligt stor svinavel. När emellertid mul- och klövsjukan angrep besättningarna på de större gårdarna, visade rapporterna därom i tidningarna, att svinstocken i regel var väsentligt större än nötkreatursstocken, t. ex. 150 nötkreatur och 650 svin, eller 200 nötkreatur och mellan 800 och 900 svin. Man kunde genomgående konstatera detta förhållande. Det förekom naturligtvis även högre siffror, men jag skall nöja mig med att återge enbart dessa. Det var dessa förhållanden som gjorde, att jag nu vågar påstå, att kravet på billigare fodermedel är berättigat, att det är ett rättvist krav och ingenting annat. De motioner, som i detta syfte ha väckts, äro ingalunda att betrakta såsom något hugskott, ty det ligger verkligen ett djupare allvar i detta krav än man på sina håll är benägen att erkänna.

Jag har inte nämnt dessa siffror, herr talman, för att rikta någon förebräelse emot de större jordbrukarna. Var och en i detta land måste väl anses vara i sin fulla rätt att sköta sitt jordbruk och sin produktion så som han finner vara bäst, men jag har velat säga detta för att påvisa, att det verkligen har skett en förskjutning i produktionen på detta område.

Vad nu mjölkregleringen beträffar ligga förhållandena på det området till på ett annat sätt, ty man kan tryggt säga, att de statliga åtgärderna i fråga om denna gren av jordbruksnäringen ha kommit alla jordbrukare till del, ehuru visserligen icke i lika hög grad till alla. Men det skulle vara orättvist att påstå annat än att även de mindre jordbrukarna hava dragit nytta av dessa regleringsåtgärder, och det är just därför som jag tror, att det finns möjlighet att först och främst ge det mindre jordbruket ett handtag, så att det kan lyftas upp till en något högre ställning än den nuvarande. Det är härvidlag som jag menar, att det föreslagna förbilligandet av foder genom viss rabatterning vid inköp av upp till högst 1.200 kilogram per brukningsdel skulle göra ofantligt gott för dessa mindre jordbrukare. Visserligen har det vid behandlingen av detta ärende i utskottet och annorstädes nämnts, att om man slår in på denna väg, släpper man lös animalieproduktionen och får ett överskott även där, som kan bli farligt för jordbruket i dess helhet. Jag tror dock, att farhågorna härvidlag äro i någon mån överdrivna. Vi böra nämligen komma ihåg, att det finns en naturlig spärr för denna produktion. Man kan nämligen inte hålla flera djur än vad sträfodertillgången tillåter, och det är just däri vi ha en

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
naturlig spärr. Det kan visserligen sägas, att vi kunna utöka stråfodermängden genom intensivare drift o. s. v., och det är helt naturligt att förskjutningar även därvidlag kunna åstadkommas, men i stort sett tror jag att farhågorna för en dylik överproduktion äro överdrivna.

Det produceras här i landet årligen mellan 54 och 55 miljoner kilogram margarin, om jag är riktigt underrättad. Jag har den uppfattningen, liksom så många andra på jordbrukets område, att margarinet bör vika för smöret, allteftersom smörproduktionen ökar, vilket den enligt min mening måste göra. Jag anser det vara en plikt för statsmakterna att bjuda till att öka denna produktion, just ur småbrukarsynpunkt. Nu befarar man måhända, att de större jordbrukarna kanske också skulle hitta på att öka sin produktion på detta område, men jag tror inte, att den risken är så stor. De större jordbrukarna i t. ex. min hemtrakt ha hittills inte minskat sin foderstat på detta område, därför att det skulle vara ekonomiskt oklokt att göra det — de ta ut allt, vad som kan tagas ut, från sina jordbruk på korna och på mjölkproduktionen — men ökningen måste ske huvudsakligen hos de mindre jordbrukarna och det är som jag redan sagt därför, som detta billiga foder skulle behöva komma dem till del.

Margarinet behövs dock här i landet inte endast såsom ersättning för smöret, som det här i landet råder brist på, utan även därför att margarinet är billigare än smöret. Det finns nämligen tusentals människor i vårt land, som inte ha råd att köpa smör, ja det finns folk, som inte ens har råd att köpa så mycket margarin, som de skulle behöva. Och i utskottet talades det om en del sådana befolkningsgrupper, t. ex. skogsarbetarna i Norrland, fiskarbefolkningen här och var, ja kanske överhuvud taget i landet, eller befolkningen i stenindustriområdena, och så talade man om en del människor, som bo i städer och samhällen, vilkas ekonomiska ställning är så svag, att de inte ha råd att köpa natursmör. Till dessa grupper kan jag utan att sväva på målet räkna den grupp, som består av de tusentals småbrukare, som ännu den dag som i dag är inte ha haft råd att köpa ett enda kilogram smör; de ha med andra ord inte råd att äta smör från sin egen jordbruksproduktion.

Som stöd för dessa mina påståenden tillåter jag mig, herr talman, att lämna några siffror framkomna som resultat av undersökningar på skilda håll här i landet, bland annat i Kristianstads län, i Skaraborgs län, i Älvsborgs län och i Örebro län. Man har vid denna utredning skilt på tre olika grupper av jordbrukare. Den första lilla gruppen omfattar jordbruk på 2—5 hektar, den andra gruppen omfattar jordbruk på 5—10 hektar och den tredje gruppen jordbruk på 10—20 hektar. Den genomsnittliga kontantinkomsten inom den första gruppen var 586 kronor per år. Är det någon, som tror, att dessa människor ha råd att äta smör? Nej, de ha säkerligen inte råd att äta ens så mycket margarin, som de skulle behöva äta. För den andra gruppen ligger det något litet bättre till, ty inom denna är den genomsnittliga kontanta årsinkomsten 962 kronor. Är det någon, som tror, att det där finns råd till någon särskild lyx? Nej, säkerligen inte, ty även dessa människor få lov att spara och åter spara för att någorlunda få ekonomien att gå ihop. Jag tycker, att dessa siffror skulle kunna verka som en liten tankeställare på det håll, där man nu begär 75 öre i margarinaccis, och de kunde kanske också vara som en liten tankeställare för dem, som utöver en ganska hög margarinaccis kräva förbud mot färgning av margarin för att därigenom göra detta så oaptitligt som möjligt. Detta krav måste jag betrakta såsom hårt, ja, ur min synpunkt sett, såsom grymt, när man vet, att det finns så många tusental människor, som befinna sig i så svår ekonomisk ställning, att de inte med bästa vilja ha råd att köpa smör.

Nu kan det ju sägas: vad tjänar allt detta resonemang till, när icke något

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

annat beslut kan förväntas än i enlighet med vad utskottet här har föreslagit? Vi måste nämligen avvakta resultatet av den pågående utredningen. Ja, det är jag också medveten om, men det finns väl ingen här i kammaren som bestämt kan säga när ett förslag på detta område är att förvänta. Det har ju visserligen sagts, att det skulle komma på nyåret, men alldeles säkert är det väl inte. Det är väl heller ingen som vet hur ett eventuellt förslag kan komma att se ut, när det en gång kommer. Jag tror inte heller att någon kan vara absolut säker på, om denna utredning överhuvud taget kan komma med något förslag, som kan ge de mindre jordbrukarna ett effektivt stöd. För min del hyser jag inte alltför stora förhoppningar om denna utredning. Man kan ju inte undgå att ta intryck av den, jag höll på att säga mycket svarta pessimism, som kommit till synes på det håll, där man fått sig anförtrott att lösa dessa problem. Men det kan ju hända, att när utredningen kommer närmare in i saken, den kan åstadkomma ett förslag som kan ge de mindre jordbrukarna det stöd som de behöva.

Det må ursäktas mig om jag har några små funderingar om margarinet att framföra. Jag har fått i mitt huvud, att om denna utredning, som alla jordbrukare i första hand ha sina blickar riktade mot, icke lyckas föreslå en rejäl lösning, om jag så får säga, är det margarinet som ligger i vägen. Det kan inte hjälpas. Om smörproduktionen sväller ut måste margarinet vika. Då frågar jag i all stillsamhet: Vilka möjligheter ha statsmakterna att komma till rätta med denna starka margarinindustri, som har vuxit ut och skaffat sig en god ekonomisk ryggrad? Det kanske inte är så lätt att komma till rätta med den. Jag undrar hur det skulle vara att lägga denna industri i statens händer, det vill säga göra den till ett statsmonopol. Jag har nämligen den uppfattningen, att i så fall skulle man för det första ha möjlighet att anpassa produktionen efter behovet och för det andra kunna ta bort hela margarinaccisen, blanda in natursmör för denna summa, och därmed bereda möjlighet för de fattiga människor i vårt land, som ännu inte ha råd att köpa smör, att åtminstone få en smula med. Det skulle betyda att till och med de fattigaste bland de fattiga skulle kunna få natursmör en gång i sitt liv och kanske under återstående delen av sitt liv, och en avsättning skulle på samma gång beredas för en väntad högre produktion. Jag tror att det är nödvändigt att man tar sikte på dylika åtgärder. Oberoende av vad man gör eller icke gör, rör det sig dock även bland de mindre jordbrukarna, och på upplysningens väg kan åtskilligt vinnas. Här brister det visserligen allttjämt på sina håll, men om man genom upplysning får vägledning och riktig insikt beträffande jordbrukets skötsel och drift, är jag förvissad om att ett stort antal av de 212,000 småbruk, som i dag icke anses bäriga, skulle bli det. Men därmed följer givetvis en ökad produktion, och denna ökade produktion kommer att läggas på mjölk och smör.

Trots vad jag här har anfört, herr talman, har jag givetvis inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Därtill skulle jag vilja lägga ett yrkande om bifall till herr Elon Anderssons m. fl. reservation, med vilken jag sympatiserar.

Häri instämde herr *Svedberg*.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att säga några ord om den del av utskottsutlåtandet som berör mjölkregleringen.

Det föreliggande förslaget innebär ju endast en egentlig nyhet i detta avseende. Utskottet har tillstyrkt regeringens förslag att åtminstone försöksvis införa den bestämmelsen, att varje jordbrukare som säljer mjölk får intill en kvantitet av 450 kg. i månaden en återbäring av erlagd mjölkavgift. Detta innebär

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
med andra ord, att för denna mjölmängd kommer att utgå ett mjölkpris som är 2 öre högre — förutsatt givetvis att mjölkavgiften är 2 öre — än som eljest skulle vara fallet. Denna bestämmelse har ju helt och hållet tillkommit i syfte att bereda särskilt de mindre jordbrukarna förbättrade inkomster. Jag har ingenting att erinra mot att man prövar detta system. Det innebär så till vida en nyhet, som det kan sägas för första gången införa ett visst socialt moment i mjölkregleringen. Förslaget är i och för sig skickligt upplagt i så måtto, att denna återbäring, detta pristillägg, tillkommer alla jordbrukare, och man kan inte säga att någon blir utan. Men ser man efter vad det innebär i praktiken, finner man att den som endast säljer 450 kg i månaden får ett med 2 öre höjt mjölkpris, medan den som säljer dubbelt så mycket får en hälften så stor förbättring, och den som säljer ännu större mängd får praktiskt taget ingen förbättring alls, eller i varje fall en mycket ringa förbättring mot vad han eljest skulle få. Om man utgår från medelpriset på den av jordbrukarna levererade mjölken verkar differentieringen på så sätt, att den som levererar mindre mjölk får högre pris för samma vara än den som levererar mera mjölk. Det är häri det sociala momentet ligger. För min del tror jag att det kan vara på sin plats att man prövar systemet. Jag vill dock uttala den förhoppningen, att den sittande jordbruksutredningen även måtte överväga andra metoder för att stödja och hjälpa speciellt småbrukarna, som utan tvivel äro i behov av stöd och hjälp just nu. Jag vill också gärna ge mitt erkännande åt regeringen och speciellt jordbruksministern för att i samband med detta system för att stödja småbruket även föreslagits, att mjölkavgiften skall utgå oförändrad med 2 öre upp till ett smörpris av 3 kr. Hade jordbruksutredningens föreliggande förslag oförändrat genomförts — jag skall icke ingå på detaljerna — hade det nog lett till en viss försämring av mjölkpriset för ett mycket stort antal jordbrukare. Detta tror jag inte behöver bli fallet nu, utan tvärtom kan det bli någon förbättring jämfört med tidigare förhållanden för det stora flertalet jordbrukare.

Vad angår smörpriset av 3 kr. är det ju inte direkt utsagt vare sig i propositionen eller utskottets utlåtande att detta skall tillämpas och icke heller när det skall tillämpas, men det är givetvis underförstått att så skall ske. Jag vill då bara framhålla, att priset i och för sig icke är så särdeles högt, särskilt om man jämför det med det smörpris som rådde under åren 1925—1929. Medelpriset under dessa fem år fritt vid mejeri var kr. 3:04, och man torde därför inte på konsumenthåll kunna säga att ett pris av 3 kr. fritt vid mejeri är oskäligt i förhållande till priset på andra förnödenheter och inte heller i förhållande till arbetslöner och annat. Medan jag talar om smöret vill jag i förbigående erinra om att jag väckt en motion, däri jag påtalar ett egendomligt förfarande som på sina håll har börjat tillämpas, nämligen att återföra smör till grädde. Det kan ju sägas att den som köper smör får göra med smöret vad han vill, men i själva verket innebär detta tillvägagångssätt ett visst kringgående av prisregleringens syfte. Det är alldeles riktigt som sammansatta utskottet påpekar, att då grädden är belagd med avgift, under det att den mjölk som användes till smörberedning visserligen är belagd med avgift men denna tillföres prisutjämningsmedel, detta förfaringsätt kommer att innebära en viss rubbning i de bestående avsättningsförhållandena. Jag skall inte närmare gå in på detaljerna. Jag är tacksam att utskottet har understrukit angelägenheten av att en närmare utredning göres och även uttalat sig för vissa åtgärder i syfte att i fortsättningen förhindra ett i viss mån illojalt förfarande.

I fråga om avsättningen av smör gör utskottet det uttalandet, att enligt utskottets åsikt påkalla de nuvarande avsättningsförhållandena för smör inom och utom landet icke omedelbara ingripanden från statens sida i syfte att ytterligare tränga tillbaka försäljningen av margarin, och i detta sammanhang fram-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

håller också utskottet att smörexporten vid nuvarande exportpris icke är för landet förlustbringande. Jag kan icke utan vidare underskriva den första delen av utskottets uttalande, att frågan om en ökad avsättning av smör inom landet och överhuvud taget förbättrade avsättningsförhållanden icke är aktuell. Jag skulle ha kunnat förstå uttalandet om det gjorts för några månader sedan. I höstas och vintras var läget det, att mjölkproduktionen och tillförseln av mjölk till mejerierna inte var synnerligen stor. Den visade till och med en liten nedgång i jämförelse med föregående år. Detta berodde, som vi alla veta, främst på mul- och klövsjukan. Om vi studera statistiken över mjölktilförseln till mejerierna i olika delar av landet finna vi att det särskilt var i Skåne och angränsande landskap som en påtaglig nedgång ägde rum. Jag vill vidare erinra om att avsättningen av smör inom landet har ställt sig ganska gynnsam under den gångna delen av året. Under årets tre första månader var faktiskt försäljningen av mejerismör ungefär 15 % högre än 1938. Jag är emellertid angelägen att framhålla, att dessa siffror — avseende mejerismör — som i och för sig äro korrekta, dock icke ge en fullt säker bild av hela avsättningen av smör inom landet. Vi ha nämligen inga uppgifter om produktionen och avsättningen av det i hemmen tillverkade smöret, det så kallade lantsmöret. Det är alldeles påtagligt, att tillverkningen av lantsmör gått ner avsevärt under de senare åren, och denna nedgång fortsätter undan för undan, i den mån det blir ökad anslutning till mejerierna, ökad tillförsel av mjölk dit och ökad återtagning av smör från producenternas egen sida. Under den gångna delen av året har också smörexporten visat lägre siffror än föregående år. Det har för övrigt tidvis varit en ganska stor nedgång. Om vi se på statistiken fram till mitten av maj i år finna vi att exporten varit ungefär 20 % mindre än förra året. Just nu ökar emellertid produktionen mycket hastigt, och det är alldeles riktigt som en föregående talare påpekade, att vi de senaste veckorna faktiskt ha haft en större smörexport än vi hade motsvarande veckor förra året. Jag menar därför, att även om avsättningsmöjligheterna under det senaste halvåret varit relativt tillfredsställande med en relativt god avsättning av mejerismör inom landet och en viss nedgång i exporten, så håller läget nu på att kasta om. Jag tror att vi gå mot en tid av betydligt ökad produktion, och om inte avsättning därav kan beredas inom landet, bli vi nödsakade att avsätta större mängder smör genom export. Jag behöver inte ingå närmare på exportförhållandena. Vi veta att vi bara kunna exportera till två länder, Tyskland och England. I Tyskland är det en sträng kontingentering av smörimporten; dit får sändas endast vissa bestämda mängder. I England är smörmarknaden ganska trång, om jag så får säga. Smörimporten från vissa imperieländer ökas undan för undan. Det smör som kommer från andra håll är belagt med tull, medan imperiesmöret införes tullfritt.

Allt detta gör att frågan om förbättrade avsättningsmöjligheter för smör, framför allt inom landet, alltså är i hög grad aktuell. Jag vill erinra om hur siffrorna ställde sig för 1938. Vi tillverkade 80,000 ton mejerismör. Därav såldes inom landet något över 51,000 ton. Återstår alltså 29,000 ton som exporterades. Men samtidigt hade vi en produktion och en försäljning av margarin som uppgick till icke mindre än 58,000 ton. Lägga vi lantsmöret till de 51,000 ton mejerismör som förbrukades, skulle jag tro att den totala mängden förbrukat smör kommer upp till ungefär samma kvantitet som margarinet. Nu fråga vi oss emellertid litet var, både producenter och konsumenter, om denna ordning är fullt tillfredsställande. Är det tillfredsställande och riktigt att vi exportera en så pass stor mängd som över en tredjedel av det smör vi tillverka och samtidigt importera råvaror för framställning av margarin i så betydande omfattning som nu äger rum? Visserligen kan smörexporten för ögonblicket med det pris som just nu erhålles

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

för smöret anses nationalekonomiskt försvarlig, såsom jordbruksutredningen påpekar. Om man får ett pris, som vi fått på senare tiden, av mellan 1:70 och 2 kr. för smör fritt vid mejeri, är det ju riktigt att detta pris ligger ett stycke över priset på margarin och ganska mycket över margarinets tillverkningskostnad. Ur den synpunkten kunna vi anse det försvarligt, att en viss smörexport äger rum. I detta sammanhang vill jag emellertid påpeka, att det pågår en alltjämt ökad invägning av mjölk vid mejerierna. Till en mycket stor del beror denna ökning på att antalet mejerileverantörer gått upp, och att man tillverkar mindre lantsmör. Men ändå sker nog samtidigt en viss ökning av produktionen i dess helhet, beroende på rationellare utfodringsmetoder och mycket annat.

Man hör ibland farhågor uttalas för att produktionen kommer att bli alldeles för stor och svälla över alla bräddar. Jag kan dock inte underlåta att i detta sammanhang erinra om hur värdefullt det är att ha en produktionsapparat i vårt land som kan framställa betydande mängder av matfett, detta icke minst ur beredskapssynpunkt. Det är väl ingen hemlighet, att i händelse av en avspärrning fettfrågan mycket snart kommer att bli en av de allra vanskligaste och svåraste att komma till rätta med. Ha vi då en produktionsapparat som kan framställa betydande mängder inhemskt matfett — jag tänker då särskilt på en mjölkproduktion baserad på inhemska fodermedel — så är det naturligtvis en värdefull sak för vårt land. Det är icke nog med att ha kanoner, vi måste också ha smör.

Till sist, herr talman, skall jag säga några ord om själva margarinfrågan. Tiden tillåter inte att närmare ingå på alla de invecklade problem som där föreligga. Av alla de uppgifter som jordbruksutredningen har sig förelagda tror jag att frågan om margarinet och den ökade avsättningen av smör inom landet äro bland de allra viktigaste och kanske också svåraste. En del anser nu att man bör gå den vägen att man genomför generellt ett så pass lågt smörpris, att det blir möjligt att åstadkomma en ökad avsättning hos de breda lagren i landet. Andra åter mena att man bör höja det allmänna smörpriset högst väsentligt och sedan använda rabatter och andra medel för att hjälpa dem som inte ha råd att betala det högre priset. Jag vill i detta sammanhang erinra om, att befolkningskommissionens stora förslag härom året tog sikte på detta. En föregående talare har uppehållit sig vid de metoder som kunna tänkas för att inskränka produktionen och förbrukningen av margarin här i landet, och jag skall inte närmare gå in på desamma: det är väl just jordbruksutredningens sak att närmare belysa dessa frågor. Det är emellertid ur konsumentsynpunkt förklarligt att man hävdar att sådana åtgärder icke böra vidtagas, som medföra att fettförbrukningen mera påtagligt går ned. Vi förbruka i vårt land ungefär 20 kg. matfett — smör och margarin — per individ och år, och jag förstår dem som anse, att man inte bör vidtaga sådana prisreglerande åtgärder att denna konsumtion går ned. Ur producent-synpunkt måste å andra sidan med skärpa framhållas, att man icke får vidtaga sådana åtgärder att smörproduktionen blir mindre lönande. Tvärtom anser jag att det finns fullgoda skäl att åstadkomma ett förbättrat utbyte av smörproduktionen, och att jordbrukarna med hänsyn till de ökade produktionskostnaderna, som vi alla känna till, böra få bättre nettoutbyte av sin hushållning. Jag vill i förbigående erinra om att inom mejerihanteringen pågår ett nydaningsarbete av mycket omfattande art, en centralisering och en modernisering, ett nedläggande av smärre mejerier o. s. v. Enbart förra året nedlades över 200 mejerier, och stora kapitalinvesteringar göras inom mejerihanteringen. Det är såväl allmänhetens krav på förbättrade produkter och det allmänna kravet på förbättrade produktionsförhållanden, som gör att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

detta arbete just nu bedrivs mycket intensivt. Även ur denna synpunkt är det givetvis i hög grad önskligt att hela vår mjölkhushållning får arbeta under gynnsamma betingelser.

Den utredning som verkställdes av 1934 års smör- och margarinkommitté avsåg även en ökad avsättning av smör inom landet. Det föreslogs en margarinaccis som sedan trädde i kraft, och det ifrågasattes även importreglering för råvaror till margarinindustrien, en sak som ännu inte blivit genomförd. Kommittén uttalade, att en ökad smöravsättning näppeligen kunde ernås på annat sätt än genom minskad förbrukning av margarin och andra ersättningsmedel för smör, och tillade: »Inför behovet att inom landet ernå ökad avsättning för ett av vårt jordbruks allra viktigaste alster kan ej undvikas, att ett huvudsakligen ur importerade råvaror och med ringa insats av svensk arbetskraft tillverkat ersättningsmedel får vika tillbaka.» Detta var den slutsats som 1934 års smör- och margarinkommitté kom till. Något tillbakavikande av margarinet har icke skett. Tvärtom har en viss ökning ägt rum under tidigare år, och de senaste åren har margarinkonsumtionen ungefär stagnerat. Det är många med mig som hade hoppats att det skulle visa sig möjligt att redan i år få fram förslag om mera vittgående åtgärder för en ökad avsättning av smör inom landet och överhuvud taget om ett förbättrat utbyte av mjölkproduktionen, och jag vill sluta, herr talman, med att uttala den livliga förhoppningen, att vi till ett kommande år få motse mera omfattande förslag i denna riktning, vilka på ett genomgripande sätt kunna förbättra avsättningen av svenskt smör inom landet.

På framställning av herr talmannen beslöts, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m. jämte väckta motioner; samt

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket och statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militärt avlöningsreglemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 60, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till avlöningsreglemente för ordinarie tjänstemän vid riksdagens verk m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän förfogandelag m. m.;

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till maxiprislag, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande i vissa fall över egendom för krigsmaktens beredskap (beredskapsförfogandelag);

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sjukhusvård vid krig eller krigsfara;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m.;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud i vissa fall mot utrikes fraktfart med svenskt fartyg m. m.;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa vid krig tillämpliga bestämmelser om utländsk försäkringsanstalt, som här i riket driver försäkringsrörelse, och lag med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig; samt

nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504), dels ock i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för eignahemsverksamheten m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 31 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Anmälades och bordlades jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 84, i anledning av väckta motioner om inrättande av en lånefond för att främja tillskapandet av gemensamhetsbeten för mindre jordbruk; och

nr 85, i anledning av väckt motion om inrättande av en lånefond för beredande åt trädgårdsmän av förbättring av värmeledningsanordningar.

Fortsattes överläggningen angående sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner med mera.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

(Forts.)

Herr Björnsson: Herr talman! I den proposition, som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande, förekommer det ett antal nyheter beträffande jordbruksregleringen. Jag tror man kan, i vad det gäller väsentliga sådana, begränsa dem till fyra: ett utsträckande av stödköpsverksamheten beträffande vete till att omfatta allt vete, som salubjudes, viss ändring i fråga om fodermedelsregleringen, väsentligen gående ut på att man skall börja stödja fodersädsproduktionen, samt vidare två nyheter beträffande mjölkregleringen. Jag skall börja med att säga ett par ord om de sist nämnda, eftersom de här varit föremål för diskussion tidigare.

Herr von Stockenström rubricerade den ena nyheten som i viss mån social, den nämligen, som går ut på att samtliga försäljare av mjölk skola vara befriade från att erlägga mjölkskatt upp till ett visst belopp. Det är sant, att detta är tillkommet väsentligen för att hjälpa de mindre jordbrukarna, men jag vill erinra om att vi haft motsvarande befrielse för dem, som sålt konsumtionsmjölk i mindre skala, och likaså ha alla kreatursägare, som inte haft mer än två kor, varit befriade. Följaktligen är detta, såvitt jag förstår, ingenting annat än en teknisk justering, som är välmotiverad, i syfte att göra olika grupper av jordbrukare likställda. Det är i själva verket fråga om ett krav från småbrukarna, som här i riksdagen har rests gång efter annan från kommunistiskt håll, och när man tidigare avvisat det, har det uteslutande varit med hänsyn till att det vållat vissa svårigheter att åstadkomma en sådan tilldelning av skattemedel utan alltför stort administrativt arbete och utan alltför stora möjligheter till missbruk av den rättighet, som härmed ges. Då man betonar, att detta är en social åtgärd, så är det naturligtvis riktigt på det sätt, som herr von Stockenström här utvecklade. Men det innebär i grund och botten ingenting annat än att man beviljar alla människor, oberoende av inkomst och förmögenhetsställning, ett och samma ords- och familjeavdrag, om de personliga förhållandena i övrigt äro lika. Jag betraktar således detta som ett principiellt riktigt steg, men jag måste tyvärr betrakta det som ett experiment med hänsyn till den svårighet, som faktiskt kommer att möta, när det gäller att realisera det beslut, som jag tar för givet att riksdagen i denna punkt kom-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
mer att fatta. Jag har emellertid ingenting att erinra emot att detta försök göres, och jag hoppas att det skall utfalla väl.

Om man kan säga med en viss rätt, att denna nyhet har en social tendens, måste man däremot påstå, att den andra nyheten är i motsvarande mån asocial. Det gäller att åstadkomma ett högre smörpris, och till den ändan anser man det nödvändigt att höja accisen på margarin med 15 öre per kilogram eller från 45 till 60 öre. Man menar, att om man inte pålade denna ökade accis på margarinet, skulle det inte vara möjligt att öka smörpriset utan att den inhemska smörkonsumtionen skulle minskas så mycket, att jordbruksregleringen skulle kunna äventyras. Detta är i varje fall tankegången.

Jag vill för min del hävda, att detta inte är riktigt. Det finns andra medel. Man får inte glömma, även om vanan kan avtrubba eftertanken, att en höjd margarinaccis betyder en indirekt skatt på de minst bemedlade. Man kommer visserligen med ett plåster på såren — man vill av dessa pengar använda en del för att utdela smör till nedsatt pris. Jag återkommer till verkningarna av en sådan anordning.

Själva grundförutsättningen för den åtgärd, som här föreslås, är att det skulle vara en mycket stor olycka, om den inhemska konsumtionen av natursmör skulle gå tillbaka och man i stället skulle tvingas att öka exporten. Då man vill bevisa, att detta är så olyckligt, har man i den allmänna diskussionen proklamerat två dogmer, som båda enligt min uppfattning äro falska. Den ena dogmen är, att det är orimligt att vi, som det brukar heta i diskussionen, skola sälja smör till underpris åt England och Tyskland. Den andra är, att det från folkhygienisk synpunkt är olyckligt, att stora delar av vårt eget folk skall äta margarin i stället för natursmör.

Vad då först dogmen nummer ett beträffar, är den uppenbarligen falsk. Det är ingalunda för Sverige någon dålig affär att sälja smör till ett netto-
pris, som för närvarande ligger något omkring 2 kronor per kilogram. Det är i själva verket en ganska lönande affär. Man kan ju säga, att om vi kunna exportera, vilket väl i år kommer att ske, 30 miljoner kilogram sammanlagt till England och Tyskland och Sveriges folk äter 30 miljoner kilogram margarin i stället, så är detta naturligtvis ekonomiskt fördelaktigt, under förutsättning att margarinet inte när det gäller folkhälsan är underlägset natursmöret. Detta ha danskarna sedan många år tillbaka insett. För fattigt folk är det billigare att köpa margarin än att köpa samma mängd smör — om jag antar att margarinet kostar 1.50 och smöret 3 kronor, så sparar folk 1.50 per kilogram, om de nöja sig med margarin.

Det förhåller sig i själva verket så, att ungefär allt det smör, som vi exportera till England, produceras med hjälp av importerade kraftfodermedel. Man kan nu räkna med att det går åt ungefär 8 kilogram kraftfoder för att producera 25 liter mjölk, eller således 1 kilogram smör. Vår import av kraftfoder utgör ungefärligen 280 miljoner kilogram, kanske till och med 330 miljoner, om man räknar inte endast oljekakorna, utan överhuvud allt importerat kraftfoder. Den utgift, som vårt folkhushåll således har för att åstadkomma exporten till England, är inköpet av ungefär 300 miljoner kilogram kraftfoder utifrån. Detta förädlas här till mjölk och ger då ungefär den mängd mjölk, som motsvarar vår nuvarande export. Om vi då antaga, att importen av kraftfoder kostar mellan 30 och 40 miljoner, vilket torde vara en approximativt riktig uppskattning, och vi få 60 miljoner för det smör vi skicka till England, skulle det efter min mening vara att beröva Sveriges jordbrukare, mejerister och övriga, som syssla inom mejerihanteringen, arbetstillfällen, vilka ge en sammanlagd inkomst av ett par tiotal miljoner, därest vi strävade efter att eliminera exporten. Detta kunna vi naturligtvis göra genom ett kategoriskt

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

importförbud på kraftfoder, om det verkligen vore till gagn för landet. Men så länge vårt exportpris på smör till England och Tyskland rör sig mellan 1.50 och 1.75 per kilo, är exporten en lönande affär för vårt jordbruk och därmed för vårt folkhushåll.

Således finns det ingen anledning att beklaga, att exporten växer, så länge vi överhuvud taget kunna exportera. Den ökning av exporten, som det kan bli fråga om, därest man skulle minska smörkonsumtionen här i landet genom denna måttliga höjning av smörpriset, absorberas säkerligen av den engelska marknaden utan någon återverkan på priset. I förbigående vill jag nämna, att vårt mejeriväsen borde kunna skaffa sig en ökad inkomst på smörexporten, om den lyckades i fråga om kvalitet och i kommersiellt hänseende komma i jämnhöjd med danskarnas. Vårt smör betalas alltid med 10 à 15 öre lägre pris än det danska och har nu kommit i paritet med finskt, baltiskt och kolonismör i noteringen.

Den andra dogmen, som spelar en mycket stor roll i tänkandet på detta område, är att margarin är underlägset natursmör som livsmedel. Utan tvivel var det förr i världen riktigt att påstå, att för vissa användningar margarin var underlägset natursmör. Det finns emellertid goda skäl att antaga, att våra dagars margarin, vitaminiserat margarin, inte bara har samma näringsvärde räknat på det gamla hederliga sättet i kalorier, utan att det också då det gäller skyddsämnen är ett fullgott livsmedel. Man kan väl påstå, att det numera egentligen endast är en fråga om smaken, som gör att en massa människor föredraga natursmör framför margarin. Det finns folk som inte kan fördraga margarin. Men det finns också en massa människor som inte kunna tåla smör, utan som äta »smörgåsar» bestående av bröd och korv. Jag tror således inte, att den folkhygieniska synpunkten, enligt vad många fysiologiska försök visat, överhuvud har den betydelse, man vill göra gällande.

Därmed menar jag, att man har slagit undan grunden för det påstående, som herr von Stockenström gjorde trots att han egentligen bevisade motsatsen, nämligen att det är beklagligt, att vi skola exportera så mycket smör till England, eller rättare sagt att vi skulle bli tvungna att exportera ännu mer smör, om smörpriset skulle höjas och som följd därav den inhemska konsumtionen skulle falla.

Innan jag går vidare, herr talman, skall jag be att få beröra ett par förhållanden, som naturligtvis äro ganska besvärliga att ta upp i en diskussion som denna, men som jag tror att det är nödvändigt att man tar upp, om man skall kunna göra klart för sig det ekonomiska sammanhanget i dessa frågor. I vår nuvarande jordbruksreglering är det beträffande mjölken fråga om att med statligt stöd ställa det så, att försäljarna av produktmjölk, d. v. s. sådan mjölk av vilken man tillverkar smör och ost, få ett högre pris, än de skulle få, om världsmarknadspriset på smör vore enbart bestämmande. Man går samtidigt fram efter två vägar. Dels sörjer man för att smörpriset inom landet höjes över världsmarknadsprisets nivå genom att utbetala exportpremier, och dels delar man ut medel till s. k. prisutjämningsbidrag. Om jag beräknar, att vår export utgör 30 miljoner kilogram, går det åt 750 miljoner kilogram mjölk för att åstadkomma denna smörmängd. Om jag vill höja priset med 1 öre per liter på produktmjölken, kostar detta 7.5 miljoner kronor, och därmed höjes också priset på all produktmjölk i Sverige. Om jag således enbart genom exportpremier vill åstadkomma en prishöjning av 1 öre per kilogram produktmjölk, kan jag bestämma exportpremien till 25 öre per kilogram, vilket kostar 7.5 miljoner kronor om året. Vår produktmjölk, som får prisutjämningsbidrag, utgör 2,300 miljoner kilogram årligen i runt tal, alltså tre gånger så mycket. Vill man öka produktmjölkpriset med 1 öre på det sättet, att man genom mejerierna

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

delar ut 1 öre av statliga medel, kostar detta 23 miljoner kronor. Den ena vägen kräver sålunda 7.5 miljoner i utgift av statsmedel för att åstadkomma en viss effekt. Den andra vägen med prisutjämningsbidrag kräver 23 miljoner. Den ena metoden är med andra ord tre gånger så effektiv som den andra. Man kan genom att fördela tillgängliga medel på den ena eller andra vägen åstadkomma en reglering, som växlar mellan rätt skilda gränser.

Det förefaller paradoxalt, att man kan säga, att 7.5 miljoner av statsmedel ge jordbruket samma nytta, om de användas på ett lämpligt sätt, som 23 miljoner därest de användas på ett annat sätt. Men förklaringen är den, att om man använder 7.5 miljoner till exportpremier, betyder det att alla, som köpa smör och ost här i Sverige, få betala motsvarande höjning. Vi få således det belopp, som motsvarar skillnaden mellan 23 och 7.5 miljoner, i form av ökade priser på smör och ost.

Nu har man inte valt den vägen, som jag tycker ligger närmast till hands, nämligen att lägga proportionsvis mer på exportpremierna och mindre på prisutjämningsbidragen. Man har i stället valt en annan väg: man vill ta ut 15 öre mer i margarinaccis. Det förbrukas årligen ungefär 60 miljoner kilogram margarin likaväl som 60 miljoner kilogram smör inom landet, och det blir alltså ytterligare omkring 9 miljoner kronor, som man på det sättet skulle plocka ut av alla, som köpa margarin. Av detta belopp vill man sedan använda 5 miljoner kronor för att distribuera natursmör till så billigt pris, att även fattigt folk skall få råd att använda det. Detta gör man för att slippa se exportkvantiteten växa och därigenom medelsåtgången för exportpremiernas utbetalande stiga.

Det kan vara skäl att förenkla detta resonemang en smula, mer än som sker vid utredningar och dylikt. De medel, som stå till förfogande för att bekosta exportpremier och prisutjämningsbidrag, äro utom margarinaccisen mjölkskattemedel, som uppgå till omkring 65 miljoner kronor — 64 miljoner kan man kanske beräkna att det blir i år — samt importavgifter för kraftfoder. Nu förhåller det sig så, att importavgifterna för kraftfoder naturligtvis i själva verket betalas av jordbrukarna. Det blir ingen nettointkomst av dem. Jordbrukarna betala importavgifterna för kraftfodret i form av ökade priser, och så få de täcka den ökade kostnaden genom det merpris, som de kunna få ut på mjölken. Och vidare förhåller det sig så beträffande mjölkskatten, att om denna är 2 öre per kilogram, är det uppenbart att en leverantör, som säljer till ett produktmejeri, inte får någon glädje alls av mjölkavgiften, såframt inte prisutjämningsbidraget blir minst 2 öre. Blir det lika mycket som mjölkskatten, blir hans reventy av mjölkskatten plus minus noll. Det nettobelopp, som man i själva verket har att röra sig med, är mjölkavgiften på konsumtionsmjölk, 2 öre per liter, som plockas ut av köparna av konsumtionsmjölk. Denna avgift belöper sig till ungefär 18 miljoner kronor i närvarande stund. Förenklat gäller det således att fördela dessa 18 miljoner — en del går till mjölkpropaganda och sådant, men det är icke alltför betydande belopp — på lämpligt sätt mellan exportpremier och prisutjämningsbidrag. Om man använder det uteslutande till exportpremier, blir det med nuvarande export 18 miljoner kronor dividerat med 30 miljoner kilogram, eller 60 öre per kilogram smör, vilket för jordbrukarna skulle betyda en prishöjning på mjölken av något över 2 öre. Men även om exporten då skulle stiga till, låt mig säga 36 miljoner kilogram, d. v. s. om genom en prishöjning inom landet smörkonsumtionen skulle gå tillbaka, så att man finge lov att exportera 6 miljoner kilogram mer, skulle man i alla fall få ungefärligen 50 öre per kilogram, alltså 2 öres höjning på produktmjölken — detta ifall man som ett experiment velat gå in på linjen att höja exportpremierna. Man säger, att exportpremien skall vara så stor, att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

smörpriset blir det önskade. Höjer man det med 15 öre, vilket man ju vill, eftersom man tänker höja margarinaccisen så mycket, kan man kompensera nedgången i den inhemska smörkonsumtionen genom att i stället minska prisutjämningsbidragen och i motsvarande grad öka exportpremierna. Då har man tagit ut kostnaden för det ökade priset av köparna av smör och ost i stället för från köparna av margarin.

Jag menar att man på det sättet från sociala synpunkter hade förfarit mera rimligt än man gör enligt det här föreslagna experimentet.

Detta experiment betraktar jag dessutom som utomordentligt svårt rent tekniskt att genomföra. Man vill dela ut 5 miljoner kronor för att rabattera smör åt mindre bemedlade, företrädesvis familjer med många barn och stor försörjningsplikt. Om vi antaga, att margarinet kostar ungefär 1.50 och smöret något över 3 kronor, kan jag inte förstå att man överhuvud taget kan komma någon vart, om man sätter rabatten lägre än 1.50 eller 1.60 per kilo, så att det blir åtminstone lika billigt för ett mindre bemedlat hushåll att använda dessa rabattkort vid inköp av smör som att köpa margarin. Om man då bestämmer, att rabattkortet skola lyda på 1.50 per kilo, räcker ju inte det föreslagna beloppet till mer än ungefär 3 miljoner kilogram smör, således 10 procent av exporten och någonting på 3 eller 4 procent av hela smörproduktionen i landet. Redan detta är en obetydlig kvantitet. Men vidare är jag fullkomligt övertygad om att de 3 miljoner kilo, som på detta sätt kunna delas ut, i fall min uppfattning är riktig, inte komma att innebära en nettoökning av smörförbrukningen inomlands. Vi kunna tänka oss en husmor, som brukar köpa margarin för bakning och stekning och kanske också till smörgåsar, men som vid festligare tillfällen köper natursmör, och vi antaga, att hon köper 75 kilo margarin och 25 kilo natursmör om året. Så får hon rabattkort på 50 kilo natursmör, varje rabattkort gällande 1.50, vilket i själva verket blir detsamma som en tilldelning av margarinmedel, som andra fattiga fått betala in, på 75 kronor. Om hon tidigare kunnat reda sig med 25 kilo natursmör så blir ju 50 kilo en icke obetydlig ökning, och då hon ju inte har gott om pengar, är det inte sannolikt, att hon köper mer än just dessa 50 kilo. Själva nettoökningen har då inte blivit mer än 25 kilo. För att få denna familj att köpa 25 kilo smör mer än förut har man sålunda måst dela ut medel till ett belopp av ungefär 3 kronor per kilogram.

Skall man på detta sätt börja dela ut rabattkort, kan det naturligtvis också tänkas att det uppstår missbruk. En människa, som sitter ekonomiskt trångt, kan ju frestas att träffa ett avtal med en granne, som inte har rätt att få rabattkort, att mot någon gentjänst få utnyttja rabattkortet för sitt reguljära inköp av smör. Då minskas nettoökningen i den inhemska konsumtionen ännu mer.

Jag tror således inte att detta system har någon nämnvärd effekt för det syfte, för vilket det har tillkommit. Inom utskottet har man förordat en väg, som synes mig mindre angriplig och mera säker beträffande effekten, nämligen att man skulle använda de 5 miljonerna för att genom skolornas försorg börja genomföra fri bespisning av skolbarn. Men man stöter då genast på den där besynnerliga fördomen, att man därigenom lämnar behovsprincipen. Vi få inte denna av många så älskade behovsprövning! Vi få inte skolbarnen indela i fattiga och rika! Jag hoppas verkligen att man, om det en gång skall komma till stånd offentlig skolbespisning från folkhygieniska synpunkter, inte kommer att indela skolbarnen i fattiga och rika. Jag vill påpeka, att på detta sätt vet man åtminstone att det smör, som köpes för rabatteringspeng-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
arna, i de flesta fall innebär en nettoökning i den mån barnen komma från hem, där det i regel inte serveras natursmör på smörgåsarna.

Om man ser kallt på saken, måste det ju te sig högst kuriöst, för att använda ett lindrigt uttryck, att beskatta de fattigaste med en konsumtions-skatt för att möjliggöra statligt stöd åt alla våra jordbrukare, oberoende av behov — och alla våra jordbrukare äro inte i behov av det stöd som här föreslås. Vi få en ny kategori av understödsbehövande — regleringsfattiga.

Vidare förklarar man att man vill undvika något nytt organ för att bringa denna hjälp. Det skulle ske genom den vanliga socialvården, så att det hela kommer att framstå som ett slags fattigvård. Jag förstår inte, hur medlemmar av de partier, som oftast beklaga den växande understödstagarandan, vilja vara med om att skapa förutsättningar för en sådan genom ett experiment i den stil, som det här är fråga om.

Ja, herr talman, nu har man sagt, att detta skall vara ett försök. Jag tror inte, att det försöket kommer att slå väl ut. Det kommer icke att öka den inhemska smörförbrukningen nämnvärt. Höjer man margarinpriset med 15 öre, kan man självfallet icke höja smörpriset heller med mer än 15 öre; motsvarande pristillägg på produktmjölken blir sex tiondels öre eller något sådant, och den vinsten betraktar jag icke som värd någonting, ekonomiskt sakligt sett. Den har endast en psykologisk förutsättning, och det är motviljan mot margarinet hos våra jordbrukare. Det har predikats år ut och år in, vecka efter vecka och varje dag, att margarinet är jordbrukarnas fiende nr 1, och nu ha vi bland våra jordbrukare fått en så stark känsla av att margarinet måste tillbakaträngas med varje medel, att man i var och varannan motion i den flora av motioner, som vuxit upp i den kungl. propositionens spår — och för resten redan dessförinnan — fått se uttalanden i den riktningen, att man skall klämma efter margarinet. Det anses nämligen som förutsättningen för att jordbrukarna skola kunna få det bra i detta land. Jag tror icke, att det är så. Det har nämnts här i förbigående, att margarinindustrin förtjänar så mycket pengar, att den icke alls behöver söka någon kompensation i form av höjt margarinpris för en skatteökning på 15 öre per kilo, och det är möjligen riktigt. Det är till och med säkert, att denna industri förtjänar mycket pengar. Jag antar nu för enkelhetens skull, att industrien icke höjer margarinpriset med mer än 5 öre per kilo, och det betyder, att man reducerar vinsten med 10 öre per kilo, vilket motsvarar en ganska betydande summa — 6 miljoner kronor eller någonting sådant. Men i samma mån som margarinpriset icke höjes, är hela åtgärden från regleringssynpunkt fullkomligt meningslös. Det man vill uppnå med denna förhöjning är ju framför allt ett höjt pris på margarin, så att man därigenom kan minska dess konkurrenskraft i förhållande till smöret. Jag kan nu inte se, att den kampanj, som föres mot margarinet, kan leda till annat än det resultatet, att man kommer att behandla margarinet på samma sätt, som man gör med sprit och tobak, d. v. s. låter ett statligt monopolföretag ta hand om tillverkningen och försäljningen. Jag skulle tro, att utvecklingen med naturnödvändighet leder därhän, om man vill nå den ransonering, som jordbrukarna anse nödvändig i fråga om detta livsmedel.

Herr talman! Jag har trots att jag har mycket stora betänkligheter mot detta ansett det riktigt, att man får göra ett försök i den här stilen, och trots att jag är nästan övertygad om, att det kommer att leda till missräkningar av olika slag och mycket kännbara missräkningar.

Från herr Mannerskantz' sida har — jag bortser här från vad han sagt om mjölkregleringen — särskilt poängterats, att det är så orimligt, att man icke vill vara med om att höja marginalen för stödköpspriset på vete till vad högern har funnit lämpligt att sätta i sina motioner, d. v. s. 18 kronor eller någonting

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

sådant. Herr Mannerskantz drev den satsen, att vad utskottet påstår, d. v. s. att ett högt pris föranleder en produktionsökning, kan gälla om en gren av jordbruket, men det gäller icke om alla. Jag tror nu, att om man bara sätter ett tillräckligt högt pris, gäller det om alla grenar. Man kan konstatera, att de regleringspriser, vi ha haft, ha åstadkommit en ökad mjölkproduktion, en ökad veteproduktion, en ökad fodersädesproduktion och, såvitt jag förstår, även en ökad vallodling. Mycket beror naturligtvis på tekniska förbättringar. Det är klart, att forcerandet av tekniska förbättringar, t. ex. ökad användning av konstgödsel, då det gäller växtodling, och förbättrade kreatursstammar, då det gäller mjölkproduktion — för att nu nämna två grenar — kunna löna sig, om priset sättes tillräckligt högt. Men det lönar sig icke, om priset är lågt. Blir det låga pris, kommer säkerligen den samlade avkastningen av landets jordbruk icke att stiga på samma sätt, som den gör, om man får ett s. k. intensivt jordbruk på alla håll. Jag tror, att herr Mannerskantz bara behöver tänka på, hur det går med mjölkproduktionen, om man får en förbättrad vallkultur i norra Sverige. En beräkning, som är gjord av de mest sakkunniga — naturligtvis endast approximativt — visar, att växtodlingens avkastning skulle ha stegrats med 25 procent sedan världskrigets början, alltså på tjugofem år. Det är icke så litet. Tjugofem år är ju i alla fall en ganska kort epok i det svenska jordbrukets historia.

Men även om det är så, som herr Mannerskantz säger, att ett för högt pris är farligt endast för den gren, där man har det höga priset, är det olyckligt nog ändå. Det är nämligen en stor svårighet inom jordbruket att få balans mellan de olika grenarna, så att man icke helt plötsligt får en ökad areal av vete, en ökad mjölkproduktion eller en ökad fläskproduktion. Det kan komma som ett brev på posten, om man sätter ett för högt minimipris. Vi ha exempel härpå från den allra sista tidens politiska historia. Det var endast för några år sedan, som de borgerliga partierna beslutade att fastställa ett pris på 1 krona 25 öre per kilo fläsk, men priset gick icke ens upp till 1 krona per kilo — på grund av överproduktion. Jag vill nu i förbigående säga, att om man fryser in fläsk, blir det icke mindre fläsk för det, ty även det infrusna fläsket skall ju sedan säljas. På det sättet avlastar man icke marknaden detta fläsk. Den enda möjligheten att avlasta marknaden är att exportera fläsket eller att destruera det, till exempel bränna upp det eller använda det som tekniskt fett för att göra tvål eller vad man nu kan tillverka därav.

Nu vill jag säga herr Mannerskantz, att jag betraktar icke alls 18 kronor som ett oskäligt pris på vete. Tvärtom tycker jag, att det är mycket rimligt, och jag har ingenting att invända från konsumentsynpunkt mot ett sådant pris. Däremot anser jag det synnerligen olyckligt att sätta det som ett garantipris, ty även ett lågt garanterat minimipris har visat sig stimulera till ökad odling. Jordbrukarna säga: »Där veta vi åtminstone, att vi säkert få minst så mycket», och så slå de sig på den produktionen. Det är därför, som det är av allra största vikt, att man har denna möjlighet till rörlighet, så att, om det under ett regleringsår på grund av illa avvägda priser mellan olika jordbruksgrenar skulle bli en ökad produktion på det ena hållet och en svag minskning i produktionen på det andra hållet, man kan korrigera priserna i fortsättningen. Priserna skola icke vara alldeles stela. Det är också därför utomordentligt viktigt, när man överhuvud taget sätter minimipris, att man icke sätter dem för högt.

Sedan vill jag säga herr Mannerskantz, att jag önskar, att odlingen av brödsäd måtte så anpassas, att det kan bli ett bättre pris än stödköpspriset, men blir det minskad skörd utomlands eller inomlands, spelar det av högern föreslagna stödköpspriset alls ingen roll. Då behövs intet stödköp. Då utvecklar sig

'Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
marknaden med hjälp av våra exportpremier i form av utförselbevis på det sättet, att vi få ett högre pris utan allt statligt ingripande. Där kunde jag således icke följa herr Mannerskantz' resonemang.

Man kan naturligtvis vara mycket betänksam mot att inrätta en stödköpsverksamhet, som avser att inköpa all brödsäd, som överhuvud taget utbjudes, men jag kan inte finna annat än att det leder till fullkomligt orimliga konsekvenser att förklara, att staten köper in till exempel 150,000 ton till ett pris av minst det och det. De, som bli färdiga att sälja till det priset, få glädje därav. De, som komma efteråt, få det ej. Då kan priset falla högst väsentligt, och det stämmer åtminstone icke med min uppfattning om allmänt erkända svenska rättsprinciper, att staten skall på det sättet gynna dem, som ha tillfälle att komma först, och låta dem, som stå sist i kön, få lida för att de icke hunnit fram.

Vill man således överhuvud taget idka stödköpsverksamhet, finner jag det enda rimliga vara, att man stödköper vad som erbjudes och gör sig beredd på de förluster, som uppstå på det sättet, och det rör sig om tiotals miljoner kronor.

I övrigt kan jag dela herr Mannerskantz' uppfattning, att kostnaden för beredskapslagringen icke bör belasta jordbruksregleringen, även om jag tycker, att de skäl, som anförts, äro av mycket liten betydelse. Att jordbrukarna äro rädda för att få dåligt rykte, därför att en del av det, som säges gå åt till jordbruksregleringen, i själva verket går till allmänt ändamål, försvarsändamål eller vad man vill kalla det för, spelar en underordnad roll. Kostnaderna för beredskapslagringen äro en ren bagatell vid sidan av de summor, som omsättas i jordbruksregleringen.

Ja, herr talman, jag har således samma uppfattning som utskottet i fråga om de föreslagna stödköpspriserna för brödsäd. Högern har föreslagit, att man skulle sätta priset på vete och råg fullkomligt lika. Det grundar sig på något slags social omtanke om rågodlarna, som ju kan finnas förklarlig, men det är då att undantaga jordbruksregleringen än mera från allt vad kommersiellt riktiga principer heter. Av råg kan man icke få ut mer än 67 procent mjöl men av vete däremot 75 procent. Det är väl ytterst det, som gör, att vetepriset i 999 fall av 1,000 ligger betydligt över rågpriset i den fria marknaden. När så är förhållandet, tycker jag, att det icke är skäl att nu göra ett försök att ställa en naturlag ur kraft. Från min synpunkt sett är det ingen olycka, om rågodlingen tack vare förbättrade vetesorter reduceras allt mer och mer. Tränges rågodlingen tillbaka så mycket, att rågpriset på grund av bristande utbud till exempel för tillverkning av knäckebröd stiger i paritet med vetepriset, så är det ingalunda mig emot det allra minsta.

Jag kommer därmed över till den fjärde nyheten, som förstås knappast är en nyhet, eftersom vi redan ha skapat ett provisorium för det löpande regleringsåret. Kungl. Maj:t har begärt att få använda 2 miljoner kronor för att bekosta export av inhemsk fodersäd. I propositionen säger föredragande departementschefen, att han endast med största tveksamhet har velat gå med på ett försök i den riktningen. Han har principiellt den uppfattningen, att »den inhemska foderskörden bör avsättas inom landet och att ett exportstöd bör inskränkas till att avse de färdiga animalieprodukterna». Det är principer, som jag helt kan ansluta mig till. Det är ju så, att om man får en riklig skörd av fodersäd, sker en normal omsättning till animalieprodukter av den del, som icke förbrukas t. ex. för dragare o. dyl. När man genom jordbruksregleringen har reglerat priserna på animalier, är därmed också ett minimipris för fodersäden satt. Att sedan marknadspriset på fodersäd kan sjunka, kan naturligtvis vara oförmånligt för dem, som driva kreatursfattiga eller kreaturslösa

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
jordbruk. Jag tycker emellertid, att det icke är skäl att komplicera jordbruksregleringen med ännu en anordning, som är mycket svår att samordna med övriga.

Kungl. Maj:t förutsätter, att denna befogenhet, såsom jordbruksutredningen anfört, icke bör ha till syfte att säkerställa ett visst prisläge å inhemskt foder. Ja, det säger man i år och kanske ett år till, men det skulle förvåna mig utomordentligt, om man icke, innan man börjar denna nya stödköpsverksamhet, helt enkelt tvingas att ställa upp för sig någon prisnivå, som man skall försöka upprätthålla genom dessa köp. Annars är man ute på ett kommersiellt gungfly. Vem är det, som skall avgöra, när man skall ingripa? Och på vilka orter skall man börja köpa den havre, som skall köpas? Skall man gynna somliga jordbrukare i en viss landsända eller en viss kategori av jordbrukare genom att betala ett relativt hyggligt pris för havre, som dessa ha att sälja? Och när skall man sluta köpa?

Just detta, att man icke vill försöka nå en bestämd prisnivå, visar mig, att metoden blir fullkomligt orimlig att handhava på ett hyggligt sätt. Väljer man att upprätthålla en bestämd prisnivå, ja, då vet ingen hur mycket havre, som kommer att utbjudas till salu. Då förslå de 2 miljonerna alls inte, och då blir det nästa år fråga om betydligt större belopp.

Jag har tidigare i år utvecklat dessa skäl, och då framhöll jag också, att det ter sig synnerligen litet lockande att, samtidigt med att vi lägga upp beredskapslager av fodersäd för mobiliseringsbehov, brödsäd till människoföda och diverse lager med hänsyn till möjligheten av ekonomiska avspärrningar — i värsta fall krig, — man nu skall betala ut 2 miljoner kronor i exportpremier för att föra ut fodersäd. Detta är en sak, som icke har något intresse från konsumentsynpunkt. Om havren kostar 10 eller 13 öre per kilo, gör konsumenten precis detsamma. Det är en avvägning olika kategorier jordbrukare emellan. Den jordbrukare, som har stor areal, men relativt liten kreatursbesättning, får möjligen litet havre till avsalu. De jordbrukare, som ha förhållandevis stor kreatursbesättning, behöva köpa fodersäd, och de få den litet billigare. Jag tror emellertid, att de jordbrukare, som kunna sälja fodersäd, ha bättre kunnat tillgodogöra sig jordbrukets regleringsstöd och bättre kunnat utnyttja rationaliseringsmöjligheterna inom jordbruket än de mindre jordbrukare, som skulle vinna litet på ett fodersädespris, som under någon kortare period är för lågt.

Jag finner således, herr talman, övervägande skäl tala emot att riksdagen går med på detta Kungl. Maj:ts förslag, och jag hemställer därför i anslutning till den reservation, som är undertecknad av herr Elon Andersson och ett par andra ledamöter, att utskottets yttrande på sid. 38 andra stycket får den lydelse, som i reservationen föreslagits.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Elon*, och herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*.

Herr **Hagström**: Herr talman! Sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet har i sitt föreliggande utlåtande bland annat föreslagit den ändringen i den kungl. propositionen angående prisregleringsåtgärder på jordbrukets område, att anslaget för förbättringar i jordbrukets lönsamhet i Norrland och vissa delar av Kopparbergs och Värmlands län höjes från 800,000 kronor till 1 miljon kronor, detta i enlighet med yrkanden, som framställes i avgivna motioner.

Det kunde då kanske tyckas, att norrlänningarna borde vara nöjda. Det är också med en viss tvekan, som jag ber att få framföra några anmärkningar i anledning av detta anslag. Jag har nämligen en förkänning av att jag

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
kommer att mötas med den invändningen eller åtminstone den tysta reflexionen, att »norrlänningarna bli då aldrig nöjda; det är ändå ett ganska otacksamt släkte». Jag vill emellertid för min del icke på något sätt förringa anslagets betydelse, men jag anser, att det icke heller bör överskattas. En miljon kronor är ju också, kan man tycka, ett ganska ansevärt belopp. Men om det, såsom i ett visst sammanhang i den kungl. propositionen uppges, finns ungefär 120,000 brukningsdelar inom de landsdelar, som det här är fråga om, så belöper sig av anslaget på varje brukningsdel icke mer än cirka 8 kronor. Om sistnämnda belopp kan man väl ändå knappast säga, att det är något så särdeles imponerande, men det är ju ändå något, om bara anslaget blir använt på sådant sätt, att det mera direkt och påtagligt kommer jordbruket till godo. Det är särskilt på den punkten, som jag vill göra några anmärkningar.

Då det gäller de sydligare delarna av vårt land, få stödåtgärderna åt jordbruket vanligen en mera direkt produktionsfrämjande och prisförbättrande karaktär, men då det gäller Norrland, talas det mest om att anslaget skall användas för upplysning och propagandaändamål samt till vetenskaplig undersökning beträffande foderväxter och kreatursraser. Jag är icke blind för betydelsen av undersökningar och forskningar på detta område, men jag anser, att dessa undersökningar och forskningar böra bekostas på annat sätt och av andra medel. Det bör icke gå så till, att det knappt tillmätta anslaget till stor del förbrukas för experiment, vilkas resultat äro ovissa eller åtminstone ställda på lång sikt. Norrlands jordbrukare böra liksom jordbrukarna i övriga delar av vårt land få sin hjälp, oberoende av om några nya upptäckter göras på foderväxtodlingens och kreatursraslärans område. Det kan annars gå, som det heter i ordspråket: medan gräset gror, dör kon.

Hur man än undersöker och forskar, hur man än upplyser och propagerar, lär man väl ändå icke helt kunna betvinga verkningarna för jordbruket av det strängare klimatet i Norrland. Man lär till exempel icke kunna komma ifrån, att vinterstallfodringsperioden där är cirka två månader längre än i Sydsverige, såvida man icke kan finna upp något särskilt frosthärdigt boskaps-släkte. Jordbruket i Norrland och jordbruket i Sydsverige är och kan inte bli riktigt detsamma. Då en sydsvensk jordbrukare skall bedöma Norrlands jordbruksförhållanden, tycker norrlänningen gärna, att det låter en smula verklighetsfrämmande, och på samma sätt lär väl en sydsvensk tycka, då vi norrlänningar mer eller mindre tvärsäkert yttra oss om sydsvenska jordbruksförhållanden. Om en sydsvensk till exempel ser en norrländsk hövall, som är något äldre än som enligt sydsvenska begrepp är lämpligt, är sydsvensken ganska snart färdig med det omdömet, att det beror på bristande kunskap och bristande intresse hos norrlänningen i fråga om jordbruksförhållanden. Enligt min åsikt kan det emellertid ofta vara lämpligt med något äldre hövallar i Norrland och detta bland annat därför, att man i Norrland ej har annat sädesslag än korn, som kan ingå i växtföljden. Man måste då i Norrland försöka uppehålla växtkraften på dessa hövallar genom årliga gödslingar med konstgödselmedel, och därmed är jag inne på en angelägenhet, som jag tidigare framhållit från denna plats.

Jag anser nämligen, att om konstgödselmedlen för Norrland kunde förbilligas på ett mera effektivt sätt än som hittills skett, skulle detta vara ett av de verkningsfullaste hjälpmedlen för jordbruket i Norrland. Det är nog riktigt, såsom det i propositionen framhålles, att animalieproduktionen är och bör vara den viktigaste grenen av jordbruksdriften i Norrland. Denna produktion bör då beträffande Norrland främjas genom högre anslag till åtgärder, som ha allmänt erkänt gynnsamma verkningar, t. ex. mjölkregleringen

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

och uppförandet av mejerier och slakterier samt om möjligt, jag upprepar det, även högre anslag till förbilligande av konstgödselmedel. Undersökningar, vilkas resultat äro ovissa eller ställda på lång sikt, böra, som jag nyss nämnt, bekostas av andra medel än av detta knappt tillmätta anslag. Detsamma borde också gälla för åtgärder, som ännu ej äro utexperimenterade och som kräva dryga avlöningskostnader till befattningshavare.

Jag har dristat mig att framhålla dessa synpunkter i den kanske något djärva förhoppningen, att de skulle kunna vinna beaktande vid den slutliga utarbetningen av riktlinjerna för användningen av det här ifrågavarande anslaget.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Som underlag för den föreliggande propositionen har ju delvis legat det utlåtande, som kommit från jordbruksutredningen. Då jag skulle taga ståndpunkt till det utlåtandet och de förbättringar, som man i detta förespeglade jordbrukarna, att de skulle erhålla, fann jag, i likhet med vad herr von Stockenström nämnde i sitt anförande, betänkliga brister i detsamma.

Man talade om att de mindre jordbrukarna skulle för de första 450 literna mjölk få 2 öre högre pris per liter än vad de skulle få för den kvantitet, som översteg dessa 450 liter, men detta höll ju inte streck enligt jordbruksutredningens förslag därest smörpriset skulle höjas till 3 kronor per kilo. Enligt detsamma skulle, om smörpriset gick över 2 kronor 85 öre per kilo, den extra mjölkprisförbättringen stanna vid 1 öre per liter. Enligt reservanterna inom utskottet skulle jordbruksutredningen inte tänkt ett högre smörpris än 2 kronor 80 öre per kilo, vilket jag inte kunnat utläsa i betänkandet.

Förslaget rörande en differentiering av mjölkpriset utarbetades inom jordbruksdepartementet ett år tidigare. Jordbruksutredningen rekvirerade förslaget för att taga del av detsamma, vilket den naturligtvis också fick. Jag vill redan nu säga, att jag är för min del mycket betänksam gentemot sådana differentieringar, då det gäller en likvärdig produkt, men i detta fall ha mina betänkligheter fått vika, därför att det mindre jordbruket ju obestridligen arbetar under bekymmersamma förhållanden. Därmed menar jag naturligtvis inte, att de mindre jordbrukarna i närvarande stund ha mindre betalt för sina produkter, än vad de hade under den period, som vi här så ofta tala om, nämligen tiden före jordbruksregleringens genomförande, utan de ha tvärtom numera bättre betalt för de produkter, som de huvudsakligen producera, men i stegringen av det allmänna väståndet i landet och den allmänna lönestegringen inom olika grupper av vårt folk ha jordbrukarnas inkomster inte kunnat följa med; de ha alltså inte ökats i samma tempo, som inkomsterna för andra samhällsgrupper. Jag anser därför, att vi kunna göra detta försök, medan jordbruksutredningen samtidigt fortsätter sitt arbete, så att den så småningom kan komma fram med sitt slutliga förslag. Under tiden få vi ju se, hur denna åtgärd verkar och i vilken mån den kommer att tillfredsställa dem, som i första hand beröras av densamma.

Jag föreslår alltså i propositionen, vilket också utskottet tillstyrker, att för de första 450 kilo mjölk per månad såsom en särskild stödåtgärd skall utgå ett extra pristillägg. Detta pristillägg föreslås skola utgå med samma belopp som mjölkavgiften, som samtidigt föreslås till 2 öre. Men en förutsättning för hela denna anordning är givetvis, att inte mjölkavgiften skulle bli mindre än 2 öre, enär det inte tekniskt kan ordnas ett högre merpris, än det lämnas i restitution för den konsumtionsmjölk, som säljes. Följaktligen måste ett visst samspel alltid råda mellan mjölkavgiften och detta extra pristillägg.

Det har uttalats betänkligheter mot att margarinaccisen inte höjes med sam-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

ma belopp som smörpriset. Jag tillåter mig dock påpeka, att margarinaccisen aldrig någon gång höjts med samma belopp som smörpriset. Då vi höjde smörpriset från 2 kronor 25 öre till 2 kronor 50 öre och därifrån till 2 kronor 75 öre per kilogram, höjde vi margarinaccisen med 15 öre per kilogram varje gång, som smörpriset alltså höjdes med 25 öre. Det är emellertid självklart, att när priset kommer upp högre, blir också spänningen mellan dessa båda fettvaruprodukter större, och följaktligen kommer den högre prisnivån att influera något. Innan vi gå in för en ytterligare höjning av margarinaccisen, vill jag emellertid för min del först se resultatet av den redan nu företagna höjningen och se vilka erfarenheter, som erhållas av densamma.

Man har här från vissa håll uttalat sina farhågor för att en höjning av smörpriset utan motsvarande höjning av margarinaccisen skulle leda till att smörkonsumtionen inom landet skulle minska. Den erfarenhet, som vi ha på detta område, har emellertid dess bättre visat, att dessa farhågor hittills icke besannats. Om jag inte är fel underrättad, har till exempel smörkonsumtionen inom landet ökat under januari och februari månader i år, trots att vi under denna tid höjt smörpriset till 2 kronor 75 öre. Detta är ju en ur jordbrukets synpunkt mycket önskvärd utveckling. Det förefaller också, som om flertalet skulle ansluta sig till tanken, att man skall försöka åstadkomma ett förbättrat ekonomiskt resultat av mjölkproduktionen och således även söka uppnå en ökad avsättning inom landet av den förädlingsprodukt av mjölken, som det här gäller, nämligen smöret. Mjölken är ju en av jordbrukarnas allra största inkomstkällor, och det måste följaktligen vara angeläget för jordbrukarna att söka få så bra betalt, som det överhuvud taget är möjligt för det arbete, som de nedlägga för att få fram denna produkt. Utskottet har ju även på denna punkt följt propositionens förslag. Det är dock alldeles självklart, att de olika uppslag, som här framförts från olika håll, liksom vad som från utskottets eller riksdagens sida yttrats om dem, kommer att övervägas av jordbruksutredningen i samband med att man prövar alla de olika frågor, som här upprulla sig. De uppslag, som här framkommit, ha följaktligen sin nytta med sig, även om man naturligtvis får se dem från olika utgångspunkter.

En annan omständighet, som man i detta sammanhang bör beakta, är, att det ur jordbrukets synpunkt är angeläget att söka öka avsättningen av smör inom landet, därför att smörpriset på den internationella marknaden är lägre, än vad vi anse, att det bör vara, för att man skall kunna ge de svenska jordbruksarbetarna och de svenska jordbrukarna en skälig ersättning för deras arbete. Gentemot dem, som förorda en ytterligare höjning av margarinaccisen för att få till stånd en ökad förbrukning av smör inom landet, vill jag dock framhålla, att det inte är så säkert, att man genom en sådan åtgärd, som man från det hållet föreslår, skulle uppnå detta mål. Om vi höja margarinpriset, för att nu taga ett exempel, till 2 kronor 50 öre per kilogram, som man ju här talat om, och fastställer ett smörpris av t. ex. 4 kronor eller därutöver per kilogram, visa såväl de siffror, vilka finnas tillgängliga inom landet rörande prisförändringars inverkan på försäljningen av en konsumtionsvara av den art, det här gäller, som de erfarenheter man haft utomlands, att den minskning, som man genom en dylik åtgärd skulle uppnå i fråga om margarinkonsumtionen, icke motsvaras av en liknande ökning av smörkonsumtionen. Jag har därför inte kunnat taga på mitt ansvar att, bara därför att man skall försöka komma åt en sådan konsumtionsvara som margarinet, medverka till en åtgärd, som obestriddligen skulle leda till en minskning av fettförbrukningen inom de stora samhällshallsgrupper, som behöva köpa detta slag av fett. Även med det intresse, som samhället har för jordbruket och dess utövare, få vi naturligtvis inte glömma bort, att det dock finns ett stort antal människor i vårt

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

land, som inte kunna skaffa sig någon sysselsättning och därför inte heller någon nämnvärd inkomst, av den förklarliga anledningen, att de uppnått en sådan ålder, att de inte kunna utföra något nämnvärt arbete. Det är alldeles självklart, att man får taga hänsyn även till dessa människor och deras fett-behov. Det viktigaste är att finna en väg, som inte allenast för tillfället utan även framdeles tryggar smöravsättningen. Jordbruksutredningen får givetvis taga upp och pröva alla dessa olika spörsmål parallellt med varandra.

Vad sedan beträffar den animaliska produktionen i övrigt, har utskottet inte haft någonting att erinra mot propositionens förslag. Detsamma är även förhållandet i fråga om spannmålsregleringen. Jag har i propositionen föreslagit ungefär detsamma som jordbruksutredningen gjort beträffande stödköpsförfarandet. Skillnaden är endast den, att jag i propositionen ytterligare effektiviserat jordbruksutredningens förslag. Jag har särskilt gjort detta i fråga om brödspannmålsregleringen. Jordbruksutredningen har för sin del stannat vid att föreslå ett stödköpsförfarande, begränsat till 150,000 ton. I likhet med herr Björnsson kan jag emellertid inte finna, att det är riktigt att företaga en sådan begränsning. Stödköpsförfarandet tillkom ju under en tid, då vi räknade med att kunna exportera en väsentlig del av vårt överskott. Det är emellertid för närvarande beroende på de oerhört låga priser, som råda på världsmarknaden och som ligga 8, 9, 10 kronor per hundra kilogram lägre än priserna på den inhemska marknaden. Jag kan under sådana förhållanden inte finna, att det skulle vara en effektiv åtgärd att stanna vid att föreslå ett stödköpsförfarande, begränsat till en viss kvantitet, om sedan den överskjutande kvantiteten skulle ligga ute i marknaden och bidra till att trycka ned priserna för dem, som i samtliga producenters intresse sökt hålla tillbaka utbuden och följaktligen borde ha en viss ersättning även för den tid, som de lagrat sin spannmål. Propositionens förslag innebär därför enligt min mening i fråga om brödspannmålsregleringen en väsentlig förbättring i jämförelse med jordbruksutredningens förslag.

Om jag sedan övergår till foderspannmålen, har jag i propositionen lagt upp denna fråga precis så, som jag själv ser den. Jag anser således, att vi i största möjliga utsträckning böra försöka förbruka vår foderspannmål inom landet, men att Kungl. Maj:t, då särskilda förhållanden så påkalla, bör äga möjlighet att i viss omfattning stödja en fodersädsexport. Gentemot de betänkligheter, som herr Björnsson i det fallet anförde, skulle jag vilja påpeka, att det dock är någon skillnad i fråga om läget på detta område nu och tidigare. Vi veta väl litet var, att det i fjol kom in i landet rätt stora kvantiteter utländska fodermedel. Vi voro ju då i ovisshet om huruvida vi i större utsträckning skulle skärpa bestämmelserna för att hindra en ytterligare tillförsel av fodermedel. Det militärpolitiska läget i världen var emellertid mycket ovisst, och därför trodde vi, att vi tjänade landets och även jordbrukets intressen bäst genom att en rätt stor kvantitet utländska fodermedel infördes i landet. Samtidigt som vi importerade denna stora kvantitet fodermedel, blev emellertid den svenska foderspannmålsskörden år 1938 oberäknat stor eller omkring 400,000 ton större, än vad den var 1937, och något över 300,000 ton större än medelskörden under de sista fem åren. Då vi i fråga om foderspannmålen alltså kommit i ett extraordinärt läge, dels därigenom, att vi till följd av det ovissa internationella läget i fjol hade en betydande import, och dels därigenom, att vi i fjol fingo en abnormt stor skörd inom landet, kan jag inte anse annat, än att det kan försvaras, om man, i den mån som det är möjligt, försöker reglera prisnivån genom att utföra en viss kvantitet av överskottet. Genom ett beslut, som riksdagen redan tidigare fattat, har Kungl. Maj:t anvisat 450,000 kronor att användas för att stödja exporten av 10,000 ton foderspannmål. Detta

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.) skulle alltså göra ett belopp av 4 kronor 50 öre per 100 kilogram. Världsmarknadspriset på havre och foderspannmål är emellertid för närvarande så lågt, att trots att Kungl. Maj:t kunnat bevilja ett exportstöd av 4 kronor 50 öre per 100 kilogram, har det överhuvud taget inte varit möjligt att få till stånd någon nämnvärd export av foderspannmål. Hela den kvantitet, som kunnat exporteras, tror jag uppgår till omkring 800,000 kilogram.

Jag skall kanske sedan övergå till att säga några ord om de särskilda stödåtgärderna för det norrländska jordbruket. I propositionen äskas ett anslag på 800,000 kronor för detta ändamål. Jag räknar nämligen för min del med att det norrländska jordbruket alltså behöver ett visst stöd, kanske dock inte så mycket i produktionsfrämjande syfte. Inom parentes skulle jag i detta sammanhang vilja göra den anmärkningen mot den sista ärade talaren, att nog kan en sydsvensk och en norrländsk jordbrukare förstå varandra. Jag har själv resonerat med många norrländska jordbrukare, då jag varit på resor i Norrland, och jag har inte haft några svårigheter att komma till tals med dem. Jag tror därför för min del inte, att den föregående ärade talarens uttalande på denna punkt är berättigat, men en bestämd förutsättning för att en norrländsk och en sydsvensk jordbrukare skola kunna förstå varandra är naturligtvis, att båda begripa jordbruk, ty annars ha de givetvis rätt svårt att förstå varandra.

För att nu återvända till propositionen och dess förslag resonerade jag före dess uppgörande med slakteriorganisationerna och undrade, huruvida de inte skulle kunna vila på hanen något och för nästa budgetår nöja sig med ett statsbidrag av 100,000 kronor till byggande av nya andelsslakterier. Därigenom skulle nämligen Kungl. Maj:t få möjlighet att taga upp ett visst belopp, förslagsvis 100,000 kronor, till åtgärder för rationalisering på mejerihanteringsområdet, vilket enligt mitt förmenande skulle hjälpa det norrländska jordbruket allra mest, under den bestämda förutsättningen naturligtvis att denna rationalisering sker efter ekonomiskt bäriga principer. Om de ombyggnader och nyanläggningar av mejerier, som obestridligen äro nödvändiga i stora delar av Norrland, ske efter ekonomiskt sunda principer och mejeriföretagen dessutom erhålla ett visst bidrag från statens sida, måste driftkostnaderna för mejerierna självfallet bli lägre, än om vederbörande utan sådant bidrag skulle bygga mejerierna. Detta måste innebära en mycket god hjälp åt de norrländska jordbrukarna, ty ökade driftkostnader vid mejerierna betyda ytterst, att lantmännen få ett lägre pris för sin produktmjölk. Jag kan därför ge herr Hagström fullständigt rätt i vad han här nyss sade om att bidrag av denna art är någonting, som kommer det norrländska jordbruket direkt till nytta, emedan vad som här föreslås kommer att verka prisreglerande och prishöjande för deras produkter. Jag har resonerat med norrländska mejerirepresentanter och dem, som sköta de ekonomiska föreningarna på jordbrukets område där uppe — jag vill inom parentes framhålla, att man har verkligen välskött ekonomiska organisationer både i Västerbotten, Norrbotten och även i vissa andra norrländska landskap. Det har alltså varit människor, som sett på samma gång ekonomiskt och realistiskt på förhållandena. De ha sagt: »Det är klart, att vi ha nytta av om vi kunna sammansvetsa det hela och inte sönderslå denna merkantila verksamhet och fördela den på många olika grenar», och de voro beredda att satsa ett avsevärt kapital för att få fason på hela mejerirörelsen och att genast på det sättet träda till ekonomiskt för att sanera mejeriverksamheten i Norrland, där man för närvarande åtminstone har för små kvantiteter mjölk för att kunna åstadkomma en rationell mejerihantering. Då jag det oaktat stannade vid att föreslå ett anslag på 800,000 kronor, gjorde jag det av den anledningen, att hela pro-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

jektet inte är så genomtänkt ännu och inte heller så utrett, att jag är övertygad om att man — även om man höjer bidraget från staten till 40 % — inte kan använda större belopp än det av mig föreslagna under nästa budgetår. Och då prisregleringsfonden är till yttersta grad ansträngd, menar jag, att det inte kan vara någon mening i att man fonderar anslagna medel och låter dem ligga oanvända, vilket sker om man anvisar dem året, innan man behöver dem, och på det sättet belastar fonden. Jag menar, att om vi skola taga dessa pengar ur den vanliga prisregleringsfonden, bli vi kanske nödsakade — och det har redan förts på tal — att införa slaktavgifter, och om vi skola öka anslaget med ytterligare 200,000 kr., måste slaktavgifterna bli ännu större, för att man skall kunna skaffa de pengarna. Och om dessa medel icke behöva användas, blir det en onödig belastning för jordbruket i sin helhet, och denna belastning drabbar också det norrländska jordbruket. Av denna anledning ville jag icke föreslå det högre beloppet, men det är klart, att 200,000 kronor här inte spela så stor roll. Man kan, som en ärad kammarledamot sade, taga ut skillnaden av margarinmedlen eller av mjölkavgiften. Äro mejerierna beredda att betala beloppet eller att avstå från det utjämningsbidrag, som skulle tillföras dem för produktmjölken, så har jag naturligtvis ingenting emot det högre anslaget. Men det blir en belastning på hela jordbruksregleringen, således en belastning på jordbruket såsom sådant. Om emellertid organisationerna äro på det klara med saken och ha en ekonomisk överblick över det hela, har jag dock inte någon invändning att göra mot förslaget, ty 200,000 kronor spela som sagt, en ganska oväsentlig roll i hela denna reglering. Följaktligen har jag ingen erinran att göra mot utskottets ökade anslag, men jag har velat förklara anledningen till att jag stannat för ett anslag på 800,000 kronor.

Emot utskottets förslag föreligga även i år reservationer. Det är alldeles klart, att man kan se dessa problem från olika synpunkter. Vad jag emellertid uttryckte min förvåning över i andra kammaren skall jag inte underlåta att beröra även i första kammaren, eftersom högerledaren i första kammaren, herr Domö, är närvarande här. Han satt för resten inne i andra kammaren, då jag talade där, och det var därför jag yttrade mig i saken. Det må tillåtas mig att betvivla huruvida herr Domö menat verkligt allvar då han såsom representant för högern i jordbruksutredningen underlåtit att framställa samma yrkanden som motionsvis framförts i riksdagen. Denna min uppfattning stärkes ytterligare emedan propositionen gör stödet effektivare än det förslag herr Domö anslutit sig till i utredningen. Med mitt sätt att se vill jag säga, att jag — och inte allenast jag utan många med mig — börjar tvivla på att man verkligen menat allvar med en sådan politik.

Herr Mannerskantz, som försvarade reservationen under förmiddagen yttrade, att reservanterna funnit utskottets formulering för svag, och därför hade de försökt att få en för jordbruket mera välvillig formulering. Jag har verkligen försökt läsa reservationen, och jag vill säga, att jag kan inte förstå formuleringen överhuvud taget. Jag kan inte finna annat än att herrarna här ha resonerat som så: vi kunna väl inte vara eniga med majoriteten, utan vi få väl försöka eller åtminstone låtsas, som om vi vilja något mera. Men om ni tänkt det, herrar reservanter, då ni började skriva reservationen, så ha ni i varje fall tappat den ledande tråden i fortsättningen. Ty ni ha skrivit bort det hela på slutet, och följaktligen ha ni inte i er reservation begärt något särskilt. Denna inadvartens kan nog herr Domö förklara liksom påståendet i reservationen, att jordbruksutredningen inte skulle ha räknat med att smörpriset skulle höjas till mera än 2 kronor 75 öre eller 2 kronor 80 öre. Det är möjligt, att jordbruksutredningen inte har räknat med ett högre pris än det nämnda, men

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
jordbruksutredningen skrev i alla fall, att priset borde kunna höjas till 3 kronor. Här föreligger alltså enligt mitt förmenande en tvist om, huruvida jordbruksutredningen menat, att priset inte skulle höjas till mer än 2 kronor 80 öre, ehuru man skrivit 3 kronor. Men denna underförstådda mening har jag inte vetat av, förrän jag läste denna reservation. Under sådana förhållanden står man, säga reservanterna, inför möjligheten att nödgas ytterligare höja margarinaccisen. Dock tycker jag, att herrarna skulle förstå, att när nu en utredning pågår, bör man kunna ålägga sig en viss begränsning och i avvaktan på utredningens resultat nöja sig med de skärpningar, som i propositionen äro gjorda. Ty även om det skulle skilja på några hundratusen kilogram, så veta vi ungefär när vi ha nått jämviktsläget och kunna komma fram till det mål, vi verkligen vilja nå, nämligen en ökad smörkonsumtion. Det synes mig önskvärt, att innan statsmakterna besluta eventuellt ändrade grunder för jordbruksstödet, erfarenhet vinnes så långt möjligt hur pass känslig konsumtionen är för priset.

Beträffande stödköpsförfarandet i fråga om spannmål har jag begärt samma fullmakt, som jordbruksutredningen föreslagit skulle ges åt Kungl. Maj:t beträffande stödköpspriset, men jag har som jag nyss nämnde ökat den av utredningen föreslagna maximikvantiteten för stödköp och inte stannat vid en kvantitet på 150,000 ton, ty att det rör sig om en obegränsad kvantitet anser jag utgöra det väsentliga i hela stödköpsförfarandet. Det är klart, såsom en ledamot i andra kammaren sade, att detta kan leda fram till ett permanent stödköpsförfarande och kanske även ett inlösningsförfarande, men det är ju det internationella prisläget, som i en hast åstadkommit detta.

Nu är det sant, att man även i högermotionerna föreslår, att Kungl. Maj:t skall få fullmakt att betala 18 kronor per deciton brödsädesspannmål, och någon har också yttrat, att Kungl. Maj:t kan få den fullmakten, eftersom Kungl. Maj:t redan på hösten 1938 bemyndigade spannmålsaktiebolaget att betala 18 kronor. Men 1938 på hösten var världsmarknadspriset på spannmål högre än det är för närvarande. Man kunde då med hänsyn till det politiska läget i världen motse en större efterfrågan på brödsäd med ty åtföljande prisförhöjning. Då skulle stödköpsförfarandet, ha övergående karaktär, och man skulle kunna exportera efteråt. Det har emellertid visat sig, att spannmålsbolaget aldrig kom att använda den lämnade fullmakten. Bolaget behöfve inte erbjuda detta pris, utan det offererades till ett pris av 17 kronor och man köpte in brödsäd för detta pris. Jag har inte velat klandra spannmålsbolaget härför, ty det är därför att utvecklingen medfört väsentligt lägre pris på världsmarknaden som export inte blivit möjlig sedan nämnda tidpunkt vare sig av brödsäd eller foderspannmål. Därtill kommer naturligtvis, att det kan vara av ett visst värde att inom landet finnas så stora kvantiteter brödsäd som vi för närvarande ha.

Vad sedan beträffar finansieringen av uppläggandet av beredskapslagren, så vill jag säga, att det är inte jordbruket som finansierar denna åtgärd, därest man inte menar, att man skall taga medel från veteavgifterna för att åstadkomma export av foderspannmål. Jag antager dock, att ingen på allvar ifrågasätter detta, just av den anledningen, att meningarna bland jordbrukarna äro oerhördt delade om huruvida det är riktigt att åstadkomma en foderspannmålsexport i större utsträckning och särskilt under normala förhållanden.

Beträffande sedan herr Björnssons yttrande i anledning av vissa uttalanden i utlåtandet och propositionen, skulle jag vilja säga, att jag tror att herr Björnsson i sitt resonemang utgick från ett felaktigt utgångsläge. Jag menar, att situationen är sådan att det här gäller att med de resurser vi för närvarande ha, söka åstadkomma en någorlunda tillfredsställande prisnivå. Den bygger ju inte på världsmarknadsläget, ty skulle vi bygga på detta, så borde vi naturligt-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

vis därpå grunda många andra av våra åtgärder, ja, man kan säga, att hela den allmänna standarden hos svenska folket skulle väl då byggas upp efter världsmarknadsläget. Vi skulle då stå i en helt annan ställning, och då är det självklart, att man även beträffande åtgärder av den art det här gäller komme i ett helt annat läge. Man kunde då säga att det och det priset är tillfredsställande, även om det inte vore högre än världsmarknadspriset ty det torde vara så, att om alla hade en mindre inkomst än nu är fallet, genom en lägre lönenivå i allmänhet, bleve produktionskostnaderna lägre och levnadsstandarden lägre.

Jag förstår ju, att man på sina håll förväntar, att jordbruksutredningen snarast möjligt skall komma med ett förslag på denna punkt, och man säger ibland i sin iver att få någonting genomfört: detta borde redan ha varit klart, så att förslag kunnat framläggas för innevarande års riksdag. Jag har naturligtvis inte möjlighet att bedöma, om jordbruksutredningen skulle ha kunnat komma med ett mera långtgående förslag än den kommit med, men jag utgår från att det är bättre, att jordbruksutredningen väl genomtänker och undersöker olika projekt än att den kommer med mindre väl genomtänkta förslag. Ty vi skola ju ändå bygga även de stödåtgärder som äro erforderliga i fortsättningen, på förslag, som framkomma från jordbruksutredningen.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla mig längre vid detta. Jag måste säga, att jag är tillfredsställd över det resultat, vartill utskottet kommit, och jag är även tillfredsställd med det resultat, som reservanterna kommit till därför att vad jag kan finna av deras sätt att skriva, ha de över huvud känt sig i hög grad tillfredsställda med Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Även om de velat föreslå vissa ändringar, så ha de kommit av sig i slutsputten, ty de ha till sist skrivit, att man kanske inte ens behöver höja margarinaccisen, ehuru Kungl. Maj:t bör ha fullmakt att höja den. Det förefaller, som om de hellre vilja, att smörpriset stannar vid en lägre nivå, därest man får döma efter det sätt, varpå reservanterna skrivit. Det är möjligt, att reservanterna ha rätt därvidlag och att smörpriset borde stanna vid en nivå, som ligger under 3 kronor per kilogram, men därvidlag ha ju reservanterna möjlighet att använda sitt inflytande i de ekonomiska föreningarna. Om nu smörpriset inte skulle komma upp till den nivå, som jag beräknat att det skulle nå, får jag väl förutsätta, att det är reservanterna, som i sin tur bidragit till detta resultat, vilket nog kommer att medföra en viss misräkning hos jordbrukarna när dessa inte få det pris på mjölk, som de eljest skulle ha kunnat räknat med.

Herr Näslund: Herr talman! Jag har närmast begärt ordet med anledning av vad som i utlåtandet yttrats om användningen av det anslag på tidigare 800,000 kronor till främjande av jordbruket i Norrland, beträffande vilket anslag utskottet efter motion av mig och några andra ledamöter välvilligt tillstyrkt en höjning till en miljon kronor.

I propositionen har statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet uttalat den meningen, att de synpunkter, lantbrukssällskapet framfört, på ifrågasättande stödåtgärder, särskilt i fråga om en del av sällskapet omnämnda undersökningar voro värda allt beaktande. Utskottet har beträffande detta departementschefens yttrande sagt, att utskottet inte har något att erinra mot detsamma. Det är med anledning härav som jag ber att få understryka vad utskottet yttrar nederst på sid. 40 och överst på sid. 41 i utlåtandet. Utskottet anför nämligen: »Då i propositionen förutsatts att i fråga om medlens fördelning och förvaltning skola gälla i huvudsak samma grunder som för närvarande, saknar utskottet anledning tillstyrka bifall till motionerna I: 313 och II: 463.» Detta uttalande vill jag för min del tolka på det sättet, att några ändrade grunder i fråga om fördelningen av detta anslag inte skola

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
ifrågakomma, och under sådana förhållanden ha vi motionärer ingenting att erinra mot uttalandet.

Då jag nu fått ordet, ber jag att också få ge uttryck åt min tillfredsställelse över att detta anslagsbelopp höjts, inte minst med hänsyn till min kännedom om att det säkert finns god användning för denna ökning av 200,000 kronor. Jag utgår då ifrån, att de olika grenar av jordbruket, som tidigare fått stöd genom detta anslag, inte skola behöva bli eftersatta. Jag tänker här närmast på trädgårdsodlingen, för vilken näringsgren det finns ofantligt mycket att göra inom de norrländska länen. Vi ha inom Västerbottens läns hushållningssällskap i år nödgats pruta ned anslaget till denna verksamhet, och vi förutsätta att vi till ett kommande år skola få möjlighet att tillgodose denna verksamhet på ett bättre sätt. Jag tror således att det finns mycket god användning för även ett högt anslagsbelopp och vill understryka, att även den högre bidragsprocenten till mejerierna i Lappmarken har den största betydelse för utbytet och mejeriernas avkastning. I detta avseende är jag överens med herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, då han uttalade sig om detta anslag, och jag vill därtill säga, att det är inte bara själva anläggningskostnaden för mejerierna med hänsyn till den invägda mjölmängden, som vi här ha att beakta, utan jämväl de långa avstånden för transporten och de små mjölkkvantiteterna göra, att det är ytterst tacknämligt för en mejeriförening att vid starten få ett sådant utgångsläge, att den kan lämna leverantörerna ett något så när hyggligt pris på den mjölk, som tillföres mejeriet. Jag vill i detta sammanhang uttala min livligaste förhoppning, att det i propositionen förutsatta bidraget på 20 % inte skall bli regel, då det gäller bidrag till mejerierna, utan att man skall kunna gå upp till högst betydliga bidrag; jag skulle önska att bidraget sattes till 40 % synnerligast som de anslagna medlen komma att räcka.

Då jag har ordet, vill jag också säga ett par ord om den andra delen av den motion vi väckt i detta ämne. Vi ha nämligen tillåtit oss föreslå en höjning av bidraget till sändningar av kraftfoder till de fyra norrländska länen. På denna punkt har utskottet inte velat tillstyrka motionärernas förslag, men det föreligger en reservation av herr Lövgren i Boden, och jag ber att få uttala mina sympatier för denna reservation och yrka bifall till densamma.

Samtidigt vill jag också säga, att jag kommer att yrka bifall till en annan reservation, som är undertecknad av herr Elon Andersson m. fl. angående fullmakt för Kungl. Maj:t att exportera fodersäd. Jag skulle bara i korthet vilja säga, att när jag hörde herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet lämna det meddelandet, att, trots det i utsikt ställda exportbidraget på 4 kronor 50 öre per 100 kilogram för havre, det har, om jag inte missuppfattade honom, inte varit möjligt att få till stånd någon export av havre, så gör jag den invändningen, att om man i dag annonserade i tidningarna, att köpare i Norrland skulle få havrepriset nedsatt med 4 kronor 50 öre per 100 kilogram, skulle vi inom en vecka ha att motse beställning på många vagnslaster till Norrland utan minsta förfång för den animala produktionen i övrigt. Det innebure ett kraftfodertillskott, som skulle bli utmärkt värdefullt för många av de norrländska korna, vilka gå ute på mer eller mindre dåliga sommarbeten.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden längre; jag har endast i korthet velat göra detta uttalande. Det är självklart att i ett så pass omfattande ämne som detta, som innehåller en hel rad sammanhängande och svårlösta problem, kunde det vara rätt många synpunkter att framföra. Emellertid har en hel del sagts tidigare, och jag förmodar att rätt mycket kommer att sägas ytterligare. Jag ber bara att få deklarerat, att jag kan acceptera det förslag,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

som utskottet här kommit med, under den förhoppning, att jordbruksutredningen även i fortsättningen skall finna utvägar för att utjämna motsatsförhållandena de olika landsdelarna emellan på ett sådant sätt, att man inte kan framställa några berättigade anmärkningar mot jordbruksstödet i allmänhet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att i övrigt få yrka bifall till föreliggande utskottsutlåtande.

Herr **Velander**: Herr talman! I den pågående mycket omfattande debatten skall jag begränsa mig till några få ord beträffande ett spörsmål, som inte tidigare här berörts. Jag syftar då på Kungl. Maj:ts förslag angående importreglering för kasein. Den årliga förbrukningen inom landet av denna vara uppgår väl nu till över 1,000 ton, därav något mer än en tredjedel går till papperstillverkningen och ungefär motsvarande kvantitet till plywoodtillverkningen.

Den inhemska produktionen av kasein — för närvarande ligger den helt nere — har tidigare inte överstigit 200 ton. Det med importregleringen avsedda syftet skulle vara att säkerställa en tillverkning inom landet av motsvarande storleksordning, därvid tillverkarna skulle tillförsäkras ett pris av 80 öre per kilogram. Prisnivån torde för närvarande ligga vid pass 35 öre. Det ligger då i öppen dag, att, om genom denna importreglering en väsentligare prishöjning skulle åstadkommas, denna prishöjning till avsevärd del komme att gå ut över sagda tillverkningsgrenar, alltså pappersindustrien och plywoodtillverkningen. Detta kan med mitt sätt att se inte vara tillfredsställande, helst som konjunkturerna för dessa båda tillverkningsgrenar nu icke äro gynnsamma. Export- och avsättningsförhållandena kunna sålunda sägas vara mindre tillfredsställande. Därtill kommer, att plywoodtillverkningen har att kännas vid konsekvenserna av den vid fjolårets riksdag till förmån närmast för finska exportintressen beslutade väsentliga nedsättningen av tullen å björkplywood. Då vidare genom en importreglering av detta slag, såvitt jag förstår, något nämnvärt stöd för jordbruket inte står att vinna — avsättning skulle ju beredas allenast för en skummjölksmängd till värde av 90,000—100,000 kronor — måste det framstå som naturligt, att en viss tveksamhet yppats inför departementschefens ifrågavarande förslag. Denna tveksamhet har också av utskottet, som på denna punkt varit fullkomligt enigt, bestämt understrukits; och har utskottet tillagt, att utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t vid importregleringens handhavande beaktar de kaseinförbrukande industriernas intressen. Jag vill instämma i detta utskottets uttalande och därjämte åberopa den av kommerskollegium i ärendet verkställda utredningen. Kommerskollegium har där ett uttalande, som jag med hänsyn till frågans vikt nödgas befordra till kammarens protokoll. Kommerskollegium yttrar sålunda: »Det är emellertid klart att beträffande industrier, för vilka tillverkning av kasein spelar någon mera avsevärd roll, vissa olägenheter skulle uppstå, om kaseinpriset inom landet genomgående skulle komma att ligga på högre nivå än världsmarknadspriset. Detta gäller framförallt export- men även inlandsmarknader. Kaseinprisets stabilisering vid högre nivå än som är erforderligt bör därför undvikas, särskilt om en ökad användning av svenskt kasein skulle eftersträvas. Det kan också tänkas bli nödvändigt att vidtaga vissa skyddsåtgärder för exporten och för svenska kaseinförbrukande industrier — — —. Kollegium har redan beträffande de kaseinförbrukande exportindustrierna framhållit, att för den händelse det inhemska priset å kasein genom importreglering skulle komma att hållas avsevärt över världsmarknadspriset, det torde bli nödvändigt att för exportvarorna i form av exportbidrag lämna kompensation för överpriset på motsvarande sätt som tullrestitution kan er-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
hållas i fråga om i exportvaror ingående tullbelagda importvaror.» Jag vill nu uttala den förhoppningen att departementschefen, därest han går att om-sätta denna importreglering i levande livet, måtte beakta, vad kommerskolle-gium sålunda ansett vara riktigt och av förhållandena påkallat.

Medan jag har ordet, skulle jag även i ett annat hänseende vilja rikta en vädjan till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Det talas ju i olika sammanhang om Norrland, om förhållandena däruppe och om olika regleringsåtgärders betydelse för det norrländska jordbruket. Alla äro så in-tresserade av denna vidsträckta landsända; och det förefaller understundom, som om det skulle vara en verklig kapplöpning i offervillighet, då det gäller det norrländska jordbruket. Detta intresse må nu vara fullkomligt äkta, fastän det måhända kan göras gällande, att det ännu inte hunnit avsätta så många gripbara ting. Det har emellertid förefallit mig anmärkningsvärt, då jag exempelvis betraktat den månghövdade jordbruksutredningens sammansätt-ning, att denna utredning inte inrymmer en enda representant för vad man skulle kunna kalla de norrländska synpunkterna. Det har ju funnits en sådan representant, men han är numera placerad på statsrådsbänken såsom kommu-nikationsminister. Jag utgår alltså ifrån att han inte är i tillfälle att ägna något intresse åt jordbruksutredningen. För den händelse herr statsrådet inte skulle anse att detta spörsmål är alltför sent aktualiserat, skulle jag vilja hem-ställa, huruvida det inte vore lämpligt, att en eller två personer, som ha sär-skild kännedom om Norrland och norrländska förhållanden, borde beredas tillfälle att deltaga i jordbruksutredningens arbete. Jag skulle kunna till-lägga, att vad jag nu sagt om jordbruksutredningen också gäller om jord-bruksnämnden. Såvitt jag erinrar mig, finns inte heller där någon norrlänning. Jag lyssnade med intresse på vad herr statsrådet nyss anförde därom, att enligt statsrådets erfarenhet norrlänningar och representanter för Sydsverige nog inte hade alltför svårt att förstå varandra, om de råkades för dryftande av exempelvis jordbrukets angelägenheter. Detta är också fullkomligt min mening. Jag tror, att norrlänningar och personer, hemmahörande i andra landsdelar, ha ganska lätt att förstå varandra, bara de komma till tals. Men, herr statsråd, denna omständighet kan näppeligen medföra, att inte norrlän-ningarna också skola beredas tillfälle att samverka med representanter för landets övriga delar såsom ledamöter i statliga utredningsorgan. Jag skulle sålunda bliva mycket glad, om herr statsrådet ville något beakta vad jag nu här anför.

Herr **Bondeson**: Herr talman! Herr Andersson i Bussjö har här i kam-maren dragit upp ett problem, som jag trodde, att vi utdebatterat inom utskot-tet. Jag skall därför tillåta mig att först med några ord beröra, vad herr An-dersson här sagt.

Herr Andersson i Bussjö framhöll, att han, när mul- och klövsjukan gick som värst i Skåne, av notiser i den skånska pressen funnit, att de stora jordbrukarna hade ett i förhållande till sitt koantal relativt stort antal svin, och han ansåg, att de stora egendomarna hade en onaturligt stor svinstock. Som exempel här-på anförde han, att gårdar med 150 kor kunde ha ända upp till 600 svin. Jag gjorde då följande lilla räkneoperation. Antag, att en jordbrukare har en besätt-ning på 150 kor, som lämna honom 4,000 liter mjölk per år i genomsnitt per ko, det vill säga att han har ett sammanlagt mjölkutbyte av 600,000 kilogram per år från sin besättning. Om nu denne jordbrukare från mejeriet får tillbaka 80 procent härav i form av skummjölk, alltså i genomsnitt c:a 1,300 kilogram per dag under hela året, måste jag verkligen fråga, vad man vill, att han skall an-vända dessa sammanlagt 480,000 liter skummjölk till om inte till sina svin.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Han kan naturligtvis använda skummjölken till kalvar och ungnöt, men allt kan ju inte åtgå till dem, och därför måste han helt enkelt se till, att han på sin gård har en i fråga om nötboskap och svin så allsidigt och för honom så fördelaktigt sammansatt djurstock som möjligt. Man må därför inte förtänka honom, om han har en del svin, och jag anser, att det är oriktigt att på det sätt, som herr Andersson i Bussjö här gjorde, döma alla ägare av vad han kallade för de »stora» gårdarna över en kam och utan vidare påstå, att de ha en för stor svinstock. Såsom mejeriman kan jag bestämt jäva detta påstående. Det är nämligen ett faktum, att många mindre jordbrukare, ja, jag kan draga gränsen så långt ned som till gårdar på 30 tunnland, i förhållande till sitt koantal ha mycket mera svin än vad de stora gårdarna ha. Det är ju mycket vanligt, att så är förhållandet.

Herr Andersson i Bussjö yttrade vidare, att ägarna av de »stora» gårdarna inte velat minska sin mjölkproduktion utan bibehållit och i många fall ökat densamma, vilket tvingat oss att söka finna avsättning för vårt smöröverskott genom en ökad export. Jag vill gentemot detta säga, att jordbrukaren helt enkelt är tvungen att av sin gård taga ut allt vad som kan tagas ut av den, för att driften skall bli ekonomiskt bärig för honom.

Herr Andersson var också helt kort inne på problemet om smörblandningen, vilket ju är en fråga, som diskuterats många gånger både här i kammaren och i jordbruksutskottet. Jag vill emellertid erinra om, att det i Holland ledde till ett mycket dåligt resultat, när man där gick in för att i den mån smörkvantiteten tillät det blanda in intill 22 procent smör i margarinet. Efter några års tillämpning av detta inblandningsförfarande gick det hela fullständigt i stöpet. Det var den största misräkning, som de holländska jordbrukarna någonsin haft, när de förhoppningar, som de knutit till smörinblandningen, grusades så fullständigt, som där blev resultatet. Man har gjort ett liknande försök i Norge, och där ha förhållandena visserligen gestaltat sig något bättre. Att resultatet av inblandningsförfarandet blivit så olika i de båda länderna sammanhänger med, att Holland har en mycket stor smörproduktion, medan Norge har en mycket liten sådan, varför Norge sällan eller aldrig kan exportera smör, vilket däremot Holland i mycket stor utsträckning får göra. Holländarna ha ju till och med försökt att skicka sitt smör till ett åttioatal olika länder.

Jag skall sedan övergå till att säga några ord om det så kallade sociala smöret. Utskottet har, såsom herr Björnsson här framhöll, i sitt utlåtande betonat, att utdelandet av detta smör icke bör få fattigvårds karaktär. Motionsvis har ju också påyrkats, att det inte skall få tillsättas några nya organ för att handha utdelandet av detta smör. Visserligen står det i propositionen och även i utskottets utlåtande, att det skall bli jordbruksutredningen, i samråd med statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet skall bestämma, efter vilka riktlinjer, som detta smör skall delas ut. Jag skulle emellertid vilja fråga, hur man tänkt sig att ordna denna sak. När vi behandlade frågan inom det sammansatta utskottet, frågade vi två ledamöter av jordbruksutredningen, som voro närvarande, hur de tänkt sig, att denna utdelning skulle tillgå. De vågade emellertid inte på något sätt tala om, hur man inom jordbruksutredningen tänkt sig, att detta skall ordnas, utan man avvaktade där, såsom de sade, ett råd från statsrådets sida. Detta är emellertid en fråga av stor och vital betydelse, som man ställer sig litet varstades ute i bygderna. Jag kommer själv från Skåne i dag och kan omtala, att man i min egen hemsocken med stor spänning frågar sig, vem i socknen, som skall handha utdelandet av detta smör. Fattigvårdsstyrelsen skall ju inte göra det, och inte heller hälsovårdsnämnden. Är det kanske skolstyrelsen, som skall göra det, eller har man män-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
ne tänkt sig att överlämna utdelandet av smöret till barnavårdsnämnden eller arbetslöshetskommittén? Det skulle vara av ett mycket stort intresse att redan nu få veta, hur statsrådet menar, att utdelandet av detta smör och förresten även mjölken skall ordnas.

Herr Björnsson framhöll, att han inte har någonting emot att rågodlingen i vårt land tränges mer och mer tillbaka, främst kanske därför, såsom han sade, att rågen förmåles så dåligt, då den ju endast ger 67 procent mjöl, medan vetet ger 75 procent. Herr Björnsson nämnde också i detta sammanhang något om att det skulle vara högerns sociala omtanke om jordbrukarna, som skulle ligga bakom högerns motionsvis framförda krav om fastställande av ett lika pris för vete och råg. Jag hade ju för min del trott, att herr Björnsson, som är infödd skåning, skulle ha älskat det svarta rågbrödet, men det är väl kanske även för hans vidkommande så, som man brukar säga, nämligen att när landsbon kommer till staden, så glömmen han, hur han haft det i sin ungdom.

Med anledning av den motion, som väckts om ett lika pris för vete och råg, vill jag erinra om att rågen, såsom vi väl alla veta, vid den fria prisbildningen ute på världsmarknaden vanligen brukar betinga ett lägre pris än vetet. Det samma har ju hittills varit förhållandet även i vårt land, och även sedan vi införde en statligt reglerad brödsädesmarknad, har ju vetet alltid varit dyrare än rågen. Det kan emellertid ifrågasättas, om det numera är riktigt att behålla denna prisskillnad mellan vete och råg. Enligt min och många mening är det inte längre motiverat att bibehålla denna prisdifferens. Jag går till och med så långt, att jag vågar ifrågasätta, om inte rågen egentligen borde betinga ett högre pris än vetet. Det finns nämligen flera skäl, som kunna anföras härför. Enligt de siffror, som vi fått från årets brödsädesinventering och efter vad som i övrigt är oss bekant, har rågarealen i vårt land minskat med inte mindre än 21,751 hektar, och den uppgår numera endast till i runt tal 170,000 hektar. Denna areal, mina herrar, är knappast tillräcklig för att ens vid normal skörd täcka vårt konsumtionsbehov. Samtidigt som rågodlingen minskat, har veteodlingen ökat i en sådan grad, att vi numera vid normal skörd måste räkna med ett visst veteöverskott. Om man ökade priset på rågen, skulle denna mindre lyckliga utveckling kunna motverkas. Rågen har, såsom vi alla veta, ett mycket längre strå än vetet och är på grund därav också betydligt svårare och dyrare att skära och tröska, varjämte bärgningen av rågen fordrar mycket större omsorg än bärgning av vete. Alla erfarna jordbrukare veta ju, att rågen mycket lätt gror i skylarna. Man arbetar numera ivrigt på att genom förädling få fram långsamt groningsmognande sorter, och man har i detta avseende vissa förhoppningar på en tjugooåttakromosomig rågtyp — den vanliga rågen har bara fjorton kromosomer — som på sista tiden framställts och prövats på Svalöv. Enligt vad vetenskapsmännen och då främst professor Åkerman å Svalöv uttalat, skulle det innebära ett stort framsteg, om denna rågsort verkligen visar sig hålla, vad den i detta avseende lovat. Ännu så länge måste man emellertid konstatera, att rågen är betydligt mera ömtålig än vetet, och med de stränga kvalitetsbestämmelser, som numera tillämpas, kan ju till och med en mycket liten groddskada medföra avsevärda prisavdrag. Rågen är vidare vanskelig att lagra, då den mycket lätt angripes av sot.

Med hänsyn till alla de omständigheter, som jag här nu nämnt, tillåter jag mig, herr talman, att inte allenast biträda reservanternas hemställan, att Kungl. Maj:t skall bemyndigas att, med viss anpassning av priset efter skördens storlek, bestämma ett stödköpspris för rågen, vilket må kunna uppgå till samma belopp som för vetet, utan att även uttrycka den förhoppningen, att man för framtiden över lag måtte kunna få till stånd ett lika pris för vete och råg.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Därigenom skulle man nämligen bättre kunna fördela odlingen av brödsäd, så att vi skulle kunna bli självförsörjande såväl i fråga om vete som råg. En sådan åtgärd skulle också kunna leda till att vete odlades, där vete skall odlas, och råg, där råg bör odlas. Jag är, herr talman, fullt medveten om att herr statsrådet anser, att den minskning som i år inträtt i fråga om rågarealen och därmed också i fråga om avkastningen, kommer att föra upp rågpriset i paritet med vetepriset, ja, kanske till och med över detsamma. Trots detta tillåter jag mig dock att med stöd av vad jag här anfört bringa denna fråga i herr statsrådets eller jordbruksutredningens välvilliga åtanke.

Herr Heiding: Herr talman! Under den debatt, som förekommit här, har det talats mycket om mjölkregleringen och därmed sammanhängande spörsmål. Jag skall därför inte ingå på denna fråga, utan jag vill i stället säga några ord om kraftfoderaccisen.

I den framlagda kungl. propositionen har jordbruksministern framhållit, att han i likhet med jordbruksutredningen anser, att majspriset bör höjas med 1 öre per kilogram. Departementschefen har emellertid beträffande kraftfodret i övrigt inte kunnat ställa sig på samma linje som jordbruksutredningen, utan han anser, att man på detta område bör gå fram med en viss försiktighet. Jag är för min del fullt på det klara med att det givetvis är mycket svårt att, då det gäller jordbruksregleringen i dess helhet, kunna finna den rätta avvägningen mellan de olika produktionsgrenarna. Samtidigt är jag dock övertygad om, att i fall vi överhuvud taget skola kunna fortsätta med jordbruksregleringen i dess nuvarande form utan att råka ut för ett kraftigt bakslag, bli vi absolut tvungna att hålla kraftfoderaccisen vid en någorlunda jämn och hög nivå. Det går helt enkelt inte att sänka denna accis under det belopp, med vilket den nu utgår. Jag anser för min del, att kraftfoderaccisen var för låg under hela förra året, vilket också medförde, att det kom in för mycket kraftfoder i landet.

Nu säger man visserligen, att fjolårets stora kraftfoderimport berodde på att vi behövde importera en hel del fodermedel för att kunna lägga upp erforderliga beredskapslager. Detta kan naturligtvis i viss utsträckning vara sant, men jag undrar i alla fall, om det inte infördes mer kraftfoder, än som behövdes för detta ändamål. Då jordbruksutredningen, som ju länge hållit på med att diskutera de olika frågorna på jordbrukets område, kommit till den uppfattningen, att vi böra hålla kraftfoderaccisen vid en relativt hög nivå, anser jag, att vi böra följa jordbruksutredningens förslag. Det har ju här talats så mycket om att jordbruksutredningens förslag skola bli en grundstomme för framtida regleringar på jordbrukets område. När jordbruksutredningen redan nu framlagt en del av resultatet av sitt arbete och kommit med detta uttalande, anser jag därför, att vi böra betrakta detta uttalande såsom en ledtråd och följa detsamma.

Faktum är ju, att man för närvarande runt om ute i landet ligger med stora lager av fodersäd, som man inte kunnat fodra upp. Man har till exempel i Mellansverige och många andra trakter av landet stora förråd av havre, som på detta sätt blivit liggande. Det är givet, att man kanske inte precis i Norrland och Skåne har några större havrelager liggande, men jag vet, att detta är förhållandet på många andra håll i landet. Om man ser på den tabell, som finnes intagen i den kungl. propositionen, kan man inte heller förvåna sig över att jordbrukarna inte kunnat sälja sin havre. Åren 1925—1929 betingade havren i medeltal ett pris av 15 kronor 47 öre per 100 kilogram, medan priset i december månad i fjol var nere i 10 kronor 85 öre per 100 kilogram. I januari i år hade det visserligen stigit till 11 kronor 51 öre, men noteringen på vanlig foderhavre har under hela tiden i genomsnitt legat mellan 10 och 11 öre

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

per kilogram. Det är alldeles uppenbart, att detta förhållande inte kan fortgå, ty då riskera vi, att det kommer att bli ett bakslag för hela jordbruksregleringen. Om vi inte kunna få till stånd en förbättring av prisnivån på havre, kommer detta otvivelaktigt att leda till att även de jordbrukare, som hittills odlat havre på sin jord, komma att övergå till att i stället odla brödsäd, antingen det blir vete eller råg. Följden härav blir naturligtvis, att vi komma att få en ännu större brödsädesodling i landet, än vad vi redan nu ha. Man måste verkligen fråga sig, hur vi i så fall skola kunna finna avsättning för all den brödsäd, som kommer att produceras. Faktum är ju, att vi redan nu producera för mycket brödspannmål. Om jordbrukarna skulle övergå till att odla ännu mera råg eller vete, skulle ju vårt brödsädesöverskott bli ännu större. I vissa trakter av landet, som lämpa sig för veteodling, besås ju i regel 25 à 30 % av arealen med vete som höstsäd. Jag var i går nere i Östergötland och sammanträffade med flera jordbrukare, som sade, att de höllo ungefär den siffran på den bästa jorden. Jag tycker för min del, att det är alldeles för mycket att beså mer än en fjärdedel av arealen med höstsäd, och skall man börja göra likadant i skogsbygder, där det förut odlats havre, få vi se, hur det kan gå.

Jag undrar, om man inte borde vidtaga åtgärder för att få avsättning för fodersäden; den frågan skulle behöva upptagas av jordbruksutredningen. Jag menar då, att man skulle göra en inblandning av havre, blandsäd eller korn i kraftfodret. Många jordbrukare ha försökt detta, och man vet, att det går. Professor Nils Hansson har ju också i de tidningsartiklar, som han skrev under förra hösten, gjort gällande, att jordbrukarna med fördel skulle kunna använda havre i kraftfodret. Det går att göra en viss inblandning. Jag har själv försökt utbyta en viss procent av kraftfodret mot havre och icke förmärkt någon vidare minskning i mjölkproduktionen. Det har gått bra, och metoden skulle egentligen förtjäna att mera allmänt praktiseras. Men det finns många trakter i landet, där man inte odlar havre; genom att även där inblanda havre i kraftfodret skulle avsättning beredas för det överskott, som finnes på andra håll. Det är nödvändigt, att något göres åt den saken, så att det inte blir som i år. Här ligger fortfarande havre osåld kvar av 1937 års skörd, och man kan inte gärna tänka sig, att det skall fortgå på det sättet. Jag vet, att det inte har lyckats att finna någon nämnvärd avsättning för havre genom export, och därför är det ännu mera nödvändigt, att jordbruksutredningen tar upp denna fråga, så att man får någon rätsida på den. Det är ju tydligt, att genom den ökade gödsling och bättre brukning av jorden, som nu praktiseras, bli skördarna större undan för undan. Vi ha sett, att så är fallet. Då är det också nödvändigt att vi få avsättning för de ökade skördarna. Den odlade jorden måste i viss utsträckning besås. Det går inte an att endast låta den ligga som vallar o. d., ty det är ju meningen, att den skall brukas och hållas i gott skick.

Jag skall be att med ett par ord få bemöta herr Anderssons i Bussjö påstående, att småbrukarna fått det betydligt svårare genom jordbruksregleringen. Han sade, att den varit till fördel för de större jordbrukarna genom att en viss forskjutning ägt rum. Jag vill säga herr Andersson, att det på många ställen kan synas, som om de större jordbrukarna fått det bättre, men jag undrar, om inte detta företrädesvis är fallet i de vete- och sockerbetsodlande trakterna av landet; i övrigt anser jag för min del inte, att det blivit någon särskild förbättring för dessa. För de jordbrukare, som nödgas leja arbetsfolk, vare sig fast anställda eller mot dagavlönning, har det blivit betydligt dyrare att odla jorden. För övrigt äro produktionskostnaderna högre på alla områden genom att såväl maskiner som annat blivit betydligt dyrare. Därför ha de större jordbrukarna fått vidkännas mycket höga utgifter, som en

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

del av de mindre jordbrukarna kanske kunnat undgå genom att de i stor utsträckning själva uträtta arbetet. Det var ju meningen med hela jordbruksregleringen, att man även skulle söka hjälpa de mindre jordbrukarna, och det var väl därför, som alla voro ense om att genomföra den. Jag tycker för min del, att om det behöves ytterligare hjälp, så bör den lämnas, men man skall inte bara säga, att det hela blivit så pass förskjutet, att det endast varit till fördel för de större jordbrukarna. Ett sådant påstående vill jag tillbakavisa såsom obefogat.

När herr Andersson sedan talade om att det behövdes billigare kraftfoder för de mindre jordbrukarna, kan man säga, att genom den åtgärd, som är föreslagen i den kungl. propositionen, komma dessa jordbrukare att erhålla hjälp i detta hänseende. Man kan räkna med att genom den föreslagna befrielsen från avgiften på 450 kilogram mjölk i månaden uppstår en besparing av 108 kronor per år. Vill jag köpa de 1,200 kilogram kraftfoder, som herr Andersson talade om, så skulle det ju medföra en direkt utgift av endast 11 kronor per 100 kilogram, om jag från det ordinarie priset, som i medeltal håller sig omkring 20 kronor, drager de 9 kronor, som inbesparas per månad. Det blir ju alltid en viss hjälp. För övrigt kunna de mindre jordbrukarna även på annat sätt disponera denna inkomst — man kan ju kalla det så — som de få genom att slippa betala mjölkavgift. Jag tycker därför, att man här kan tala om en fördel, som tillfaller dessa mindre jordbrukare.

Nu förstår jag, att herr Andersson kan invända, att alla jordbrukare komma i åtnjutande av denna fördel, men för den större jordbrukaren, som kanske köper kraftfoder för flera tusen kronor, spelar detta belopp av 108 kronor betydligt mindre roll än för den mindre jordbrukaren. För honom är det en summa att räkna med.

Herr Björnsson sade, att margarinet var så bra nu; det var vitaminiserat och kunde anses fullt likvärdigt med smör. Ja, jag hade en dag i förra veckan resällskap på tåget med en av direktörerna för en margarinfabrik, och han framhöll precis samma sak. Han sade, att margarinet numera är fullt lika bra som smör, och sedan är det den fördelen med margarin, att det är mycket lättare att lagra. Då sade jag: det är egendomligt, när det går så bra att lagra margarin och det i övrigt är likvärdigt — varför skall det inte då kosta lika mycket som smör? Men priset på råvaran till margarinet är ju inte mer än 40 öre, sedan komma tillverkningskostnaderna, och var och en kan räkna ut, att det måste bli en mycket bra förtjänst fabrikanterna få i alla fall. Därför behöva de inte hålla priset så högt. Men går det den vägen, att vi skola betrakta margarinet såsom likvärdigt med smör, då är det bäst att vi så gott först som sist sluta att producera smör här i landet, så få vi se, om vi framdeles kunna klara finanserna. Jag tror, att det blir rätt svårt. Är det meningen, att vi genom ökad margarinkonsumtion skola finansiera jordbruksregleringen här i landet, så tror jag att man räknar fel.

Herr Björnsson framhöll också, att det var jordbrukarnas motvilja mot margarin som gjorde, att det jämt är sådant gny från jordbrukarhåll mot margarinet. Jag vill för min del inte gå så långt, att man skall förbjuda tillverkningen av margarin. Men herr Björnsson var inne på den linjen, att det kanske blir nödvändigt att förstärka margarintillverkningen. Jag är fullständigt ense med herr Björnsson om att någonting måste göras, och det kanske inte finns någon annan möjlighet än att gå den vägen, ty vi böra ju inte tillverka mera margarin i landet än vi ha användning för. Vi behöva ju en del för vår fettförsörjning. Men om vi, som herr Andersson sade var nödvändigt, skola öka smörtillverkningen för att bereda de mindre jordbrukarna större inkomster, blir det väl ingen annan råd än att vi måste minska margarintillverkningen.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
och för att kunna göra detta är det väl nödvändigt att vi vidtaga vissa åtgärder. Jag förutsätter, att jordbruksutredningen kommer med något förslag i den riktningen och inte skjuter denna fråga ifrån sig alltför länge, utan ser till, att det blir något gjort, ty detta är en fråga av den allra största betydelse. Jag anser att det är dessa båda saker vi framför allt måste ta hänsyn till — margarintillverkningen och importen av kraftfoder — om vi skola kunna klara oss i fortsättningen.

Jag kan inte underlåta att bemöta en sak, som herr Björnsson framhöll. Han sade, att om det finnes jordbrukare, som driva kreatursfattiga jordbruk, och fodersäden inte går åt, skulle det — såvitt jag fattade rätt — vara till skada för dem själva, att de finge sälja havren till så billigt pris. Men det finns ju många jordbrukare, som inte ha sådan jord, att den lämpar sig för odling av vete, och sockerbetor kunna de inte odla: visserligen kunde de odla råg och havre eller blandsäd o. d., men de behöva väl få sälja någonting för att kunna betala arbetslöner m. m., och då är det nödvändigt för dem att odla mer än de behöva till sina djur. De ha byggnader för visst antal djur och kunna inte fodra upp all fodersäd, ty det är ju många gånger så, att man inte kan producera många olika sorter på en egendom, utan nödgas hålla sig till de sorter som lämpa sig att odla. Då kan det ofta visa sig svårt att reglera det hela, men man får inte därför säga, att en jordbrukare kalkylerat fel, om han måste sälja en del av vad han producerar. Det är tvärtom nästan nödvändigt; många jordbrukare behöva köpa vissa sorter, som andra behöva sälja, och på så sätt kommer en viss affärsverksamhet till stånd.

Jag vill med vad jag har anfört endast ha sagt, att det gäller att avväga det hela på ett rätt sätt. Vad vi producera här i landet böra vi söka få avsättning för, i all synnerhet som exporten möter stora svårigheter. Vi kunna komma i den belägenheten, att det en dag blir lika svårt att exportera smör som det nu är att exportera havre, och detsamma kan bli fallet exempelvis med fläsk. Man vet inte, hur det kan komma att gestalta sig, och därför böra vi i god tid vidtaga sådana åtgärder, att vi inte stå alldeles handfallna, om dylika svårigheter i framtiden skulle yppa sig.

Till sist skulle jag bara vilja säga ett par ord till herr Bondeson beträffande priset på vete och råg. Jag är i det fallet fullkomligt av samma uppfattning som herr Bondeson. När den kungl. propositionen lades fram, hade jag för avsikt att väcka en motion i den riktning, som herr Bondeson här uttalar sig för, men det blev inte av, emedan jag måste resa bort på några dagar. Jag är emellertid som sagt fullständigt ense med herr Bondeson om att något bör göras för att jämka upp rågpriset, så att det kommer i nivå med priset på vete, ty det är betydligt svårare att odla råg än vete. I regel är det ju så, att råg odlas på sämre jord, som inte ger så hög avkastning. Det var nu glädjande att höra en skåning uttala sig för ett bättre rågpris, ty skåningarna äro ju i regel glada åt det svarta brödet, och jag hoppas att samtliga skåningar framdeles komma att stödja oss i vår uppfattning, så att vi få bättre pris på rågen. Men detta är en sak, som departementschefen får taga under övervägande till ett annat år, och då kunna vi kanske få den rättelse, som här framhållits såsom önskvärd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag skall be att till herr Velander få säga, att jag hyser den uppfattningen, att vi inte skola med konstlade medel söka åstadkomma en större kaseintillverkning i landet. Jag förstår fullt väl, vilka konsekvenser det kan få, och det har jag även skrivit i propositionen. Beträffande utredningen kan jag meddela herr Velander,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

att jag sagt till kommunikationsministern, att ingenting hindrar att han deltar i utredningsarbetet. Jag har sagt, att han själv får avgöra den saken, och han har en av de senaste dagarna anmält, att han ville avsäga sig uppdraget. Jag har därför konfererat med ekonomiska organisationer i Norrland för att få en representant för denna del av landet. Jag nämner detta för att beslutet därom inte skall komma som en överraskning, ty det kommer inom den närmaste tiden.

Beträffande frågan om råg och vete hyser jag samma uppfattning som herr Heiding gjorde sig till tolk för. Jag övervägde länge, huruvida man skulle gå in för samma stödköpspris för råg som för vete, men när jag studerar uppgifterna om den besädda arealen och rågskörden för föregående år, så säga de mig med detsamma, att rågen, i synnerhet om skördekvantiteten per hektar blir mindre än föregående år och med den minskning i arealen, som inträtt, självfallet kommer att nå upp till ett pris, som kanske överstiger vetepriset. Och jag tycker att det skulle vara trevligt både för jordbruket och för statsmakterna, om någonting kunde utveckla sig på naturlig väg, så att man slipper vidtaga åtgärder och ändringar under den tid, som en utredning pågår. Jag har den bestämda uppfattningen, att rågen kommer att nå upp till ett pris, som jag tycker att rågodlarna äro förtjänta av att få. Det råder ingen intresse motsättning mellan Skåne och de övriga delarna av landet beträffande råg, ty i stora delar av Skåne är man helt och hållet hänvisad till rågodling och har ingen möjlighet att odla vete. Det får vara en bisak, om det är ett intresse för det ena eller andra landskapet, men jag tror att den utveckling jag antytt kommer av sig själv. Skulle sedan produktionen av råg ökas, får den saken på nytt övervägas, men man har kanske så mycket större anledning att hålla vete- och rågpriset lika.

Sedan nämnde herr Heiding på tal om kraftfoderaccisen, att jag följt jordbruksutredningen beträffande majspriset. Ja, det har jag gjort, därför att jag ansett det vara nödvändigt, och jag har beträffande oljekakorna — d. v. s. det äggviterika fodret — ställt mig mera tveksam och satt i fråga, huruvida man skall driva upp priset på oljekakorna utöver vad som motsvarar höjningen av mjölkpriset. Det är möjligt att man får göra det, men det är inte säkert att det är riktigt ur jordbrukets egen synpunkt att göra det — naturligtvis under den förutsättningen, att jordbruksutredningen så småningom eller till sist kommer till den uppfattningen, att största delen av smöret skall vinna avsättning inom landet. Då blir det en fråga, som får prövas i sitt rena ekonomiska sammanhang, och följaktligen får man ta ståndpunkt till den frågan då. Detta är anledningen till att jag ställt mig mera tveksam i det stycket, men jag har ej sagt, att man icke skall göra det.

Sedan tycker jag att herr Heiding inte resonerar riktigt logiskt, när han säger: Hur skall man kunna bli av med fodersäden, då havren kostar 11 kronor, medan den kostade så och så mycket åren 1925/29? Ja, det bör väl vara lättare att bli av med havren, när den är billig, men herr Heiding menade förmodligen, att det inte är fördelaktigt att sälja havren så billigt. Det förstår jag, men då är det väl större anledning att använda ökade kvantiteter av det egna kraftfodret för att få det förbrukat. Vi skola inte glömma, att vi leva under abnorma förhållanden i så måtto, att världsmarknadspriset på havre är så oerhört lågt, att det inte är möjligt att åstadkomma någon havreexport, trots att de ekonomiska organisationerna fått det belopp per 100 kg., som de förmenade vara nödvändigt för att utföra exporten. Vi skola heller inte glömma, att den överproduktion på 400,000 ton, som vi haft 1938, betyder oerhört mycket, ty det är den som bidragit till att det finnes kvar en så stor kvantitet, som inte hunnit absorberas och inte kan säljas i marknaden.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Vi få se, hur utvecklingen blir i år med foderspannmålsskörden. Jag utgår ifrån att det inte är många jordbrukare, som köpa majs till nuvarande pris, över 18 kronor per 100 kg. Det är ju orimligt att köpa majs till det priset i stället för att använda den svenska fodersäden, som kostar 4 à 5 kronor mindre per 100 kg. Gör man det, räknar man inte med ett ekonomiskt fördelaktigt resultat. Följaktligen får man väl antaga, att det så småningom jämnar ut sig, men jag erkänner villigt, att svårigheter kunna uppstå för dem, som baserat sin produktion på att sälja en viss del foderspannmål. Man kan dock säkerligen åstadkomma en förbrukning i större utsträckning, och det är detta jag har sagt — inte minst till riksförbundet och spannmålshandlarna i övrigt — att om inte den ena parten maktar uträtta något ensam, måste de tillsammans i det svenska jordbrukets intresse söka åstadkomma en sådan organisation av avsättningen och överflyttningen av såväl brödsäd som foderspannmål, att vi kunna tillgodose de olika underskottsområdena från överskottsområdena och finna avsättning för säden. Jag förväntar också, att det skall bli något resultat av de pågående undersökningarna.

Herr Domö: Herr talman! Jag hade verkligen inte tänkt uppträda i denna debatt. Skälen för utskottets ståndpunkt och för reservanternas ståndpunkt ha ju i ett flertal anföranden blivit klargjorda. Men då jag två gånger under dagens lopp fått den äran — och jag får väl för artighetens skull även säga nöjet — att bli apostroferad av jordbruksministern, kan jag inte underlåta att framhålla några synpunkter och i min tur uttala mig i anledning av de uttalanden, som jordbruksministern gjort i fråga om min ställning.

I sitt anförande i andra kammaren uttryckte jordbruksministern sin förvåning över att bland högermotionens undertecknare en man, som är med i jordbruksutredningen och veterligen icke i denna framställt yrkande därom, senare i motion yrkat mera långtgående åtgärder än utredningen. Jordbruksministerns rebus var icke svår, och jag blev ganska snart klar på, att det var mig detta yttrande gällde, ty jordbruksutredningen är så sammansatt, att av de 15 ledamöter, som ursprungligen voro med, är jag den ende högermannen. Adressen var därför tydlig nog, och jordbruksministern har även senare i denna kammare vänt sig direkt till mig.

Jag skall heller inte underlåta, herr jordbruksminister, att ge en förklaring till mitt ställningstagande till den kungl. propositionen. I vad mån det skiljer sig från mitt tidigare i jordbruksutredningen, därom låter jag kammaren döma.

Det är ju så, att man i en utredning framför och hävdar sina yrkanden och synpunkter. Man reserverar sig också ibland, om man inte får dem igenom, men för att få en kommitté eller en utredning så långt som möjligt med åt sitt håll, finner man sig vid vissa tillfällen i att icke reservera sig. Och jag har kanske begått den i herr statsrådets ögon stora oförsiktigheten, att jag i alltför hög grad följt samarbetets strävan — som herr statsrådet så ofta brukar tala om — då jag inte reservationsvis fäst alla mina synpunkter till protokollet.

Jag skall inte blotta vad som förevarit inom utredningen, när de olika frågorna behandlades, men jag vill säga till den verkan det hava kan — de må tro mig på mitt ord, som vilja — att de ståndpunkter, som jag förfäktat i högerns motion, har jag också framfört i jordbruksutredningen. Den, som läser jordbruksutredningens betänkande, får säkert ett intryck av att de frågor, som framförts i högermotionen, också ha dryftats inom jordbruksutredningen. Alltså vill jag bestämt göra gällande, att jag icke talat med två tungor. Det oriktiga i mitt uppträdande skulle ligga däri, att jag inte reserverat mig, d. v. s. att jag varit alltför angelägen om att komma till ett resultat inom jord-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

bruksutredningen, som gick längre än det kanske skulle ha gjort, om jag handlat på ett annat sätt.

I vilka frågor är det då som skillnaden mellan de olika ståndpunkterna är så framträdande? Det skulle först och främst vara frågan om prisnivån. I jordbruksutredningens förslag såges det, att man skall eftersträva en prisnivå motsvarande medelpriserna under åren 1925—29. I högers motion föreslås, att man skall låta prisläget vid tiden omkring det senaste årsskiftet vara den gräns, som inte annat än tillfälligtvis bör underskridas. Nu är det att märka, att prisläget vid årsskiftet höll sig just vid samma nivå som medelpriserna under perioden 1925—29, och ifrågavarande förslag i högermotionen överensstämmer alltså mycket väl med jordbruksutredningens uttalande, att man bör se till, att det eftersträfvade prisläget verkligen upprätthålles. I detta sammanhang kan erinras om den allmänna prisnivåns tendens till stegring under de senaste månaderna.

I högermotionen har förordats samma stödköpspris för brödsäd som i jordbruksutredningens förslag och i den kungl. propositionen. Sedan ha vi sagt, att därest förhållandena så påkalla och medge, bör det vara Kungl. Maj:t obehaget att tillämpa ett stödköpspris av upp till 18 kronor, och vi ha även rekommenderat, att så om möjligt också skall ske. Vad innebär det förslaget? Jo, det är en tillämpning av det förfarande, som herr jordbruksministern själv tillgrip förra året. Då sattes stödköpspriset till 16 kr. 50 öre för vete, om jag minns rätt. Men ganska snart på hösten sökte man uppnå ett pris av 18 kronor. Vad är det, som herr jordbruksministern finner så brottsligt i vår rekommendation, när han själv har vidtagit den åtgärden ett föregående år att tillämpa ett högre stödköpspris? Och, mina herrar, om man skulle ingå i en kritisk analys av jordbruksministerns åtgärder, undrar jag, om omständigheterna förra året, med den stora skörd, som då väntades, voro mer ägnade än de kunna antas bli under det kommande skördeåret, särskilt ifall skörden blir betydligt lägre, för ett högre stödköpspris än riksdagen uttalat sig för, såsom stöd för en undre gräns. Vad beträffar propositionens förmenta företräde framför utredningens förslag i avseende på borttagandet av maximeringen av stödköpskvantiteten, vill jag framhålla, att ett sådant borttagande var betingat av nödvändigheten att redan för i år kunna skydda det prisläge som stödköpen skulle hävda. Att maximeringen av stödköpskvantiteten skulle av departementschefen föreslås slopad var bekant och förutsattes av jordbruksutredningen. Jordbruksministerns utfästelser krävde nog också detta.

Det är en annan detalj jag också vill beröra. I högermotionen ha vi förordat, att större export av fodersäd skulle få äga rum än jordbruksutredningen förutsatt. På den punkten skulle alltså föreligga en personlighetsklyvning hos mig, eftersom jag varit med om bägge dessa förslag. Förhållandet är emellertid, att det inträffat åtskilligt på detta område sedan december förra året. Vi ha haft den oerhörda pressen av stora fodersädesutbud, orsakade bl. a. av en alltför stor majsimport och kanske också av alltför stor import av andra fodermedel. Under denna press finns det anledning att överväga, om man inte för att mildra svårigheterna för fodersädesodlarna bör vidta den extra åtgärden att, därest det är möjligt, söka åstadkomma export av en större mängd fodersäd än man i december räknade med.

Den fråga, som kanske tilldragit sig den största uppmärksamheten, gäller margarinaccisen. Vad är det jag råkat göra därvidlag, som är anmärkningsvärt? Jo, jag har vågat vara med om ett yrkande, att maximigränsen för margarinaccisen bör höjas från 60 öre till 75 öre, under det att jag i jordbruksutredningen ej reserverat mig emot ett förslag om att bibehålla maximigränsen oförändrad. I det fallet har emellertid tillkommit den omständighe-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

ten, att jordbruksministern har höjt den smörprisgräns, som man räknar med kunna uppnå under det kommande året. Mot den förändring, som propositionens förslag innebär gent emot utredningens i avseende på möjlighet att uttaga 2 öres mjölkavgift även vid högre smörpris än 2.85 har jag givetvis ingenting att invända, allrahelst som jag själv förfäktat den meningen både under tidigare år och i utredningen. På grund av majoritetsförhållandet i utredningen stannade emellertid denna vid ett förslag, där man icke räknade med högre smörpris under nästa regleringsår än cirka 2.80 per kg. Om man inriktar sig på att hålla ett smörpris av 3 kronor, kräver konsekvensen, att man också låter margarinaccisen följa med uppåt. Högerns förslag är alltså en direkt följd av jordbruksministerns eget ställningstagande och det förslag, som han har framlagt. Att det inte är ett tomt tal, att det kan bli behövt att höja margarinaccisen över 60 öre, framgår väl bäst, herr jordbruksminister, av herr Björnssons anförande här, i vilket han framhöll, att det är mycket möjligt, att om margarinaccisen höjes med 15 öre, margarinpriset kanske inte kommer att stiga med mer än 5 öre. Man skulle alltså inom margarinindustrien ha mycket stora möjligheter att tänja på sina anspråk. Under sådana förhållanden når man ju inte vid ett högre smörpris det jämviktsläge mellan smör- och margarinpriserna, som anses böra eftersträvas. Innebörden av direktiven för regleringsåtgärderna är, att margarinaccisen skall avvägas så, att stödåtgärderna för smöret icke medföra en ökning av margarinförbrukningen. Skall man bibehålla den relation mellan dessa två varuslag, som är avsedd, kan det vara nödvändigt att det finns en möjlighet att tillgripa högre accis än 60 öre såsom korrektiv emot en ansvallning av margarinkonsumtionen på smörets bekostnad.

Jag tror, att jag nu i huvudsak har berört de frågor, beträffande vilka det antytts, att jag skulle ha intagit olika ståndpunkter såsom ledamot av jordbruksutredningen och såsom riksdagsman. Det återstår kanske ännu en, nämligen det förhållandet, att jag har haft djärvheten att föreslå samma stödköpspris på råg som på vete. Därvidlag föreligger kanske en liten olikhet mot mitt ståndpunktstagande i jordbruksutredningen. Jag måste bekänna, att jag i jordbruksutredningen inte kämpade särskilt för den saken. Jag tror, att det endast var i förbigående jag omnämnde den såsom önskvärd. Men i detta fall ha nya omständigheter tillkommit senare. Den arealinventering, som utförts, sedan jordbruksutredningens betänkande framlades, visar en mycket stor minskning av den med råg besådda arealen. Man har således inte att vänta någon överproduktion, därest man medger ett högre rågpris. Då hela regleringssystemet är avsett som ett stöd åt jordbrukarna, må det vara berättigat att förbättra stödet åt den odling, som inte tar ett sådant intryck av regleringsåtgärderna, att den sväller ut, utan håller sig inom rimliga gränser och till och med minskas. I det fallet har alltså tillkommit en omständighet, som jag tillåter mig betrakta såsom en naturlig förklaring till min förändrade inställning.

Jag har, herr talman, ganska utförligt uppehållit mig vid de skiljaktigheter, som påtalats, och jag beklagar, om jag tröttnat kammaren därmed. Då emellertid ifrågavarande omständigheter tillmätts så stor betydelse, att jordbruksministern under dagens lopp på ett bemärkt sätt visat mig äran av sitt intresse, har jag inte velat underlåta att tala om saken. Jag har kanske också en annan anledning därtill. Det är den, att i bondeförbundets press cirkulerat, jag förmodar från Stockholm inspirerade cirkulärledare, som i mycket hög grad sysselsatt sig med ifrågavarande spörsmål.

När jag första gången läste en sådan ledare — de ha förekommit i olika editioner — tänkte jag, att det måste föreligga en missuppfattning, att veder-

'Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

börande skribent inte tänkt igenom saken ordentligt eller inte varit inne i förhållandena, ty eljest skulle man inte ha kunnat skriva så, som man gjort. Men det visade sig sedan att det var en planlagd kampanj man satt i gång. I en bondeförbundstidning förekommo uttryck, vilka, om man inte hade litet garvad hud, som man får i politiskt arbete och, kanske jag också får säga, i samarbete med herr jordbruksministern, man skulle ha blivit ganska upprörd över. Där användes uttryck sådana som »lurpassaren och partispekulanten, som sätter partinitet före hela jordbruksnäringsens bästa». När det vidare säges, att man skulle ha »vedervågat sitt partis redlighet», är det ju inte så underligt, om man försöker att reda upp den här saken. Jag vill också fråga: är det med herr jordbruksministerns goda minne, som sådana politiska metoder användas?

Avsikten tycks emellertid icke blott ha varit att komma åt mig personligen utan även att rikta uppmärksamheten på den proposition, som jordbruksministern har framlagt och som förut ej erhållit väntad uppmärksamhet. När man i en del av de tidningar, som jag nyss talade om, sökt göra gällande, att jag såsom »partigångare fallit jordbruksministern i ryggen» bygger ju det påståendet på antagandet, att jag i jordbruksutredningen medvetet arbetat på att utredningen skulle framlägga ett otillfredsställande förslag rörande jordbruksstödet för att, sedan jordbruksministern på grundval av utredningens betänkande byggt upp sin proposition, komma och överbjuda honom och på det sättet falla honom i ryggen. Jag vädjar till denna kammare, om jag i min verksamhet har gjort mig förtjänt av sådana tillvitelser och insinuationer.

Jag tror inte, att man når det lyckligaste resultatet, om man, såsom jordbruksministern här enligt min mening har gjort, söker framställa högerreservationen såsom det förslag regeringen främst bör polemisera emot, under det att det är inopportunt att rikta sig emot representanter för den meningsriktning, som herr Björnsson företräder. Såvitt jag har kunnat fatta av diskussionen här i dag, var det herr Björnssons invändningar, som i princip gingo emot den framlagda jordbrukspropositionen, under det att, såsom jordbruksministern sade, högerreservationen i princip icke skiljer sig så mycket från propositionen. Vi inom högern äro i detta fall liksom beträffande flera andra frågor ense med jordbruksministern i princip att kraftigt stöd måste ges åt jordbruksnäringsen, men vi önska gå ett steg längre än regeringen föreslagit. Och högern är ju i den lyckliga belägenheten, att den kan säga ut sin mening om jordbruksfrågorna utan att därför bli åthutad i de tidningar, som stödja oss, medan man, det förstår jag mycket väl, inom något av regeringspartierna har mycket svårt att komma med andra förslag än som gillas av den samfälliga regeringsanslutningen. Jag är emellertid inte säker på att jordbrukets sak främjas genom att vi, som från högerns sida söka nedlägga ett redligt arbete till förbättrande av jordbrukets läge, undan för undan misstänkliggöras i avseende på vår ärliga och goda vilja. Herr jordbruksministern sade, att han befarade, att det inte bara var han som tvivlade på allvaret i den politik, som högern för i denna fråga. Det var en ganska tydlig och klar utsaga av jordbruksministern. Man tillmäter ju ett statsråds uttalande stor vikt, och därifrån är herr Pehrsson-Bramstorp inte något undantag. När jordbruksministern på det sätt, som han i dag funnit för gott och lämpligt, uttalat ett tvivel på allvaret i den politik, som högern, enkannerligen vid detta tillfälle jag, för i jordbruksfrågan, vill jag i anledning därav framhålla, att han ju har möjlighet att, därest han finner mitt arbete i jordbruksutredningen inte vara av något värde, ersätta mig med en lämpligare kraft.

I detta sammanhang vill jag ta upp en sak, som jag tycker är verkligt tråkig — det andra, det som rörde mig personligen, är en liten episod, som må

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
läggas åt sidan, ty den spelar inte så stor roll, trots att den av jordbruksministern upptagits två gånger i riksdagen under dagens lopp. Den sak, som jag nyss antydde, framfördes av jordbruksministern visserligen endast en gång. Det var den insinuationen, att högern för att komma regeringen till livs skulle vilja åstadkomma låga smörpriser och överhuvud taget lägre produktpriser än de behövde vara. Det är ett uttalande, mot vilket måste riktas starka protester. Vad herr statsrådet sade om högers bristande uppriktighet, sade han en gång för mycket.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Då herr Domö nämnde, att han var ensam högerman bland de femton ledamöterna i jordbruksutredningen, får jag upplysa, att det finns fem parlamentariker i utredningen. Av dem representeras högern av en, bondeförbundet av en, folkpartiet av en och socialdemokraterna av två. Vilka partier de övriga ledamöterna tillhöra, har jag ingen aning om, ty de företräda olika intressegrupper och olika näringsgrenar. För att ingen skall få en felaktig uppfattning om efter vilka principer jag utnämnt utredningsmännen, vill jag förklara, att utom de fem parlamentarikererna ha utredningsmännen inte utsetts efter politiska grunder.

Vad sedan beträffar det sakliga innehållet i herr Domös anförande, vill jag bara säga, att även om man betalade 5 kronor per 100 kg. i exportstöd för havre, kunna vi exportera 40,000 ton med det belopp jag har föreslagit för ändamålet. Vid normal skörd brukar det gå i handeln ungefär 50,000 ton havre. Man skulle alltså genom exportstödet kunna avlyfta ett väsentligt överskott, ty hela överproduktionen går ju inte i handeln.

För övrigt är jag tillfredsställd med den förklaring, som herr Domö lämnade. Jag fattar den på det sättet, att herr Domö i jordbruksutredningen har försökt att göra vad som varit möjligt för att komma till ett positivt resultat, men sedan arbetet i jordbruksutredningen avslutats, anser han, att han kan handla, som om där ingenting hade hänt. Varför har herr Domö släppt den tråden som kan bringa jordbruket det bästa resultatet?

Herr Tjällgren: Herr talman! Då jag deltagit i utskottsbehandlingen av föreliggande ärende och dessutom tillhör utskottets majoritet, är det klart, att jag inte har mycket att tillägga utöver vad som säges i utskottets utlåtande. Jag har emellertid, herr talman, begärt ordet för att i största korthet få understryka en del punkter i utlåtandet.

Innan jag gör det, vill jag såsom min personliga uppfattning om den föreliggande propositionen säga, att när det gäller en proposition av denna beskaffenhet är det naturligt, att delade meningar kunna råda om huruvida den i alla avseenden är så bra, som det skulle vara möjligt. Man får komma ihåg, att det är många olika meningar, som gjort sig gällande beträffande de föreliggande frågorna, och propositionen får väl närmast betraktas såsom ett kompromissförslag. Jag vågar påstå, att även om propositionen utarbetats av någon av dem, som nu reserverat sig mot utskottets utlåtande, skulle säkerligen inte alla ha varit tillfredsställda med densamma. Jag vill för min del uttala den förhoppningen, att det resultat, som åsyftas med propositionen, skall komma att i mesta möjliga mån uppnås.

Jag vill sedan ett ögonblick uppehålla mig vid frågan om den del av jordbruksregleringen, som enligt min mening har den största betydelsen i den landsända jag företräder, nämligen mjölkregleringen. Härom säges i utskottsutlåtandet på sid. 33, att den till sina huvudgrunder bör bibehållas i stort sett oförändrad. Vissa ändringar föreslås emellertid. Bland annat skall mjölkavgiften numera utgå med 2 öre upp till ett smörpris av 3 kronor. Vidare före-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

slås i syfte att, såsom det står i utlåtandet, »bereda det mindre jordbruket ett tillfälligt stöd», de, som leverera mjölk till avgiftspliktigt mejeri, skola slippa erlagga mjölkavgift för en kvantitet av 450 kg. i månaden, vilket blir av betydelse för sådana jordbrukare, som inte leverera större mjölmängd än den nämnda. Jag har för min del med tillfredsställelse sett detta förslag i propositionen. Om jag nu vågar nämna ordet Norrland här, vill jag säga, att ifrågavarande bestämmelse kommer att bli av synnerligen stor betydelse för jordbrukarna där uppe, ty där finnas många jordbrukare, som inte äro större mjölkproducenter än att de komma att få fördel av bestämmelsen.

Jag vill också uttala min tillfredsställelse över att utskottets majoritet — ingen ledamot av utskottet har reserverat sig på den punkten — tillstyrkt de motioner, vari föreslagits en höjning av anslaget till särskilda åtgärder till främjande av jordbruket i Norrland från 800,000 kronor till 1 miljon kronor. Det glädde mig också, att departementschefen för en stund sedan här i kammararen tillkännagav, att han för sin del inte hade något att erinra mot en sådan ändring av propositionen. Även om denna höjning av anslaget, som från en del håll här har påståtts, reellt sett inte kommer att betyda så värst mycket, tror jag den kommer att ha en synnerligen stor betydelse för jordbrukarna där uppe, jag höll nästan på att säga rent psykologiskt. Herr statsrådets uttalande på den punkten visar väl i alla fall, att det inte är precis så, som herr Hagström antydde, nämligen att jordbrukarna i södra och norra Sverige inte skulle förstå varandra och inte vilja beakta varandras krav och synpunkter.

I detta sammanhang vill jag också säga, att det är med tillfredsställelse jag konstaterat, att min vän och länskamrat herr Hagström gång efter annan gjort sig till talesman för jordbruket och att han intresserar sig för det. Men jag skulle vara ännu mera tillfredsställd, om herr Hagström också visade detta sitt intresse på det sättet, att han ville arbeta för jordbrukets organisationer och ansluta sig till dem. Såvitt jag vet har herr Hagström hittills inte gått in i mera än möjligen en sådan förening eller visat något intresse för denna jordbrukarnas strävan. Men det är väl möjligt, att han kommer att ändra sig på den punkten, och det tror jag skulle vara till stor fördel för jordbrukarna på den ort han närmast representerar.

Herr Velander anförde en del synpunkter beträffande kaseintillverkningen. Utskottet har uttalat sig därom på sid. 36, och herr Velander har själv citerat vad utskottet sagt om den saken. Jag tycker, att utskottets uttalande är formulerat på ett sådant sätt, att även vi norrlänningar kunna vara tillfredsställda. Även jag tar mig friheten att citera vad utskottet säger. Det heter bland annat: »Då emellertid prisläget å kasein på utlandsmarknaden för närvarande måste anses abnormt lågt, vill utskottet icke motsätta sig departementschefens förslag. Utskottet förutsätter härvid att Kungl. Maj:t vid importregleringens handhavande beaktar de kaseinförbrukande exportindustriernas intressen. Likaledes bör enligt utskottets mening vederbörlig hänsyn tagas till att under skydd av nu utgående tull å kaseinlim en ej obetydlig tillverkning av denna vara på senare tid kommit till stånd inom landet.» Man får väl således anse, att den frågan behandlats av utskottet på ett sådant sätt, att jag höll på att säga, alla parter kunna känna sig belättna.

Jag har, herr talman, egentligen inte något mer att tillägga. Jag vill endast säga några ord med anledning av vad herr Domö här har anfört. Jag önskar naturligtvis inte lägga mig i den strid, som här förts mellan statsrådet Pehrsson-Bramstorp och herr Domö, men jag måste säga, att man nog ibland haft svårt att förstå en del motioner, som framförts här i riksdagen just beträffande åtgärderna för jordbrukets stödande. Jag skulle tro, att hur långt

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Kungl. Maj:t än ginge i sina förslag, skulle det alltid komma att väckas motioner, som ginge ännu längre. Det är vad den innersta anledningen härtill kan vara, som man har undrat över.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få även jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Heland: Herr talman! Jordbruksministern har redan i det väsentliga bemött herr Björnsson, men jag kan inte underlåta att även i år gen-driva en del av herr Björnssons synpunkter.

Herrar Mannerskantz och Björnsson försvarade båda en mening i utskottets utlåtande, i vilken utskottet påstår, att exporten av smör icke är för landet förlustbringande. Nu vet jag inte, om detta resonemang skall kallas nationalekonomi, men i vilket fall som helst får jag säga, att herr Björnssons anförande i den del, där han utlade den ifrågavarande meningen, var en mycket skicklig dimbildning — ursäkt att jag kallar det så.

Vad menar egentligen utskottet med att säga, att exporten inte skulle vara förlustbringande för landet? Landet, det är väl folket, och folket är väl Andersson, Pettersson, Lundström och jag och herr Björnsson och herr Mannerskantz m. fl. Och jag undrar, om man kan påstå, att alla vi anse, att denna export av smör icke är förlustbringande. Det är dock så, att det finns omkring 2 miljoner jordbrukare i landet, d. v. s. 35 procent av landets befolkning, och jag tror inte, att de vilja underskriva vad utskottet där har sagt om att smörexporten inte är förlustbringande, åtminstone för deras vidkommande. Även om dessa två miljoner alltså känna sig tillbakasatta här i landet, tillhöra de dock fortfarande detta land.

Man kan ju räkna på olika sätt, och jag vill räkna på ett annat sätt än herr Björnsson gjorde i sina mycket skickliga kalkyler. Under 1938 kostade varje kilogram smör, som exporterades, cirka 1 krona i exportpremie. Hade man minskat smörexporten med 10,000 ton, hade det givit en behållning av 10 miljoner kronor. Om samtidigt margarinaccisen varit icke 45 öre utan låt oss säga 50 öre och man minskat margarinets avsättning med 10,000 ton och i stället fört ut i marknaden en lika stor kvantitet smör till det önskade priset, hade det betytt en minskning i inkomsterna av margarinaccismedel på 5 miljoner kronor. Det hade väl då i realiteten betytt en vinst för jordbrukarna, som just få dessa pengar, på omkring 5 miljoner kronor. Jag kan därför inte se annat än att det åtminstone för jordbrukarna skulle vara fördelaktigt, om man med nuvarande bestämmelser kunde få avsätta mera smör på hemmamarknaden till det pris, som man anser önskvärt. Herr Björnsson räknade vidare med endast inköspriserna på kraftfoder och bydde sig inte alls om att ta hänsyn till de fasta kostnaderna vid smörproduktionen. Om man inte behöver ta hänsyn till exempelvis kostnaderna för arbetskraften, skulle man enligt det nationalekonomiska resonemang, som presteras i utskottsbetänkandet, kunna säga, att när det gäller t. ex. industrien, skulle vi, om kostnaderna för arbetskraften pressades ned, kunna exportera ofantligt mycket mera varor än vi nu göra utan förlust för landet.

Det var en annan sak, som jag tyckte var rätt egendomlig i herr Björnssons anförande. Han ansåg, att det icke vore ofördelaktigt utan tvärtom lämpligt, om man ökade smörexporten: det vore i det läge och med de bestämmelser, som vi nu ha, inkomstbringande för landet. Men i slutet av sitt anförande, när det gällde det liknande förslaget från Kungl. Maj:ts sida om export av foderhavre, hade herr Björnsson en precis motsatt uppfattning. Där sade han: det vill jag inte alls vara med om! Om man skall räkna som herr Björnsson gjorde i fråga om smöret, så måste man säga, att utgiften för ut-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

säde av havre är billig, och arbetskraftskostnaden, den fasta kostnaden, den räknar man ej med. Då måste slutsatsen bli, att det icke är förlustbringande för landet att exportera havre. Jag förstår inte annat än att, om man förordar ökad export av smör, man logiskt måste gå med även på export av havre.

Nu är det givetvis så, att livsmedelskonsumenterna önska så billiga livsmedel som möjligt. Det är ju alldeles självklart. Men kan man verkligen anse, att jordbrukarnas önskemål beträffande priset på smör är oskäligt? Jag har här framför mig ett utdrag om smörpriset i olika länder. Det är marsnumret av den danska tidskriften »Jordbruksteknik», där priserna äro utsatta i danska kronor, men de visa ju jämförelsegraden. Det danska smöret är billigast. Det kostar 2.60. Amerikas Förenta stater ha ett pris av 3 kronor, men sedan kommer Sverige som trea i botten, nämligen med 3.36 — detta fortfarande i danska kronor. Sedan är det en ökning uppåt: Frankrike, Norge Tjeckoslovakiet, Italien, Holland, Belgien, Schweiz och Tyskland, där man kommer upp till 5.26. Kan man alltså vid jämförelse med andra länder säga, att det smörpris vi önska, är oskäligt? Jag kan ej finna det. Kunna konsumenterna i vårt land säga, att det i jämförelse med vad som varit tidigare är ett oskäligt pris, som vi önska? Det kunna de inte heller. 1918 fanns överhuvud taget intet margarin att få för konsumenterna. Då kunde de slåss om smöret till de priser, som då gällde, och maximipriset var ju endast 5.87 i svenska kronor. Sedan, 1919, kunde man återigen köpa margarin i landet, och då kostade det 4.33, under det att smöret stod i 7.29. Och under den period, som vi från jordbrukets håll nu få jämföras med, nämligen 1925—29, var smörpriset 3.50 — allt detta i minut.

Jag kan alltså ej finna, att herr Björnsson har rätt i att säga, att det inte är socialt försvarbart att höja priset på matfett. Herr Björnsson måste ursäkta mig, att jag vidhåller, att margarinet är jordbrukets fiende nr 1. Herr Björnsson reagerade mot denna agitation mot margarinet, men det är ju dock så, att detta margarin är producerat av utländska råvaror, som ha framskaffats av synnerligen billig arbetskraft. Med hänvisning till galizierimporten, som man från arbetarhåll fick motad bort från vårt land, skulle jag vilja fråga: vad skulle industriarbetarna här i landet säga, om man toge in hit hinder för byggnadsarbete? Hinduer äro synnerligen duktiga byggnadsarbetare och mycket billig arbetskraft. Skulle man anse, att det var socialt försvarbart att på detta sätt konkurrera med landets industriarbetarkår och pressa ned priserna för deras arbete genom att på detta sätt taga in utländsk arbetskraft? Analogt härmed tycka vi att det ej kan vara skäligt, att man tar in en produkt framskapad av färgad, billig arbetskraft och konkurrerar med jordbrukets produktpriser.

Herr Björnsson kom även med ett annat påstående, som jag finner egendomligt. Han anförde, att det var till nackdel, att detta stöd åt jordbruket hjälper alla lika; ett sådant här stöd borde man egentligen lägga så, att det blir efter behovsprincipen. Nu tycker jag det är egendomligt, att en ledamot av bevillningsutskottet kan resonera på det sättet, ty konsekvensen därav skulle bli att när man avväger tullar, så skulle man inom samma tillverkningsgren icke tillerkänna tull åt mer än de fabriker, som hade behov av tullen, under det att de fabriker inom samma tillverkning, som redde sig något så när, inte skulle få det skydd, som staten tillerkänner enligt behovsprincipen.

Sedan anfördes också, att vi jordbrukare inte skulle kunna anmärka på understödstagareandan, ty när vi begärde stöd av statsmakterna åt jordbruket, så visade det en viss understödstagareanda. Jag undrar om man kan säga detta. Gälla inte alla de olika näringsfrågorna en avvägning av intressena

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
mellan olika samhällsgrupper? Varför skall man då inte i samband med hjälpen åt industrien tala om understödstagareanda? Vi ha ju i år gått med på mycket genomgripande saker, när det har gällt stödet åt exportindustrien. Då är det väl också understödstagareanda? Vi hade en debatt häromdagen om tull på gummiringar för traktorer. Då opponerade jag mig mot att man skulle behöva en så avsevärd tull för att skydda en ny svensk industri, när man i Amerika kunde köpa dessa ringar trots tullskyddet 50 % billigare än de svenska ringarna. Jag anser, att det är fullständigt riktigt, att man i dessa tider söker skydda sina näringar, och det är alltså bara fråga om en avvägning av detta näringsskydd. Vi jordbrukare anse, att vår näring alltjämt är i ett sämre läge än andra näringar, vilket gör, att vi jordbrukare ha en sämre standard än andra samhällsgrupper.

Till slut får jag framhålla, att man kan väl inte i ett anförande bara vara negativ, utan man måste väl också när man kritiserar säga hur man vill att det skall ordnas. Det skulle vara mycket intressant att höra hur de, som kritiserar jordbruksskyddet och inte önska, att man går längre i stödåtgärder, vilja ordna det för jordbruksbefolkningen. Ty det är väl dock så, att om man allmänt anser, att vi leva i ett mycket gott folkhem och att vi ha betydligt bättre förhållanden än alla andra länder, så fordras väl också, att man försöker skipa rättvisa och likställighet inom landet. Nu är jag fullständigt övertygad om att herr Björnsson vill tillerkänna alla rättvisa och likställighet. Med mitt anförande har jag endast velat opponera mig mot vissa av hans påståenden.

Herr Mannerskant: Herr talman! Det är närmast för att bemöta några saker, som herr Björnsson sade, som jag har tagit till orda, och därvidlag vill jag inte gå tillväga så, att jag skall försöka missförstå herr Björnsson, något som jag nog tyckte att den föregående talaren delvis gjorde, utan jag skall bemöda mig om att fatta honom riktigt.

Den första punkten, som jag åhörde, nämligen att det ansågs vara klarlagt, att margarinet är fullt likvärdigt med smör, är ju ett exempel på hur långt man kan komma med en högklassig och fullvärdig reklam. Den drives av margarinindustrien, och det är tydligt, att den har till mycket stor del vunnit sitt syfte. Det är också tydligt, att margarinet numera är förbättrat i förhållande till sin tidigare kvalitet, och att man har avlägsnat en hel del av de olägenheter, som förr vidlådde det. Men jag tror, att människor inte äta margarin om de kunna hålla sig med smör. De taga hellre smör om de få välja. Jag har inte hört talas om någon, som äter margarin direkt för dess förnämliga egenskapers skulle utan för att det är billigare att köpa, och då måste det väl vara några egenskaper hos smöret, som göra att detta är mera värt.

Den argumentering herr Björnsson anförde när det gällde att bevisa, att det nuvarande sättet för finansieringen av mjölkregleringen vore opraktiskt, har jag litet svårt att kunna följa. Hans premisser voro givetvis riktiga, nämligen att om man skall finansiera en export på 30 miljoner kilogram smör så går det åt 750 miljoner kilogram mjölk för att producera detta smör. Och om man vill höja priset därpå med ett öre så går det åt $7\frac{1}{2}$ miljoner kronor, under det att om man vill finansiera hela den smörmängd, som ätes upp inom landet, med produktprisbidrag, skulle det draga 23 miljoner, och det skulle vara ett bevis för att den förra modellen skulle vara tre gånger så effektiv. Det kan man väl endast säga om man vill avstå från att på något vis bättra på mjölkpriset för den mjölk, som gått åt för att producera smör till 3 kronor per kg. Ty det beror väl bara på att man inte befattar sig med annan mjölk än den, som går till exportsmöret, men om jag nu har 3 kronors smörpris så får jag 12 öre för

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

den mjölken, om det går 25 kilogram mjölk på varje kilogram smör. Och herr Björnsson anser väl, att det räcker med dessa 12 öre. Det gjorde det på den tiden då arbetslönerna voro en tredjedel av de nuvarande, då byggnaderna inte kostade mer än en fjärdedel så mycket att bygga, då hela omkostnadskontot var lägre. Jag menar, att det knappast är möjligt att göra gällande, att det med tillräcklig förräntning går att producera mjölk till 12 öre för närvarande.

Den formulering herr Björnsson använde när han menade, att man plockar 9 miljoner kronor från margarinköparna, och att det vore bättre att plocka dem från smörköparna, är väl ägnad att vilseleda, ty man plockar väl faktiskt från smörköparna ännu mera den dag, som är. Ty om vi inte hade de här stödåtgärderna, som kosta pengar, så skulle vi otvivelaktigt få lov att sälja smöret mycket billigare inom landet. Nog taga vi väl mer från smörköparna än vi taga från margarinköparna. Skillnaden i pris på exportmarknaden och i fråga om vårt hemmasmör är ju större än margarinnaccisens belopp, och antalet kilogram, som vi äta upp hemma av smör, är mycket större. Faktum är, att vi plocka både från smörköparna och margarinköparna, och vi plocka flera kronor, också flera kronor per kilogram från smörköparna. Då är bara frågan om det är riktigt eller ej att göra detta, och då återkommer jag till vad jag förut sade. Det beror på om vi vilja, att även jordbruket skall kunna vara en god avnämare av övriga samhällsgruppers produktion eller om vi skola sänka våra jordbruksarbetares och våra jordbrukares nivå till hinduernas och mulatternas, som åtminstone delvis producera råvarorna till margarinindustrin.

Jag måste säga, att jag är alldeles ense med herr Björnsson så till vida, att jag mycket litet tror på möjligheten att förverkliga det där förslaget om socialsmör, och jag är så pass litet säker på, att detta kommer att kunna genomföras, att jag för min del är böjd för att vidhålla vad vi ha skrivit i vår reservation, nämligen att det inte vore så klokt att tillskapa något särskilt nytt organ för att dela ut detta smör och denna mjölk, ty erfarenheten har ju visat, att följden lätt blir att en sådan institution blir permanent, och detta även om den skulle visa sig vara ganska otymplig och besvärlig. Men när herr Björnsson sedan drar slutsatsen av denna premiss, om vilken jag är ense med honom, så dömer han också sig själv, ty han frågar: hur kan en ledamot av ett parti, som är motståndare till understödstagareandan, gå med på en sådan sak? Då tycker jag han fann vårt motiv mycket väl när han förklarade sin egen ståndpunkt, att han hyser stora betänkligheter mot den här anordningen men ändå anser, att man måste gå med på att göra ett försök. För mig är det precis samma motiv, och då anser jag, att om herr Björnsson likväl kan sova gott om nätterna, så kan han också tänka sig, att vi reserveranter göra det.

Det är ett allmänt principiellt påstående, herr Björnsson har gjort, som man nog kan diskutera. Det är möjligt, att det passade bättre att göra det i en speciell diskussionsklubb än här i kammaren. Det är frågan om, huruvida högre pris på vissa produkter ovillkorligen skall vara den faktor, som mest driver till ökad produktion. Jag har träffat många lantbrukare, som resonera på detta sätt: jag måste ha in en viss summa pengar om året för att klara min rörelse. Är då varje enhet billigare måste jag laga så, att jag får flera enheter för att få fram samma summa. När det gäller skog resonerar det särskilt mycket på det sättet. De säga: det ena året har jag huggit 100 kubikmeter och fått 1,000 kronor därför, och jag behöver 1,000 kronor från skogen. Ett annat år blir det inte mer än 5 kronor per kubikmeter. Då måste jag hugga 200 kubikmeter för att få 1,000 kronor. Och så göra de det, felaktigt nog ur de flesta andra synpunkter. På samma sätt är det faktiskt med vissa grenar även av den rena jordbruksproduktionen. Nöden driver dem till att förbättra

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
och öka ut sin produktion lika väl som ett högre pris givetvis skulle kunna göra det. Men jag tror, att den andra vägen nästan är den, som hittills varit den största faktorn. Och dessutom är det så, att vi uppleva resultaten av hushållningssällskapens upplysningsverksamhet och konsulenternas undervisande och vägledande verksamhet under årtionden ävensom resultaten av den allmänna utvecklingen. Man tycker ibland att det kanske hade varit lämpligare om man ej fullt så skarpt drivit fram den saken. Men det är ju heller ej rationellt att försöka hålla tillbaka en dylik utveckling.

Jag antar till slut, att herr Björnsson nog håller med mig om att uttalandet om infrysningen var onödigt förklenande, nämligen att den inte kan göra nytta, ty av de åtgärder, som vi ha vidtagit för att hålla den jämna prisnivå, som vi dock ha haft under de senaste två åren, är infrysningsförfarandet nog ett av de mest effektiva. Ty det tar bort de dagliga eller vecka för vecka inträdande variationerna, som oftast varit mycket säkra när det gäller att få priskurvan nedåt, medan det sedan har tagit längre tid att få den uppåt, och därför kan man ej negligera, att det är värt någonting att få frysa in på något högre nivå. Just med anledning av den saken tycker jag, att det är svårt att förstå jordbruksministern, när han säger, att han inte kan läsa ut någonting av reservationen, och säger, att vi ha skrivit bort klämman, ty om han menar detta så ligger det väl så till, att han spelar okunnigare än vad jag vet att han är i denna sak.

I fråga om de övriga detaljerna, ha herrar Heiding och von Heland sagt en del, så jag skall inte bry mig om att giva mig in därpå ytterligare. Men i fråga om vad jordbruksministern sade tycker jag ändå, att det är litet för mycket att säga, att vi inte ha gjort slutsputten, alltså, att klämman inte skulle vara olika majoritetens. Ja, i de flesta saker behöver den ej vara det, och där den behöver vara det, är den det också. Det står, som var och en av kammarens ledamöter kan se, på sid. 48 ett annat förslag till förordning om margarinnaccis än vad som står i utskottets förslag.

Jag skall, herr talman, sluta med att påpeka det förhållandet, att även om man givetvis inte alltid kan få igenom det förslag man vill, så kan man dock inte förneka det riktiga i att åtminstone några i denna kammare och även i den andra föra fram de synpunkter, som de anse vara riktiga, så att inte alla här gå och säga någonting, som är olika mot vad de verkligen tycka. Det bör inte klandras, att några göra detta.

Herr Nisser: Herr talman! Herrar von Heland och Tjällgren ha redan citerat vad utskottet har uttalat rörande den föreslagna importavgiften på kasein, och jag vill inte besvara kammaren med att ytterligare citera utskottet, hur klok och hovsamt avfattet än detta uttalande är. Men jag vill uttala min stora tveksamhet, om fördelarna för jordbruksnäringen genom den föreslagna importavgiften stå i rimlig proportion till de olägenheter, som kunna komma att uppstå för vår exportindustri, speciellt vår plywoodindustri och pappersindustri. Beträffande den senare har jag själv varit i kontakt med svenska mejerier upprepade gånger för att försöka få fram en svensk kasein, som kan ersätta den nuvarande importen av framför allt argentinsk vara. Emellertid har det hittills visat sig, att den svenska kvaliteten, åtminstone för detta ändamål, inte har kommit upp i nivå med den importerade varans.

Det kan också ifrågasättas om en kaseintillverkning här i landet av de ganska små mått, som här äro förutsatta, kan tänkas bli av permanent karaktär. Det är ju ett sätt att använda skum mjölken, men vid goda fläskpriser är det tänkbart, att jordbrukarna hellre använda sin skum mjölk för att producera fläsk än för att framställa kasein, och det är ju för vår industri av

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

synnerligen stor vikt, att man får en jämn tillförsel av en alltid likvärdig vara.

Emellertid uttalade jordbruksministern för en liten stund sedan, att han icke ville åstadkomma en konstlad tillverkning av kasein här i landet. Detta gör, att man med viss tillförsikt kan emotse den blivande lagstiftningen rörande tull på kasein, om vilken jag för närvarande inte vill yrka, att den skall utgå ur förslaget, men man får hoppas, att Kungl. Maj:t kommer att handhava den fullmakt, som han får att bestämma denna importavgift, med stor försiktighet och gott omdöme, så att den ej verkar skadligt för industrien.

Det är endast denna synpunkt, som jag ytterligare har velat stryka under i förhoppning att den föreslagna kaseintullen kommer att behandlas på ett sådant sätt, att den icke lägger svårigheter i vägen för den svenska exportindustrien, som redan nu har det ganska bekymmersamt på många områden.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag tänker inte tala om utskottets förslag i dess helhet. Jag har biträtt detsamma med den förutsättningen, att det i stort sett rör sig om en temporär åtgärd och att det finnes utsikt till att man redan ett kommande år kan få diskutera den ur nya synpunkter och eventuellt efter nya riktlinjer. Det är bara på en punkt, som jag har anfört avvikande mening mot utskottet, och det gäller Kungl. Maj:ts begäran om medgivande att även under nästa år få använda 2 miljoner kronor för utbetalande av exportpremier för fodersäd. Historien om dessa exportpremier förefaller mig vara en granska god illustration till faran av att acceptera provisoriska åtgärder. Ett provisorium blir mycket lätt någonting bestående utan att man för detsamma behöver anföra några andra skäl än som på sin tid anförts, då provisoriet infördes.

Redan vid framläggandet av den proposition, som föranledde riksdagen att medgiva Kungl. Maj:t rätt att under innevarande år använda 2 miljoner kronor för utbetalning av pristillägg vid export av fodersäd, uttalade statsrådet sina starka betänkligheter mot en sådan utvidgning av regleringsåtgärderna. Hans betänksamhet fick då vika inför de ovanliga förhållanden, som den osedvanligt rika skörden av fodersäd medfört. Och det var förmodligen samma omständigheter, som också kommo riksdagen att trots sina starka betänkligheter acceptera Kungl. Maj:ts förslag. Då jordbruksministern nu föreslår, att denna som ett provisorium avsedda anordning skall utsträckas att gälla även under nästa budgetår, så sker också detta under starkt framhävande av samma starka betänkligheter. Dessa kvarstå således oförändrade. Men så är icke fallet med de huvudsakliga skäl, som tidigare förmådde övervinna betänkligheterna. Man kan nu inte till stöd för förslaget åberopa de förhållanden, som en osedvanligt riklig skörd skapat fram. Om den saken vet man nu ingenting, men man kan möjligen våga ett antagande, att förekomsten av vissa statsgarantier kan föranleda till en ökning av fodersädsodlingen, som eljest skulle ha uteblivit.

Jag lyssnade därför med stort intresse till jordbruksministerns första anförande, under förmodan att i detta finna en aktuell motivering för det i propositionen åter framförda förslaget om exportpremier. Jag kunde, herr talman, tyvärr inte uppfatta någon sådan aktuell motivering. Statsrådet inskränkte sig till att erinra om de förhållanden, som föranledde honom till framläggande av det förslag till provisorium, som riksdagen tidigare har godkänt. Han talade om fjolårets rikliga skörd och nödvändigheten av att för den erhålla en avlastning. Men nu tala vi ju inte om den havre, som skördades i fjol, utan om den, som kommer att skördas i år. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om man borde kunna nöja sig med att låta

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
provisoriet gälla den tid, för vilken det beslöts, och inte förlänga det vidare eftersom inga aktuella skäl föreligga för dess utsträckande, åtminstone inga skäl av sådan styrka, att de böra vara tillräckliga för att övervinna de betänkligheter, som alltjämt kvarstå mot en sådan utökning av jordbruksregleringen.

I fråga om innebörden av denna nya utväxt på jordbruksregleringens område kan jag fatta mig mycket kort. Den har tidigare berörts av flera talare. Jordbruksministern visar själv på de principiella avigsidorna då han erinrar om, att foderskörden bör avsättas inom landet och att exportstödet bör inskränkas till de färdiga animaliska produkterna. Herr Heiding var inne på en annan sida av saken när han påpekade önskvärdheten av att importen av kraftfoder inskränkes till förmån för inhemska fodermedel. Det är en ganska märklig krokväg man slår in på då man importerar dyrt utländskt kraftfoder och samtidigt betalar premier för att exportera tillgängliga förråd av inhemsk fodersäd. Herr Björnsson har likaledes erinrat om den både principiella och praktiska vådligheten av denna åtgärd. Här gäller det ju inte en omflyttning från konsumentgrupp, som anses ha det så bra ställt, att den kan dela med sig mera av sitt överflöd åt jordbruket. Det är i stället fråga om en åtgärd, som verkar uteslutande inom jordbrukarnas egna led, och som betyder, att de som måste köpa fodersäd — och i den ställningen befinna sig många småbrukare i detta land — riskera att få betala ett högre pris för att geva ytterligare hjälp åt andra jordbrukare, som odla mer fodersäd än för de egna behoven, och som kanske också ha det dåligt men som åtminstone i regel inte hade det sämre.

Jag har således, herr talman, inte kunnat finna övertygande skäl tala till förmån för ett behållande av en åtgärd, som alla anse oriktig eller åtminstone betänkelig, och som provisoriskt accepterades endast på grund av särskilda tillfälliga omständigheter, och jag har därför tillåtit mig att jämte ett par andra ledamöter av utskottet reservera mig för avslag på regeringens förslag i detta hänseende.

Jag ber att få instämma i det av herr Björnsson redan resta yrkandet om bifall till denna reservation.

I herr Elon Anderssons yttrande instämde herr *Ohlin*.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! När jag i mitt första anförande talade om det stora antalet svin, på de stora jordbruken nere i Skåne — det var ju främst dem det gällde — var jag ju medveten om att jag rörde vid ömma strängar. Herr Bondeson lät mig också förstå, att det inte var så värst behagligt att få höra det här. Han menade, att när vi hade resonerat om detta i utskottet, så borde det kunna vara nog. Ja, men jag underströk ju och betonade särskilt, att jag inte nämnde det som någon särskild anmärkning eller förebråelse gentemot de större jordbrukarna. Nu ville herr Bondeson göra gällande, att det i varje fall på hans ort var tvärtom. Där var det många småbrukare — hur många sade han inte — som hade ofantligt många svin på sina småbruk. Jag fick då ingen uppgift om arealernas storlek på de småbruken, men litet senare viskade hr Bondeson i mitt öra, att småbruken där gällde 80 tunnland — somliga mindre än de exempel han här tänkte på. Jag skall inte alls bestrida, att det i herr Bondesons nejder kan finnas mindre jordbrukare med relativt stora svinstockar, men kan det inte bero på att de bo för nära herr Bondeson och ha alltför lätt att titta på hans stora svinflockar, som väl för tillfället räkna omkring 2,000 djur. Sådant smittar ifrån sig, och småbrukarna mena kanske, att när inte storbruket håller igen på svin- och fläskproduk-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

tionen, finns ingen anledning för de små att göra det. De tro kanske, att det är en synnerligen lönande affär, och så gå de in därför.

Herr Heiding tyckte också, att man inte skulle tala så mycket om småbruk, och framför allt skulle man inte tala om hur dåligt småbrukarna ha det. Man borde avvakta resultatet av alla de åtgärder, som nu äro i görningen. Ja, det är ju riktigt i och för sig, men, herr Heiding, jag har tagit som min uppgift att då och då tala om hur dåligt småbrukarna ha det på sina håll i vårt land. Jag har ofta från flera håll — inte här i kammaren men annorstädes — hört, att det inte skulle vara så illa ställt för småbrukarna, som jag ibland vill göra gällande. Häromdagen hörde jag t. ex. en man dra upp ett exempel. Det gällde ett småbruk, som gav 40 säckar fodersäd. För dessa skulle mannen kunna föda upp tolv slaktsvin. Jag tog mig en funderare på den saken och fick klart för mig, att det inte går i en handvändning att trola fram 12 slaktsvin på 40 säckar fodersäd, ty man får väl ändå räkna med att detta lantbruk är av den storleksordningen, att där odlas något annat än fodersäd. Jag föreställer mig i varje fall, att där produceras hö på lika stor areal som de 40 säckarna fodersäd vuxit på. Vidare odlas väl också litet rotfrukter och kanske litet brödsäd. Då får jag en areal av omkring 12—15 tunnland. På dessa behövs också en häst, och om denna skall leva och göra skäl för sig, får han också ha någonting att äta. Räknar man därför lågt 3 kg. per dag under åtta månader, blir det 720 kg. Vidare behövs utsäde för nästa års skörd. Jag beräknar, att det fordras fyra tunnland för att få fram 40 säckar fodersäd, om det inte är Sveriges bästa jord. Där går det åt 400 kg. I många fall finns det höns i ett småbruk, kanske ett 50-tal. Jag har här räknat med ett 50-tal höns. Jag har fått i uppgift, att det minsta en höna behöver per år av fodersäd är 14 kg. Det blir sammanlagt 700 kg. Sedan finns det väl ungefär tre kor på ett sådant litet småbruk. Herr Heiding sade i sitt anförande, att man för all del skall se till att använda egna alster för animalisk produktion. Den maningen gäller naturligtvis främst de mindre jordbrukarna, ty det är ju de, som äro köpare av fodersäd, det är de, som behöva köpa överskottet här i Mälardalen och på andra platser, där de större jordbruken ha fodersäd till salu.

Nu kan det ju mycket väl gå för sig att använda fodersäd för kornas utfodring på de orter, där man har riklig tillgång till äggviterikt foder, men det ligger inte till på samma sätt överallt. Vad som anses vara ett småbrukarproblem i Skåne är givetvis inte detsamma i Blekinge och Småland. Där ha i regel även småbrukarna tillgång till betesmarker och många gånger naturliga ängar, som ge dem rikligt med hö. Där kan man kanske använda rätt stora mängder kraftfoder av egen odling. Men jag räknar med de orter, där man inte har överflöd på äggviterikt foder. Skulle man då använda hemmaproducerat foder i form av gröpe, kunde man knappast komma längre ned än till 3 kg. fodersäd per dag. Jag vill vända mig till experten i Skåne herr Bondeson, som är en av Skånes främsta jordbrukare på alla områden, inte minst i fråga om djuruppfödning och där kanske framför allt, när det gäller avelsvin. Jag tror, att han skall kunna ge mig uppgift om minimibehovet för en ko, om hon skall mjölka gott och får enbart inhemsk fodersäd. Jag har räknat med 3 kg. per dag. Med tre kor under åtta månader blir det 2,160 kg. Det är möjligt, att det också finns ungdjur på ett sådant litet småbruk, det är i regel så, och om ett sådant ungdjur skall växa till och bli en bra ko, måste det också ha kraftfoder. Jag går så lågt ned som till ett kilogram per dag. Det blir för ett ungdjur 240 kg. på åtta månader. Jag får då en sammanlagd konsumtion av 4,220 kg. fodersäd. Det blir alltså redan där ett underskott med 220 kg. Vad får jag då över till fläskproduktion, herr Heiding? Jag får inte ens någonting över till hushållsgrisen. I varje hushåll på landet föder man ju upp en hushållsgris. Består hushållet

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

inte av fler än två personer, kan det räcka med en gris, om han är på 125 kg., vilket vi bruka räkna med för hushållen därnere, men i många fall är det fler än två personer i dessa småbrukarhem, ibland är det till och med upp till tio personer där. Det är inte alls ovanligt. Då räcker det dåligt med två hushållsgrisar. Men småbrukaren har ingen fodersäd till dessa två grisar. Har han råd, köper han denna fodersäd, men om han inte har råd, vad gör han då? Jo, då sätter han korna på svältkost. Han stjälar nämligen av den fodersäd korna behöva, om de skola utfodras med hans egen produktion. Resultatet blir, att han får mindre mjölk, lägre inkomst och sämre ekonomi.

Jag tror, att vi kunna vara överens om att alla småbrukare i den storleksordningen, även om de bo på Sveriges bästa jord, äro i behov av tillskottsfoder. Varje öre, som herrarna trissa upp fodermedelspriserna med, drabbar småbrukarna, sedan får man resonera hur man vill och se på sakerna hur man vill från sina utgångspunkter. Så är dock läget generellt, kan man säga, i stora delar av vårt avlånga land.

Medan jag har ordet, kan jag inte heller underlåta att säga ett par ord om de två miljonerna, som riksdagen för inte så länge sedan med varm hand gav åt storbruket, främst här i Mellansverige, för att det skall kunna exportera av sitt överflöd på fodersäd. Jag var inte här i kammaren då, och den gången frågan behandlades i utskottet, var jag inte heller närvarande. Jag skall därför passa på att anföra, vad man i allmänhet tycker på småbrukarhåll. Det fanns en enda ledamot av kammaren, som opponerade sig då, och det var herr Björnsson. Han har också i dag nämnt något därom. Jag avundas visst inte de större jordbrukarna och missunnar dem inte att få betalt för sin fodersäd, men jag menar, att det finns möjligheter att använda denna inom vårt eget land. Norrlands småbrukare äro i regel köpare av havre. Jag tror, att det borde finnas möjlighet att sända en del av överskottet dit, även om statsmakterna här skulle få bidra till exempel genom fraktlindringar. Jag är övertygad om att det finns köpare även söderut, men när havren kommer dit, är den alltför dyr på grund av frakter, lastnings- och lossningskostnader o. s. v. Den blir för dyr i förhållande till andra fodermedel, som man kan köpa i dessa delar av landet. Detta är ett problem, som man inte löser så där i en handvändning. Jag skulle vilja säga, att slutresultatet av vårt resonemang blir nog, att småbruket är i behov av all den hjälp det kan få. Jag vill ännu en gång understryka, att det krav man nu reser på billigare fodermedel upp till en mängd av 1.200 kg. är berättigat. Det torde bli ytterst svårt att bevisa motsatsen.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **von Heland**, som yttrade: Herr Andersson har mycket rätt i att småbruket behöver den hjälp det kan få, men herr Andersson bör ta ett par andra saker i betraktande. Den sista svinräkningen visade, att den produktionsökning, som äger rum, förekommer uppåt landet, och det är en helt naturlig utveckling, ty när man inte får betalt för sin fodersäd, tvingas man i stället att söka få avsättning för densamma genom att öka den animaliska produktionen. Småbrukarrörelsen i Skåne har alltså att överväga, huruvida det är bäst att låta fodersädesodlarna få skäligt betalt för sin fodersäd eller om de skånska småbrukarna skola bli utsatta för den konkurrens, som kommer att inträffa därigenom, att dessa foderförsäljare känna sig föranlåtna att i stället förädla sin foderproduktion till animaliska produkter.

Herr Björnsson: Herr talman! Jag blev verkligen mycket förvånad, när jag hörde herr Bondeson rekommendera det högre stödköpspriset för råg av det skälet, att det var risk för att det skulle bli för liten produktion av råg. Det

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
bästa sättet att få upp priset på råg är väl, att det blir en för liten produktion. Då stiger priset automatiskt, och vi behöva inga stödköp.

Det finns två sätt att realisera ett överskott av råg. Det ena är att exportera det. Då blir rågen alltid lägre betalad än vetet. Det andra sättet är att försöka använda det som foder på den inhemska marknaden. Då är det alltid svårare att sälja rågmjölfsfoder än vetemjölfsfoder. Vete är lämpligare som höns- och hästfoder o. s. v. Det är emellertid framför allt en annan synpunkt, som gör, att jag skulle önska, att man överhuvud taget inte odlade råg, som ger kvantitativt och kvalitativt sämre skörd än vete, i större utsträckning än som är rent nödvändigt, alltså inte på någon annan jord än där man inte kan odla vete. Det visar sig nämligen, att råg är så utomordentligt mycket svårare och dyrare att lagra. Spannmålsbolaget kan vitsorda, att när ett råglager är ett år gammalt, finns det ingen kvarn, som vill köpa det, men om ett vetelager är ett år gammalt, har det i regel vunnit i värde jämfört med den nya skörden, åtminstone fram till jul eller något sådant. Det är således mycket lättare att realisera. Då så är, är det enligt min uppfattning ett känslotänkande, när man vill sätta ett högre stödköpspris än hittills på råg, bara därför att man är rädd för att det annars skall produceras för litet råg. Spannmålsbolaget har ungefär 45,000 ton råg, som säkerligen vålla bolaget stora bekymmer. Det spreds ett rykte, att rågskörden skulle vara för liten, och man trodde, att det skulle bli extra avsättningsmöjligheter. Såvitt jag vet har det ännu inte sålts en enda säck råg för kvarnändamål av spannmålsbolagets lager. Om inte några andra skäl imponera på herr Bondeson, tycker jag, att de statsfinansiella skulle göra det.

Ett par av de talare, som yttrat sig här och som haft invändningar att göra mot vad jag har sagt, skall jag helt kort bemöta.

Herr von Heland har dels icke förstått ett resonemang, som jag har fört, dels missförstått ett annat. Herr von Heland har inte förstått det resonemanget, att det är för Sverige lönande att exportera smör, under förutsättning att detta smör ytterst produceras av importerade oljekakor. Jag skall inte försöka att upprepa den argumentering jag tidigare förde, ty jag tror inte, att det lönar sig, men jag skall be herr von Heland ta en funderare på saken från en annan utgångspunkt. Antag, att vi i dag helt plötsligt införa importförbud för allt vad kraftfoder heter, för oljekakor och dylikt. Då skulle vi inte besväras av någon export till England, säkerligen inte ett enda kilo. Skulle det vara till fördel för Sveriges jordbrukare att berövas de arbetstillfällen och förtjänstmöjligheter, som skapas därmed? Jag har ingalunda försummat att räkna med kostnaden för arbetskraft och dylikt, fasta kostnader, mejerikostnader och allt vad det nu heter. Jag vill emellertid dessutom använda ett annat resonemang, som kanske imponerar något mer på herr von Heland. I jordbruksnämnden ha vi nu hunnit så långt, att samtliga ordinarie ledamöter och alla suppleanter utom en äro övertygade om att resonemanget är riktigt. I det sammansatta utskottet resonerade vi rätt mycket därom, och vi slutade såvitt jag vet med att alla utom en också voro övertygade om att resonemanget var riktigt. Jag tror därför, att det bara är därför att herr von Heland inte haft tid att tänka igenom problemet, som han inte blivit övertygad. Jag är beredd att stå till tjänst med privata diskussioner i fortsättningen, så skola vi nog komma till rätta härmed.

Sedan ville herr von Heland göra gällande, att jag hade riktat någon kritik mot honom och hans meningsfränder, därför att de inte sympatiserade med understödsgarandanden. De ord jag fällde om den saken voro riktade åt ett helt annat håll. På den punkten har herr von Heland missförstått mig. Det parti jag tillhör beskylls av viss borgerlig press alltid för att uppamma un-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
derstödstagarandan i alla dess former. Då säger jag: jag begriper inte, hur detta partis medlemmar under sådana förhållanden kunna vara med om att genom regleringsåtgärder skapa understödsbehov med risk att understödstagarandan utbreder sig. Detta var meningen med de orden.

Herr Mannerskantz hörde inte till dem, som inte förstått resonemanget om lönsamheten i exporten, men han hade en hel del andra invändningar mot vad jag sagt. Han sade, att han inte var säker på att den metod jag hade rekommenderat för att få ett högre smörpris skulle vara hållbar. Han sade: om jag genom exportpremier får ett pris av 3 kr. per kg., d. v. s. 12 öre per kg. mjölk i smörvärde och dessutom något öre för skummjölken, så är detta inte allt utan det går åt litet till prisutjämningsbidrag också. Jag har emellertid inte alls resonerat så att man skulle stanna vid 3 kronor, utan man skulle åstadkomma den nödvändiga höjningen genom att öka smörpriset ytterligare till 3.25, 3.15 eller vad man vill. Det blir billigare från regleringsfondens synpunkt, och det blir efter min mening socialt mindre motbjudande. Herr Mannerskantz sade, att vi plocka pengar från smör- och ostköpare liksom från köpare av margarin. Det är så riktigt. Men nu vill man, efter min mening, i oträngt mål plocka så mycket från margarinköparna i stället för från smörköparna, att man nödgats hitta på denna metod med det sociala experimentet att rabattera på smörpriset för de mest behövande och låta mindre bemedlade finansiera detta. Det är den metoden som jag tycker är orimlig, och jag tycker det skulle vara skäl att försöka den alternativa linjen att åstadkomma höjningen på det sättet, att man plockar från smörköparna. Det är riktigt, som herr Mannerskantz säger, att smör och margarin inte äro lika varandra, de äro inte lika bra, på samma sätt som ett relativt tunt engelskt kostymtyg av herr Mannerskantz och mig köpes och fördrages framför den gamla styva vadmalen. Smöret smakar bättre, det har ett visst lyxvärde, som jag visst inte vill förneka. Jag tror, att de bemedlades värdering av smöret är så hög, att smörkonsumtionen i Sverige rakt inte går så oerhört tillbaka, som man på vissa håll fruktar att den gör, om smörpriset höjes till vad det var 1925—1929. Det är min fasta förvissning.

Vidare menade herr Domö, att jag hade gett uttryck för principer, diametralt motsatta dem, jordbruksministern förfäktat. Han förvånade sig över att herr jordbruksministern inte vänt sig mer mot mig än mot högern. Jag vill säga, att jag icke givit uttryck för någon motvilja mot de grundprinciper, som ligga bakom jordbruksregleringen. Den ingår som ett led i hela den ekonomiska politik, som knäslades vid den s. k. kohandeln, och när detta kompenseras med en vidhjärtad socialpolitik, har jag ingenting att invända däremot. Men det finns ett par principer, som jag är ytterst angelägen om att man tillämpar vid utformningen av jordbruksregleringen. Man skall för det första inte krångla till den med alla möjliga utväxter, utan man skall bibehålla den tekniskt så enkel och överskådlig som möjligt. Från den synpunkten är utdelningen av rabattkort på smör en styggelse. Detsamma gäller historien med kaseinlim och regleringen av inmalningstvånget för havregryn, som absolut ingenting betyder. Man kunde släppa detta fritt och säga, att kvarnarna skola exportera lika mycket svensk havre som de importera utländsk. Det finns en massa sådana där fall, där man sedan man kommit i gång med att reglera bara fortsätter av farten. Detta leder till ett virrvarr, som ingen helt kan överskåda. Jag känner inte mer än en person i detta land, som något så när har penetrerat alla de snirklar, som vi nu ha att göra med, och den personen tillhör inte riksdagen.

Den andra princip, som jag skulle vilja göra propaganda för, innebär, att intressenterna i denna jordbruksreglering visa så stor återhållsamhet som över-

'Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

huvud taget är möjligt. Jag tror det räcker, om man sätter ett anständigt pris på vete och smör och möjligen fixerar en prisnivå för fodermedel. Sedan tror jag, att man gör klokt i att för det första nöja sig med dessa åtgärder beträffande de stora artiklarna och för det andra inte pressa upp priserna därpå så högt, att man spränger jordbruksregleringen rent tekniskt. Där vill jag säga herr Domö, att jag inte tycker, att högern i sitt motionerande i år utmärkt sig för saklig, ekonomisk återhållsamhet. Den har t. ex. velat förespegla jordbrukarna ett pris av 18 kronor per deciton brödsäd. Det säges visserligen, att detta skulle gälla, när skörden blivit liten o. s. v., men då behövas inga åtgärder, då kommer prisstegringen av sig själv på grund av importförbud, inmalningstvång, exportpremier o. s. v. Jag har således inte kunnat finna någonting annat i det yrkandet än bristande återhållsamhet, och det beklagar jag. Jag beklagar också det sätt, varpå detta framföres, när man läser en hel del högertidningar. Jag har inte någon personlig anledning att lägga mig i konkurrensen mellan bondeförbundet och högern om jordbrukarna som valmän, men med hänsyn till möjligheten att upprätthålla jordbruksregleringen blir jag alltid ledsen, när jag ser, att man från högerhåll beskyller bondeförbundet för att inte göra tillräckligt mycket för jordbruket. Högern påstår, att bondeförbundet bromsas av socialdemokraterna, och det är naturligtvis alldeles riktigt, att där finns en broms. Vi kunna från konsument-synpunkt inte gå med på vad som helst. Men alldeles oberoende därav finns det också en teknisk broms, som träder i funktion och stoppar på det sätt, som herr Domö personligen har haft tillfälle att mycket noggrant studera, när de borgerliga partierna satte det politiska minimipriset på fläsk till 1.25 för några år sedan, jag tror det var 1932.

Herr talman! Jag har endast velat lämna dessa repliker.

Herr Bondeson: Herr talman! Endast ett par ord vid denna sena timme till bemötande av herr Björnsson.

Han har fullständigt tagit miste på vad jag anfört. Jag har nedskrivit, vad som sades i andra kammaren, och jag tidigare anfört här i denna debatt, och det lyder så här: »Väl vetande, att statsrådet anser den minskade rågarealen för året och den därmed lägre summaavkastningen av sig själv komma att föra rågpriset upp i paritet med vetepriset, ja kanske över detsamma, giver det mig likväl anledning att ha bringat frågan i herr statsrådets eller jordbruksutredningens välvilliga åtanke.» Detta gällde stödköpspriset på såväl vete som råg.

Sedan vill jag vända mig till vännen Andersson i Bussjö. Jag tackar honom först för den mycket förnämliga eloge han tillät sig ge mig här i kammaren. Beträffande arealen, varom han frågade mig, vill jag säga, att det är mig mycket svårt att här kunna precisera denna. De 80 tunnland, vilka jag nämnde för herr Andersson i Bussjö, gällde en person, som uppfödde inte mindre än 300 svin per år. Jag talade också i mitt anförande om en person med 15 hektars areal, som hade sex kor och så mycket svin, att man där kunde, som herr Andersson i Bussjö en gång sagt, tala om en svinfabrik.

Herr Andersson ville också ha svar på frågan, om tre kg. havre per dag är tillräckligt för en ko. Den frågan kan jag inte besvara, men jag vill ställa en motfråga: hur mycket hö och rotfrukter har herr Andersson att utfodra denna ko med? Beträffande grisen ställde herr Andersson i Bussjö också den frågan, hur många kilogram fodersäd som behövdes. Där frågar jag också, hur mycket mjölk, rotfrukter och köksavfall som kommer till.

Jag vill till sist säga några ord till herrar representanter för och försvarare av kaseinfabrikationen. Man har redan i utskottet talat för en högre införsel-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
avgift på kaseinet. Jag vill därför inte såsom jordbrukare uraktlåta att beröra den saken. Den siste ärade talaren nämnde, att vid tillfällen, då fläskproduktionen inte var lönande, kastade mejerierna om och tillverkade kasein. Nej, herr Nisser, det är inte så billigt att sätta upp en kaseinfabrik. Det kräver en mycket stor utrustning, inte minst torkskåp, och vidare måste man ha så stor ångpanna, att man med lätthet kan torka ut råkaseinet. Dessutom fordras stora lagerlokaler, ty kaseinet är ganska skrymmande.

Vad jag från jordbrukets ståndpunkt sett anser vara det viktigaste är den av statsrådet föreslagna tillverkningen av 200 ton kasein. Till dessa åtgå 6,800,000 liter skummjolk. Om jag inte kan avlasta denna skummjolk på kaseinproduktionen, får jag en merproduktion av cirka 225,000 kg bacon eller 500,000 kg. ost, och vi veta, hur trånga marknaderna för dessa båda varor äro. Detsamma har många gånger tidigare varit fallet med fläskmarknaden. Det är därför lyckligt, att jordbruket har denna säkerhetsventil, att man kan producera kaseinet, och jag vill säga, att de få fabriker för framställning därav, som vi ha i vårt land, byggas inte upp för dagen utan finnas redan.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag beklagar att herr Bondeson missuppfattade mig i fråga om svinuppfödningen. Jag nämnde i själva verket ingenting om hur mycket det kostar att föda upp en gris, men däremot talade jag om vilket foder som kunde anses lämpligt för en ko; om tre kg gröpe kunde anses skäligt.

På den punkten kunde inte herr Bondeson ge besked, och det väntade jag inte heller. Men vad som intresserade mig var att få höra, hur mycket oljekakor han ger sina kor per år och dag i kilogram, ty därav kan man dra slutsatser angående mjölmängden och därmed också beträffande den stora mängden skummjolk.

Jag undrar emellertid, om inte herr Bondeson talar litet grand i egen sak som mejeriman, då det gäller avsättningen av den stora mängden skummjolk. Finns det inte möjlighet att ge leverantörerna litet mera skummjolk tillbaka och på det sättet åstadkomma en avlastning? Det skulle kanske befinnas, att en hel del av leverantörerna gärna ta emot mera skummjolk. Jag för min del finner detta mycket rimligt, ty min egen erfarenhet är just, att skummjölken är ett billigt och bra foder för svinuppfödningen, och jag vill därför gärna ha tillbaka så mycket skummjolk jag kan få från det mejeri jag är leverantör till.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner komme att framställas först angående vardera av punkterna A och B av utskottets i det under behandling varande utlåtandet gjorda hemställan, därefter beträffande punkten C av samma hemställan och därvid särskilt rörande utskottets hemställan såvitt anginge de motioner, som varit föremål för olika yrkanden, och särskilt beträffande utskottets hemställan i övrigt, samt slutligen angående utskottets motivering.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten A hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen jämlikt de i fråga om punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande punkt i den av herr Bengtsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande punkt i den av herr Bengtsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Domö* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 30.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande punkten C, såvitt anginge motionerna I: 221 och II: 342, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle bifalla nämnda motioner.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *von Heland* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten C, såvitt angår motionerna I: 221 och II: 342, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas nämnda motioner.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *von Heland* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 30.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Sedermera gjordes i enlighet med de yrkanden, som framställdes i fråga om utskottets hemställan i punkten C, i vad den avsåg motionerna I: 332 och II: 483, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i angivna del samt vidare på godkännande av den av herr Lövgren vid utlåandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i punkten C.

Vad slutligen anginge motiveringen, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock att utskottets motivering skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herr Elon Andersson m. fl. därom anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets motivering oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Elon*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner motiveringen i sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motiveringen med den ändring, som förordats i den av herr Elon Andersson m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan berörda voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Elon*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 51.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 280, angående val av fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; samt

nr 281, angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 282, för bankdirektören herr Ivar Rooth att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 283, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Per Conrad Jons-son att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 284, för bankrådet herr Harald Teodor Magnusson att vara förste suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 285, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Johan Fritjof Ekman att vara andre suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 286, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Elof Andersson i Fältenborg att vara tredje suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 287, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Anders Råstock att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 288, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Ernst Gustaf Eugén Eriksson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 289, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Carl Olof Harald Andersson i Dunker att vara förste suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 290, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Torsten Emanuel Ström att vara andre suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret; samt

nr 291, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gunnar Persson i Falla att vara tredje suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 327, angående utredning om handelssjöfartens skydd under krigsförhållanden; och

nr 328, angående effektiviserande av den tekniska forskningen.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.45 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
